

Právněhistorické studie

50/1

Redakční rada:

Předseda: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Šéfredaktorka: JUDr. Petra Skřejpková, Ph.D.

Výkonná redaktorka: Mgr. Kamila Stloukalová

Členové: prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, Ph.D., LL.M., prof. Dr. Ivan Halász, Ph.D., Dr hab. Maciej Jońca, prof. KUL, doc. JUDr. Vladimír Kindl, ks. prof. dr hab. Franciszek Longchamps de Bériet, prof. JUDr. Karel Malý, DrSc., dr. h. c., doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D., doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc., Prof. Dr. Thomas Olechowski, prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc., doc. JUDr. Ladislav Soukup, CSc., prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc., prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.

<http://www.karolinum.cz/journals/pravnehistoricke-studie>

Foto na obálce: Rekonstrukce Ptolemaiovy mapy Země hedvábí (Serricy neboli Číny) z Wikimedia Commons.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum
Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1
Praha 2020
www.karolinum.cz
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vytiskla tiskárna Nakladatelství Karolinum

© Univerzita Karlova, 2020

ISSN 0079-4929 (Print)

ISSN 2464-689X (Online)

Obsah

Editorial – K padesátému výročí PHS	7–8
Studie	
<i>Michal Tomášek</i> Setkání římského práva s právem staré Číny	9–21
<i>Martin Gregor</i> Aplikácia Kornéliovho zákona o vrahoch a travičoch (<i>lex Cornelia de sicariis et veneficis</i>)	23–36
<i>Elžbieta Loska</i> The False Charge – A Form of Violence?	37–46
<i>Ladislav Nekvapil</i> K vývoji právního postavení sloužících v raném novověku	47–65
Studentské práce	
<i>Milan Šimandl</i> Sociální a geografický původ úředníků pražského policejního ředitelství ve druhé polovině 19. století	67–91
Recenze	
Pavlíček, V. – Čechurová, J. – Ledvinka, V. – Hálek, J. <i>Přemysl Šámal kancléř prezidentů (Miroslav Černý)</i>	93–95
Dostalík, P. <i>Conditiones: Ke kořenům bezdůvodného obohacení</i> (<i>Ján Ivančík</i>)	96–97
Munzel-Everling, D. <i>Das Kleine Kaiserrecht – Text und Analyse eines mittelalterlichen Rechtsbuches – Leithandschrift der Fürstlichen Bibliothek Corvey – Bestandsaufnahme aller anderen Handschriften – Benennung Verfasser Datierung Quellen Auswirkung (Petra Skřejpková)</i>	98–99
Pátrová, K. <i>Hrdelní zločiny na brandýském panství v 16.–18. století</i> (<i>Josef Vacek</i>)	100–101
Zprávy	
Vyhlášení cen Premio Boulvert a konference Diritto romano e attualità (<i>Kamila Stloukalová</i>)	103–110
10 let Evropské společnosti pro právní dějiny (<i>Jaromír Tauchen</i>)	111–113
Obsahy Právněhistorických studií 1–49	115–222

Contents

Editorial – 50th Anniversary of <i>Právněhistorické studie</i>	7–8
--	-----

Research Papers

<i>Michal Tomášek</i> Contacts between Roman Law and Ancient Chinese Law	9–21
<i>Martin Gregor</i> Application of the Cornelian Law on Assassins and Poisoners (<i>lex Cornelia de sicariis et veneficis</i>)	23–36
<i>Elzbieta Loska</i> The False Charge – A Form of Violence?	37–46
<i>Ladislav Nekvapil</i> On the Development of the Legal Status of Servants in the Early Modern Period	47–65

Student Papers

<i>Milan Šimandl</i> The Social and Geographical Origin of Officials of the Prague Police Headquarters in the Second Half of the 19th Century	67–91
--	-------

Reviews

Pavlíček, V. – Čechurová, J. – Ledvinka, V. – Hálek, J. <i>Přemysl Šámal kancléř prezidentů (Miroslav Černý)</i>	93–95
Dostálík, P. <i>Conditiones: Ke kořenům bezdůvodného obohacení</i> (<i>Ján Ivančík</i>)	96–97
Munzel-Everling, D. <i>Das Kleine Kaiserrecht – Text und Analyse eines mittelalterlichen Rechtsbuches – Leithandschrift der Fürstlichen Bibliothek Corvey – Bestandsaufnahme aller anderen Handschriften – Benennung Verfasser Datierung Quellen Auswirkung (Petra Skřejpková)</i>	98–99
Pátrová, K. <i>Hrdelní zločiny na brandýském panství v 16.–18. století</i> (<i>Josef Váček</i>)	100–101

Reports

The Premio Boulvert Awards and the Conference <i>Diritto romano e attualità</i> (<i>Kamila Stloukalová</i>)	103–110
10 Years of the European Society for History of Law (<i>Jaromír Tauchen</i>)	111–113

Contents of <i>Právněhistorické studie</i> 1–49	115–222
--	---------

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

v letošním roce vychází jubilejní padesátý ročník tohoto časopisu. Jeho první ročník vydala v roce 1955 Československé akademie věd na základě podnětu tehdejšího člena korespondenta Československé akademie věd a profesora právnické fakulty UK, akademika Václava Vaněčka, který také inicioval vznik samostatného pracoviště Kabinetu pro studium dějin státu a práva, který byl později začleněn do Ústavu státu a práva (ÚSP) ČSAV. Akademie věd vznikla na základě zákona č. 52/1952 Sb. z 29. října 1952 o Československé akademii věd sloučením a transformací České akademie věd a umění a Královské české společnosti věd podle sovětského vzoru jako tzv. socialistická právnická osoba přímo podřízená vládě.

Časopis postupně přešel z ÚSP na půdu pražské Právnické fakulty, kde byl od roku 1990 vydáván Ústavem právních dějin, a nakladatelství Academia nahradilo univerzitní nakladatelství Karolinum. Na konci minulého roku došlo ke sloučení Ústavu právních dějin s Katedrou právních dějin, která bude časopis i nadále vydávat.

Úkolem časopisu bylo v prvních desetiletích jeho existence šířit znalosti o právní historii v kontextu tehdy proklamované marxisticko-leninské teorie o státu a právu a poskytnout mladým vědeckým pracovníkům platformu pro zveřejnění jejich badatelské činnosti vedle jejich erudovaných kolegů. Při bližším pohlednutí do obsahu jednotlivých čísel se zde setkáváme se jmény čelných představitelů právní historie, kteří (pokud odhlédneme od tendenčních postulátů o „úloze dělnické třídy“ a rozvoji socialistického státu a práva v naší, případně středoevropské historii) vytvořili základ právněhistorického bádání o československé právní historii.¹ Samozřejmě, že výše v závorce uvedený charakter již nemají příspěvky vydané v posledních dvou desetiletích.

Redakce časopisu cílí na rozšíření autorské základny o přispěvatele ze zahraničí, aby tak naši čtenáři měli ještě obsáhlejší nabídku zajímavých statí. V tomto směru je třeba ocenit i nakladatelství Karolinum a jeho péči o podporu moderního vědeckého bádání. Dokladem toho je fakt, že Právněhistorické studie jsou tzv. otevřeným časopisem, kdy je poskytnut otevřený přístup k vědeckým informacím (Open Access). Navíc veškerý jeho obsah od čísla 43/2013 je zveřejněn na webových stránkách časopisu, přičemž přístup k němu je bezplatný. Zachována je samozřejmě i tištěná forma časopisu.

Cílem časopisu je přiblížit čtenáři celou šíři právněhistorické vědní disciplíny a obsah tedy není omezen na konkrétní období nebo na oblast práva. Pro mladé adepty právních dějin je nepochybně přínosem zvláštní rubrika, kde se v jednotlivých číslech tohoto časopisu publikují vybrané studentské práce.

Vedle tohoto pro náš časopis významného výročí začátkem letošního roku slavíme sté výroční přijetí ústavního zákona č. 121 z 29. února roku 1920. Pro přiblížení atmosféry doby si můžeme připomenout komentář:

¹ K tomu blíže VANĚČEK, V. Nad dvaceti ročníky Právněhistorických studií. *Právněhistorické studie*, 1977, roč. 20, s. 5–12, MALÝ, K. Čtyřicátý ročník Právněhistorických studií. *Právněhistorické studie*, 2009, roč. 40, s. 5–7.

„O jedné hodině v noci, ve slavnostně osvětlené síni, začalo hlasování, nejdelší, jaké zažila tato i budoucí sněmovny. Poslanci koalice museli na znamení souhlasu vstát celkem sto pětapadesátkrát. Z toho bylo 105 hlasování svorných, ostatní byla bojovná, možno-li nazvat bojem událost, v níž výsledek byl předem dobře znám.“²

Na tvorbě ústavního zákona spolupracovaly všechny tehdejší nejvýznamnější politické strany, které byly v revolučním Národním shromáždění zastoupené. „Byla to kompilace, přizpůsobená domácím poměrům kompromisy mezi stranami, z nichž každá měla svá praktická přání.“³

Preambule ústavní listiny vychází z preambule ústavní listiny Spojených států amerických a říká:

„My, národ Československý, chtějící upevniti dokonalou jednotu národa, zavésti spravedlivé řády v republice, zajistiti pokojný rozvoj domoviny československé, prospěti obecnému blahu všech občanů tohoto státu a zabezpečiti požehnání svobody příštím pokolením, přijali jsme ve svém Národním shromáždění dne 29. února 1920 Ústavu pro Československou republiku, jejíž znění následuje.

Přítom my, národ Československý, prohlašujeme, že chceme usilovati, aby tato ústava i všechny zákony naší země prováděny byly v duchu našich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, obsažených v hesle sebeurčení; neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.“⁴

Za otce ústavní listiny je obvykle označován profesor ústavního práva JUDr. Jiří Hoetzel. Jako politický prostředník mezi jednotlivými politickými stranami pak velmi aktivně působil tehdejší ministr vnitra Antonín Švehla a JUDr. Alfréd Meissner, oba zástupci dvou nejvýznamnějších politických stran. Ve stejném dni byl přijat jazykový zákon (zák. č. 122/1920 Sb.), který ústavu doplňoval a který v souladu s článkem 7 Saint-Germainské smlouvy a na základě § 129 ústavní listiny specifikoval zásady jazykového práva v Československé republice.

Celý tento ročník bude probíhat ve znamení připomínání 50. výročí PHS. Čtenáři se mohou těšit nově na tři čísla časopisu za rok, přičemž v každém letošním čísle bude připomenut kousek z historie PHS. V tomto prvním čísle vydáváme obsahy všech ročníků PHS, které byly dosud publikovány. V čísle druhém a třetím najdou čtenáři připomenutí významných životních jubileí předních právních historiků a řadu dalších zajímavostí.

doi: 10.14712/2464689X.2020.1

---

² PEROUTKA, F. *Budování státu, III*. Praha: Lidové noviny, 1991, s. 927.

³ Tamtéž, s. 928.

⁴ Sb. z. a n., částka XXVI. z 6. 3. 1920, s. 255.

Setkání římského práva s právem staré Číny

Michal Tomášek

*Právnická fakulta, Univerzita Karlova
Kontaktní e-mail: tomasekm@prf.cuni.cz*

Contacts Between Roman Law and Ancient Chinese Law

Abstract:

Two big ancient civilizations – Roman and Chinese – created important legal systems which were to influence legal development in Europe and in China respectively. Archeologic discoveries prove there has been exchange of goods between both empires. China was exporting silk to Rome, Romans were exporting glass to China. In 2nd century BC, Han dynasty emperor opened a commercial route later named “Silk road”. Chinese were protecting their exports by military convoys applying their legal regulations. On some spots, they transmitted their goods to intermediators who were dealing with Roman merchants. Romans were using their *ius gentium*. For maritime trade Chinese opened ports under state surveillance in today’s Vietnam. There are no proofs that Chinese were interested in Roman law and *vice versa*. Although Romans were visiting Han dynasty court no official Chinese envoy has ever visited Roman officials.

Keywords: Roman law; ancient Chinese law; Silk road; *ius gentium*; *Lex Rhodia de iactu*

Klíčová slova: římské právo; starověké čínské právo; Hedvábná cesta; *ius gentium*; *Lex Rhodia de iactu*

DOI: 10.14712/2464689X.2020.2

Financování: Tato stať vznikla v rámci výzkumného programu Univerzity Karlovy Progres Q02 „Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“, Univerzitního výzkumného centra UNCE/HUM/028 „Pražské centrum pro výzkum míru“ a jako výstup profilového oboru výzkumu na Univerzitě Karlově „Právní systémy Dálného východu a evropské právo“.

Autor děkuje profesorovi Michalu Skřejpkovi za cenné rady a připomínky k římskoprávním pasážím.

V roce 2013 vyhlásil čínský prezident Si Ťin-pching iniciativu „Pás a cesta“ (一带一路).¹ Projekt názvem částečně navazuje na dávnou Hedvábnou cestu, po níž probíhal obchod mezi čínskou říší, Mezopotámií, Persií, Indií a Itálií. V nové podobě má být obchodní tepna nejen modernizována, ale také rozšířena o námořní dimenzi v Asii, Evropě a Africe. O právním rámci nové Hedvábné cesty toho zatím mnoho nevíme.² Protože Číňané rádi spojují své historické úspěchy se současným ekonomickým bojem a dávají na odvíh příslušné paralely, je dobré se podívat do začátků obchodních styků Číňanů s Evropany a hledat tam odpovědi i na to, co dosud nevíme o budoucnosti.

Právo římské a právo čínské

V době vrcholného rozkvětu římského práva byl v Číně vybudován kompaktní právní systém, který lze jeho významem pro další vývoj čínského práva srovnat s evropským významem římského práva, jež se zhruba v téže době formovalo desetitisíce kilometrů na západ. Římské právo představovalo odkaz právního systému státu, který zanikl, resp. pokračoval Východořímskou říší, a jeho právní systém přebíraly v různých variantách nově se formující státy na území dřívější Západořímské říše. Klasické čínské právo bylo právem státu, který nezánikl a jehož kontinuita pokračovala dále. Zdánilivě byla kontinuita klasického čínského práva s právem současným přerušena po pádu čínského císařství v roce 1911. Ovšem četné příklady z pozdější interpretační praxe svědčí o tom, že staré čínské právo není zdaleka mrtvo. Oba právní systémy, totiž právní systém čínský a právní systém římský, si byly v lecčems podobny, ale přesto mezi nimi panovaly značné rozdíly. Už od dob nejstarších byly v obou kulturách právní vztahy mezi lidmi ovládnuty obyčejí, v Číně *li* (礼), v Římě *mos maiorum*. Kromě toho znali Římané ještě zvláštní kategorii pravidel, zvanou *fas*, tzv. právo božské, normy, které měly náboženský charakter. Tuto kategorii staří Číňané neměli, protože veškerý soubor *li* považovali za odraz vůle nebes, a tedy za přirozený pořádek věcí. Jeho porušení sankcionovali tresty *sing* (刑), a proto byl pojem právo ve staré čínštině ztotožňován s tímto pojmem a rozumělo se jím právo trestní. Pojem právo *fa* (法), obdoba římského *ius*, byl v Číně zaveden v souvislosti s vystoupením školy legistů ve 4. století př. Kr. Označoval soubor právních norem, čili psané právo, v čemž se podobal římskému *ius*. Na rozdíl od římského *ius*, které mělo souborně upravovat vztahy mezi lidmi, upravovaly v Číně tyto vztahy i nadále obyčejí *li*, jejichž zachování a upevnování podporovala doktrína konfucianství. Protiklad mezi právními pravidly *fa* a obyčejí *li* odráží tisíciletý rozpor mezi legismem a konfucianstvím, který nebyl v mnohém dodnes překonán.³ Právo bylo v Číně chápáno toliko ve smyslu penálním a právní vztah mohl vzniknout jen za předpokladu, že byla porušena morální norma. Takové chápání práva mělo ovšem vliv na vztah mezi morálkou a právem. Morální hledisko bylo hlavní, protože právní hledisko se odvozovalo pouze z něj. Nemohlo tedy, alespoň teoreticky, existovat právo, které by bylo v rozporu s morálkou, zatímco morálka se mohla účinně uplatnit i bez

¹ V naší, zejména publicistické, literatuře je název tohoto projektu překládán jako „Pás a stezka“. Autor této stati vychází z odborné sinologické literatury, která příslušný historický pojem, na nějž současná čínská iniciativa navazuje, označuje „Hedvábná cesta“. Sama čínština používá slovo 路 – cesta, jehož překlad se odráží i v anglickém názvu „Belt and road“.

² K diskusi nad těmito otázkami viz např. TOMÁŠEK, M. Fórum o právní spolupráci v projektu „Pás a cesta“. Peking, 2. a 3. července 2018. *Právník*, 2018, č. 10.

³ TOMÁŠEK, M. *Právní systémy Dálného východu I*. Praha: Karolinum, 2016.

prostřednictvím práva. Ovšem po vzniku práva, které mělo dodržování morálních norem chránit, ztratil každý obyčej výlučně morální charakter, protože v sobě implikoval hrozící právní odpovědnost.

Pragmatičtí Římané zušlechťovali regulaci vztahů mezi lidmi rozvojem práva *ius*, které členili na právo civilní (*ius civile*), právo úřednické (*ius honorarium*) a na právo (jiných) národů (*ius gentium*).⁴ Oblasti římského práva civilního odpovídaly rozsahem a obsahem čínské občeje *li*. Pokrývaly všechny vztahy, které si lze z hlediska soukromého práva představit. Určitou zajímavostí je, že staročínské právo nerozlišovalo mezi kategoriemi, které my nazýváme práva věcná a práva závazková. Významné místo tu zaujímaly i obyčejně obchodní, které popisují i někteří římscí autoři. Římskému úřednickému právu zhruba odpovídaly staročínské úřední akty *ming* (命). Velmi rozvinutý byl staročínský systém psaného trestního práva hmotného i procesního. Naopak Číňané, na rozdíl od Římanů, nerozvíjeli civilní proces v duchu Konfuciova učení, že soudit se o právo je nemravné a odporuje přirozenému pořádku věcí. Římskému *ius gentium* neodpovídala žádná součást staročínské práva. Cizinci (barbaři) se v té době vykytovali v Číně velmi sporadicky. Byli sice fyziologicky snadno odlišitelní, ale bralo se, že se musejí přizpůsobit tamním zvyklostem. Zvláštní pravidla pro cizince byla v Číně přijata až daleko později.

Na pozadí novější klasické právní vědy, která začala rozlišovat právo soukromé (*ius privatum*) a právo veřejné (*ius publicum*), by se rozdíl mezi čínským a římským právem dal formulovat tak, že oblast práva soukromého byla v Číně upravena obyčejí, kdežto oblast práva veřejného právem psaným. Odtud také charakteristika staročínské práva jako práva smíšeného, které se opíralo o triádu pramenů, totiž o obyčej, psané normy a soudní precedenty. K tomuto srovnání budiž ovšem dodány dvě vysvětlivky. Zaprvé, v římském právu soukromém stáli vůči sobě jednotlivci naroveň, což v čínských obyčejích neplatilo, neboť se tam naopak uplatňovala konfuciánská hierarchie výše a níže postavených osob. Naopak pojetí římského *ius publicum*, kde stát vystupoval jako nositel veřejné moci, se shoduje s čínským pojetím pojmu právo *fa*. Zadruhé čínská právní nauka nikdy neznala pojmy soukromé a veřejné právo a nepoužívá je dodnes. Teoreticky zajímavým se jeví postavení staročínských obchodních obyčejů. Obecně by mohly patřit do soukromé sféry, ale jelikož už od dob nejstarších nad obchodováním v Číně vždy dozíral úředník, je tu přítomen výrazný veřejnoprávní prvek.

Kontakty mocných říší

Jaký byl vzájemný vztah tehdejších velkých právních systémů, totiž práva čínského a práva římského? Setkaly se vůbec, měly možnost vzájemně se poznat, či dokonce ovlivnit? Spekulaci o jejich vzájemném setkání může posílit prokazatelná výměna zboží, a tedy i obchodní kontakty mezi oběma říšemi: Římskou říší a její čínskou protiváhou, říší dynastie Chan.⁵ Ve starověkém Římě prosluli Číňané především díky hedvábí. Čínský název hedvábí *s'* (絲) ovlivnil jeho latinské označení *sericus*. Odtud se odvozuje latinský název Číny jako *Serica* a Číňanů jako *Seres*. Spisovatel Plinius Starší (Plinius Secundus) ve svém díle *Naturalis historia* (Přírodověda) z roku 77 po Kr. píše, že mezi horou Tabisem

⁴ SKŘEJPEK, M. *Lex et ius. Zákony a právo antického Říma*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018.

⁵ Dynastie Chan vládla v Číně od roku 206 př. Kr. do roku 220 po Kr.

a Východním mořem „žijí Sérové, známi hedvábím, jež roste v lesích...“⁶ Pro pořádek budiž ovšem dodáno, že v římských pramenech nacházíme o pravděpodobných Číňanech také zmínku jako o Sinae, podle mocné dynastie Čchin (秦),⁷ konkrétně v pramenech o setkání s těmito obyvateli námořními cestami.⁸ Není ovšem zcela jisté, zda se římské označení Seres zcela kryje s etnikem, které se v době Chanské říše vyprofilovalo jako Chanové, čili praví a etničtí Číňané. Dějepisci a cestopisci toto etnikum zřetelně spojují s hedvábím. Jsou popisováni jako civilizovaní lidé, mírné, spravedlivé a skromné povahy, kteří se nechtějí zbavovat svých zvyků, ale také svých výrobků, mezi nimiž na prvním místě stojí hedvábí.⁹

Také Číňanům nebyla existence Římské říše neznámá. Nazývali ji *Ta Čchin* (大秦) a soudě dle Dějin Chanů (汉书 *Chan-šu*), které sepsali historik Pan Ku se svojí sestrou Pan Čao, považovali Číňané Římany za svůj geograficky velmi vzdálený protiklad. Odtud také znak 秦 shodný s označením bývalé čínské dynastie. Znak 大 naznačoval, že Římskou říši považovali Číňané za „velmoc“. Čínské označení Římské říše dokresluje Fan Yüe

大秦國西方番商萃此其王以布帛織出金
字纏頭地產珊瑚生金花錦縵布珍珠等物

Říman ve staročínských představách

⁶ Plin. NH, VI, 54.

⁷ Dynastie Čchin vládla v Číně od roku 221 do roku 206 př. Kr.

⁸ LIŠČÁK, V. *Čína – Dobrodružství Hedvábné cesty. Po stopách styků Východ – Západ*. Praha: Set Out, 2000.

⁹ YULE, H. *Cathay and the way thither, being a collection of mediaeval notices of China*. Vol. I a II. London: Hakluyt Society, 1866.

v Dějinách pozdních Chanů (后汉书 *Chou Chan-šu*), podle něhož jsou Římané lidé vysokí a souměrní, připomínají Číňany, a proto lze jejich zemi nazývat *Ta Čchin*.¹⁰ Král není podle Letopisů stálý, ale je vybírán a těší se velké vážnosti. V zemi je mnoho pokladů jako zlato, stříbro a drahé kameny a vyrábějí se tam pozoruhodné a barevné tkaniny. Archeologické nálezy dokládají, že v téže době se do Číny dostává ze západu římské sklo, které Číňané někdy brali jako náhradu nefritu. Obchodování s římským sklem zaznamenávají i Letopisy pozdních Chanů, které zmiňují sklo jako produkt z říše *Ta Čchin*, nebo synonymně *Li-tien* (犁鞞). Římské sklo se mohlo dostávat do Číny též námořními cestami, a to přes Vietnam, tehdy kontrolovaný Chanskou říší. V okolí dnešního Ho Či Minova města byly nalezeny římské mince a skleněné předměty.¹¹

Kontakty obou mocností komplikovala nejen velká vzdálenost, ale i mocná Parthská říše, která se mezi nimi rozkládala. Římané s ní měli četné vojenské konflikty a Číňanům později bránila v přímém obchodování s Římskou říší. Zájem poznat „západní“ kraje zesílil v Číně za panování chanského císaře Wu-tiho v letech 140–87 př. Kr., jehož říše sahala od severní Koreje až po střední Asii. Jeho heslem bylo „obrana a obchod“. Je považován za zakladatele Hedvábné cesty a za iniciátora čínských expedic na západ. Nejznámější byla v tomto ohledu mise vyslance Čchang Čchiena, který mohl roku 125 př. Kr. potvrdit císaři, že na západě existují vyspělé civilizace, s nimiž stojí za to obchodovat. Až do Římské říše se pochopitelně nedostal, stejně jako jeho následovník Kan Jing o sto let později. Ten doputoval asi Římanům nejbližší, ale další cestu mu „rozmluvili“ Parthové, protože si chtěli udržet monopol obchodovat s čínským hedvábím.¹² Podle Dějin pozdních Chanů měl roku 166 po Kr. k císařskému dvoru doputovat „vyslanec krále An-tuna“ (zřejmě Marka Aurelia Augusta), který s sebou přivezl dary ze slonoviny, nosorožčích rohů nebo želvoviny. Těmi ovšem Římané Číňany nijak neoslňli.¹³ Je možné, že původní římské zboží bylo Římanům po cestě uloupeno a že dary pro římského císaře získali v jižní Asii.¹⁴ Někteří historici se domnívají, že tito Římané nebyli ve skutečnosti vyslanci, ale obchodníci. Ostatně, hranice mezi diplomacií a obchodem byla v čínsko-římských vztazích často neznatelná.¹⁵

Obchodní kontakty

Dnes víme, že starověcí Číňané měli rozvinutý systém obyčejů, které jim nahrazovaly to, co Římané vyvinuli jako právo. Obchodní obyčeje staré Číny známe z tamních pramenů, ale ve své době se o ně Číňané zřejmě nechtěli s nikým dělit, natož aby se se jich zbavovali. Již zmíněný Plinius píše, že Sérové zanechávali zboží na prodej na opačném břehu řeky. Pokud se domnívali, že k obchodu s ním nedošlo, vyzvedli si je zpět.¹⁶ Rovněž tak římský geograf Pomponius Mela v díle *De chorographia* (O popisu krajín) v roce 43 po Kr. charakterizuje Séry jako „velmi spravedlivý národ, proslulý svým způsobem obcho-

¹⁰ HULSEWÉ, A. F. P. *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*. Leiden: E. J. Brill, 1979.

¹¹ CRESPIGNY, R. de. *A Biographical Dictionary of Later Han to the Three Kingdoms (23–220 AD)*. Leiden: Koninklijke Brill, 2007.

¹² HILL, J. E. *Through the Jade Gate to Rome: A Study of the Silk Routes during the Later Han Dynasty, First to Second Centuries CE*. Washington: BookSurge, 2009.

¹³ HULSEWÉ, c. d.

¹⁴ YULE, c. d.

¹⁵ CRESPIGNY, c. d.

¹⁶ Plin. NH, VI, 54.

du, který probíhá za jejich nepřítomnosti, poté co zanechají své zboží na dohodnutém místě...¹⁷ Číňané tedy do přímého obchodního kontaktu s Římany nepřicházeli. Proto Římané vnímali čínské obchodní obyčej tak, jak je popisuje Pomponius. Číňané se se svým zbožím neodvažovali dále než na okraj pouště Taklamakan v dnešním Ujgursku a obchod s Římany tak za ně obstarávali Řekové nebo Židé.¹⁸ Cesty obchodování Římanů a jejich prostředníků s čínským hedvábím lze dobře vystopovat podle nálezů římských mincí. Suchozemská cesta vedla střední Asii po trase Hedvábné cesty. Námořní obchodní tepnu naznačují nálezy římských mincí na Srí Lance, v Indii, ale i ve Vietnamu. Řečtí mořeplavci se naučili využívat monzunových větrů k plavbě do Indického oceánu a stali se tak hlavními prostředníky námořního obchodu mezi Římskou říší a říší Chanů. Transport hedvábí z Číny byl doprovázen římskými vojenskými eskortami, ať už v egyptských přístavech u Rudého moře nebo po souši po Hedvábné cestě.¹⁹

Pliniův popis obchodování s Číňany tak, že zanechávali své zboží na opačném břehu a čekali, až si je kupující vyzvedne, lze vysvětlit také tak, že nebyli uvyklí přímému obchodu s barbary v soukromém prostoru. Lépe řečeno, byli zvyklí obchodovat v prostoru veřejném, který reguloval stát. Komentář k dějinám Číny Cuo-čuan vypovídá, že za bájně dynastie Sia²⁰ na konci 3. tisíciletí př. Kr. měl její legendární panovník Božský rolník naučit lid směňovat výrobky: „Když slunce zářilo na poledni, shromáždil lid celé země a svezl zboží, a tak se konal trh.“²¹ Potřeba výměnného obchodu rostla v Číně s rozvojem měst a řemesel, a proto dochází i k rozvoji obchodu, a to vnitřního i zahraničního. V době další bájně dynastie, dynastie Šang,²² se do obchodních vztahů zřejmě vložil stát a vládcí státu Šang začali pravděpodobně obchod nejen regulovat, ale rozdělovat ho na obchod vnitřní a zahraniční. Název dynastie Šang (商) je dodnes v čínštině používán ve slovech a slovních spojeních označujících obchod, obchodníky a obchodování. Od doby Čou²³ byl od obchodu vnitřního výrazně oddělen zahraniční obchod a stát začal k zahraničnímu obchodu vykonávat monopol. Pojem obchodního území byl v Číně umocněn za vlády dynastie Čchin, kdy byla odstraněna vnitřní cla. A tak chanský císař Wu-ti při budování své koncepce „obrana a obchod“, věren odkazu předků spojoval vnější obchod s rozšiřováním obchodního území pod kontrolou i ochranou státu.

Obě říše, římská i chanská, vedly v téže době boje o nová území. Římané rozšiřovali své impérium ve Středomoří, aby získali nové suroviny a přístup k obchodním cestám a další expanzi. Čínská tradice vztahu k západním oblastem měla obranný charakter. Svědčí o tom dodnes Velká čínská zeď, kterou dal postavit čchinský krutovládny císař Čchin Š'-chuang-ti²⁴ proti útočným sousedním kmenům, hlavně Siungnuům.²⁵ Čchinové sice

¹⁷ Pomp. III, 50.

¹⁸ LIŠČÁK, c. d.

¹⁹ ROSTOVZEV, M. *Storia economica e sociale dell'Imperio Romano*. Firenze: La Nuova Italia Editrice, 1946.

²⁰ Bájná dynastie Sia měla v Číně vládnout asi v letech 2200–1760 př. Kr.

²¹ TOMÁŠEK, M. *Dějiny čínského práva*. Praha: Academia, 2004.

²² Legendami opředená dynastie Šang měla v Číně vládnout asi v letech 1760–1025 př. Kr.

²³ Dynastie Čou vládla asi od roku 1025 př. Kr. do roku 771 př. Kr.

²⁴ V letech 247–221 př. Kr. král čínského státu Čchin a první císař sjednocené Číny. Proslul tvrdým způsobem vlády, podporované drakonickými zákony a krutými tresty.

²⁵ Siungnuové byl hunský kmen turkického či mongolského původu. Tyto původně kočovné kmeny periodicky napadaly severní hranice čínských států. Boje se Siungny provázely většinu období vlády dynastie

na čas jejich útoky odrazili, ale po nástupu dynastie Chan jejich intenzita opět vzrůstala. Porazit Siungnuy byl právě úkol pro císaře Wu-tiho, který spojil s hledáním možností, jak posílit obchod s územími na západ od Číny. Správně totiž předpokládal, že obchodními vazbami s tradičními nepřáteli Siungnuů jednak posílí svoji obranu a jednak získá nové obchodní možnosti. Vojenské aktivity Chanů jsou tak propojeny s diplomacií, která je zase propojena s obchodem a obchodováním.

Patrně prvním čínským historicky doloženým obchodním diplomatem byl vyslanec císaře Wu-tiho jménem Čang Čchien. Asi v roce 138 př. Kr. se Čang Čchien vydal z pokynu svého císaře na západ, aniž věděl, kam dojde a zda se vůbec vrátí. K pomoci a ochraň mu dvůr poskytl stovku dobrovolníků. Po strastiplné cestě, při níž byl dvakrát zajat Siungnuy, se asi v roce 125 př. Kr. vrátil zpět na císařův dvůr, aby informoval císaře, že na západě existují významné civilizace, s nimiž lze navazovat obchodní vztahy. Na své cestě vykonal v podstatě okruh, v němž na severu překročil Pamír a dostal se až do Fergany na území dnešního Uzbekistánu. Při návratu do hlavního města Chanské říše Čchang-anu se vydal přes severovýchodní okraj Tibetské náhorní plošiny, pohoří Čchi-lien-šan, čili přes dnešní hranici provincií Čching-chaj a Kan-su v severozápadní Číně. Právě tudy měla začas procházet Hedvábná cesta. Z diplomatického hlediska ovšem Čang Čchien příliš úspěšný nebyl. Nepodařilo se mu přesvědčit potencionální spojence o společné akci proti Siungnuům, stejně jako se mu to nepodařilo ani při další výpravě z let 119–114 př. Kr. Ta byla vojensky o něco snazší, neboť se mezitím Číňanům podařilo zatlačit Siungnuy dále na sever, a navíc trasu dobře znal. Během cesty vyslal též poselstva do Fergany, Samarkandu nebo severozápadní Indie. Jeho emisari se dostali až ke břehům Kaspického moře. Po ukončení druhé výpravy Čang Čchien zemřel, dosáhnuv značného vlivu doma a renomé v cizině. Podle Dějin Chanů se rok po jeho smrti vrátili jeho vyslanci s dary a často i obyvateli zemí, které navštívili: „Poprvé státy severu tehdy vešly do styku s Chany. Byl to Čang Čchien, kdo razil cestu, a všichni, kdo tam pak šli jako vyslanci, zmiňovali jeho jméno jako záruku dobré víry u vnějších států, které pak k nim měly důvěru.“²⁶ Čang Čchienovy mise jsou považovány na základ myšlenky otevřít obchodní cestu mezi Čínou a Západem, která později dostala název Hedvábná cesta, protože po dlouhou dobu na ní jako zboží dominovalo čínské hedvábí.

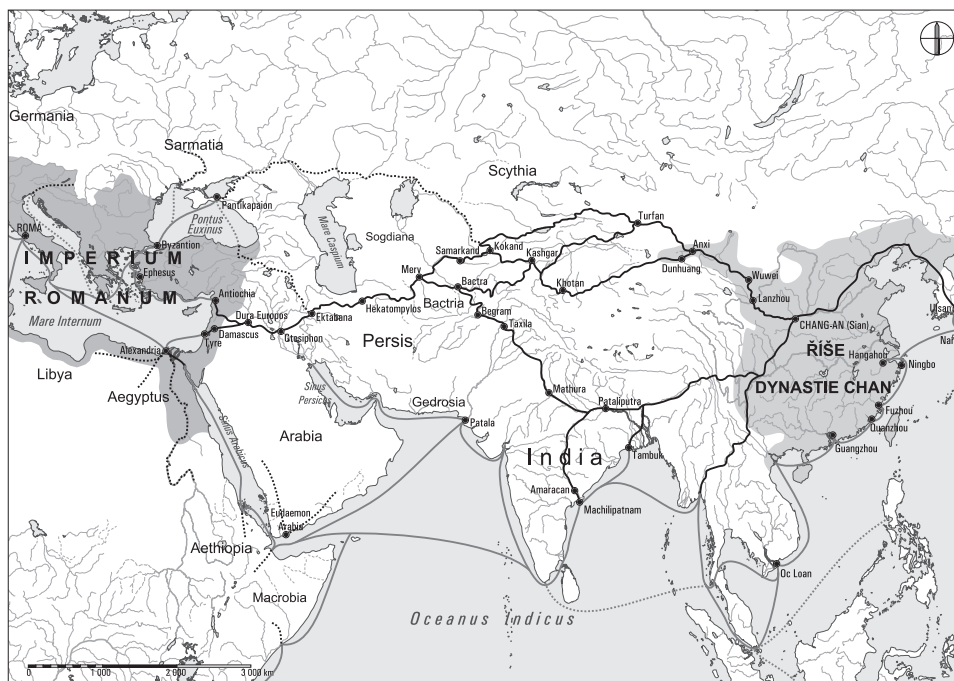
Hedvábná cesta

Trasy Čang Čchienových expedic vzal císař Wu-ti za základ pro dvě trasy Hedvábné cesty, které se spojovaly na západním okraji pouště Taklamakan. Od 2. století př. Kr. vedla Hedvábná cesta z hlavního města Chanské říše Čchang-anu (dnešní Si-an) ve střední Číně přes Tun-chuang, Kašgar a Samarkand do Persie. Zde se štěpila na jižní trasu do Indie a na další trasy, vedoucí do dnešního Súru v Libanonu a do dnešní Antakye v Turecku. Její větev sahající do dnešní Sýrie pokračovala pak s využitím námořní cesty z dnešní syrské Antiochie až do egyptské Alexandrie. Velehory Pamíru dělily Hedvábnou cestu na východní a západní část. Na tomto místě budiž ovšem zdůrazněno, že název této dopravní tepny mezi Čínou a střední Asií vznikl až ve druhé polovině 19. století. Autorství je připisováno

---

Chan, prakticky až do roku 87 po Kr. Siungnuům se dokonce podařilo získat kontrolu nad obchodem na hlavní trase Hedvábné cesty.

²⁶ HULSEWÉ, c. d.

Trasa Hedvábné cesty ve 2. století př. Kr. Mapu překreslil Jaroslav Synek.

Ferdinandu Paulovi Wilhelmovi, baronovi von Richthofen, německému geografu a přírodovědci, mimochodem strýci nejúspěšnějšího stíhače první světové války Manfreda von Richthofena přezdívaného Rudý baron. Ve svém díle *China. Ergebnisse eigener Reisen und darauf gegründeter Studien* z roku 1877 jako první použil pro celou síť obchodních cest spojujících Čínu se Západem termínu Hedvábná cesta (*Die Seidenstraße*).²⁷ Rychle se vžil, a to do té míry, že ho později převzali i sami Číňané doslovným překladem z němčiny jako *S'-čhou č'lu* (丝绸之路). Na počest Ferdinanda von Richthofena bylo výše zmíněné pohoří Čchi-lien-šan pojmenováno Evropany jako Richthofenovo pohoří.

Jestliže při své první misi měl Čang Čchien s sebou stovku bojovníků, pak při své druhé misi byl podle Dějin Chanů „postaven do čela poselstva, jež čítalo tři sta mužů, z nichž každý měl dva koně, a dobytka a ovcí bylo na deset tisíc. Nesl s sebou zlato, drahocennosti a hedvábní nesmírné ceny. A byl s ním velký počet vyslanců nesoucích insignie, aby mohli být vysláni do sousedních států, umožní-li to cesty.“ Čínská poselstva na Západ byla vlastně diplomatickými misemi. V Dějinách Chanů se píše, že „každoročně bylo vysíláno maximálně deset a minimálně pět až šest poselstev. Poselstva se mohla na cestách navzájem vidět. Jediné poselstvo čítalo několik set lidí, bylo-li velké, nebo kolem sta, bylo-li malé. Ta, jež se vydávala na delší vzdálenosti, vracela se po osmi nebo devíti letech,

²⁷ LIŠČÁK, c. d.

na kratší vzdálenosti po několika letech.²⁸ Jakožto diplomatické mise byla poselstva vybavena četnými dary k navazování diplomatických styků. Ovšem Dějiny Chanů popisují, jak vyslanci nakládali s dary jako s vlastním majetkem a po cestě je levně rozprodávali k vlastnímu prospěchu. Mezi těmi, kdo přinášeli dary, nebyli totiž jen členové královské rodiny a šlechtici, ale i obchodníci, kteří chtěli vyměňovat zboží a obchodovat pod záminkou předložení darů. I tento v zásadě negativní případ svědčí o těsném propojení obchodu s veřejnou mocí. Obchodní mise totiž požívaly, řečeno naší terminologií, veřejnoprávní ochrany, byly chráněny vojenským doprovodem a platil v nich chanský právní režim. Například roku 102 př. Kr. vyslal Wu-ti na západ vojenskou expedici čítající na 60 000 vojáků, 100 000 hlav dobytka, více než 30 000 koní, po deseti tisících oslů a velbloudů a s množstvím služebnictva nesoucího osobní majetek členů expedice. Takové karavany na Hedvábné cestě nebyly nikterak výjimečné a lze je bez nadsázky označit za „putující města“. Stát poskytoval svým obchodníkům vojenskou i právní ochranu. Na právní režim se vztahovala ustanovení zákona na ochranu dvora (*jüe-kung lü* 钺宫律), která upravovala režim bezpečnosti císařského dvora a paláce.²⁹ Jestliže, jak již napsáno, se čínské mise nedovožovaly dále než na okraj pouště Taklamakan, končila i tam jejich vojenská ochrana a státní regulace. V těchto místech předávali Číňané své zboží prostředníkům k dalšímu obchodování.

Bylo by mylné dovozovat ze shora popsaného paradigmatu, že státem organizovaný čínský zahraniční obchod se soustřeďoval jen na suchozemské cesty a možnosti obchodu námořního ignoroval. Je pravdou, že až do 7. století čínský císařský dvůr námořní obchod aktivně nepodporoval, na druhé straně lze s úspěchem tvrdit, že Hedvábná cesta tak, jak se vytvořila v dobách dynastie Chan, měla i své námořní větve. Byl to opět císař Wu-ti, kdo si uvědomil význam také jižních cest především pro zajištění bezpečnosti země, ale i pro obchod. Jeho politika „cesty na jih“ měla zajistit přístup k bohatým přístavům jižních moří za účelem obchodu a získávání dalších surovin. Byly vytipovány dvě zájmové oblasti: země jižních moří (*nan-chaj* 南海), čili oblast zhruba dnešní jihovýchodní Asie, a země západních moří (*si-chaj* 西海), tedy oblasti ležící na březích Indického oceánu.³⁰ Pro aktivní obchod s nimi bylo ovšem třeba státního krytí, které mohlo být zajištěno toliko vojenskou akcí. Na cestě k jižním mořím dobyla Chanská říše v roce 111 př. Kr. podstatnou část vietnamského území, tehdejší stát Nam Viet, které se následně stalo na tisíc let součástí čínské říše. Na okupovaném území zavedli Číňané své právo, přesněji řečeno právo veřejné, tedy trestní a správní. Zavedli tam také čínské písmo. Hned v prvních letech okupace potlačili Číňané dosavadní systém veřejné správy a zavedli vlastní strukturu státu Chan. Nejvyšší územně správní jednotkou se staly provincie (čínsky *šeng* 省, vietnamsky *chau*). V průběhu 1. století po Kr. se na vietnamském území vytvořily tři takové provincie. V jejich čele stanul čínský úředník, který řídil a kontroloval činnost devíti prefektur (čínsky *čou* 州, vietnamsky *quan*). Správu krajů vykonávali civilní úředníci za pomoci vojenských velitelů. Státní úředníci vládli na základě přímých příkazů čínského dvora a na jejich základě také kontrolovali veškerý obchod. Důležitým článkem tu byly vysoké daně do čínské pokladnice. Číňané však nezasahovali do místních soukromých obyčejů, včetně

²⁸ HULSEWÉ, c. d.

²⁹ TOMÁŠEK, *Dějiny čínské práva*.

³⁰ ANTONY, R. J. – SCHOTTENHAMMER, A. *Beyond the Silk Roads – New Discourses on China's Role in East Asian Maritime History*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 2017.

těch obchodních. Ovšem obchod, zejména vnější postavili pod administrativní kontrolu svých úředníků.

Administrativní kontrola obyvatelstva byla rovněž vyznanou prevencí různých protičínských povstání a revolt, o něž v období „severní závislosti“ nebyla nouze. Nejúspěšnějšími bylo povstání sester Trungových v letech 40–43 po Kr. Obě sestry, dcery místních náčelníků, v reakci na uvěznění manžela jedné z nich místním čínským správcem, vyvolaly rebelii, k níž se záhy připojilo několik oblastí. Zaznamenáníhodná byla úloha žen v tomto povstání, které je nejen řídily, ale některé zastávaly i generálské funkce.³¹ Čínská vláda vyslala k potlačení povstání dvacetitisícové vojsko, které se vydalo jednak po souši, jednak po moři. V průběhu 1. století po Kr. postavili Chanové mohutné válečné loďstvo, s nímž roku 42 vzbuřence porazili. Upevnili tak nejen svůj vliv ve Vietnamu, ale také přístup k novým trhům, hlavně s perlami.³² Povstání sester Trungových je spojováno s přístavem Ž'-nan a ten měl podle Ferdinanda von Richthofena otevřít námořní Hedvábnou cestu. Richthofen ho lokalizoval nedaleko dnešní Hanoje. Ležel tedy v nejjihnější komandérii kontrolované Číňany. Proto tudy mohl proudit státem regulovaný obchod. Tam také připlouvali první vyslanci římských císařů, kteří pak putovali k chanskému dvoru. Z Ž'-nanu vedly námořní cesty na Filipíny, do Indie, Srí Lanky a pak dále do Afriky. Na ty už Číňané nevyplouvali. Zboží předali ve státem kontrolovaném přístavu a jeho osudy dále přenechávali prostředníkům, a to včetně zboží určeného pro Římany. Archeologické nálezy římských mincí, medailí a jiných předmětů, hlavně výrobků ze skla naopak dokládají, že Ž'-nan a Tonkin navštívili četní římsští obchodníci. Byl prvním doloženým přístavem pod čínskou státní kontrolou a jeho právní režim později ovlivnil celý řetězec přístavů na východním pobřeží Číny.³³

Čínské hedvábí v Římě

S hedvábím se Římané poprvé setkali v průběhu bitvy u Karrh roku 53 př. Kr., kde v boji s Parthy utrpěli těžkou porážku a kde padl i jejich vojevůdce Marcus Licinius Crassus. Historik Lucius Annæus Florus při popisu této bitvy uvádí, že „Římané byli ohromeni prapory Parthů, jež byly vyrobeny z lesknoucí se látky, kterou nikdy předtím neviděli“. Popisuje je jako *auro sericeisque vexillis* (prapory ze zlata a hedvábí). Zářily prý jako oheň a na Římany zapůsobily tak silně, že v hrůze utekli.³⁴ Záhy poté, jak historicky doloženo ještě za vrcholné vlády Gaia Julia Caesara, se hedvábí dostává jako obchodní komodita do Říma. Už v roce 54 př. Kr. dal Caesar vybudovat proslulé náměstí *Forum Iulium*. Nedaleko v ulici *Vicus Tuscus* (Etruská třída) vznikl zvláštní trh hedvábím. Pro dámy se tam prodávaly průsvitné hedvábné tógy (*toga vitrea*), lehké oděvy zvané „tканý vánek“ (*ventulus textilis*) nebo „plátěná mlha“ (*nebula lintea*). Lehké hedvábné oděvy si začali pořizovat i muži, což bylo bráno jako projev dekadentních mravů. Historik Cornelius Tacitus ve svých Letopisech (*Annales*) popisuje, jak byli už od počátku císařství kritizováni muži, kteří nosili hedvábný šat.³⁵ Rovněž syn filozofa Senecy Lucius Annæus Seneca označuje

³¹ MILLEROVÁ, P. *Vietnam*. Praha: Libri, 2004.

³² TOMÁŠEK, M. *Přehled dějin vietnamského práva*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2008.

³³ CRESPIGNY, c. d.

³⁴ Flor. Epit. 65

³⁵ Tac. Ann. II, 33.

v polovině 1. století po Kr. nošení hedvábných látek za „dekadentní rozmařilost“.³⁶ Podle Tacita bylo roku 16 po Kr. v senátu usneseno, aby se „muži neoblékali do neslušného šatu z hedvábí“. O několik let později roku 22 se obrátil osobním dopisem na senát císař Tiberius a požadoval, aby se dodržoval zákon proti přepychu. Zákon měl být podle něj aplikován i na „šaty, jež si bez rozdílu oblékají muži i ženy“.³⁷ Ve 3. století nicméně existují zmínky, že se do hedvábí odívali i římscí císaři. Údajně mělo jít o císaře Heliogabala.

Zákony proti přepychu byly poměrně stálou součástí římského práva. Náš přední romanista Michal Skřejpek vidí jejich smysl nikoliv v tom, aby potíraly přepych obecně, nýbrž v omezování zbytečných a nadměrných nákladů.³⁸ Odtud také původ jejich názvu z latinského *sumere* – vynaložit. Už od 5. století př. Kr. v Zákoně dvanácti tabulí regulovala desátá tabule různé výdaje na pořádání pohřbů. Kromě omezování výdajů na pohřby či hostiny se v jednotlivých vývojových stádiích mělo omezovat například držení drahých kovů nebo cenných předmětů. Zákon proti přepychu přijatý za Gaia Iulia Caesara v roce 46 př. Kr. (*lex Iulia sumptuaria*) zavedl speciální omezení týkající se používání purpuru, klenotů z perel, luxusních oděvů a užívání nosítek. Pro některé zvláštní příležitosti nebo pro některé osoby byly možné výjimky. Omezování přepychu v oblékání rozvinula norma přijatá roku 18 př. Kr. jako *lex Iulia de vestitu et habitu*, již bylo výslovně regulováno nošení hedvábí. Právě na ni se odvolával Tiberius ve shora zmíněném dopis senátu. Důvod k omezování luxusu v tomto i v jiných případech nebyl ovšem toliko prestižní. Pokud jde o jeho rozšíření na omezování nošení hedvábí, byl také ekonomický. Cena hedvábí se rychle zvyšovala, během pětadvaceti let vzrostla trojnásobně, přičemž byla vyvažována stříbrem. Císařovi ekonomičtí poradci v té souvislosti varovali, že by mohly být takto římské stříbrné rezervy brzy vyčerpány. Zákony proti přepychu existovaly mimochodem také v Číně, kde byly zavedeny už za dynastie Čchin.

Rozhodné právo

Ze srovnání římského práva a soudobého čínského práva dynastie Chan mimo jiné vyplývá, že Římané počítali se stykem s cizinci a jejich právo *ius gentium* na něj bylo zařízeno.³⁹ Římané byli přesvědčeni o dokonalosti svého práva, stejně jako Chanové uznávali jen ten svůj přirozený pořádek věcí za základ veškerého společenského dění, včetně obchodu. Své zboží zanechali cizím prostředníkům, převzali římské mince a o jeho další osudy, či právní režim se nezajímali. Nelze také ani spekulovat, že by se Římané hlouběji zajímali o čínské obchodní obyčeje. Vše vybavovali jejich prostředníci (*mercatores, negotiatores*). Jestliže obchodování s Římany čínské právo nijak neovlivnilo, pak římské právo jeho důsledky řešilo. Konkrétně, pokud šlo o obchodování s hedvábím, či spíše o jeho důsledky. Chanové se naopak od cizinců izolovali, a proto nikterak neuvažovali, že by jejich právo existenci cizinců, či dokonce obchod s nimi mělo nějak zohledňovat. Obě říše nicméně počítaly s vojenskou ochranou svých obchodníků. Číňané, možná o něco více než Římané, chránili před cizinci své know-how. Tajemství bource morušového bylo v Číně přísně střeženo.

³⁶ Sen ad Luc. III, 53.

³⁷ Tac. Ann. II, 33.

³⁸ SKŘEJPEK, M. Omezování přepychu v římském právu. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 1997, č. 2, s. 7–17.

³⁹ SKŘEJPEK, M. – BĚLOVSKÝ, P. – STLOUKALOVÁ, K. *Cizinci, hranice a integrace v dějinách*. Praha: Auditorium, 2016.

Jeho vajíčka a semínka moruše měli z Číny propašovat do Cařihradu dva nestoriánští mniši na rozkaz východořímského (byzantského) císaře Justiniána I. kolem roku 550 v dutých bambusových holích. Naopak Římané vyváželi do Číny své sklo bez zvláštních obav, že by jejich technologie mohla být nějakým způsobem kopírována.

Právní režim čínského zboží podléhal právu přepravce, v němž nejznámějším pramenem byl Rhodský zákon o vyhozeném (*Lex Rhodia de iactu*). Rhodos byl významným antickým přístavem a překladištěm čínského zboží, hlavně hedvábí. Je sám o sobě významným příkladem přebírání práva helénistických států Římany. Zajišťuje, aby v případě zboží vyhozeného do moře kvůli odlehčení lodi v případě hrozícího nebezpečí bylo příspěvkem všech nahrazeno to, co bylo dáno pro všechny. V případě čínského hedvábí bylo třeba posuzovat specifickou situaci, kdy do téže lodi navezlo více kupců své druhy zboží a za bouře bylo nutné některé zboží shodit do moře. Následně vznikla otázka, zda mají všichni odpovídat za věci vyhozené, tedy i ti, kteří vnesli takové zboží, jež loď nezatížilo, například poměrně lehké hedvábí. Římské juristy se shodli, že všichni, kdo měli zájem na vyhození, musejí vzniklou škodu nést společně a nerozdílně. Poměrně je zavázán také vlastník lodi. Hodnotu vyhozeného bylo třeba rozdělit podle ceny věcí, přičemž hedvábí bylo považováno za předmět luxusu. Jelikož platilo, že je třeba provést ocenění nikoliv na tolik, za kolik bylo zboží koupeno, ale na tolik, zač může být prodáno, měla hodnota čínského hedvábí v takovém výpočtu značnou váhu.⁴⁰ Římská právní doktrína uznávala Rhodský zákon za jediné právo na moři a vícekrát výslovně deklarovala, že s ním žádná část římského práva není v rozporu. Polský romanista Stanisław Płodzień považuje Rhodský zákon za významnou část římského *ius gentium*.⁴¹

Římské právo se tedy s právem staročínským v obchodní oblasti míjely. Protnulý se možná jejich veřejnoprávní systémy. Na severozápadě provincie Kan-su byly archeology nalezeny římské mince a přilbice s čínským nápisem. Čínský historik Pan Ku v souvislosti s bitvou u Li-čchien, která se odehrála právě v těchto místech roku 36 př. Kr. píše, že se jí měli účastnit i běloši.⁴² Dále se zmiňuje o bojové technice „šupinové formace“, která nápadně připomíná římskou bojovou „želví formaci“. Město prý bylo chráněno dřevěnými palisádami známými z římské architektury. Americký historik Homer H. Dubbs a s ním i ruský antropolog a etnolog Lev Gumiljov spekulují, že po bitvě u Karrh měla upadnout do zajetí i asi desítky tisíc římských vojáků.⁴³ Jejich technika údajně zaujala natolik, že byla využita spolu s římskými vojáky právě při bitvě u Li-čchien. Pokud tomu tak skutečně bylo, potvrdila by se domněnka, že Číňané převzali některé prvky římského vojenského práva, ovšem nikoliv z obdivu k římskému právu jako takovému, nýbrž z pragmatické potřeby využít účinnou vojenskou technologii.

Nad čínským vnitřním i vnějším obchodem se od nepaměti táhly dlouhé stíny státu. Čínský stát obchodníky kontroloval, reguloval je, ale také jim poskytoval ochranu. Úředník stál nad obchodem také z jiného důvodu. Obchodníci byli v Číně vždy považováni

⁴⁰ SKŘEJPEK, M. *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Liber I–XV. Fragmenta selecta. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*. Praha: Karolinum, 2015.

⁴¹ PŁODZIEŃ, S. *Lex Rhodia de iactu*. 2. vyd. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010.

⁴² HULSEWÉ, c. d.

⁴³ DUBS, H. H. *A Roman city in ancient China. Greece & Rome*, 1957, Vol. 4, No. 2. GUMILĚV, L. N. – KURKČI, A. I. *Černaja legenda: Istoriko-psichologičeskij etjud*. Chazar, 1989.

za podřadnou kastu, kdežto úředník byl konfuciánský ušlechtilý člověk a ve společenské hierarchii stál o několik tříd výše. Proto císař Wu-ti a jeho následovníci vysílali po Hedvábné cestě se svými obchodníky také ochranu a dohled, ale jen do určité vzdálenosti. Proto kontrolovali námořní obchod ve vybraných přístavech. Obchodovat mimo stíny státu se považovalo za nepatřičné, a proto tak k obchodování s čínským zbožím nastupovali prostředníci.

Jak bylo již napsáno, vytvořili Chanové dokonalý a kompaktní právní systém, který se stal základem dalšího vývoje čínského práva pro následující tisíciletí. Nejdůležitějšími prameny chanské kodifikace, využívané i pro regulaci obchodu, byly zákony (律 *lü*), i když tento termín lze podle chanského pojetí překládat dvojím způsobem. V širším smyslu označoval obecné zásady právní, či soubor právních norem, v užším smyslu se jednalo o obyčejný zákon. Dalším pramenem práva byla císařská nařízení (令 *ling*). Vzhledem k tomu, že podle chanského práva byl císař nadán mandátem nebes, bylo císařské nařízení pramenem práva nejvyšší právní síly. Císařská nařízení mohla rušit i měnit ustanovení zákonů. Toto pravidlo neplatilo ovšem bezvýjimečně. S ohledem na jiný konfuciánský princip, princip úcty k předkům, byla v kodexech ponechávána i ustanovení, která byla císařskými nařízeními zrušena nebo změněna. Platnost takových ustanovení byla sice pozastavena, ale tato skutečnost nijak nevylučovala možnost, že se k nim v budoucnu někdo vrátí jako k „odkazu předků“.⁴⁴ Termín *kche* (科) označoval předpis, který určitým způsobem třídil právní skutečnosti. V době chanské byly *kche* součástí norem trestního práva, původně jako vysvětlující články k jednotlivým trestným činům. Později se staly samostatným pramenem práva. V době pozdních Chan plnily úlohu jakéhosi prováděcího předpisu k trestním zákonům. Zcela novým přínosem chanské jurisprudence do systému pramenů práva byly soudní precedenty (判例 *pchan-li*), shromažďované ve sbírkách soudních precedentů. Když se začalo ukazovat, že psané právo není s to reagovat na všechny situace, které každodenní život přináší, justice si začala vytvářet precedenty, které *per analogiam* aplikovala v soudní praxi.

Historie Hedvábné cesty byla dlouhá a spletitá. Pochodovaly po ní karavany se zbožím, setkávaly se tu kultury i filozofie. Právě díky ní se do Číny začal šířit buddhismus a pronikaly po ní myšlenky islámu. Střetávaly se na ní samozřejmě i právní kultury, ale ta čínská zůstávala po staletí vůči cizím vlivům více méně imunní. Je proto otázkou do budoucna, jak se čínské právo, také díky projektu Nové hedvábné cesty, dá cizími právními kulturami ovlivnit.

---

⁴⁴ TOMÁŠEK, *Právní systémy Dálného východu I.*

Aplikácia Kornéliovho zákona o vrahoch a travičoch (*lex Cornelia de sicariis et veneficis*)

Martin Gregor

*Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Kontaktní e-mail: martin.gregor@flaw.uniba.sk*

Application of the Cornelian Law on Assassins and Poisoners (*lex Cornelia de sicariis et veneficis*)

Abstract:

The submitted contribution deals with application of the Cornelian Law on Assassins and Poisoners, which reacted on the sinister social phenomenon elicited by internal crisis of the republic in the form of a rapid increase of violent criminal activity. With a special consideration the article devotes to individual facts of the crimes which the act embedded. Besides the commission of a wilful murder, the article analyses also arming for the purpose of a wilful murder perpetration, reaching of unfair conviction of an innocent person to capital punishment due to corruption, machinations, or false testimony, or eventually setting the blaze with the intention to kill persons in a blazing building. At the same time, the article devotes also to recourse for poisoning which was considered as a special manner of commission of a wilful murder. Last, but not least, the article focuses on later extension of the force of this law to further criminal activity, e. g. castration, illegal circumcision, mixing of love-philtres, and administration of dangerous medicine.

Keywords: *lex Cornelia de sicariis et veneficis*; wilful murder in the Roman Law; Roman criminal law

Kľúčové slová: *lex Cornelia de sicariis et veneficis*; úkladná vražda v rímskom práve; rímske trestné právo

DOI: 10.14712/2464689X.2020.3

Financování: Tento príspevok bol vypracovaný ako výstup z grantu APVV č. 17-0022 „Rímsko-kánonické vplyvy na slovenské verejné právo“.

Lucius Cornelius Sulla využil svoju diktátorskú právomoc na presadenie viacerých dôležitých zámerov v oblasti legislatívy. Jeho zákony (*leges Corneliae*) tvoria pomerne rozsiahly komplex právnych predpisov.¹ Z hľadiska ich početnosti sú typicky prirovnávané k Augustovým zákonom (*leges Iuliae*). Výrazne ovplyvnili nielen oblasť ústavného práva, no zásadným spôsobom poznamenali aj trestnoprávnu úpravu. Do tohto rámca patril aj tzv. Kornéliov zákon o vrahoch a travičoch (*lex Cornelia de sicariis et veneficis*) z roku 81 pred n. l.

Predstavuje jeden z kľúčových predpisov rímskeho trestného práva a hlavný prameň právnej úpravy trestných činov proti životu a zdraviu. Pred jeho vydaním postihovali vraždu človeka predovšetkým kráľovské zákony druhého rímskeho kráľa Numa Pompilia (či údajne samotného Romula),² zásadnejšiu úpravu však možno nájsť až v Zákone XII tabúl.³ V odbornej literatúre sa pritom vyskytuje názor, že v staršom rímskom práve bola akákoľvek vražda človeka vnímaná ako *parricidium*, teda skutok, ktorý neskôr nadobudol význam otcovraždy, resp. vraždy blízkeho príbuzného.⁴ Až neskôr zrejme došlo k užšej špecifikácii jednotlivých trestných konaní. Vražda človeka napokon nemala v klasickej latinčine dlho svoj vlastný ekvivalent, čo je zaujímavejšie o to viac, koľko termínov bolo známych pre kulpózne zabitie (*occidere, necare*). Pojem *homicidium* sa vyskytol až v cisárskom období.⁵ Tento zákon sa mal teda primárne vzťahovať na travičstvo a násilnú vraždu človeka prostredníctvom zbrane (bodnej, sečnej, či strelnej).

Keďže znenie tohto zákona sa nám zachovalo iba v krátkych úryvkoch rímskych právnikov, ktoré zachytili justiniánski kompilátori (čo je napokon osudom drvinej väčšiny rímskeho republikánskeho zákonodarstva), tento článok sa pokúsi o jeho rekonštrukciu na základe právnych a neprávnych prameňov. Zameria sa však nielen na jeho vlastný obsah, ale aj na neskoršiu aplikáciu tohto zákona v priebehu principátu, pre ktorú bolo charakteristické extenzívne rozširovanie jeho pôsobnosti na rad ďalších protiprávných konaní (často kuriózných a dovtedy neupravených skutkov, akým bola výroba nápojov lásky a kastrácia, ktorých styčné body pri určitej miere fantázie nájde nejedna duša). Z pertraktovaného textu zároveň vyplýva, že tejto analýze podrobíme výlučne hmotnoprávnu rovinu tohto zákona, pričom v procesnoprávnej rovine sa obmedzíme na upozornenie, že rozhodne nebola zanedbateľná.⁶

¹ Historické hľadisko Sullovoho zákonodarstva analyzuje: LANGE, L. *Römische Alterthümer*. Dritter Band: Erste Abteilung. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1876, s. 165. Podobne: MOMMSEN, Th. *The History of Rome*. III. Volume. Translated by W. Dickson. London: Richard Bentley, 1867, s. 359–375. Prehľad Sullových zákonov ponúka klasické dielo Rotondiho: ROTONDI, G. *Leges publicae populi Romani*. Milano: Società editrice Libreria, 1912, s. 349–363.

² „Je zvláštne, že nevymeral nijaký trest proti otcovrahom, ale každé zabitie človeka označoval ako otcovraždu, ako keby už sám zločin vraždy bol prekliatím, no otcovražda priam nemožnosťou.“ (Plut. Rom. 22). Pozri: PLUTARCHOS. *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*. Prvý zväzok. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 70. Zároveň „muž mohol prepustiť ženu, ak otrávil dieťa...“. Pozri: Tamtiež.

³ Zo Zákona XII tabúl (8, 24) sa v tomto kontexte zachovala veta: *Si telum manu fugit magis quam iecit, aries subiicitur*. „Ak mu zbraň skôr z ruky vyklzla, než by ju bol hodil, nech je na miesto neho daný baran.“

⁴ Pozri literatúru citovanú v: GREGOR, M. – BELEŠ, A. Hmotnoprávna stránka trestného činu otcovraždy (*parricidium*) v rímskom práve od najstarších čias po vznik principátu. *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 2018, roč. 37, č. 1, s. 60–61.

⁵ MOMMSEN, Th. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899, s. 613.

⁶ KUNKEL, W. *Untersuchungen zur Entwicklung des römischen Kriminalverfahrens in vorsullanischer Zeit*. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1962, s. 38 a nasl.

Charakteristika a dôvody vydania zákona

V dôsledku občianskej vojny medzi Luciom Corneliom Sullom a Gaiom Mariom razantne stúplo páchanie násilnej trestnej činnosti (vrátane vražd a podpaľačstva). Po Sullovom víťazstve boli navyše vyhlásené proskripcie, ktoré predstavovali legalizované zabíjanie politických odporcov priamo na uliciach, pričom pri vraždení nezriedka došlo aj k omylu.⁷ Tieto udalosti vyvolali u rímskych občanov pocit strachu o vlastný život a bezpečnosť. Aj po stabilizácii Sullovej diktatúry sa v Ríme stále nachádzalo množstvo demobilizovaných vojakov a bezprizorných Italov bez domova.⁸ Na základe týchto okolností sa javilo ako nevyhnutné, aby bol prijatý osobitný zákon o vraždách, ktorý niesol meno svojho navrhovateľa ako *lex Cornelia de sicariis et veneficis*. Z politických dôvodov sa však nevzťahoval na prípady vražd, ktoré boli spáchané počas proskripcii.⁹ U týchto vrahov bola trestná zodpovednosť vylúčená, čo bolo samou podstatou ich realizácie.

Kornéliov zákon možno pokladať za jeden z najvýznamnejších prameňov rímskeho trestného práva. Z historického hľadiska predstavoval prvý predpis, ktorý stíhal vraždu človeka od čias Zákona XII tabúl.¹⁰ Uvedená úprava postačovala dovtedy, kým sa tento trestný čin páchal relatívne sporadicky a verejná mienka ho zakaždým odsúdila. Obdobie politických nepokojov si však vyžiadalo prijatie novej legislatívy, ktorá by reagovala na úpadok morálnych štandardov spoločnosti a devalváciu hodnoty ľudského života v dôsledku mocenských zápasov, čoho prejavom bolo aj bezostyšné pôsobenie rôznych nájomných vrahov a banditov.¹¹

Na druhej strane je nevyhnutné zdôrazniť, že Rimania chápali medze dovoleného usmrtienia človeka – bez súdu – oveľa širšie, než je tomu v súčasnosti. Okrem prípadu nutnej obrany bolo možné oprávnené zavraždiť akéhokoľvek nepriateľa štátu (napr. na základe *senatusconsultum ultimum*), či vyhnanca bez právnej ochrany, ktorý porušil uložené zapovedanie ohňa a vody (*aquae et ignis interdictio*). Zabitie dieťaťa spadalo pod *ius vitae necisque* otca.¹² Rozsudky smrti v rodine väčšinou vynášal domáci súd (*iudicium domesticum*). Dokonca ešte aj po prijatí *leges Corneliae* sa ustálil ďalší dôvod legálneho zabi-

⁷ Živo ich opisuje napríklad Plutarchos v Sullovom životopise (31): „Vtedy Sulla začínal vraždiť a krvavým činom nebolo v meste konca. Tých, čo doteraz nemali so Sullom nič spoločné, odstraňovali ich osobní nepriatelia, pretože Sulla dovoľoval svojim prívržencom aj také ukrutnosti, aby sa im odvdčil... Ba nepoškvrnené vraždami neostali ani chrámy bohov, ani pohostinské či otcovské kozuby. Mužov zabíjali pred zrakmi manželiek a deti v náručí matiek. Tí, čo padli za obeť hnevu alebo pomste, boli v mizivej menšine oproti tým, čo boli vraždení kvôli majetku.“ Pozri: PLUTARCHOS, *c. d.*, s. 918–919. Z odbornej spisby k tomu pozri bližšie: HEFTNER, H. Der Beginn von Sullas Proskriptionem. In: *TYCHE – Contributions to Ancient History, Papyrology and Epigraphy*, 21. Bund. Wien: Holzhausen Verlag, 2007, s. 33–52.

⁸ KEAVENEY, A. *Sulla: The last republican*. New York: Routledge, 2005, s. 146.

⁹ To dokazuje napríklad zmienka v Suetoniovi: „Keď (Caesar) viedol vyšetrovanie proti úkladným vrahom, zaradil medzi nich aj tých, čo za proskripcii dostali peniaze zo štátnej pokladnice za hlavy rímskych občanov, hoci podľa Corneliovho zákona sa u nich mala urobiť výnimka.“ Jeho pokus však nebol úspešný (Suet. *Iul.* 11). Pozri: SÜETONIUS, Gaius Tranquillus. *Životopisy rímskych cisárov*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2010, s. 21.

¹⁰ Tento trestný čin bol však primárne upravený v kráľovských zákonoch Numa Pompilia, ktoré boli ešte staršie ako Zákon XII tabúl. K tomu pozri: GAUGHAN, J. Killing and the king: Numa's murder law and the nature of monarchic authority. *Continuity and Change*, 2003, roč. 18, č. 3, s. 330 a nasl.

¹¹ KÖSTLIN, CH. R. *Die Lehre vom Mord und Todtschlag*. Erster Theil: Die Ideen des Römischen Rechts. Stuttgart: J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1838, s. 105.

¹² ARJAVA, A. Paternal Power in Late Antiquity. *Journal of Roman Studies*, 1998, roč. 88, s. 153.

tia, keď bol dcérin milenec prichytený *in flagranti* jej otcom na základe Júliovho zákona o trestaní cudzoložstva. Napokon aj vlastník mohol pôvodne zabiť svojho otroka. Uvedené výnimky prirodzene ovplyvňovali koncept vraždy v rímskom práve.¹³

S rôznymi modifikáciami ostal účinný počas celého obdobia cisárstva.¹⁴ Suetoniova cynická zmienka o eventuálnom Júliovom zákone o vražde a travičstve je vo všeobecnosti pokladaná za nedopatrenie.¹⁵ Naopak, pomerne skoro sa Kornéliov zákon stal univerzálnym predpisom vo vzťahu k akémukoľvek usmrteniu človeka. Túto skutočnosť dokazuje už výrok rečníka Quintiliána pri vysvetľovaní významu slov: „Každého, kto spácha vraždu s akoukoľvek zbraňou, nazývame sicarii“,¹⁶ teda bez ohľadu na hmotný predmet útoku.

Skutkové podstaty Kornéliovho zákona

V siedmej knihe spisu „O úrade prokonzula“ (*De officio proconsulis*) Ulpianus odkazuje na prvú kapitolu Kornéliovho zákona. Podľa neho sa mala zaoberať úkladnou vraždou, ktorú páchatel vykonal so sečnou alebo bodnou zbraňou (*sicarii*).¹⁷ Svoje označenie nadobudol tento trestný čin podľa svojsky zakrivenej dýky z Trácie, ktorá bola pre páchatel'ov tohto druhu charakteristická. Túto interpretáciu potvrdzujú tak justiniánske Inštitúcie,¹⁸ ako aj Izidor zo Seville.¹⁹ Údajne svoj pôvodný názov získala podľa zvolania gladiátora (*Sic ha*), ktorému sa v boji ohol krátky meč, no napriek tomu chcel pokračovať v zápase.²⁰ S touto dýkou Rimania prišli do kontaktu už v časoch angažovania bratov Gracchovcov, ale najväčšiu obľubu získala práve po prvej občianskej vojne.²¹ Jej nositeľ sa nazýval *sicarius*. Prípona „-ius“ údajne poukazuje na profesionálny výkon podobnej činnosti, teda nielen na jej náhodnú držbu a použitie.²²

¹³ AMIELAŃCZYK, K. Coll. 1.0. De sicariis (et homicidiis casu vel voluntate) czyli krótki wykład o transformacji rzymskiej ustawy przeciwko „nozownikom“. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2013, roč. 19, č. 1, s. 28–29.

¹⁴ REIN, W. *Das Criminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinianus*. Leipzig: Verlag von K. Köhler, 1844, s. 408.

¹⁵ „Keď sa vyhovárala, že mu dala menej jedu, aby sa neprezradil zločin, odvetil jej (Nero): No, pravdaže, ja sa bojím Júliovho zákona.“ (Suet. Ner. 33). Pozri: SÜETONIUS, c. d., s. 211. K uvedenému záveru právnej romanistiky pozri: MOMMSEN, *Römisches Strafrecht*, s. 615.

¹⁶ Quint. 10, 1, 12. Pozri: *The Institutio Oratoria of Quintilian*. Translation by H. E. Butler. Volume 4. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1968, s. 9.

¹⁷ Coll. 1, 3. Pozri: *Mosaicarum et Romanarum Legum Collatio*. Introduction and Translation by M. Hyamson. London: Oxford University Press, 1913, s. 57.

¹⁸ Iust. Inst. 4, 18, 5: ... *sicarii autem appellantur a sica, quod significat ferreum cultrum*... „... Úkladní vrahovia sa označujú podľa sica, slova označujúceho železný nôž...“

¹⁹ „Vrahovia (*sicarius*) sa tak nazývajú preto, že sú stále ozbrojení zbraňami, aby boli pripravení spáchať zločin. Ide tu o dýku (*sica*), ktorej názov je odvodený od sekania (*secare*).“ Isidor. 10, 252. Pozri: *The Etymologies of Isidore of Seville*. Translation by S. A. Barney. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 229. Isidor. 18, 6, 6. Pozri: Tamtiež, s. 362. K tomu aj moderný etymologický výklad: VAAN, M. de. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Language*. Leiden: Brill, 2008, s. 561–562.

²¹ K tomu pozri: HUG, A. *Sica*. In: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Zweite Reihe, Viertes Halbband (Selinuntia – Sila). Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1923, s. 2184–2185. V prameňoch nachádzame správu o jej častom používaní, napríklad túto dýku používal pri vojenských ťaženiach aj Crassus (Val. Max. 3, 2, 12). Pozri: VALERIUS MAXIMUS. *Sammlung merkwürdiger Reden und Thaten*. Übersetzt von F. Hoffmann. Stuttgart: J. B. Metzler'sche Buchhandlung, 1828, s. 164.

²² LEUMANN, M. a kol. *Lateinische Grammatik*. Erster Band: Lateinische Laut- und Formen- Lehre. 5. Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1977, s. 299–300.

Podobný výklad zodpovedá skutočnosti, že uvedená skutková podstata sa zameriavala najmä na postih profesionálnych lúpežníckych skupín, rôznych banditov a ďalších živlov, páchajúcich násilnú trestnú činnosť (*latrones*).²³ Moderné romanistické výskumy dokonca bazirujú na tom, že tento zákon sa primárne venoval stíhaniu a eliminácii týchto zločineckých skupín, či jednotlivých gangstrov. Zakotvenie trestného činu úkladnej vraždy v podstate odsúvajú ako druhoradý a čisto náhodný účinok pôsobenia tohto zákona.²⁴

V tejto časti zákon stíhal viacero konaní, ktoré spolu síce zdanlivo nesúviseli, avšak v podstate sledovali ten istý cieľ – ochranu života a zdravia rímskych občanov, vrátane zaručenia bezpečnosti vo verejnom priestore. Išlo o:

- a) úkladnú vraždu človeka (so zbraňou),²⁵
- b) nedovolené ozbrojovanie (kto nosil so sebou zbraň za účelom spáchania trestnej činnosti, najmä vraždy alebo lúpeže),
- c) podpaľačstvo,
- d) krivé svedectvo na súde, ak malo za následok smrť nevinného, alebo ju mohlo zapríčiniť.

Zmienku o všetkých uvedených skutkových podstatách uvádzajú *Digesta*.²⁶ Paulove Sentencie vynechávajú z tohto výpočtu podpaľačstvo, rovnako absentuje aj v *Collatio legum*, ktoré Sentencie preberá.²⁷ Napokon justiniánske Inštitúcie sa zmieňujú len o prvých dvoch podstatách (vražde a nosení zbrane).²⁸

Úkladná vražda človeka

Z hľadiska štruktúry skutkovej podstaty tohto trestného činu mohol byť jeho subjektom ktokoľvek (tak slobodný, ako aj otrok). Zákon poskytoval ochranu každej ľudskej bytosti (teda aj cudzincom a cudzím otrokom).²⁹ Tak široko stanovený rozsah osôb ihneď vzbudil podozrenie, že ide o výsledok interpolačných zásahov. Typicky to možno demonštrovať na údajnej stati zo zákona: „Neposlušného syna nemôže otec usmrtiť, ale má ho obžalovať pred prefektom alebo miestodržiteľom.“³⁰ Keďže právo zabiť svojho syna odobral otcovi až zákaz cisára Konštantína, je takmer nemožné, aby podobné ustanovenie obsahoval

²³ Cloud sa domnieva, že medzi týmito entitami je významový rozdiel. Kým *sicarii* predstavovali mestských banditov, ktorí operovali výlučne v Ríme, *latrones* sa mohli vyskytovať kdekoľvek inde. K jeho argumentácii pozri: CLOUD, D. *Leges de sicariis: The first chapter of Sulla's lex de sicariis*. *ZSS (Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte) – Romanistische Abteilung*, 126. Band. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2009, s. 118–119.

²⁴ CLOUD, D. The primary purpose of the Lex Cornelia de sicariis. *ZSS (Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte) – Romanistische Abteilung*, 86. Band. Weimar: Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, 1969, s. 259–260.

²⁵ To isté potvrdzujú aj justiniánske Inštitúcie. Pozri: *Iust. Inst.* 4, 18, 5.

²⁶ D. 48, 8, 1 (Marc. 14 *inst.*): *Lege Cornelia de sicariis et veneficis tenetur, qui hominem occiderit: cuiusve dolo malo incendium factum erit: quive hominis occidendi furtive faciendi causa cum telo ambulaverit: quive, cum magistratus esset publice iudicio praeesset, operam dedisset, quo quis falsum iudicium profiteretur, ut quis innocens conveniretur condemnaretur.*

²⁷ PS 5, 23, 1. Pozri aj *Coll.* 1, 2.

²⁸ *Iust. Inst.* 4, 18, 5.

²⁹ KÖSTLIN, c. d., s. 106. Sám Ulpianus pripúšťa, že sa mohol vzťahovať na otroka i na cudzinca (*Coll.* 1, 3, 2). Pozri: *Mosaicarum et Romanarum Legum Collatio*, s. 59.

³⁰ D. 48, 8, 2 (Ulp. 1 *de adulter.*): *Inauditum filium pater occidere non potest, sed accusare eum apud praefectum praesidemve provinciae debet.*

republikánsky zákon.³¹ Podobnými argumentmi namietal napríklad Biondo Biondi prítomnosť otroka v danom texte.³²

Modus operandi nebol určený, ale v rámci tejto skutkovej podstaty malo dôjsť k smrti obeť násilným konaním. Na vznik trestnosti sa vyžadoval zlý úmysel smerujúci k vražde človeka (*dolus*). Zákon sa nevzťahoval na usmrtenie v dôsledku hrubej nedbanlivosti (*culpa lata*), napríklad v prípade, keď drevorubač neupozornil na padajúci strom, ktorý následne usmrtil náhodného okoloidúceho.³³ Pokus o vraždu sa trestal rovnako ako dokonaný skutok. Dokonca platilo, že „v Kornéliovom zákone sa úmysel berie ako skutok“ (*in lege Cornelia dolus pro facto accipitur*).³⁴ Spolu s páchatelom postihoval ten istý trest aj jeho pomocníka za predpokladu, že bolo možné dokázať jeho zlý úmysel. Na druhej strane zákon uznával aj vylúčenie trestnej zodpovednosti v prípadoch krajnej núdze a nutnej obrany. Dokazuje to napríklad konštitúcia cisára Gordiána, podľa ktorej: „kto v nebezpečenstve života zabil útočníka alebo niekoho iného, tento skutok nemožno stíhať žalobou“.³⁵

Nedovolené nosenie zbrane

Nedovolené nosenie zbrane sa pôvodne interpretovalo iba ako postih nezakrytého čihaňa ozbrojenej osoby s úmyslom niekoho zavraždiť (*animus occidendi*). Túto skutočnosť potvrdil ešte o 300 rokov neskôr aj reskript cisára Diokleciána, podľa ktorého: „Ak niekto striehne s mečom z dôvodu, aby zavraždil človeka, je zodpovedný podľa Kornéliovho zákona o vrahoch rovnako ako ten, ktorý už vraždu spáchal, alebo sa o ňu so zlým úmyslom pokúsil.“³⁶ V procese dokazovania tohto činu bol preto žalobca povinný poukázať aj na ďalšie skutočnosti, ako napríklad podozrivé správanie žalovaného, jeho prítomnosť na pochybných miestach, alebo poskytol dôkaz o tom, že žalovaný má povest' lúpežníka, či zlodeja.³⁷ Z uvedeného vyplýva veľmi dôležitá skutočnosť, že Sullov zákon nikomu nezakazoval nosiť zbraň na účely vlastnej ochrany, zameral sa na striehnutie za účelom spáchania vraždy.³⁸

To potvrdzuje aj Cicerónova reč *pro Milone* z roku 52 p. n. l., ktorá veľmi presvedčivo opísala vtedajšiu právnu úpravu: „Na čo by sme mali svoje družiny? Na čo meče? Určite by ich nebolo dovolené nosiť, keby sme ich nesmeli použiť... Zákon mlčky uznáva právo

³¹ MOMMSEN, *Römisches Strafrecht*, s. 618 (pozn. 3).

³² BIONDI, B. *Il diritto romano cristiano II: La giustizia, le persone*. Milano: Giuffrè, 1952, s. 428.

³³ D. 48, 8, 7 (Paul. lib. sing. de publ. judic.): *In lege Cornelia dolus pro facto accipitur. Neque in hac lege culpa lata pro dolo accipitur. Quare si quis alto se praecipitaverit et super alium venerit eumque occiderit, aut putator, ex arbore cum ramum deiceret, non praeclamaverit et praetereuntem occiderit, ad huius legis coercionem non pertinet.* Takisto Papinianus v knihe o cudzoložstve zdôraznil, že „tento zákon (*lex Cornelia de sicariis*) trestá len vrahov, ktorí zapríčinili smrť so zlým úmyslom“. (Coll. 4, 9).

³⁴ D. 48, 8, 7 (Paul. lib. sing. de publ. judic.).

³⁵ C. 9, 16, 2 (Reskript cisára Gordiána Quintianovi).

³⁶ C. 9, 16, 6 (Reskript cisára Diokleciána a Maximiána Philiscovi).

³⁷ REIN, *c. d.*, s. 409.

³⁸ Je to v súlade s Paulovým názorom v jeho Knihe o Turpilliánskom uznesení senátu (D. 48, 6, 11, 2): *Qui telum tutandae salutis suae causa gerunt, non videntur hominis occidendi causa portare.* „U osôb nosiacich zbraň na účely ochrany svojej vlastnej bezpečnosti sa nepredpokladá, že by ich nosili s úmyslom niekoho zavraždiť.“ K tomu pozri aj Cicerónovu stať z jeho reči *pro Milone* (4, 10): „Je to nepísaný, ale vrozený zákon, ktorý sme sa nenaučili, nečítali, nepočuli, ale zo samej prirodzenosti sme vzali, že ak by náš život upadol v dôsledku úkladov do nebezpečenstva, každý prostriedok na jeho zachovanie sa pokladá za počestný.“ Pozri: *Výbor rečí Cicerónových*. Svazek prvý. Praha: Alexander Storch, 1885, s. 43.

brániť sa, lebo okrem samotného zavraždenia človeka, stíha aj nosenie zbrane s úmyslom zavraždiť človeka. Keďže podstatným je úmysel, nie zbraň, má sa za to, že ten, kto použil zbraň na svoju obranu nekonal s úmyslom zavraždiť človeka.³⁹

Až na základe Júliovho zákona o verejnom násilí (*lex Iulia de vi publica*) došlo k spríseniu tejto normy na úroveň generálneho zákazu pohybovania sa na verejnosti so zbraňou (*cum telo in publico esse*).⁴⁰ Kým cieľom Sullovoho zákona bola najmä ochrana obyvateľov pred rôznymi profesionálnymi lúpežníkmi a vrahmi, ktorý sa často zakrádali s nekalými úmyslami, Augustov zákon sa usiloval zaviesť poriadok plošným zamedzením ozbrojovania sa na verejnosti.

Z praktického hľadiska malo v tomto kontexte význam definovanie pojmu zbraň (*telum*). Právnik Gaius vo svojom komentári k provinčnému ediktu pod zbraňou rozumel: „veci zo železa, palice, kamene a vôbec všetky veci, ktoré môžu akokoľvek telesne ublížiť“.⁴¹ K tejto definícii sa Gaius vrátil aj v komentári k Zákonu XII Tabúl, kde napísal: „ako zbraň sa zvyčajne označuje predmet vystrelený z luku, ale môže to znamenať aj čokoľvek, čo sa hádže rukou. Z toho vyplýva, že termín zbrane zahŕňa aj kameň, palice a železné predmety. Je to odvodené od toho, čo sa vrhá na diaľku a je vytvorené z gréckeho *ἀπό τού ηλοῦ*“.⁴² Tento Gaius fragment doslovne citujú aj justiniánske Inštitúcie.⁴³ Pojem *telum* totiž pôvodne predstavoval synonymum pre diaľkovú zbraň (určenú na strelbu), ale v súvislosti s týmto zákonom možno hovoriť o akejkoľvek vražednej zbrani.

Justičná vražda

Ďalšia kapitola zákona pojednávala o nespravodlivom odsúdení nevinného na smrť. Jej cieľ sa upínal na potrestanie osoby, ktorej zlomyseľné konanie smerovalo k vyneseniu rozsudku smrti v hrdelnom procese, čo v podstate predstavovalo justičnú vraždu (*internecivum iudicium*).⁴⁴ Prepojenie s úkladnou vraždou je v tomto prípade jasné: človeka síce nezavraždia, ale jeho smrť docielia machináciami na súde. Na rozdiel od predošlých skutkových podstát sa však táto úprava zrejme dotýkala len rímskych občanov. Zneužitie spravodlivosti vo vzťahu k cudzincovi nespadálo pod úpravu Kornéliovho zákona.⁴⁵

Ako subjekt tohto trestného činu mohol vystupovať buď magistrát (senátor), alebo súkromná osoba. Prvý z nich spáchal tento trestný čin, ak prijal peniaze, aby vydal nepriaznivé

³⁹ Cic. *pro Mil.* 4, 10. Pozri: *Výbor rečí Ciceronových*, s. 43–44.

⁴⁰ HARRIES, J. *Law and Crime in the Roman World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 107.

⁴¹ D. 47, 2, 56, 2 (Gai 13 *ad ed. prov.*): *Furem interdium deprehensum non aliter occidere lex duodecim tabularum permisit, quam si telo se defendat. Teli autem appellatione et ferrum et fustis et lapis et denique omne, quod nocendi causa habetur, significatur.*

⁴² D. 50, 16, 233, 2 (Gai 1 *ad leg. XII tab.*): *Telum vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur, quod mittitur manu: ita sequitur, ut et lapis et lignum et ferrum hoc nomine contineatur: dictumque ab eo, quod in longinquum mittitur, Graeca voce figuratum ἀπό τού ηλοῦ [id est: ab eo quod est procul]. ... Podobne právnik Paulus definoval ozbrojencov ako „nielen tých, ktorí majú so sebou zbrane, ale každého, kto so sebou nosí čokoľvek, čím možno fyzicky ublížiť“.* D. 48, 6, 9 (Paul. 7 *ad ed.*).

⁴³ Iust. Inst. 4, 18, 5.

⁴⁴ Isidor. 5, 26, 17. Pozri: *The Etymologies of Isidore of Seville*, s. 123. Pozri aj: KASINEC, R. Justičné omyly a dôsledky s nimi spájané. In: *Den právní teorie: Česko-slovenská doktorandská konference o teorii práva*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 33.

⁴⁵ MOMMSEN, *Römisches Strafrecht*, s. 634.

rozhodnutie vo vzťahu k niekoho životu alebo majetku.⁴⁶ Keďže v antickom Ríme sa formálne stihala iba volebná korupcia (*ambitus*), bolo nevyhnutné postihnúť iným spôsobom sudcovskú korupciu, ktorá sa v praxi vyskytovala.⁴⁷ Jej úprava však bola omnoho prísnejšia. Nespravodlivý rozsudok nad nevinným mohol vyniesť nielen v dôsledku úplatkárstva, ale aj z dôvodu osobnej nevraživosti.⁴⁸ Súkromná osoba sa mohla stať páchatelom tohto skutku, ak v rámci svojej výpovede zlomyseľne poskytla krivé svedectvo.⁴⁹ Keďže zákon stíhal aktívnu i pasívnu formu korupcie, vrátane najrôznejších intríg a komplotov, ktoré viedli k vyhláseniu trestu smrti, možno ho pokladať za univerzálny predpis čeliaci „súd-nemu mafiánstvu“ ako takému.⁵⁰

Zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti sudcu za vydanie nesprávneho rozhodnutia v dôsledku korupcie v Sullovom zákone sa pokladá za rozšírenie a opätovné potvrdenie niekdajšieho Semproniovho zákona z roku 122 pred n. l. (*lex Sempronia iudiciaria*). Na spriaznenosť týchto zákonov poukázal aj Cicero: „kedysi sa tento zákon nazýval Semproniov, dnes nesie meno podľa Kornélia“.⁵¹ Popri pripustení jazdcov do súdnych porôt,⁵² postihoval Semproniov zákon aj úplatkárstvo na súdoch, keďže „kvôli tomu mali sudcovia zlú povest“.⁵³ Na základe neskoršieho *lex Livia iudiciaria* z roku 91 pred n. l. možno dokonca predpokladať existenciu osobitnej poroty na stíhanie zneužitia právomoci sudcu.⁵⁴

Podpaľáčstvo

Okrem uvedených skutkových podstát stíhal Sullov zákon aj podpaľáčstvo (*incendium*). Svedčí o tom viacero pramenných dôkazov. Napríklad Ulpianus uvádza, že „Kornéliov zákon ustanovil pre podpaľáčov trest zákazu ohňa a vody“.⁵⁵ Túto spojitosť naznačuje aj reskript cisára Phillippa z roku 244 n. l., v ktorom sa zaoberal právnou kvalifikáciou podpaľáčstva: „Ak tvrdíte, že Vám náležiacia budova bola zlomyseľne zničená ohňom, môžete vzniesť žalobu podľa Kornéliovho zákona o vrahoch.“⁵⁶ Napokon sám Marcianus v úvodnom fragmente k tomuto zákonu v Digestách napísal, že „kto zlomyseľne založí požiar, zodpovedá podľa Kornéliovho zákona“.⁵⁷

⁴⁶ PS 5, 23, 10.

⁴⁷ GREGOR, M. Právny postih korupcie v období Rímskej republiky. In: *6. slovensko-české stretnutie doktorandov a postdoktorandov*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2018, s. 47 a nasl.

⁴⁸ REIN, c. d., s. 411, podobne RUDORFF, A. F. *Römische Rechtsgeschichte*. Erster Band – Rechtsbildung. Leipzig: Verlag von Bernhard Tauchnitz, 1857, s. 86.

⁴⁹ D. 48, 8, 1, 1 (Marci. 14 inst.): *Praeterea tenetur, qui hominis necandi causa venenum confecerit dederit: quive falsum testimonium dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio rei capitalis damnaretur: quive magistratus iudexve quaestionis ob capitalem causam pecuniam acceperit ut publica lege reus fieret*.

⁵⁰ SKŘEJPEK, M. Litem suam facere. In: *Právněhistorické studie 39*. Praha: Karolinum, 2007, s. 15.

⁵¹ Cic. *pro Cluentio* 56, 154. Pozri: *The Orations of Marcus Tullius Cicero*. Translated by C. D. Young. London: Henry G. Bohn, 1856, s. 169.

⁵² Plut. C. Grach. 5. Pozri: PLUTARCHOS. *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov*. Druhý zväzok. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 622–623.

⁵³ App. *b. civ.* 1, 22. Pozri: APPIÁNOS. *Kríze rímskej republiky* (Římské dějiny II – Občanské války). Praha: Svoboda, 1989, s. 33. K tomu pozri aj: ROTONDI, c. d., s. 313–314.

⁵⁴ Flor. *Epit.* 2, 5 (III, 17). Pozri: PATERCULUS, Velleius – FLORUS. *Dvoji pohled na římské dějiny*. Praha: Baset, 2013, s. 497; App. *b. civ.* 1, 35. Pozri: APPIÁNOS, c. d., s. 33. Liv. *epit.* 71. Pozri: LIVIUS. *Dějiny VII*. Praha: Svoboda, 1979, s. 403.

⁵⁵ Coll. 12, 5. Pozri: *Mosaicarum et Romanarum Legum Collatio*, c. d., s. 117.

⁵⁶ C. 9, 1, 11.

⁵⁷ D. 48, 8, 1 (Marci. 14 inst.).

Uvedené zmienky sú dôkazom o príslušnosti tohto zákona aj vo vzťahu k stíhaniu podpaľačstva. Tento trestný čin dosahoval vysokú mieru závažnosti a k úkladnej vražde bol z toho dôvodu prirovnávaný už v Zákone XII tabúl.⁵⁸ Zaradením predmetnej matérie do Kornéliovho zákona však vznikla určitá konkurencia vo vzťahu k zákonom zamedzujúcim násilie. V dôsledku zapálenia kúrie po smrti Clodia bolo podpaľačstvo upravené už v Pompeiovom zákone o násilí (*lex Pompei de vi*) z roku 52 pred n. l., ktorý sa viazal na zriadenie špeciálneho súdu pre Milóna.⁵⁹ Túto problematiku následne prevzal aj Júliov zákon o verejnom násilí (*lex Iulia de vi publica*) pravdepodobne vydaným cisárom Augustom v roku 17 pred n. l.⁶⁰ Marcianus uvádza, že podľa Júliovho zákona zodpovedala osoba, ktorá „v rámci zhromaždenia, v dave, alebo počas nepokojov spôsobila požiar“.⁶¹

Oba druhy zákonov však chránili iné hodnoty. Kornéliov zákon sa usiloval predchádzať takým následkom požiaru, ktoré si mohli vyžiadať obeť na životoch. Zákony o násilí sa naopak zaoberali zachovaním verejného poriadku a zabráňovali vzniku nepokojov. Z toho vyplýva, že Kornéliov zákon sa vzťahoval na prípady podpaľačstva, v rámci ktorých úmysel páchatel'a smeroval výlučne proti životu a zdraviu konkrétnych osôb. V tomto kontexte bol požiar vnímaný iba ako prostriedok na úmyselné dosiahnutie smrti (*hominis occidendi causa*). Jeho teritoriálna pôsobnosť bola obmedzená na mesto Rím a oblasť vo vzdialenosti 1000 krokov od hradiel mesta.⁶² Zákony o násilí trestali založenie požiaru vtedy, ak úmyslom páchatel'a bolo vyvolanie paniky a jej prípadné zneužitie na páchanie násilností. Ich primárnym cieľom bola ochrana verejného poriadku. Ustanovenia trestného práva však nezasahujú do civilnoprávných nárokov poškodeného podľa Akvíliovho zákona.

Travičstvo

Od úkladnej vraždy, pre ktorú je typické násilie, Rimania často odlišovali travičstvo ako špeciálny spôsob spáchania tohto trestného činu. Vykonáva sa predsa väčšinou potajme a nepozorovane.⁶³ Na základe Marcianovej zmienky možno usudzovať, že táto skutková podstata bola obsiahnutá v piatej kapitole zákona.⁶⁴ Z významového hľadiska rímski právnici upozorňovali na skutočnosť, že „kto hovorí o bylinách (*venenum*), musí dodať,

⁵⁸ MOMMSEN, *Römisches Strafrecht*, s. 646. Pozri aj D. 47, 9, 9 (Gai 4 *ad leg. XII tab.*): „Kto zapáli dom alebo kopy obilia pri dome, bude spútaný, zbičovaný a upálený za živa, ak to spáchal úmyselne a vedome.“

⁵⁹ Cic. *pro Mil.* 33, 91. Pozri: *Výbor fečí Ciceronových*, s. 74.

⁶⁰ K charakteru tohto zákona pozri: GREGOR, M. *Rímsky štát a právo za vlády cisára Augusta*. Praha: Leges, 2018, s. 108–111; SKŘEJPEK, M. „Publica“ ad populum romanum rescipit (jak římstí právníci chápali slovo „veřejný“). *Právník*, 2015, roč. 154, č. 9, s. 711.

⁶¹ D. 48, 6, 5 (Marci. 14 *inst.*): *Qui coetu conversu turba seditione incendium fecerit: quique hominem dolo malo incluserit obsederit: quive fecerit, quo minus sepeliatur, quo magis funus diripiatur distrahatur: quive per vim sibi aliquem obligaverit, nam eam obligationem lex rescindit*. Podobnú zmienku nájdeme aj v 5. knihe Paulových Sentencií, kde sa uvádza, že podľa Júliovho zákona zodpovedá ten, „kto založí oheň počas zhromaždenia, v dave alebo v období nepokojov“ (PS 5, 26, 3).

⁶² REIN, *c. d.*, s. 769; KLEINFELLER, G. *Incendium*. In: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearbeitung. Achtzehnter Halbband (Imperium – Iugum). Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1919, s. 1244; WÄCHTER, C. G. *Lehrbuch des römisch-deutschen Strafrechts*. Zweyter Theil. Stuttgart: J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1826, s. 392.

⁶³ Pozri bližšie: ANTALOVÁ, B. *Usmrtenie jedom alebo škodlivým liekom v rímskom práve*. In: *Trestné právo na prahu 3. tisícročia*. Košice: Právnická fakulta UPJŠ, 2003, s. 169–175.

⁶⁴ D. 48, 8, 3 (Marci. 14 *inst.*): *Eiusdem legis Corneliae de sicariis et veneficis capite quinto, qui venenum necandi hominis causa fecerit vel vendiderit vel habuerit, plectitur*.

či má na mysli ich škodlivé účinky (teda jed) alebo dobré, keďže sem patria aj liečivá“.⁶⁵ Podobne právnik Marcianus uvádza, že „prívlastok škodlivé byliny poukazuje na to, že sa môžu vyskytovať aj liečivé. Samotný pojem bylín (*venenum*) je neutrálny.“⁶⁶ V poňatí Kornéliovho zákona sa lieky a jedy ako výrobky z rastlín často chápu vo vzájomnej súvislosti. Vzťahoval sa dokonca na nesprávnu prípravu liekov alebo nápojov lásky (*poculum amatorium*). Nemožno sa čudovať, keď napokon pod vplyvom užívania nápoja lásky postupne ochorel a zomrel aj slávny Lucullus.⁶⁷

Okrem samotného podania jedu (*malum venenum*), zákon postihoval podľa Digest aj jeho prípravu, predaj, alebo držbu, ak predmetná činnosť smerovala k spáchaniu úkladnej vraždy.⁶⁸ Na túto časť Kornéliovho zákona sa odvoláva aj Cicero v rámci obhajoby Aula Cluentia (*pro Cluentio*). Uvádza, že zákon stíhal osobu, ktorá jed pripravila, predala, kúpila, alebo mala vo svojej držbe. Ktokoľvek sa dopustil travičstva, mal byť predvedený pred hrdelný súd. Podliehal mu každý muž, žena, prepustenci, či otroci.⁶⁹ Cieľom tejto úpravy bolo potlačenie nezákonného podnikania s jedom (*venenarii*).⁷⁰

Extenzívna aplikácia Kornéliovho zákona

Pôsobnosť Kornéliovho zákona sa v priebehu času výrazne rozšírila. Začal sa vzťahovať na rôzne trestné činy, ktoré zasahovali do sféry života alebo zdravia človeka, avšak dosiaľ neboli samostatne upravené. Je nepochybné, že pôvodné znenie zákona s nimi nepočítalo, avšak nariadenia cisárov a neskoršia prax vyvolala potrebu ich zakotvenia. Ako prirodzené sa napríklad javí isté uznesenie senátu, ktoré trestalo zlomyseľné potopenie lode násilným útokom alebo ľst'ou podľa Kornéliovho zákona o vrahoch za predpokladu, že v dôsledku tejto udalosti nastali straty na životoch.⁷¹ Medzi nové skutkové podstaty však patrili aj

⁶⁵ D. 50, 16, 236 (Gai 4 *ad leg. XII tab.*): *Qui venenum dicit, adicere debet, utrum malum an bonum: nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum esset, mutat. Cum id quod nos venenum appellamus, Graeci farmakon dicunt, apud illos quoque tam medicamenta quam quae nocent, hoc nomine continentur: unde adiectione alterius nomine distinctio fit. Admonet nos summus apud eos poetarum Homerus: nam sic ait: farmaka, polla men esvla memigmna, polla de lugra [id est: venena multa quidem egregia, multa item noxia].* Aj Aulus Gellius prisúdil pojmu *venenum* dvojaký zmysel, pričom predstavuje jednak bezpečné, ako aj nebezpečné nápoje (NA 12, 9, 2). Pozri: *Die Attischen Nächte des Aulus Gellius*. Übersetzt von F. Weiss. Zweiter Band. Leipzig: Fues's Verlag, 1876, s. 152.

⁶⁶ D. 48, 8, 3, 3 (Marci. 14 *inst.*): *Alio senatus consulto effectum est, ut pigmentarii, si cui temere cicutam salamandram aconitum pituocampas aut bubrostim mandragoram et id, quod lustramenti causa dederit cantharidas, poena teneantur huius legis.*

⁶⁷ „Zosnul nie pod ťarchou starostí, ani nie pre chorobu, ale preto, že ho priotrávil Kallisthenés, jeden z jeho prepustencov. Podával mu tieto nápoje preto, aby si u Luculla získal ešte väčšiu náklonnosť, pretože sa domnieval, že mu to môžu zabezpečiť. Avšak namiesto toho Lucullovi pomútili zdravý rozum a celkom ho oň pripravili.“ (Plut. *Luc.* 43). Pozri: PLUTARCHOS, *c. d.*, s. 769. To potvrdzuje aj Plinius: „Slávny Lucullus bol zavraždený nápojom lásky.“ (Plin. HN 25, 7, 25). Pozri: PLINY. *Natural History*. Volume VII. Translation by W. H. Jones. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1966, s. 155.

⁶⁸ D. 48, 8, 1, 2 (Marci. 14 *inst.*): *Et qui hominem occiderit, punitur non habita differentia, cuius condicionis hominem interemit.* Podobne už v citovanom fragmente D. 48, 8, 3.

⁶⁹ Cic. *pro Cluentio* 54. Pozri: *The Orations of Marcus Tullius Cicero*, s. 165–166.

⁷⁰ MOMMSEN, *Römisches Strafrecht*, s. 636.

⁷¹ D. 47, 9, 3, 8 (Ulp. 66 *ad ed.*): *Senatus consultum Claudianis temporibus factum est, ut, si quis ex naufragio clavos vel unum ex his abstulerit, omnium rerum nomine teneatur. Item alio senatus consulto cavetur eos, quorum fraude aut consilio naufragi suppressi per vim fuissent, ne navi vel ibi periclitantibus optulentur; legis Corneliae, quae de sicariis lata est, poenis adficiendos: eos autem, qui quid ex miserrima*

rôzne menej tradičné úkony, ako napríklad kastrácia, ktorá znemožňovala ďalšiu reprodukciu muža.

Kastráti boli pomerne vyhladávaným druhom otrokov. Podľa Plínia bola za Seianovho kastráta Paeza zaplatená najvyššia kúpna cena v histórii rímskeho obchodu s otrokmi. Dosahovala sumu 50 miliónov sesterociov.⁷² O ich pôsobení na cisárskom dvore sa zachovali správy už zo začiatku tretieho storočia. Slúžili nielen cisárovnej, ale nezriedka zastávali aj úradné funkcie, ba cisár Elagabalus bol údajne „otrokom svojich eunuchov“.⁷³ Z finančných dôvodov preto často dochádzalo nielen ku kastrácii malých otrokov, ale dokonca aj slobodných chlapcov.

Staršie právo nereflektovalo tieto praktiky.⁷⁴ Historicky prvým doloženým zákazom kastrovania chlapcov je edikt cisára Domiciána, pričom navyše nariadil, aby sa znížili ceny eunuchov, ktorí ešte ostali u otrokárov.⁷⁵ Ako potvrdzuje Dio Cassius: „hoci sa sám zabával s eunuchom Farinom, avšak keďže jeho brat Titus tiež preukázal veľkú zhovievavosť voči eunuchom, kvôli nemu naopak zakázal, aby bol na území Rímskej ríše ktokoľvek kastrovaný.“⁷⁶ Nehľadiac na túto motiváciu ešte Ammianus o tri storočia neskôr chválil Domiciána, že pod ťažkými trestami zakázal komukoľvek v rímskej jurisdikcii kastrovať chlapcov.⁷⁷

Po Domiciánovi opätovne zakázal kastrovanie všetkých príslušníkov mužského pohlavia aj Nerva.⁷⁸ Až na základe reskriptu cisára Hadriána sa kastrovanie začalo trestať priamo podľa Kornéliovho zákona o vrahoch a travičoch. Zmienka o tejto norme sa zachovala v Digestach: „Božský Hadrián napísal v reskripte, že nikoho nemožno vykastrovať, no ak by sa niekto opovážil spáchať tento zločin, zodpovedal by podľa Kornéliovho zákona o vrahoch a celý jeho majetok by pripadol v prospech cisárskej pokladnice... Nikto nemá právo vykastrovať slobodného muža, ba ani otroka, bez ohľadu na vôľu poškodeného. Muž, ktorý by dobrovoľne podstúpil kastráciu, vrátane lekára realizujúceho tento úkon, by bol odsúdený na smrť.“⁷⁹ Zanietenie tohto cisára pre otázky pohlavného zdravia dopĺ-

---

naufragorum fortuna rapuissent lucrative fuissent dolo malo, in quantum edicto praetoris actio daretur, tantum et fisco dare debere.

⁷² Plin. HN 7, 39. Pozri: PLINY. *Natural History*. Volume (libri III–VII). Translation by H. Rackham. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1961, s. 593.

⁷³ SHA Alex. 23: „(Alexander Severus) prepustil všetkých eunuchov zo svojich služieb a nariadil, aby boli k dispozícii jeho manželke ako otroci. Hoci Elagabalus bol otrokom svojich eunuchov, Alexander znížil ich počet a zbavil ich všetkých funkcií v cisárskom paláci, okrem starostlivosti o ženské kúpele.“ Pozri: *The Scriptores Historiae Augustae*. Volume II. Translation by D. Magie. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1993, s. 220. O mocenskej pozícii eunuchov na cisárskom dvore sa zmiňuje aj Alex. Sev. 66: „Do žiadneho úradu nemenoval eunucha a dbal na to, aby sa nestali členmi ani jeho rady. Tieto kreatúry spôsobili úpadok cisárstva, lebo kvôli nim žili cisári podľa zvykov cudzích národov alebo ako perzskí králi a držali ich ďaleko od vlastného ľudu a priateľov.“ Pozri: Tamtiež, s. 311.

⁷⁴ GUYOT, P. *Eunuchen als Sklaven und Freigelassene in der griechisch-römischen Antike*. Stuttgart: Klett-Cotta, 1980, s. 45–46.

⁷⁵ Suet. *Dom.* 7. Pozri: SUETONIUS, *c. d.*, s. 274.

⁷⁶ Dio. 67, 2, 3. Pozri: *Dio's Roman History*. Translation by Earnest Cary. Volume VIII. London: William Heinemann, 1925, s. 319.

⁷⁷ Amm. Marc. 18, 4, 5. Pozri: *Ammianus Marcellinus*. Volume I. Translation by John Rolfe. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1935, s. 425.

⁷⁸ Dio. 68, 2, 3. Pozri: *Dio's Roman History*, s. 363.

⁷⁹ D. 48, 8, 4, 2 (Ulp. 7 de off. procons.): *Idem divus Hadrianus rescripsit: „Constitutum quidem est, ne spaudones fient, eos autem, qui hoc crimine arguerentur, Corneliae legis poena teneri eorumque bona merito*

ňa aj jeho ďalší reskript Ninniovi Hastovi, kde uvádza: „ak niekto rozdrvil semenníky, bude potrestaný rovnako, ako keby ich odrezal s nožom“.⁸⁰ Trestnosť kastrácie podľa Kornéliovho zákona napokon zakotvilo aj bližšie neurčené uznesenie senátu, ktoré je tiež spomenuté v Digestach.⁸¹

Kornéliov zákon o vrahoch a travičoch však bol aplikovaný aj v prípade vykonania nedovolennej obriezky. Hoci v staršom práve nepodliehal tento úkon rímskoprávnej regulácii, bol to opäť cisár Hadrián, ktorý údajne nie z dôvodu náboženských predsudkov, ale kvôli určitej podobnosti oboch operácií, postavil vykonanie obriezky naroveň kastrácii.⁸² Po vydaní tohto plošného zákazu Židia údajne protestovali proti rímskej nadvláde.⁸³ Hadrianov nástupca Antoninus Pius však ustanovil pre nich výnimku. Nachádzame o tom jasnú zmienku v Digestach: „Podľa reskriptu božského Pia je len Židom dovolené obrezať svojich synov. Ak by to bolo vykonané na niekom, kto k tejto viere nepatrí, bude za podobné konanie potrestaný rovnako, ako v prípade kastrácie.“⁸⁴ Takejto úprave nasvedčuje aj znenie Paulových Sentencií, ktoré uvádzajú: „Rímski občania, ktorí umožnia sebe alebo svojím otrokom obriezku v súlade so židovským rítom, budú po konfiškácii celého svojho majetku deportovaní na ostrov. Lekár, ktorý vykonal operáciu, musí byť odsúdený na smrť.“⁸⁵

V kontexte týchto zásahov do mužského tela bola spomenutá aj určitá zodpovednosť lekárov za vykonanie dotknutých úkonov. Určité následky ich však mohli postihnúť aj pri podávaní nebezpečných medikamentov. Každý jed alebo liek mal podľa predstáv Rimanov spoločný pôvod v spracovaní rastlín. Rozlišovali ich podľa pozitívnych alebo negatívnych účinkov. Táto vzájomná blízkosť predurčovala rozšírenie pôsobnosti Kornéliovho zákona na aplikáciu liečiv.⁸⁶ Typickým príkladom je isté uznesenie senátu, ktoré nariadilo potrestať ženu zodpovednú za usmrtenie svojej pacientky tým, že jej pripravila nápoj na podporu plodnosti. V tomto prípade smrť nenastala zo zlého úmyslu, ale kvôli pochybeniu bylinkárky.⁸⁷ Ďalšie uznesenie senátu ustanovilo uloženie trestu podľa Korné-

---

fisco meo vindicari debere, sed et in servos, qui spadones fecerint, ultimo supplicio animadvertendum esse: et qui hoc crimine tenentur, si non adfuerint, de absentibus quoque, tamquam lege Cornelia teneantur, pronuntiandum esse. Plane si ipsi, qui hanc iniuriam passi sunt, proclamaverint, audire eos praeses provinciae debet, qui virilitatem amiserunt: nemo enim liberum servumve invitum sinentemve castrare debet, neve quis se sponte castrandum praebere debet. At si quis adversus edictum meum fecerit, medico quidem, qui exciderit, capitale erit, item ipsi qui se sponte excidendum praebuit.“

⁸⁰ D. 48, 8, 5 (Paul. 2 de off. procons.): *Hi quoque, qui thlibias faciunt, ex constitutione divi Hadriani ad ninnium hastam in eadem causa sunt, qua hi qui castrant.*

⁸¹ D. 48, 8, 3, 4 (Marci. 14 inst.): *Item is, cuius familia sciente eo apiscendae recipendae possessionis causa arma sumpserit: item qui auctor seditionis fuerit: et qui naufragium suppresserit: et qui falsa indicia confessus fuerit confitendave curaverit, quo quis innocens circumveniretur: et qui hominem libidinis vel promercii causa castraverit, ex senatus consulto poena legis Corneliae punitur.*

⁸² MOMMSEN, *Römischer Strafrecht*, s. 615; pozri tiež: D'ORGEVAL, B. *L'empereur Hadrien: œuvre législative et administrative*. Paris: Domat-Montchrestien, 1950, s. 67, s. 324.

⁸³ SHA Hadr. 14, 2. Pozri: *The Scriptores Historiae Augustae*. Translation by David Magie. Volume I. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 1991, s. 45.

⁸⁴ D. 48, 8, 11 (Modest. 6 reg.): *Circumcidere iudaeis filios suos tantum rescripto divi Pii permittitur: in non eiusdem religionis qui hoc fecerit, castrantis poena irrogatur.*

⁸⁵ PS 5, 22, 3.

⁸⁶ REIN, c. d., s. 427.

⁸⁷ D. 48, 8, 3, 2 (Marci. 14 inst.): *Adiectio autem ista „veneni mali“ ostendit esse quaedam et non mala venena. Ergo nomen medium est et tam id, quod ad sanandum, quam id, quod ad occidendum paratum est,*

liovho zákona v prípade odovzdania, či predaja prípravku, prášku, alebo masti obsahujúcej bohlelav, resp. pre jeho podobnosť aj rozpuč (*cicuta*), akýkoľvek druh prilbice (*aconitum*), mandragory, rozdrvených chrobákov a larev vo všeobecnosti (*pituoampis*), s osobitným zdôraznením zákazu jedovatého pľuzgierika lekárskeho (*cantharis*).⁸⁸ Trestná zodpovednosť však nastupovala len v prípade neuváženej aplikácie týchto prostriedkov.

Záver

Účel Kornéliovho zákona o vrahoch a travičoch spočíval v potlačení nežiaducich spoločenských javov, akými bolo napríklad páchanie lúpežných či nájomných vražd, resp. obchodovanie s jedmi. Z jeho úpravy vyplýva, že úkladnú vraždu bolo možné spáchať rôznymi spôsobmi: násilne s použitím zbrane; ľstivým pridaním otravy do jedla, či nápoja; alebo dokonca založením požiaru, v dôsledku čoho ľudia uhoreli, resp. im hrozilo nebezpečenstvo udusenía od dymu. Predmetný zákon postihoval každé z týchto konaní osobitne. Vystupuje tu do popredia kazuistický prístup rímskeho zákonodarcu a jednotlivých právnikov k matérii úkladnej vraždy. Preto možno dospieť ku konklúzii, že takýto abstraktný pojem v rímskom trestnom práve úplne absentoval, a to i napriek neskoršiemu etablovaniu všeobsažného termínu *homicidium*. Potrebu jednoznačného zakotvenia tohto trestného činu však Rimania zrejme ani subjektívne nepociťovali vzhľadom na špecifické chápanie vraždy v rámci ich právneho poriadku, ktorý počítal vo viacerých prípadoch s tzv. legitímnym usmrtením.⁸⁹

Zaujímavou je aj skutočnosť, že Kornéliov zákon sa neobmedzil iba na úpravu úmyselného usmrtenia človeka ako takého, avšak pokúsil sa o poskytnutie komplexnej ochrany ľudskému životu. Preto postihoval aj nekalé konanie sudcu, resp. poskytnutie krivého svedectva na súde, ktoré by mohlo viesť k vyneseniu rozsudku smrti nad nevinnou osobou. V dôsledku kauzálneho nexu by predsa došlo v takom prípade k spáchaniu justičnej vraždy. Okrem toho zákon ukladal trest aj za špecifický spôsob prípravy trestného činu úkladnej vraždy, ktorý spočíval v cieľavedomom striehnutí so zbraňou, či prípadnom vyčkávaní obeť s jasným úmyslom spáchať úkladnú vraždu.

Pri vyhodnotení trestnosti jednotlivých skutkových podstát bol veľmi dôležitý úmysel páchatel'a, ktorý smeroval k usmrteniu človeka. Jedinú výnimku spod tohto konštatovania predstavovala nedbalá, nezodpovedná, či nekvalifikovaná príprava liečiv alebo iných odvarov, ktoré v konečnom dôsledku mohli prívodiť smrť pacientovi na základe nedbanlivostného zavinenia. Napriek tomu sa predmetné konanie postihovalo trestom podľa tohto zákona.

Napokon od čias cisára Hadriána sa tento zákon vzťahoval aj na špecifické ublíženie na tele, ktoré spočívalo v kastrácii osoby mužského pohlavia. Úvahu o tom, či ide o kvázi-vraždu budúcich generácii rozhodne nemožno oprieť o žiadne zdroje. To už vôbec neplatí vo vzťahu k zákazu obriezky, po ktorom siahol opäť cisár Hadrián. Ublíženie na tele bolo

---

continet, sed et id quod amatorium appellatur: sed hoc solum notatur in ea lege, quod hominis necandi causa habet. Sed ex senatus consulto relegari iussa est ea, quae non quidem malo animo, sed malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit, ex quo ea quae acceperat decesserit.

⁸⁸ D. 48, 8, 3, 3 (Marc. 14 inst.). K odbornému výkladu pozri aj: WEXLER, P. *History of Toxicology and Environmental Health: Toxicology in Antiquity – Volume II*. London: Elsevier, 2015, s. 48.

⁸⁹ AMIELAŃCZYK, c. d., s. 28–29.

možné vo všeobecnosti subsumovať pod delikt urážky (Nemci to výstižne nazývajú ako tzv. *realinjurie*).

Po vydaní Kornéliovho zákona došlo k miernej modifikácii dotknutej matérie ešte v dôsledku vydania Júliovho zákona o verejnom násilí, ktorý pripustil, aby ublíženia na tele bolo stíhané za predpokladu, ak šlo o následok špecifickej násilnej činnosti, napríklad v rámci zhromaždenia väčšieho počtu osôb (*convocatis hominibus*).⁹⁰ Na základe Júliovho zákona napokon došlo k sprísneniu dovtedajších predpisov o nosení zbrane na verejnosti.

---

⁹⁰ D. 48, 6, 10, 1 (Ulp. 68 *ad ed.*): *Hac lege tenetur et qui convocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur et pulsetur, neque homo occisus sit.*

The False Charge – A Form of Violence?

Elżbieta Loska

University of Cardinal Stefan Wyszyński, Warsaw

Kontaktní e-mail: e.loska@uksw.edu.pl

Abstract:

Laws in ancient Rome concerning the use of *vis* stated what was considered violence and how it was penalized. The most interesting among them were the *lex Cornelia de sicariis et veneficis* and two Augustan laws: the *lex Iulia de vi publica* and the *lex Iulia de vi privata*. They allow to assume that violence was possible also during the trial, and not only as a physical emanation of force.

Keywords: Roman law; criminal trial; *vis*

DOI: 10.14712/2464689X.2020.4

To present my point of view, first I must make a few rather obvious remarks.

The concept of *vis* in the Roman world was not uniform.¹ The word *vis* itself had most probably a neutral connotation for a long time – it should be translated as “force”, not as “violence”.² The Oxford Latin Dictionary³ gives us 28 meanings of the word. Among them are: strength, force, meaning, significance, value, influence, power, and, of course, violence. It is difficult to determine exactly when the use of the word *vis* came to be associated unambiguously negatively. The moment of introducing legislation directed against violence (*contra vim*) might be some suggestion. In this context the word *vis* undoubtedly meant violence used illegally.

Legislation against violence

Criminal legislation against the use of *vis*⁴ appeared in Roman law⁵ relatively late. Solutions exploiting some kind of force seemed till that date (and even afterwards) acceptable

¹ Cf. COSSA, G. *Attorno ad alcuni aspetti della lex Iulia de vi publica e privata*. Roma, 2007, p. 1, and bibliography there presented.

² SOLIDORO MARUOTTI, L. *La repressione della violenza nel diritto romano*. Napoli: Jovene, 1993, p. 11; LINTOTT, A. W. *Violence in Republican Rome*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 22.

³ OLD, s.v. *vis*.

⁴ About *vis* see: LONGO, G. S.v. *vis*. In: *Novissimo Digesto Italiano* (NNDI), 1975, 20, p. 989 ff.; MAYER-MALY, Th., s.v. *Vis, Vis als Selbsthilfe*. RE 9a/1961, col. 315 ff.

⁵ On legislation against violence see LINTOTT, *Violence in Republican Rome*, p. 107 ff.

in many areas of life. Those were applied, for example, during the political struggle,⁶ but also to exert pressure on the unwilling party of a private law contract. For the Romans it was a daily, ordinary, suitable way of dealing with any kind of enemy, with the political chaos of the times of the fall of the Republic only fuelling it. Perhaps it was the escalation that made it necessary to counteract the abuse of the force, meaning the use of violence. Thus, some behaviours began to be penalized.

The first regulation in this area seems to be the *lex Lutatia*,⁷ issued probably in 78 BC.⁸ It is possible, however, that this act was accepted earlier, already in 102 BC, because of the riots related to the choice of censors and trouble with one of the plebeian tribunes, Saturninus.⁹ Another law passed to fight the use of violence was the *lex Plautia de vi*¹⁰ of 65 or 64 BC. The *lex Pompeia de vi*¹¹ was the reaction to the incident on the *via Appia* in 52 BC, when Clodius was murdered by Milo's people. The next regulation were the *leges Iuliae de vi publica et privata*¹² from the times of Julius Ceasar¹³ or Octavian August.¹⁴ It is likely that the regulations against violence were initiated by both Caesars – Julius Caesar was a designer (*rogator*) of the *lex Iulia de vi*¹⁵ (passed in 46 BC), and Octavian led to the implementation of the laws known to us from the comments in the Justinian codification.¹⁶ The bill or bills resulting from Augustus' proposal probably came from the period between

---

⁶ Cf. LABRUNA, L. Iuri maxime... adversaria. La violenza tra repressione privata e persecuzione pubblica nei conflitti politici della tarda repubblica. In: MILAZZO, F. (ed.). *Illecito e pena privata in età repubblicana. Atti del convegno internazionale di diritto romano, Copanello 4–7 giugno 1990*. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 1992, p. 255 ff.; KOWALSKI, H. Leges per vim contra auspicia latae. Religia, polityka i prawo karne w Rzymie. In: DEBIŃSKI, A. – KOWALSKI, H. – KURYŁOWICZ, M. (ed.). *Salus rei publicae suprema lex. Ochrona interesów państwa w prawie karnym starożytnej Grecji i Rzymu*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007, p. 104.

⁷ The existence of this act is evidenced by a fragment from Cicero's speech in defense of Caelius – Cic. *Cael. 70: De vi quaeritis. Quae lex ad imperium, ad maiestatem, ad statum patriae, ad salutem omnium pertinet, quam legem Q. Catulus armata dissensione civium rei publicae paene extremis temporibus tulit, quaeque lex sedata illa flamma consulatus mei fumantes reliquias coniurationis exstinxit, hac nunc lege Caeli adulescentia non ad rei publicae poenas, sed ad mulieris libidines et delicias deposcitur?*; see also HOUGH, J. N. The lex Lutatia and the lex Plautia de vi. *American Journal of Philology*, 1930, 51, 2, p. 141; BIENIEK, S. Geneza interdytu de vi armata. *Acta Universitatis Wratislaviensis* 63, Prawo, 1967, 18, p. 20; LINTOTT, *Violence in Republican Rome*, p. 113 ff.; HARRIES, J. *Law and Crime in the Roman World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 107.

⁸ RIGGSBY, A. M. *Crime and Community in Ciceronian Rome*. Austin: University of Texas Press, 1999, p. 79.

⁹ Arguments in favour of this date convincingly shows KELLY, B. The Law that Catulus Passed. In: WELCH, K. – HILLARD, T. W. (eds.). *Roman Crossings. Theory and Practice in the Roman Republic*. Cambridge: Classical Press of Wales, 2005, p. 100 ff.

¹⁰ ROTONDI, G. *Leges publicae populi Romani*. Milano: Società editrice libraria, 1912, p. 377 ff.; HOUGH, *op. cit.*, p. 146; HARRIES, *Law and Crime in the Roman World*, p. 107.

¹¹ ROTONDI, *op. cit.*, p. 410; HARRIES, *Law and Crime in the Roman World*, p. 107.

¹² Cf. ROTONDI, *op. cit.*, p. 450 ff., gives the date 17 BC; LONGO, G. S.v. *Lex Iulia de vi publica e lex Iulia de vi privata*. *NNDI*, 1963, 9, p. 812.

¹³ CLOUD, J. D. *Lex Iulia de vi*. In: CRAWFORD, M. (ed.). *The Roman Statutes*. London: Institute of Classical Studies, School of Advanced Study, University of London, 1996, p. 789 ff.

¹⁴ COSSA, *op. cit.*, p. 79, along with the quoted literature.

¹⁵ Cf. Cic. *Phil.* 1, 9, 23: *Quid, quod obrogatur legibus Caesaris, quae iubent ei, qui de vi, itemque ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua et igni interdicti?* Cf. ROTONDI, *op. cit.*, p. 422–423.

¹⁶ Cf. LINTOTT, *Violence in Republican Rome*, p. 107 ff.

19 and 16 BC.¹⁷ The issue of the admissibility of using the *vis* was also to some extent addressed in the *lex Cornelia de sicariis et veneficis*,¹⁸ from the times of Sulla in 81 BC.

Such a late appearance, and in quite a few regulations penalizing¹⁹ the abuse of *vis* seems significant. This proves what was suggested above – Roman citizens were not unfamiliar or disagreeable with resolving conflicts by force.²⁰ Only when the abuse of this measure began to be a problem, it led to regulating the issue by the state. It was even believed that the desire to achieve a political (apparently, more important) goal could be a moral justification for the use of violence.²¹ The use of *vis* was also fully allowed when it came to self-defense.²² One can argue that not only the purpose of using *vis*, but also the place where violence took place is meaningful for its use being more or less acceptable.²³

The rhetorical approach

Let me focus on the significance of *vis* at the end of the Republic and the beginning of the Principate – exactly when the implication of the word appears to have changed. The use of the word *vis* in court speeches was a good example of it.

If we speak of the meaning of language, the works of the master of words, Cicero, must be taken into consideration. There is one speech which seems very important for the development of the connotations of *vis*. It is *Pro Sestio*.

Publius Sestius was a plebeian tribune in 57 BC (he shared this office, among others, with Milo). In this year, which was not unusual at that time, Rome was ruled by armed bands fighting with each other. The most important opposing gangs were headed by Titus Annius Milo and Publius Clodius Pulcher. Those armed gangs in Cicero's time were used

¹⁷ Cf. CLOUD, *Lex Iulia de vi*, p. 789.

¹⁸ ROTONDI, *op. cit.*, p. 357 ff.; see *i.a.* CLOUD, J. D. The Primary Purpose of the *lex Cornelia de sicariis*. ZSS, 1969, 86, *passim*; SANTALUCIA, B. S.v. *Silla*. NNDI, 1970, 17, s. 345; NÖRR, D. *Causa mortis*. München: Beck, 1986, p. 86 ff.; FERRARY, J.-L. *Lex Cornelia de sicariis et veneficis*. *Athenaeum*, 1991, 79, *passim*; Idem. *Lex Cornelia de sicariis et veneficis*. In: CRAWFORD, M. (ed.). *The Roman Statutes*. London: Institute of Classical Studies, School of Advanced Study, University of London, 1996, p. 749–753; SANTALUCIA, B. *Studi di diritto penale romano*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1994, p. 118 ff.; AMIELAŃCZYK, K. *Lex Cornelia de sicariis et veneficis*. *Annales UMCS*, 1996, 43, p. 281 ff.; Idem. Twórcza interpretacja legis Corneliae de sicariis et veneficis przez Hadriana i jurysprudencję cesarską. *Studia Prawnoustrojowe*, 2007, 7, p. 24; HARRIES, *Law and Crime in the Roman World*, p. 106.

¹⁹ On the issue of criminal legislation *de vi* concerning piracy, see TARWACKA, A. *Romans and Pirates: Legal Perspective*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2009, p. 101 ff.

²⁰ Cf. GRUEN, E. S. *The Last Generation of the Roman Republic*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 1995, p. 433. The author writes that violence was inscribed in Roman history, and moreover popular justice and self-help also found their place in the legal structure. Also: HARRIES, *Law and Crime in the Roman World*, p. 106 – she even writes, that violence was endemic to the Roman culture.

²¹ LINTOTT, *Violence in Republican Rome*, p. 52. See also LENSKI, N. Violence and Roman Slave. In: RIESS, W. – FAGAN, G. G. (eds.). *The Topography of Violence in the Graeco-Roman World*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2016, p. 285.

²² *I.a.* Cic. *pro Mil.* 9–11; D. 1, 1, 3; D. 9, 2, 4pr.; D. 43, 16, 1, 27; D. 43, 16, 3, 9. See HARRIES, *Law and Crime in the Roman World*, p. 116; LOSKA, E. *Zagadnienie obrony koniecznej w rzymskim prawie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2011, *passim* with the bibliography.

²³ FAGAN, G. G. Urban Violence: Street, Forum, Bath, Circus and Theater. In: RIESS, W. – FAGAN, G. G. (eds.). *The Topography of Violence in the Graeco-Roman World*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2016, p. 232.

also to help political agitation.²⁴ This made them a normal sight on the streets of Rome. Sestius started to use armed security after the incident that could end in his death.

Sestius was charged with electoral crimes (*de ambitu*) and *de vi*. The second charge was based on hiring armed men by Sestius for his own security – they also took part in the riots. The trial began on February 10, 56 BC, and ended on March 11 of the same year.²⁵ As already said, Sestius was defended by one of the most prominent orators in Rome, Marcus Tullius Cicero. The reason for this was simple: Sestius was one of the people who fought for the orator's return from exile.²⁶ The prosecutors were P. Albinovanus and T. Claudius.²⁷ Apart from Cicero, Sestius was defended by distinguished representatives of the Roman *nobilitas*: Marcus Licinius Crassus, Licinius Calvus and Quintus Hortensius Hortalus.²⁸

The beginning of Cicero's speech was devoted to describing and praising the character of Sestius. Then he proceeded to describe the shocking condition of the state in the year of Sestius' tribunate.²⁹ He reminded the court about the damage made by Clodius acting as a tribune of the plebs in the previous year that affected politics in 57 BC. He was the *rogator* of many destructive *plebiscita*: e.g. from his instigation the censor's note being abolished,³⁰

²⁴ EBERT, U. *Die Geschichte des Edikts de hominibus armatis coactisve*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1968, p. 11.

²⁵ On the trial of Sestius see *i.a.* GRUEN, *op. cit.*, p. 300 ff.; VITZTHUM, W. *Untersuchungen zum materiellen Inhalt der lex Plautia und lex Iulia de vi*. München: Dissertations-Druckerei C. Schön, 1966, p. 17 ff.; RIZZO, S. Introduction to *Cicerone. Due scandali politici: Pro Murena, Pro Sestio*. Milano: BUR Biblioteca Univ. Rizzoli, 1988, p. 195; CRAIG, Ch. *Shifting Charge and Shifty Argument in Cicero's Speech for Sestius*. In: WOOTEN, C. W. – KENNEDY, G. *The Orator in Action and Theory in Greece and Rome: Essays in Honor of George A. Kennedy*. Leiden: Brill, 2001, p. 112 ff.; ALEXANDER, M. C. *Trials in the Late Roman Republic. 149 BC to 50 BC*. Toronto: University of Toronto Press, 1990, p. 131–132 (n. 270–271); Idem. *The Case for the Prosecution in the Ciceronian Era*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002, p. 206 ff.; cfr. also SALERNO, F. Quantum intersit inter populum Romanum et contionem. Cicero e la contio nella Pro Sestio. In: *Fides, humanitas, ius. Studii in onore di Luigi Labruna*, VII. Napoli: Editoriale scientifica, 2007, p. 4937.

²⁶ WOOD, N. *Cicero's Social and Political Thought*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 1988, s. 62.

²⁷ ALEXANDER, *Case for the Prosecution in the Ciceronian Era*, p. 207. It is very likely that the prosecutors acted on the orders of Clodius, given they were assisted by Publius Vatinius, the legate of Julius Caesar – Sch. Bob. *Pro Sestio argumentum*, p. 82, 22–27. Clodius did not like Sestius, since the latter contributed to Cicero's return to Rome. Of personal dislike as a reason for making accusations: EPSTEIN, D. F. *Personal enmity in Roman politics, 218–43 B.C.* New York: Routledge Kegan & Paul, 1987, p. 102; GRUEN, *op. cit.*, p. 272;

²⁸ Sch. Bob. *Pro Sestio argumentum*, p. 83, 9–10.

²⁹ Cic. *Sest.* 55: *Sed ut a mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestis recordamini – sic enim facillime perspicietis quantam vim omnium remedium a magistratibus proximis res publica desiderarit – legum multitudinem, cum earum quae latae sunt, tum vero quae promulgatae fuerunt. nam latae quidem sunt consulibus illis tacentibus dicam? immo vero etiam adprobantibus; ut censoria notio et gravissimum iudicium sanctissimi magistratus de re publica tolleretur, ut conlegia non modo illa vetera contra senatus consultum restituerentur, sed (ab) uno gladiatore innumerabilia alia nova conscriberentur.*

³⁰ In fact, as is known from the passage of *Commentaries* by Asconius Pedianus *lex Clodia de censoria notione*, (ROTONDI, *op. cit.*, p. 398), limited the use of the censor note without abolishing it. See Asc. in *Pis.* 8 C: *Diximus L. Pisone A. Gabinio coss. P. Clodium tr.pl. quattuor leges perniciosas populo Romano tulisse: annonariam, de qua Cicero mentionem hoc loco non facit – fuit enim summe popularis – ut frumentum populo quod antea senis aeris trientibus in singulos modios dabatur gratis daretur: alteram ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret de caelo servaret; propter quam rogationem ait legem Aeliam et Fufiam, propugnacula et muros tranquillitatis atque otii, eversam esse; – obnuntiatio enim qua perniciosus legibus*

the *collegia* (abolished by the *Senatusconsultum* in 64 BC) were restored.³¹ According to the orator, all actions taken by Sestius were to protect the state against any further harmful activities of his predecessor in the office.

Of particular interest in this passage is the remark made by Cicero, intended to show the judges that the situation, in which the Roman state found itself in the year of Sestius' tribunate, was not fortunate. Therefore, all elected officials, Sestius included, should have used all possible means to save the Republic.³² The expression *vim omnium remediorum* should be treated as ambiguous – the word *vis* in addition to its metaphorical meaning in this sentence, could also have the direct sense and signify simply strength, indicating the measure that should be applied to avoid the total disaster.³³

In the light of this passage the strategy of defence, applied by Cicero, seems clear. The orator defended the accused, claiming that all measures taken by Sestius were used in the interests of the state. He did not say clearly that it was Sestius who used *vis*, but admitted that the *vis* was used.³⁴ He did not deny that during his term in office Sestius surrounded himself with armed men, because it would be difficult to deny it, but he emphasized the intentions of the former tribune.³⁵ Sestius' behaviour was justified and in the public interest, contrary to the violence used by Clodius.³⁶ Therefore, the actions of Sestius should be considered legal.

Cicero devoted part of the speech to the description of the atrocities committed by Clodius, who was not in office at that time.³⁷ Among other things, he prepared the riots

---

resistebatur, quam Aelia lex confirmaverat, erat sublata – : tertiam de collegiis restituendis novisque instituendis, quae ait ex servitiorum faece constituta; quartam ne quem censores in senatu legendo praeterirent, neve qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus et utriusque censoris sententia damnatus esset. Cf. also Sch. Bob. *Pro Sestio argumentum*, p. 93, 13–16, and LINTOTT, A. *The Constitution of the Roman Republic*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 120.

³¹ *Lex Clodia de collegiis* – ROTONDI, *op. cit.*, p. 393.

³² Similar arguments also appeared in the later part of the speech, however, it concerned the person of Milo, Sestius' colleague in the office – Cic. *Sest.* 86: *Si leges non valerent, iudicia non essent, si res publica vi consensuque audacium armis oppressa teneretur, praesidio et copiis defendi vitam et libertatem necesse esse.* In the next passage, Cicero summons the opinion of the Sestius' prosecutor, who praised Milo for hiring the armed men protecting his home against Clodius' gangs. It is possible that the action of Milo has been easily recognized as legitimate, because he acted in the self-defence – he protected his goods from assault, cf. ALEXANDER, *The Case for the Prosecution in the Ciceronian Era*, p. 214.

³³ Cf. RIGGSBY, *op. cit.*, p. 90.

³⁴ *Ibidem*, s. 90.

³⁵ Cic. *Sest.* 84: *'homines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? senatum obsideret? civis indemonstratos expelleret? bona diriperet? aedis incenderet? tecta disturberet? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos plebis ferro e rostris expelleret? provincias quas vellet quibus vellet venderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas civitates per legatos nostros reduceret? principem civitatis ferro obsessum teneret? haec ut efficere posset, quae fieri nisi armis oppressa re publica nullo modo poterant, idcirco, credo, manum sibi P. Sestius et copias comparavit. at nondum erat maturum; nondum res ipsa ad eius modi praesidia viros bonos compellebat.'*

³⁶ Cf. HARRIES, J. *Cicero and the Jurists. From Citizens' Law to the Lawful State*. London: Duckworth, 2006, p. 227 ff.; LINTOTT, A. *Cicero as Evidence – a Historians Companion*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 29, nt. 76.

³⁷ Due to the fact that in the year 56 BC Clodius was an aedile (it is known from the letter of Cicero – *QF* 2, 2, 2: *De aedificatione tua Cyrum urgere non cesso: spero eum in officio fore; sed omnia sunt tardiora propter furiosae aedilitatis expectationem; nam comitia sine mora futura videntur: edicta sunt in a.d. XI. Kal. Febr.*), it can be assumed that the riots caused by him were part of his election campaign.

Sestius fell victim to when he tried to make *obnuntiatio*.³⁸ This institution enabled the blocking of the activities of popular assemblies by a magistrate or an augur, if he referred to unfavourable signs. Such a possibility was provided by the *lex Aelia Fufia*,³⁹ enacted in 154 BC. But to make *obnuntiatio*, the person conducting the observations must be present on the spot of the gathering. And on this spot Sestius was assaulted by Clodius' men. According to Cicero, the tribune came alive out of this oppression only because the attackers thought they had already killed him.⁴⁰ It was after this incident that Sestius hired armed security. From this succession of events the orator made the conclusion that it were the activities of Clodius that made Sestius to use *vis*.⁴¹ And this forced use of violence was completely justified and legal, according to the orator. Even more – Sestius' use of violence was *pro re publica*, contrary to the destructive acts of Clodius.

It seems that during the *pro Sestio* speech Cicero used the word *vis* in its neutral meaning also. For him the application of law instead of force was a sign of progress:

Cic. *Sest.* 92: *Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate et illam immanem nihil tam interest quam ius atque vis. Horum utro uti nolumus, altero est utendum. vim volumus exstingui, ius valeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius continetur; iudicia displicent aut nulla sunt, vis dominetur necesse est.*

The orator emphasized that one of the two means was always used to maintain order: either force or law. In his opinion, it is impossible to apply both at the same time because they are mutually exclusive. Whoever does not want to act by law must resort to strength, and vice versa. Following the law means submitting to the state apparatus that operates within the law and applies it. The application of law is a sign of civilized societies, the use of force/violence is characteristic for savage societies.

It seems that gradually, during the speech, the sense of the word changed which is visible in the abovementioned fragment too. It starts with *vis* in its neutral significance and evolves to the meaning of simple violence. It would not be unusual for a skilled orator to introduce the change subtly. His aim was, after all, to show that Publius Sestius was innocent of any punishable form of *vis*. It might even be that the same word used at the end of this fragment already has a negative meaning – when employed in the opposition to the administration of law, *vis* means violence, something of illegal character, not just force. But the accused used the force, not violence – Sestius was absolved.

Not every use of violence, even an obvious one, was penalized by law, then. As was said before, the *leges* issued at the end of the Republic and the beginning of the Principate stated very clearly when it was punished. Bearing all this in mind, let us consider some cases of *vis* forbidden by the law, the ones that are not clearly associated with the use of violence.

---

³⁸ Cf. GRUEN, *op. cit.*, p. 255 ff.; BEARD, M. – NORTH, J. – PRICE, S. *Religions of Rome, vol. I: A History*. New York, 2009, p. 110 ff.; LINTOTT, *Violence in Republican Rome*, p. 71; LOSKA, E. Uwagi na temat procedury obnuntiatio. *Zeszyty Prawnicze*, 2011, 11, 1, p. 212 ff.

³⁹ ROTONDI, *op. cit.*, p. 288 ff.

⁴⁰ Cic. *Sest.* 79.

⁴¹ Cic. *Sest.* 88.

Lex Iulia de vi publica

In the title of the Digest dedicated to the commentary of the *lex Iulia de vi publica* it is preserved that under this bill a legally responsible is a person:

D. 48, 6, 10 pr. (Ulp. 68 *ad ed.*): *Qui dolo malo fecerit, quo minus iudicia tuto exerceantur aut iudices ut oportet iudicent vel is, qui potestatem imperiumve habebit, quam ei ius erit, decernat imperet faciat. (...) item qui cum telo dolo malo in contione fuerit aut ubi iudicium publice exercebitur (...).*

Therefore, the person liable under this statute was anyone who maliciously obstructed safe exercise of justice, held back the judges from the proper giving of verdict, hindered any magistrate with *imperium* or *potestas* from giving decrees, orders or doing what their right to do was. The person held liable was also someone who with ill intent and armed with weapon entered an informal gathering or a place where a criminal trial was being conducted.

It can be said that *vis* was *publica* when was directed against the community or applied by the official.

Lex Cornelia de sicariis and veneficis

Some forms of perverting the course of justice were penalized also earlier in the sullan *lex Cornelia de sicariis and veneficis*:

D. 48, 8, 1 pr. (Marci. 14 *inst.*): *Lege Cornelia de sicariis et veneficis tenetur, qui hominem occiderit: cuiusve dolo malo incendium factum erit: quive hominis occidendi furtive faciendi causa cum telo ambulaverit: quive, cum magistratus esset publicove iudicio praeesset, operam dedisset, quo quis falsum indicium profiteretur, ut quis innocens conveniretur condemnaretur.*

Under this law anyone who killed a man, maliciously set the fire, walked about with a weapon with intention of theft or murder was held liable. Anyone who permitted giving false evidence/deposition leading to the sentencing of an innocent person while holding an office or presiding a criminal trial was legally responsible. The words *indicium profiteor* can be literally translated as “to volunteer information against an accomplice”, but in my opinion, it could apply to every kind of false evidence against anyone innocent. Later this last case should have been called *vis publica* – the abuse of office by the magistrate, prohibited by Augustus.⁴² According to the *lex Iulia de vi publica*, it was forbidden to anyone to obstruct the trial. To anyone, and thus also to the president of the tribunal.

Very interesting point was made by D. Nörr. It concerned the word *occidere*. Referring to the first chapter of the *lex Aquilia*, he stated that in classical Latin *occidere* means every type of killing, either direct or indirect.⁴³ The subject of the *lex Aquilia* were only the cases when there was a direct connection between the deed of the wrongdoer and the effect.

---

⁴² See HARRIES, *Law and Crime in the Roman World*, p. 107 and 110. The author puts the distinction *vis publica/vis privata* in 2nd century only.

⁴³ NÖRR, D. Causam Mortis Praebere. In: *The Legal Mind: Essays for Tony Honore*. Oxford: Oxford University Press, 1986, p. 204.

But from the times of Plautus the meaning started to develop and to expand to the wider one. This would mean, and this is important to me, that in the times of Sulla the sense of this word was already a broader one – *occidere* could mean also an indirect killing. This occurrence was known to the oratory and rhetoric of the late Republic, which was later called by the jurist Celsus *causam mortis praestare* – D. 9, 2, 7, 6).⁴⁴ It might be that this difference was also made by the *lex Cornelia*. That would mean that the statute of Sulla punished three types of deeds: direct slaughter (or the danger of death, as in case of the fire), causing death in an indirect manner and also the actions that were legal themselves, but punishable if taken *hominis necandi causa*.

It seems then that every case of killing, even so called “judicial homicide” could be qualified as punishable under this statute. This thought can be justified, as Marcianus further wrote:

D. 48, 8, 1, 1 (Marci. 14 *inst.*): *Praeterea tenetur, qui hominis necandi causa venenum confecerit dederit: quive falsum testimonium dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio rei capitalis damnaretur.*⁴⁵

Moreover, anyone who produced or handed in poison with the intention to kill or gave maliciously and intentionally false evidence wanting someone to be sentenced in a criminal trial for a capital offence was also liable under the *lex Cornelia de sicariis and veneficis*.

The last two fragments complement each other perfectly – a person who gives false testimony in a criminal trial as well as an official who submits or even arranges these testimonies are both liable. This means, that the false evidence was regarded as a kind of public violence, punishable under the *lex Cornelia de sicariis* and later also under the *lex Iulia de vi publica*. The magistrate seemed to be always responsible, the witness was responsible only if they had acted *dolo malo*. This simple fact allows me to think that during the Principate those offences could be prosecuted in the *questio de vi*.

These cases ideally coincide with the statement of Cicero – where there is no law, there is violence. False testimonies made it impossible for officials and tribunals to apply the law because they led to wrong judgment and to the death of an innocent person. Therefore those cases can be considered a form of violence. And as such they should be punished. It should also be underlined that using any kind of violence in a Roman court was unacceptable. It should be the place where the justice is administered – justice that exclude the violence. Obviously, Cicero’s speech was intended to defend Sestius against the charge of violence, *i.e.* physical violence. I do not mean to suggest that this point of view must be taken into consideration in every criminal case. But this dichotomy – law or violence – seems to be typical for the behaviour of the Romans at the end of the Republic/beginning of the Principate.

---

⁴⁴ NÖRR, *Causam Mortis Praebere*, p. 216–217.

⁴⁵ Cf. Coll. 1, 2, 1: PAULUS *quoque libro quinto sententiarum sub titulo ad legem Corneliam de sicariis et veneficis dicit: Lex Cornelia poenam deportationis infligit ei, qui hominem occiderit eiusque rei causa furtive faciendi cum telo fuerit, et qui venenum hominis necandi causa habuerit vendiderit paraverit, falsumve testimonium dixerit quo quis periret, mortisve causam praestiterit.* = Coll. 8, 4, 1; = PS 5, 23, 1.

Calumny

It seems likely, therefore, that a submission and acceptance of false testimony can be considered as a type of violence. It is even more probable to think so of the false accusation, that is calumny.

The calumny was first recognized as a crime by the *lex Remmia de calumniatoribus* of the year 81 BC.⁴⁶ The need for the specific *lex* concerned with this misdeed resulted from the establishment of the *quaestiones perpetuae* in the times of Sulla, so this dating is very probable.

Calumny in criminal proceedings was also one of the subjects of *SC Turpillianum* from 61:

D. 48, 16, 1, 1 (Marci. l.s. *ad sc turp.*): *Calumniari est falsa crimina intendere (...) 2. Calumniatoribus poena lege Remmia irrogatur.*

The jurist stressed that to calumniate means to accuse of a false crime. If calumny was proven, the prosecutor was punished with the penalty from the *lex Remmia*, so probably became infamous.⁴⁷ It resulted, among other things, in the impossibility of future prosecuting (unless the victim of the crime was the accuser himself or the people closest to him). However, if we assume that calumny could be seen as a manifestation of violence, it might be that calumniator could be put on trial also because he was using *vis*. It seems important, as infamy does not constitute an adequate penalty for attempted murder – and attempted murder it is if the false accusation resulted in the capital trial.

Marcianus further gives grounds for considering the unproven accusation a crime in itself:

D. 48, 16, 1, 3 (Marci. l.s. *ad sc turp.*): *Sed non utique qui non probat quod intendit protinus calumniari videtur: nam eius rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur, qui reo absoluto de accusatoris incipit consilio quaerere, qua mente ductus ad accusationem processit, et si quidem iustum eius errorem reppererit, absolvit eum, si vero in evidenti calumnia eum deprehenderit, legitimam poenam ei irrogat. 4. Quorum alterutrum ipsis verbis pronuntiationis manifestatur. Nam si quidem ita pronuntiaverit “non probasti”, pepercit ei: sin autem pronuntiavit “calumniatus es”, condemnavit eum. (...).*

According to the jurist's words, the accuser's intention is the most important to recognize an unproven charge for calumny. If the president of the court considers the accuser's mistake as legitimate, he releases him from liability. If, however, he catches the accuser obviously harassing someone, he punishes him with penalty provided by law. The decision of the criminal court's presiding official is already evident in the way in which he announces the verdict. He may say “You did not prove” (and then the matter ended) or “You accused falsely” (and then the prosecutor was punished). This means that the

⁴⁶ CENTOLA, D. A. *Il crimen calumniae*. Napoli: Editoriale Scientifica, 1999, p. 24. The first mention of *calumnia* in the legal act was the requirement of the *iusiurandum calumniae* by the prosecutor in the *lex repetundae Tabulae Bembinae* from the times of Gaius Gracchus – Ibidem, p. 11.

⁴⁷ Cic. *Rosc. Am.* 55; cfr. CAMIÑAS, J. D. *La lex Remmia de calumniatoribus*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, 1984, p. 117 ff.

consequences of making a false accusation were borne by the prosecutor who was well aware of the falsehood of the allegations.

During the Republic, the calumniator was probably prosecuted before the same jurors as the falsely accused,⁴⁸ at the conclusion of the same trial. After the enacting of *SC Turpilianum*, calumny was punished in an *extra ordinem* procedure, as Paulus informed:

D. 48, 16, 3 (Paul. 1 *sent.*): *Et in privatis et in extraordinariis criminibus publicis iudiciis omnes calumniosi extra ordinem pro qualitate admissi plectuntur.*

Paulus wrote that a calumniator, both in private and in criminal cases, was punished according to the extent of his crime. So the *extra ordinem* procedure allowed to adjust the punishment for the calumniator depending on the penalty he expected for the person he wrongly accused. And from this moment searching the appropriate punishment for calumniator in the *leges de vi* was no longer necessary.

Conclusion

To sum up, there are many forms of violence: physical one, psychological one, direct one, indirect one. Most of them are not legally indifferent. In ancient Rome the law stated what was considered violence and how it was penalized. Violence as the illegal use of physical force could be punished in the criminal court. But as I was trying to present not only this emanation of violence was punishable in the public trial. Calumny as a way of perverting the course of justice can be seen as such too.

---

⁴⁸ Asc. in *Scaur.* 29C.

K vývoji právního postavení sloužících v raném novověku

Ladislav Nekvapil

Východočeské muzeum v Pardubicích
Kontaktní e-mail: nekvapil@vcm.cz

On the Development of the Legal Status of Servants in the Early Modern Period

Abstract:

This paper deals with the outline of the legal status of servants from the late Middle Ages up to the codification of civil law at the beginning of the 19th century. Labour law was not a simple matter during the Early Modern Era; it was a complex, multi-layered component of (primarily) the system of private law, and it operated and evolved on several different levels. In simple terms, Early Modern law pertaining to domestic service originated in a municipal legal framework or in legislation governing the institute of hereditary subjection. Both frameworks were codified during the 16th century; nevertheless, some areas of the law remained on the level of customary practice until the 18th century (e.g. in the case of members of the Estates serving as officials or employees of the nobility). The main purpose of this study is to summarize and evaluate the results of previous research focusing on the legal status of servants in the Lands of the Bohemian Crown. In a form of excursion the article also deals with the term of “compulsory service” with land nobility. In conclusion, the paper attempts to describe the analogous and different aspects of the development of the legal status of servants in the Central European area.

Keywords: servants; domestic service; Early Modern Era; labour law; wage labor

Klíčová slova: sloužící; čeledí; čelední služba; raný novověk; pracovní právo; námezdní práce

DOI: 10.14712/2464689X.2020.5

Právní postavení sloužících či námezdně pracujících obecně a jeho vývoj v dějinách patří v rámci české historiografie k tématům, kterým doposud nebyla věnována dostatečná pozornost. Přitom se jedná o problematiku, která se dotýká značné části historické populace již od dob vrcholného středověku a která zároveň úzce souvisí s řadou dalších otázek;

mezi ně lze řadit například podobu vzájemného soužití různých společenských vrstev,¹ otázku terminologického a definičního vymezení některých zásadních pojmů běžně užívaných evropskou historiografií,² nebo kontinuální implementaci konkrétních prvků raných feudálních pracovněprávních ustanovení do novějších normativních předpisů.

Hlubší zájem o téma právního postavení pracujících v období raného novověku se začíná v česky a německy mluvících zemích objevovat na konci 19. a s počátkem 20. století, kdy se autoři, často obdaření právním vzděláním, obrací ke komparativnímu studiu právních norem, namísto doposud zpracovávaných obsáhlých chronologických soupisů a edic normativních pramenů. Jejich pozornost je přesto věnována době jim z časového hlediska nejbližší, tedy 19. a 20. století. Nicméně i tak se jedná o průkopnická díla, která pracují s velkými objemy často i marginálních pramenů a která tak v řadě případů dodnes představují důležité zdroje poznání právních poměrů sloužících a dalších námezdně pracujících skupin obyvatel od 16. století.³ Touto problematikou se také zabývali někteří další autoři v období 50. a 60. let v Československu, jejichž závěry však, jak ukážeme dále, do určité míry podléhaly dobovým konotacím.

Dosavadní studie věnované různým aspektům námezdní práce v raném novověku pojmají danou problematiku většinou příliš přímočaře či stručně, jelikož nevycházejí z širší komparativní analýzy dobových – zejména normativních – pramenů, která je v tomto případě nezbytná.⁴ Často jsou rovněž, i vzhledem k době svého vzniku, poznamenány

¹ V této souvislosti zejména vymezení práv a povinností zaměstnanců a zaměstnavatelů, kteří se mohli rekrutovat z různých společenských vrstev (např. služba poddaného u měšťana či šlechtice, ale rovněž služba šlechtice u šlechtice jiného atd.).

² Např. obsah samotného pojmu čeled', vymezení pojmů *rodina* a *domácnost*, otázka míry ztotožnění *učňů* a *tovaryšů* s čeledí a jejich postavení v rámci řemeslnické domácnosti apod.

³ Pro české právní poměry zejména studie zabývající se vývojem jednotlivých edic čeledních řádů viz KREJČÍ, R. *Snahy o reformu řádu čeledního v království Českém. Sborník věd právních a státních*, 1913, roč. 13, s. 390–415; k situaci v českých zemích v 19. století viz PODLIPSKÝ, P. *Zákonná ustanovení o čeledi platící v království Českém: stručný a populární výklad řádu čeledního pro hlavní město Prahu, vydaného vyhláškou c. k. místodržitelství ze dne 21. srpna 1857 a řádu čeledního pro království České, vydaného zák. ze dne 7. dubna 1866: k praktickému použití pro služebné pány i pro čeledíny v Praze i na venkově v záležitostech týkajících se poměrů mezi pány a čeledíny*. Praha: Jaroslav Pospíšil, 1892; případně pojednání věnující se konkrétní problematice daného typu pracovní smlouvy v kontextu vývoje dalších druhů smluv v právním prostředí přelomu 19. a 20. století, s odkazy na tereziánské zákonodárství viz KRČMÁŘ, J. *O smlouvě námezdní dle práva rakouského se zřetelem ku právu římskému*. I., část úvodní. Praha: Bursík & Kohout, 1902.

⁴ Nejstarší a zároveň neobsáhlejší práci k právnímu postavení čeledi v rámci habsburské monarchie od doby středověku až do roku 1810, která je navíc postavena na dobré znalosti normativních pramenů, představuje bezpochyby spis MORGENSTERN, H. *Gesindewesen und Gesinderecht in Österreich*. Wien: Hölder, 1902. Zřejmě nejpřínosnější studií k danému tématu je pro české poměry URFUS, V. *Právní postavení námezdních pracovníků u nás v 16. až 18. století. Právněhistorické studie*, 1956, roč. 2, s. 198–249. Na jedné straně jde o pramenně nesmírně cennou analýzu pracovněprávních předpisů raného novověku, na druhou stranu zde autor na řadě míst inklinuje ke zjednodušeným závěrům vyvozeným na základě třeba jediného pramenného odkazu; rovněž příliš nereflektuje necechovní měšťskou čeled' a učně, nevšímá si ani řady právních nařízení absolutistického státu 18. století, týkajících se zejména nezletilých dětí (především sirotků a dětí vojáků) ve vztahu k čelední službě apod. Novějším zpracováním pracovněprávní problematiky raného novověku, které je spíše znovuoobjevením Urfusovy studie, z níž vychází, a nepřispívá tudíž k výraznému prohloubení poznatků, viz KOTOUS, J. *Ke kořenům pracovního práva. Aplikované právo*, 2004, č. 2, s. 43–57. Pracovněprávní problematika středověku a raného novověku se stala okrajovým tématem dalších prací věnujících se dějinám měst i venkova, z autorů stojí za zmínku zejména Zikmund Winter,

přístupy marxistické historiografie v pojetí výrobních vztahů, přičemž nezřídka chápou námezdně pracující (vč. učňů a tovaryšů v městském prostředí) jako nutně vykořisťovanou složku společnosti ze strany zaměstnavatelů.⁵ S tím ve starší domácí historiografii souvisí i časté pojetí čeledi coby (součásti) nejnižší společenské třídy,⁶ reprezentované městskou či venkovskou chudinou, což je z dnešního pohledu přístup značně zjednodušující.⁷

Při studiu právního postavení sloužících v období raného novověku je nutné kořeny pracovních vztahů hledat již v období 13. a zejména pak 14. a 15. století,⁸ a to zejména v artikulech nově se formujících cechů, které představují jedny z mála dochovaných písemných pramenů obsahujících mimo jiné ustanovení o právech a povinnostech městských námezdních pracovníků, tedy speciálně těch cechovních, tzn. učňů a tovaryšů. V tomto období se totiž stále pohybujeme v okruhu feudálního obyčejového (zvykového) práva, jehož písemná kodifikace přichází nejdříve s první třetinou 16. století. Přesto ve zmíněných cechovních artikulech nalezneme několik důležitých pracovních prvků, které

František Graus, Josef Janáček, Jiří Kejř (městské prostředí), Josef Kalousek, Václav Černý, Alois Míka, Josef Petráň, Arnošt Klíma, Kamil Krofta, Jaroslav Čechura (venkovské prostředí) ad. Citace konkrétních prací viz příslušné pasáže.

⁵ František Graus líčí stávky a sociální nepokoje v předhusitských městech jako „boje ‚chudiny‘ (mezi nimi i tovaryši) s vydřiduchy“. Viz GRAUS, F. *Chudina městská v době předhusitské*. Praha: Melantrich, 1949, s. 54. „Početná je chudina, jejíž postavení se podobá skomírání. Postavení tzv. střední vrstvy drobných řemeslníků se neustále zhoršuje. Jako příznak se před ní objevuje hrozba úplné pauperisace. Situace je bezvýhodná. Zbývala jediná cesta – revolucí otřást základy existujícího hospodářského a sociálního uspořádání společnosti.“ Viz tamtéž, s. 131. Dále zejména JANÁČEK, J. *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*. Praha: ČSAV, 1961, s. 230 (tovaryš jako element třídního boje proti vykořisťovatelům); JANÁČEK, J. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha: SPN, 1963, s. 87–90, 241–242 (vztah mistra ke členům řemeslnické dílny), s. 244 (tovaryšská otázka), s. 247 (tovaryšské cechy jako brzda třídního boje mezi tovaryši a mistry) ad. Značný vliv marxistické historiografie je patrný rovněž ve zmíněné studii V. Urfuse.

⁶ Blíže viz MAUR, E. Čeleď a tovaryši v Čechách v soupisu podle víry z roku 1651. *Historická demografie*, 1999, č. 23, s. 85–134, zde s. 86–87.

⁷ Jiří Kejř zcela odmítá pro městské prostředí pokus části marxistické historiografie o začlenění středověkého měšťanstva mezi třídy, brání se užívání tohoto pojmu a navrhuje kategorie „vrstva“ či „skupina“, viz KEJŘ, J. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, s. 284. Se zařazením čeledi k městské chudině přišel jako první GRAUS, *Chudina městská*, s. 33–35, jehož přístup se stal inspirací pro další autory. Např. Valentin Urfus rovněž chápe námezdní pracovníky ve městech jako městskou chudinu neustále ohrožující v rámci „třídního“ boje městský patriciát, viz URFUS, *c. d.*, s. 226. Stejně tak František Hoffmann v prvním vydání *Českého města ve středověku* (vyd. 1992) řadí k chudině velmi široké spektrum městského obyvatelstva vč. tovaryšů, čeledi, nádeníků, zbídačených řemeslníků ad. V druhém vydání knihy (2009) je autor v definování městské chudiny mnohem opatrnější, viz HOFFMANN, F. *České město ve středověku*. Praha: Panorama, 1992, s. 220–221; HOFFMANN, F. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 328 a násl. Práce reprezentující pojetí čeledi (venkovské) coby nejnižší sociální vrstvy, jejíž šance na vzestup z této kategorie takřka neexistovala, viz GRAUS, F. *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957; MÍKA, A. *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960; PETRÁŇ, J. *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

⁸ Za prvotní písemnou pracovních právních úprav jsou považována *Břetislavova (Hnězdenská) dekreta* z roku 1039, dalším významným dokumentem s již obsáhlou recepcí římského práva je *Ius regale montanorum* (1300), vzniklý v souvislosti s rozmachem hornictví na přelomu 13. a 14. století. Viz KOTOUS, *Ke kořenům*, s. 43–44. Ke zmíněným dokumentům blíže viz ADAMOVÁ, K. – SOUKUP, L. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 19–20, 29–34.

byly později zakomponovány do městského i obecného (šlechtického, zemského) práva.⁹ V tomto ohledu je nespornou výhodou pro badatele zabývajících se českými právními dějinami skutečnost, že většina základních dokumentů z okruhu městského i šlechtického práva byla v minulosti edičně zpracována (snad jen s výjimkou cechovních artikulí),¹⁰ což i vzhledem k moderním digitalizačním projektům zpřístupňujícím zmíněné publikace v online podobě¹¹ značně ulehčuje orientaci v dané problematice i samotný přístup k těmto typům pramenů.

Cílem této studie není vypracování komplexního a detailního přehledu právního postavení námezdně pracujících, nýbrž zamyšlení nad některými terminologickými otázkami souvisejícími s čeledí a čelední službou, částečně pak také doplnění a revize některých poznatků starší historiografie,¹² zejména pak bližší seznámení s prvotními kroky k právnímu vymezení sloužících v rámci kodifikací zvykového práva z 16. století na zemské i městské úrovni. Zde je totiž třeba hledat skutečný základ právního i terminologického vymezení sloužících, na kterém stavěli autoři právních norem a kodifikačních pokusů po zbytek raného novověku; pro městské prostředí lze v případě Koldínova zákoníku (1579), který představoval dovršení vývoje městského práva v Čechách, hovořit dokonce o nastavení neměnného stavu až do vydání Všeobecného občanského zákoníku (1811),¹³ snad jen s výjimkou některých speciálních předpisů, jako byly například nové josefínské právní normy vzniklé v souvislosti se zrušením nevolnictví v roce 1781, které se dotkly rovněž čeledi městské.¹⁴

⁹ „Základním systémem feudálního práva bylo jeho dělení na právo šlechtické – obecné či zemské – a práva zvláštní, která byla zemskému právu podřízena a nesměla mu odporovat. [...] Mezi nejdůležitější práva zvláštní pak patřilo právo městské, církevní, dále pak horní, viničné apod.“ Viz MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997, s. 79.

¹⁰ Výběrem pro městské prostředí např. JIREČEK, J. – JIREČEK, H. (eds.). *M. Brikciho z Licka Práva městská. Dle textu z r. 1536*. Praha: Nákladem Právnické jednoty, 1880; JIREČEK, J. (ed.). *Mag. Pauli Christiani a Koldín Jus municipale Regni Bohemiae* (Codex juris Bohemici IV/3). Praha: F. Tempsky, 1876; Koldínova Práva městská nejnověji viz MALÝ, K. a kol. (eds.). *Práva městská Království českého. Edice s komentářem*. Praha: Karolinum, 2013; TOMEK, V. V. (ed.). *Artikule cechů Pražských z 15. století* (Archiv český 14). Praha: Domestikální fond království Českého, 1895. K zemskému právu viz např. JIREČEK, J. – JIREČEK, H. (eds.). *Zřízení zemská Království českého XVI. věku*. Praha: Všehrd, 1882; shodně pak jako JIREČEK, J. – JIREČEK, H. (eds.). *Jura et constitutiones Regni Bohemiae saeculi XVI.* (Codex juris Bohemici IV/1). Praha: Fr. Tempsky, 1882; *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*. Díl I–XV. Praha, 1877–1917 (1945); JIREČEK, H. (ed.). *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého 1627*. Praha: F. Tempsky, 1888 ad. Základní přehled edičních počínů k dějinám práva viz MALÝ a kol. *Dějiny českého a československého práva*, s. 14–15.

¹¹ K nejvýznamnějším online webovým databázím, které shromažďují materiály mj. k právním dějinám českých zemí období středověku a raného novověku (např. ediční řady *Archiv český* či *Codex juris Bohemici*) patří digitální úložiště provozované Centrem medievisťických studií v Praze, viz *Czech medieval sources online*. [online]. Dostupné na: <http://cms.flu.cas.cz/cz/badatele/sources-on-line.html>. [cit. 11. 9. 2014]. Dalším projektem, který zpřístupňuje například edici *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu* je Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, viz *Digitální knihovna „České sněmy“*. [online]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/snemy/index.htm>. [cit. 11. 9. 2014].

¹² Citováno výše.

¹³ MALÝ, K. Vývoj městského práva v Čechách (namísto úvodu). In: MALÝ a kol. (eds.). *Práva městská*, s. 11, 18–19.

¹⁴ Vydání čeledního řádu pro městskou čeled' 21. prosince 1782 (Stadtgesindeordnung in Böhmen, Mähren und Schlesien). Blíže viz KREJČÍ, c. d., s. 398, 401–402.

Pokusíme se zde také podat stručný přehled vývoje čeledního práva v rámci středoevropského prostoru, přičemž si plně uvědomujeme rozdíly v právních systémech jednotlivých zemí. Proto se soustředíme především na společné kvalitativní znaky právní úpravy sloužících, které i přes zmíněné diference v normách dotčených zemí nalézáme. Poukážeme také na některá specifika námezdní práce, jako byla tzv. *povinná* či *nucená služba*, v Čechách oficiálně uzákoněná pouhých 26 let, od roku 1765 po zrušení nevolnictví v roce 1781,¹⁵ což nic nemění na faktu, že ji pozemkové vrchnosti od poddaných vymáhaly *de facto* již od první třetiny 16. století.

Pojetí čeledi v normativních pramenech raného novověku

Právní úprava postavení sloužících nebo chceme-li čeledi v období 16. až 18. století představovala majoritní část tehdejšího pracovního práva. To se přitom intenzivněji vyvíjelo od vrcholného středověku, pro středoevropský prostor je jakýmsi základem další evoluce většiny právních systémů, včetně pracovního práva, především německé Saské zrcadlo (*Sachsenspiegel*) z první třetiny 13. století.¹⁶ Tehdejší specifikace práv a povinností námezdně pracujících osob a jejich zaměstnavatelů byla velice strohá a kusá, nicméně již v této době byl položen základ právního vztahu mezi zaměstnavatelem a sloužícím, kdy pán po dobu vyplácení mzdy odpovídal za svého sluhu dle podmínek smlouvy, jejímž uzavřením se zakládal podřízený vztah čeledi vůči zaměstnavateli. Sloužící přitom ručil za veškeré škody způsobené pánovi, včetně předčasného ukončení pracovního poměru a případného zběhnutí. Na druhou stranu měl zaměstnavatel povinnost řádně vyplácet sloužícímu mzdu.¹⁷

K prvním významnějším kodifikacím „čeledního práva“, jak je běžně označováno právo sloužících v německé historiografii (*Gesinde*), docházelo až v průběhu 16. století, s čímž úzce souvisí i vytvoření přesnějšiho členění námezdně pracujících osob na *čeled'*, tedy osoby v dlouhodobém námezdním poměru, podléhající disciplinární pravomoci zaměstnavatele a integrované do jeho domácnosti, a *nádeníky*, zaměstnávané na krátkodobou práci či jednorázové úkoly, kteří nepodléhali disciplinární pravomoci pána.¹⁸ Zatímco první skupina je typická pro venkovské zemědělské hospodářství a také městské domácnosti, případně jako nekvalifikovaná pracovní síla v cechovním řemeslnickém prostředí, druhá kategorie je spojena především s většími městy a také sezónními zemědělskými pracemi, velmi často právě v okolí těchto měst.¹⁹ V českém právním systému je zřetelné oddělení obou zmíněných typů námezdních pracovníků od poloviny 16. století, přesněji řečeno v čeledním řádu z roku 1547, který na zemské úrovni definoval práva a povinnosti zaměstnanců i zaměstnavatelů, navíc stanovoval mzdové tarify na úrovni jednotlivých

¹⁵ Patent Josefa II. o zrušení nevolnictví z 1. listopadu 1781.

¹⁶ Kromě značného vlivu zvykového práva byl základem trestního práva polských měst mj. právě německý *Sachsenspiegel*. Viz KUKLO, C. – KAMECKA, M. Polští sloužící v právní praxi: pravidla a jejich porušování (konec 15. – počátek 19. století). *Historická demografie*, 2003, č. 27, s. 123–132, zde s. 123.

¹⁷ LENDEROVÁ, M. a kol. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 368.

¹⁸ URFUS, c. d., s. 202–204.

¹⁹ Města potřebovala poddané (včetně zběhlých) jako nekvalifikované pracovní síly k sezónním pracím, na vinicích, stavbách, v hornictví, hutnictví, i k příležitostným službám, přičemž o jejich původ se příliš nezajímala. PETRÁŇ, c. d., s. 198.

krajů především pro nádeníky.²⁰ Co se týče terminologie, hovořil zmíněný čelední řád o „čeledi všelijaké přístavní a nádenní“, dále o usnesení „strany čeledi i jiných všech oukolníkův aneb nádenníkův obojího pohlaví, jakéžkoli povahy [...]“, z čehož významová rozdílnost pojmů jasně vyplývá. Toto pojetí, jak uvedeme dále v části věnované zemskému právu, od 60. let 16. století převzalo i zemské zřízení, v rámci něhož, integrováno také do Obnoveného zřízení zemského z roku 1627, zůstalo v téměř intaktní podobě až do poloviny 19. století. Tím však stratifikace sloužících v českém právním systému odbyta nebyla. Již vydání Vladislavského zřízení zemského z roku 1500 se v samostatných ustanoveních dotýkalo tzv. *služebníků*, jejichž status se od postavení ostatní *čeledi* lišil. Jednalo se totiž o sloužící v úřednické nebo osobní službě vrchnosti, často stavovského původu, jejichž právní postavení bylo až do 18. století z velké části ponecháno v okruhu zvykového práva („páni jich se k nim zachovaje, jakož jest od starodávna bývalo“).²¹ V Obnoveném zřízení zemském se v této souvislosti píše o *úřednicích, služebnicích a lidech poddaných*,²² v pramenech 18. století už nalezneme jako analogii k termínům *úředník* a *služebník* pojmy *hospodářský* a *domovní oficiant*.²³

Výslovné vymezení obsahu pojmů *čeled'* a *oficiant* se však v českém právu objevuje až po polovině 18. století, a to v tereziánském čeledním řádu pro Čechy (1765), který obsahově vychází z obdobných norem pro Slezsko (1752) a pro Moravu (1753). Zde jsou za *čeled'* či *čeládku* považovány ty osoby, které u nejrůznějších typů zaměstnavatelů „pod stálou mzdou a na chlebu stojí“ (hlava I.). Tato značně široká definice má, i podle citované normy, pojmut rovněž *nádeníky* a *oficianty*. Oficiantům je pak věnována samostatná část čeledního řádu (hlava VIII.), která vymezení této skupiny sloužících více zpřesňuje.

Tím jsme v podstatě otevřeli terminologickou otázku vymezení sloužících v českém právním systému raného novověku.²⁴ Přes veškerou pestrost, se kterou se v pramenech setkáváme, lze situaci v českém právu hodnotit jako vcelku jasnou a přehlednou. K označení městských a venkovských sloužících v dlouhodobém pracovním poměru se od 16. století v zemském (analogicky i vrchnostenském) právu setkáváme s pojmy *čeled'* nebo *čeládka*, někdy s adjektivem *přístavní* či *služebná*, u námezdních pracovníků v krátkodobém poměru s termíny *nádeník* nebo *oukolník*. Vymezení *služebníků* potažmo *oficiantů* jsme přiblížili výše. V městském právu se pro nekvalifikované sloužící užívalo běžně pojmů *pacholek* a *děvečka*, nebo souhrnně *čeled'*, v případě kvalifikovaných cechovních pracovních sil se jednalo o *učně* (*učedlníky, robence*) a *tovaryše* (*knechty*). Někdy se obě kategorie označovaly i zmíněným pojmem *pacholek*, ačkoliv většinou nebylo možné určit, zda se jedná o *učně* či *tovaryše*. V německém právu se v raném novověku můžeme setkat v podstatě se dvěma základními termíny pro pojmenování čeledi. Jedná se o pojmy (*das*) *Gesinde* a *Dienstbote*, které byly ve starším období významově v podstatě shodné, k jejich postup-

²⁰ Artikulové o čeledi léta 1547. In: *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*. Díl II, 1546–1557. Praha, 1880, č. 170.

²¹ Viz Vladislavské zřízení zemské, redakce z let 1549 a 1564. In: JIREČEK, J. – JIREČEK, H. (eds.). *Zřízení zemská*, s. 380, 676.

²² JIREČEK (ed.), *Obnovené Právo*, s. 470, článek Q.28.

²³ Národní archiv v Praze, Sbirka patentů, inv. č. 1690, Nový čelední řád pro Království české, 25. ledna 1765. Zde hlava VIII.

²⁴ Terminologickým vymezením námezdně pracujících osob v tuzemském právu se zabýval např. URFUS, *c. d.*, s. 203.

nému oddalování docházelo až od 19. století, kdy *Dienstbote* začal označovat pouze sloužící v domácnostech (především městských), zatímco pojem *Gesinde* reprezentoval široké spektrum sloužících vykonávajících různé činnosti.²⁵ Existují však i čelední normy, které obsahují přesné vymezení pojmu *čeled'*, jelikož vyjmenovávají konkrétní profese konané sloužícími; takovým normativem je například čelední řád pro Dolní Rakousy z roku 1688 (§ 2) nebo řád pro slezskou Vratislav z roku 1640, který zmiňuje všechna zaměstnání, která děvečky zastávaly.²⁶ Nutno podotknout, že výrazně složitější než identifikace jednotlivých kategorií osob sloužících v rámci pramenů právní povahy bývá rozklíčování významu pracovních pozic či pracovního zařazení čeledi v pramenech evidenčních,²⁷ což ovšem není předmětem tohoto přehledu.

Velice důležitou otázkou, na kterou nám mohou raně novověké právní prameny dát uspokojivou odpověď, je integrace sloužících do rodiny zaměstnavatele. Problém, který je po desetiletí diskutován i s ohledem na historiografický koncept *celého domu* v pojetí rakouského historika sociálních dějin Otto Brunnera,²⁸ vidí soukromoprávní, pracovníněprávní i formující se občanskoprávní normy 16. až 18. století vcelku jasně. V rámci českého pracovního práva sice nacházíme jen nepřímé „důkazy“ hovořící pro tvrzení, že čeled' se stávala po dobu služby neoddělitelnou součástí pánovy rodiny, právo německé však tento princip přímo potvrzuje, přičemž není třeba pochybovat o tom, že tyto základní předpoklady čelední služby popsané v německém prostředí platily i v tuzemských poměrech.²⁹

V této souvislosti zde zmíníme naučnou knihu spadající do žánru moralistní literatury, představitele německé *Hausväterliteratur*,³⁰ vydanou poprvé nejspíš v roce 1564 v Lipsku, jejímž autorem je drážďanský kazatel Peter Glaser, spis s příznačným názvem *Gesind Teufel*,³¹ který v roce 1586 v českém překladu vydal Daniel Adam z Veleslavína. Autor ve čtvrté kapitole knihy stran integrace sloužících do rodiny pána uvádí následující: „V čtvrtém přikázání svým Pán Bůh přikazuje: cti otce svého i matku svou, ať se prodlouží dnové tvoji na zemi, kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tobě. Jménem pak otce a matky míní se netoliko přirození tělesní rodičové, ale i všeliká světská vrchnost, i páni a hospodářové své čeládky se rozumějí a obsahují.“³²

²⁵ KÄHLER, W. *Gesindewesen und Gesinderecht in Deutschland*. Jena: Fischer, 1896, s. 1.

²⁶ Blíže viz MORGENSTERN, c. d., s. 17–18.

²⁷ K terminologii sloužících v českých raně novověkých pramenech pro výzkum sociálních dějin zejména MAUR, c. d., s. 85–135.

²⁸ BRUNER, O. Das „ganze Haus“ in der alteuropäischen „Ökonomik“. In: BRUNER, O. *Neue Wege der Verfassungs- und Sozialgeschichte*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1968, s. 103–127.

²⁹ Problematiku *Hausväterliteratur*, dobových moralistních spisů a traktátů týkajících se organizace domu a postavení čeledi v něm pro německé prostředí vcelku vyčerpávajícím způsobem přiblížila DÜRR, R. *Mägde in der Stadt. Das Beispiel Schwäbisch Hall in der Frühen Neuzeit*. Frankfurt am Main – New York: Campus-Verl., 1995, s. 54–108.

³⁰ Základní příručka k tématu *Hausväterliteratur*, která mj. shrnuje roli tohoto literárního žánru v dobovém nazírání tzv. „učení o domu“ a praktickém vzdělávání hospodářů viz HOFFMANN, J. *Die „Hausväterliteratur“ und die „Predigten über den christlichen Hausstand“*. *Lehre vom Hause und Bildung für das häusliche Leben im 16., 17. und 18. Jahrhundert*. Weinheim: J. Beltz, 1959.

³¹ GLASER, P. *Gesind Teufel. Darin acht stueck gehandelt werden von des Gesindes vntrew welche im nachfolgenden blat verzeichnet*. Leipzig, 1564.

³² [z VELESLAVÍNA, D. A. / GLASER, P.]. *Čelednj Wüdcce, čili upřímná a spasitedlná rada všem we službě stogjcm aneb do služby se chystagjcm*. WOTÝPKA, J. (ed.). 3. vyd. Praha: Anna ovdovělá Špinková,

Právní příslušnost čeledi k rodině zaměstnavatele pak potvrzuje rovněž o dvě staletí mladší kodifikace bavorského občanského práva, *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* z roku 1756, který ve čtvrté kapitole první části (§ 1) uvádí: „Die Familie ist eine Versammlung, deren unter einem Gemeinschaftlichen Haus=Vater beysammen lebender Personen, [...] und begreift mithin nicht nur Eheleut, Kinder und Eltern, sondern auch Dienstboten [...] in sich.“³³

Koneckonců formulaci osvětlující vztah čeledi k hospodáři, resp. přednostovi domácnosti, obsahovala i většina kodifikačních pokusů občanského práva tereziánské éry, a to v duchu stoletími ověřené praxe, kdy jedním z nejdůležitějších znaků čeledního poměru byl kromě uzavřeného smluvního svazku také vstup sloužícího do domácnosti zaměstnavatele (Horten, Martini).³⁴

Čeď tedy v raném novověku optikou dobových právních norem nepochybně náležela do okruhu pánovy rodiny vedle jeho dětí, se kterými sice byla po dobu služby na shodné úrovni sociální (hospodář za sloužící jednal a zastupoval je u soudu), mohla, ale nemusela být na stejné úrovni po stránce emoční, avšak rozhodně nebyla z hlediska právního, jelikož nedisponovala vůči hlavě rodiny, resp. zaměstnavateli dědickými právy.

V rámci právního postavení čeledi v raném novověku se zajímavou otázkou zabývala Renate Dürr, která sledovala genderové aspekty vlivu právních norem na mužskou a ženskou část populace. Autorka tvrdí, že ačkoliv byly právní normy koncipovány pro obě pohlaví bez rozdílu, reálně z různých důvodů silněji dopadaly na ženy. Dokládá to například zmíněnou německou *Hausväterliteratur*, ve které je mnohem větší pozornost věnována povinnostem děveček, na něž jsou také výrazně více než na pacholky směřovány různé urážlivé letáky, obviňující je z hanebného chování. Rovněž okruh jejich prací je mnohem širší než u mužských sloužících, jejichž činnosti nejsou nikde blíže specifikovány.³⁵

Mezi zvykovým a kodifikovaným právem

České „čelední právo“ období raného novověku je pojato ve čtyřech typech právních pramenů z hlediska provenienčního. Jedná se o právo městské, zemské (ve smyslu „zemsko-stavovském“), státní policejní předpisy a právo vrchnostenské. Všechny zmíněné typy zákonodárství prodělaly od 16. do konce 18., resp. počátku 19. století ve vztahu k právní úpravě sloužících výrazný vývoj a ušly dlouhou cestu vedoucí od zvykového práva, přes kodifikace zemských stavů a policejní předpisy absolutistického státu, až k uzákonění civilních, či chceme-li občanských práv na všeobecné státní úrovni.

Městské právo zůstávalo do druhé poloviny 16. století v rovině obyčejů, jeho kodifikace prostřednictvím Koldínova zákoníku z roku 1579 však vytvořila velice stabilní a neměnné

1843, s. 32 (Řeč čtvrtá: Kterak náruživost i k tomu čeládku nastrojuje, by pak vždy k službě přistoupení musila, aby času svého nedosluhovala). Blíže k překladu viz KOTOUS, J. „Čelední d'ábel“. Rukověť námezdně pracujících z XVI. století. *Právněhistorické studie*, 2009, roč. 40, s. 411–424.

³³ Citováno dle SCHRÖDER, R. *Gesinderecht im 18. Jahrhundert*. In: FRÜHSORGE, G. et al. (eds.). *Gesinde im 18. Jahrhundert*. Hamburg: Meiner, 1995, s. 13–40, zde s. 16.

³⁴ URFUS, c. d., s. 244–246.

³⁵ DÜRR, R. „Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...“. *Zum Gesinderecht (16. bis 19. Jahrhundert)*. In: GERHARD, U. (ed.). *Frauen in der Geschichte des Rechts: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*. München: Beck, 1997, s. 115–139, zde s. 118–119. Autorka s tímto přístupem pracuje i v monografii věnované ženským sloužícím v německém městě Schwäbisch Hall, viz DÜRR, *Mägde in der Stadt*.

právní prostředí, které přežilo až do uzákonění občanských práv v roce 1811.³⁶ Koldínův zákoník však z hlediska pracovního práva českých měst tvořil jen jistý obecný základ dotýkající se především nekvalifikovaných pracovníků, osudy těch specializovaných, které představovali zejména učni a tovaryši, pak upravovaly speciální předpisy cechovních organizací, tzv. *cechovní statuta*.

Zemsko-stavovská část právního řádu, kodifikovaná již v roce 1500 Vladislavským zemským zřízením, obsahovala ve své původní podobě úpravu námezdní práce jen velmi okrajově a většina ustanovení stran čeledi zůstávala buď v rovině zvykového práva, nebo v nálezích zemských soudů a usneseních zemských stavů. Ke vcelku komplexní implementaci práva sloužících do zemského zřízení došlo až v jeho poslední předbělohorské redakci z roku 1564. Do ní se totiž promítl jeden velmi důležitý dokument stojící na pomezí zemsko-stavovského a policejního předpisu, a sice čelední řád z roku 1547 vydaný na základě dohody zemských stavů s přihlédnutím ke specifickým potřebám jednotlivých krajů (zejména ve vztahu ke mzdovým taxám).³⁷ Tato norma byla včleněna jako jeden ze článků – konkrétně M. 34 – do zmíněného vydání zemského zřízení (1564), odkud byla přenesena i do Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 (zejména články se signaturou Q), platného coby ústavní zákon jedné ze zemí habsburského soustátí formovaného na nových základech v podstatě až do poloviny 19. století.

V rámci tohoto státního útvaru pak vydával panovník pro jednotlivé země policejní předpisy, které se mj. týkaly rovněž čeledi a čelední služby. Zcela zásadní byl především tereziánský čelední řád pro Čechy z roku 1765,³⁸ navazující, jak jsme již uvedli, na analogické normy pro Slezsko (1752)³⁹ a Moravu (1753),⁴⁰ který svou komplexností a restriktivním charakterem definoval čelední právo v duchu vrcholného nevolnictví, když dával v podstatě neomezenou moc nad sloužícími do rukou vrchností, především v případě venkovské čeledi. Další čelední řády byly vydány již za jiné situace, a sice rok po zrušení nevolnictví Josefem II., přičemž zcela poprvé zvlášť upravovaly poměry v městském a venkovském prostředí.⁴¹ Tyto dokumenty z roku 1782 byly sice produktem osvícenských reforem, na druhou stranu způsobovaly jistou disproporci v právním postavení městské a venkovské čeledi, kdy pro vesnické sloužící se oproti době tereziánské, až na lepší specifikaci některých ustanovení, nic výrazně neměnilo. Oba jmenované čelední řády ovšem

³⁶ Myšlenkové zdroje Koldínových Městských práv, která čerpala z práva římského, zemského, kanonického, horního i ze staršího práva pražského, podrobně rozebírá ŠTĚPÁN, J. *Studie o kompilační povaze Koldínových Práv městských* (Práce ze semináře českých právních dějin na Právnické fakultě Karlovy university v Praze, 26). Praha: Jan Kapras, 1940.

³⁷ Edičně zpřístupněn in *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*. II, 1546–1557. Praha, 1880, č. 170. Originální tisky uloženy v Národním archivu v Praze, fond Česká dvorská kancelář.

³⁸ Národní archiv v Praze, Sbirka patentů, inv. č. 1690, Nový čelední řád pro Království české, 25. ledna 1765.

³⁹ Blíže viz MORGENSTERN, c. d., s. 15.

⁴⁰ Národní archiv v Praze, Sbirka patentů, inv. č. 1458, Dienstbothenordnung für das Marggrafthum Mähren, 12. květen 1753.

⁴¹ Edičně zpřístupněny in *Gesindordnung für das Landgesind in Böhmen, Mähren und Schlesien vom 30. September 1782*. In: *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze*. Erster Band, 1780–1784. Wien, 1785, s. 85–99, Nr. VI.; *Ordnung für das Stadtgesind in Böhmen, Mähren und Schlesien vom 1. Dezember 1782*. In: *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze*. Erster Band, 1780–1784. Wien, 1785, s. 210–224, Nr. XXV.

zůstávaly v platnosti až do 50. let 19. století, tedy do konstituování živnostenské legislativy.

Absolutistický stát však musel po stránce právní reagovat na zcela novou skupinu námezdních pracovníků, která se začala v českých zemích formovat od přelomu 17. a 18. století, a sice manufakturní dělnictvo. Ještě v první polovině 18. století upravovaly práci v manufakturách předpisy a zásady nádenické práce. První speciální normy pro manufaktury vznikaly od poloviny 18. století, přičemž právní poměry manufakturních dělníků byly odlišné od čeledních i cechovních úprav.⁴²

Vznikem manufakturní práce v podstatě skončilo období všeobecné právní úpravy námezdních poměrů v duchu čeledních předpisů, jelikož bylo nutné konfigurovat tři samostatné právní okruhy námezdní práce, a sice 1) /původní/ čelední námezdní poměry, které zahrnovaly především pracovníky v zemědělské výrobě a osobní službě (úprava prostřednictvím čeledních řádů), 2) řemeslnicko-živnostenské námezdní poměry upravené cechovními předpisy, a samostatně upravené 3) průmyslové námezdní poměry.⁴³

Rudolf Krejčí ve své práci z roku 1913 věnované reformě českých čeledních řádů uvádí „hlavní zásady úpravy čeledního poměru v českém právu“ od středověku do vydání Obnoveného zřízení zemského (1627) následovně: 1) služební poměr mezi čeledí a hospodářem se upravuje čelední smlouvou, jejíž podstatný obsah se řídí místní zvyklostí a povahou věci; 2) čeledin nesmí být přijat do služby bez „fedrovního listu“ nebo „propouštěcího listu“; 3) hospodář má čeledinovi vydat fedrovní list a zachování; 4) čeleď je povinna zachovat pracovní dobu (dosloužit); 5) zběhlá čeleď je potrestána, nikdo ji nesmí přechovávat.⁴⁴ Tento značně zjednodušený pohled na celou záležitost vychází nepochybně z povrchní znalosti dobových pramenů k dané problematice, jelikož problém je značně složitější a mnohvrstevnatější, než autor naznačil. Jistě by se slušelo připojit i další rysy čelední služby, které vyplývají z rozboru právních pramenů různé provenience, přičemž jedním z těch nejvýraznějších, který byl od 16. století součástí vrchnostenské legislativy a v rámci tereziánských policejních nařízení po polovině 18. století přímo uzákoněn, byl institut povinné (či nucené) čelední služby.

EXKURZ: Nucená služba jako výsadní právo vrchnosti

Nucená neboli povinná služba (*Zwangdienst, Gesindezwangdienst*), jak ji označuje německá historiografie, se dotýkala v podstatě výhradně venkovského prostoru⁴⁵ a vycházela z tradičního práva pozemkových vrchností na neomezené nakládání se svými poddanými. Její potřeba se projevovala již od 16. století a byla spojena s rozvojem panského režijního hospodaření, které bylo závislé na přísunu značného množství levné pracovní síly pro zabezpečení fungování vrchnostenských podniků, především poplužních dvorů.⁴⁶ Původně

⁴² URFUS, *c. d.*, s. 248. K problematice manufakturní výroby v Čechách viz KLÍMA, A. *Manufakturní období v Čechách*. Praha: ČSAV, 1955. Autor vydal na dané téma celou řadu studií v zahraničních vědeckých periodikách, tyto práce jsou méně zatíženy marxistickými konotacemi, viz zejm. KLÍMA, A. *Industrial Development in Bohemia 1648–1781. Past and Present*, 1957, Vol. 11, No. 1, s. 87–99 ad.

⁴³ URFUS, *c. d.*, s. 249.

⁴⁴ KREJČÍ, *c. d.*, s. 395–396.

⁴⁵ MORGENSTERN, *c. d.*, s. 42–43.

⁴⁶ VANĚČEK, V. *Selské poddanství ve starém českém právu. Nástin právního vývoje stol. 12.–16. Český lid*, 1948, roč. 35, č. 7/8, s. 149–152, zde s. 152; PETRÁŇ, *c. d.*, s. 85.

se dotýkala zřejmě výhradně sirotků, kteří byli na základě každoročního „stavění“ posíláni do služby, později – se zvyšující se aktivitou vrchnostenských podniků – byla rozšířena na všechny poddanské děti. Jeden z prvních náznaků „všeobecné“ povinné panské čelední služby nacházíme již v pernštejnské hospodářské instrukci vydané okolo roku 1525 pro panství Potštejn a Litice. Zde se v článku 23 píše, že „selští synové kteříž by na panství byli a při otcích svých živnosti nehleděli, ty na zámek za holomky aneb k jiné práci, k čemuž by jse který trefiti mohl, obracej, a služba nechť jse jim též platí, jako jiným“.⁴⁷ Již Vladislavské zemské zřízení (v pozdějších redakcích) nepřímo přiznávalo vrchnostem téměř neomezené právo užívat děti svých poddaných k vlastním službám.⁴⁸

Ačkoliv existují doklady o nucené službě již z éry předbělohorské, jak jsme naznačili výše, začíná se tato praxe v českých, rakouských i německých zemích více uplatňovat zřejmě až po třicetileté válce.⁴⁹ Jako příklad absence obecné nucené služby můžeme uvést zjištění Josefa Pekaře pro panství Kost v 17. století: „Na Kostecku také není zpráv o nucené službě všech poddanských dorostlých dětí ve dvorech panských po určitou dobu nebo o výplatě z ní. Mám za to, že tu ke službě vybírání byli po starém obyčeji sirotci. A to ovšem za normální mzdu jako jinde.“⁵⁰ Velmi zajímavými dokumenty jsou v tomto kontextu instrukce a řády pro dolnorakouská a moravská liechtensteinská panství z první půle 17. století. V policejním řádu Gundakera z Liechtensteina z roku 1601 (revidovaný a doplněný asi v roce 1637) pro panství Wilfersdorf v Dolních Rakousech se ani v rámci článků týkajících se právního postavení sirotků nesetkáváme se zmínkou o panské službě, nýbrž pouze s možností služby práceschopných osiřelých dětí, které nemohou být přijaty svými příbuznými, u cizích sedláků. Délka takové služby měla být jeden rok, přičemž po následném stavění doslouživších sirotků před vrchnost, kde jim měla být také ze strany zaměstnavatele vyplacena vysloužená mzda, mohl být čelední poměr prodloužen na další rok, případně měl být sirotek umístěn do služby k jinému hospodáři.⁵¹ Tyto zásady pak byly rozpracovány do samostatného *sirotčího řádu* (*Waisenordnung*) pro stejné panství okolo roku 1615. Ten obsahoval celkem 25 ustanovení včetně článku popisujícího průběh sirotčích stavuňků.⁵²

⁴⁷ KALOUSEK, J. (ed.). *Řády selské a instrukce hospodářské* (Archiv český 22: 1350–1626). Praha: Domesťákální fond království Českého, 1905, s. 60, č. 46; ČERNÝ, V. *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.–XIX. století*. Praha: Československá akademie zemědělská, 1930, s. 96.

⁴⁸ KROFTA, K. *Dějiny selského stavu*. 2. vyd. Praha: Jan Laichter, 1949, s. 107.

⁴⁹ KÄHLER, c. d., s. 3–4. Instrukce pro česká komorní panství z roku 1604 hovořila pouze o sirotčí službě, zatímco její nová redakce z roku 1652 již obsahovala formulaci o povinných čeledních letech „přistavní čeládky“, která se rekrutuje z poddaných i sirotků. Blíže MAUR, E. *Český komorní velkostatek v 17. století: příspěvek k otázce „druhého nevolnictví“ v českých zemích*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 122. V druhé polovině 17. století už i česká komora považovala tuto praxi za zcela samozřejmou. KROFTA, c. d., s. 201–203.

⁵⁰ PEKAŘ, J. *Kniha o kosti. Kus české historie*. Díl druhý. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1935, s. 111.

⁵¹ *Policeyordnung Hartmanns II. von Liechtenstein für die Untertanen der Herrschaft Wilersdorf in der Fassung seines Sohnes Gundaker aus dem Jahre 1601 mit Änderungen und Ergänzungen bis etwa 1637*; článek 46. *Wie es der waisen halben gehalten soll werden*. In: WINKELBAUER, T. *Gundaker von Liechtenstein als Grundherr in Niederösterreich und Mähren*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2008, s. 123–164, č. 2, zde s. 150.

⁵² *Waisenordnung der Herrschaft Wilfersdorf (um 1615, in der vorliegenden Fassung um 1636)*. In: Tamtéž, s. 377–382, č. 49.

Vraťme se však k nucené službě po třicetileté válce a její – ne vždy pozitivní – reflexi dobovými prameny. Tu představuje kupříkladu i stížnost poddaných černínského panství Kysibů císaři z roku 1669, která se v jednom z článků poukazujících na sociální útlak ze strany vrchnosti dotýkala právě nucené služby. Poddaným se nelíbilo, že jejich děti musí chodit do dvorských služeb, ačkoliv jsou zapotřebí doma, a kvůli tomu pak celé hospodářství zahálí.⁵³ Stížnost obsahovala i poznámku o nemožnosti uzavírat volně sňatek před vysloužením povinných let ve vrchnostenských podnicích, ovšem s výjimkou peněžní výplaty ve výši 8 zlatých vrchnosti a 1 zlatý 30 krejcarů úředníkovi za povolení.⁵⁴ Tato částka v dané době dle údajů z řady panství odpovídala zhruba roční mzdě dospělého čeledína. Z této doby (1657) také pochází odpověď královské komory na stížnost poddaných pardubického panství proti neúměrnému umísťování selských dětí do panských služeb, načež komora odpověděla, že „ačkoliv takovou jich žádost dokonce neslušnou z ohledu toho, že by oni poddaní tím prostředkem sobě nějakou svobodu osobovali a z poslušnosti a služebnosti poddaných se vyťahovati chtěli; ano i jiných panství poddaní lidé tou cestou postupovati mohli, poznáváme“. V pokračování textu je pak nařizováno k dvorským službám užívat především dospělé sirotky, pokud by se jich nedostávalo, pak mají být do panské služby dávány dospělé děti hospodářů, kteří mají více než jednoho potomka, a to na jeden až tři roky dle potřeby a uvážení.⁵⁵ Tato praxe v podstatě odpovídá zvyklostem popisovaným v německém prostředí po třicetileté válce, kde byly k vrchnostenské službě nuceny děti usedlých i neusedlých poddaných, a to nejčastěji v délce trvání tří let. Rodičům pak mělo být ponecháno jedno dítě jakéhokoliv pohlaví k obstarávání vlastního hospodářství.⁵⁶

H. Morgenstern rozlišuje nucenou práci (službu) do dvou kategorií: 1) robotní službu poddaných sedláků a 2) nucenou práci jiných poddaných, zejména selských dětí, které se pracovně neuplatnily v hospodářství otce.⁵⁷ Námezdní poměr upevňoval poddanství vůči vlastní vrchnosti, jelikož jí poskytoval větší a neomezenější možnost využít pracovní síly v porovnání s robotní povinností.⁵⁸ Typickým příkladem uzavírání čeledních smluv ve vrchnostenských službách byly tzv. *sirotčí stavuňky*, doložené již v 16. století. Každoročně konané (zpravidla v prosinci) přidělování sirotků a později i dalších dětí „živých“ hospodářů do panské služby bylo doprovázeno pořizováním evidence poddanských dětí, následně tato povinnost přešla na všechny poddané. Věk stavěných dětí přitom nebyl přesně dán, nejčastěji se však jednalo o děti starší deseti let.⁵⁹ V. Urfus v této souvislosti srovnává právní postavení čeledína s placeným robotníkem své vrchnosti,⁶⁰ přičemž konstatuje: „Pro vrchnost je námezdní pracovník zásadně jen placeným nevolníkem. Námezdní poměr

⁵³ Rovněž na panství Točnicku nebrala vrchnost ohledy na potřeby rodičů dětí umísťovaných do panské služby, kterým svévolně prodlužovala čelední léta. Viz MAUR, E. Poddaní točnického panství v druhé polovině 17. století. In: MAUR, E. et al. *Historik bez hranic. Z díla profesora Eduarda Maura*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017, s. 111–170, zde s. 166.

⁵⁴ ČECHURA, J. *Černínové versus Kysibělští*. Praha: Dokořán, 2003, s. 130.

⁵⁵ KALOUSEK, J. (ed.). *Řády selské a instrukce hospodářské (AČ 23: 1627–1698)*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1906, s. 344, č. 259.

⁵⁶ KÁHLER, c. d., s. 3–4.

⁵⁷ MORGENSTERN, c. d., s. 42.

⁵⁸ URFUS, c. d., s. 208.

⁵⁹ KROFTA, c. d., s. 203.

⁶⁰ URFUS, c. d., s. 208–210.

je tedy prostředkem, jak rozšířit, třeba jen dočasně, počet poddaných.⁶¹ Z opačného hlediska a zcela na okraj hodnotí vztah robotní povinnosti a služby v podobě námezdní práce J. Čechura: „Roboty se s rozvojem hospodářství po třicetileté válce a při snaze vrchnosti o snížení peněžních výdajů za námezdní práci rozšířila měrou vskutku dosud nebývalou.“ Autor přitom poznamenává, že možnost nucené práce, za kterou by vrchnost nemusela platit hotovými penězi, existovala i v podobě tzv. nucené námezdní práce (tedy nucené služby), jejíž odměňování bylo realizováno v naturální podobě produkty vrchnostenských dvorů (sýry, máslo apod.).⁶² Snahu pobělohorského velkostatku nahradit námezdní práci neplacenou robotou zmiňuje rovněž E. Maur, který zásadní zlom tohoto vývoje klade do období 70. a 80. let 17. století, kdy začaly být robotní povinnosti ze strany vrchnosti vymáhány v maximální míře.⁶³ Zajímavou otázkou pak také zůstává reálný rozdíl mezi nucenou námezdní prací a honorovanou robotou, které od sebe nelze zcela jasně odlišit a které byly typické především pro nižší sociální vrstvy.⁶⁴

Povinná služba sirotků i jiných poddaných u vrchnosti neměla být prodlužována déle než zmíněné tři roky.⁶⁵ Přesto si např. v Dolních Rakousech sedláci opakovaně stěžovali, že jejich děti musí vrchnosti sloužit pět nebo šest let, někde byla nařízena dokonce sedmiletá nucená služba. Takové zprávy máme rovněž z některých českých panství.⁶⁶ Přese všechno měli sloužící nárok na plat a deputát (jídlo, ošacení, ubytování), byť existuje mnoho zpráv, že se jednalo o těžko vymahatelné záležitosti.⁶⁷ Právě výrazně nižší mzda než v případě služby dobrovolné měla být typickým znakem nucené čelední služby.⁶⁸ Poddaní se na některých panstvích měli možnost z povinné služby vykoupit často dosti vysokými poplatky.⁶⁹

Jedním z aspektů definujících povinnou službu byl také vyšší průměrný věk sloužících vybíraných do dvorů a dalších vrchnostenských podniků. Důležitým hlediskem byla fyzická zdatnost jedinců, kterou práce ve dvorech vyžadovala.⁷⁰ Věk většiny dvorské čeledi se pohyboval mezi 20 a 24 lety.⁷¹ Zastoupení dvorských sloužících dle pohlaví záviselo na způsobu hospodaření daného velkostatku. Práce s dvorským potahem předpokládala

⁶¹ Tamtéž, s. 200.

⁶² ČECHURA, *c. d.*, s. 32–33, 135.

⁶³ MAUR, *Český komorní velkostatek*, s. 53–54.

⁶⁴ Tamtéž, s. 110.

⁶⁵ Na konci 17. století nařídila česká komora pod vlivem populačních ztrát zkrátit povinnou službu sirotků ze tří na dva roky. Mělo tím být zabráněno i zvyšujícímu se trendu zbihání čeledi. Tamtéž, s. 122.

⁶⁶ Tamtéž, s. 122.

⁶⁷ MORGENSTERN, *c. d.*, s. 58–59; KLÍMA, *Manufakturní období*, s. 40. Čeled' byla sjednávána zpravidla na rok, ale většina čeledinů pracovala ve vrchnostenských službách řadu let. Viz MÍKA, *c. d.*, s. 150. Dle nařízení z roku 1615 nesměla být na komorních panstvích čeled' nucena k práci na dobu delší než tři roky. Viz KROFTA, *c. d.*, s. 106 a násl.

⁶⁸ KÁHLER, *c. d.*, s. 3.

⁶⁹ KLÍMA, *Manufakturní období*, s. 41; KROFTA, *c. d.*, s. 203; PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ, M. *Život poddaných v 18. století: osud, nebo volba? K demografickým, hospodářským, sociálním a rodinným aspektům života venkovských poddaných na panství Horní Police*. Praha: Togga, 2015, s. 277–278; MAUR, *Český komorní velkostatek*, s. 123.

⁷⁰ MAUR, *Český komorní velkostatek*, s. 123.

⁷¹ PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ, *c. d.*, s. 280; SLÁDEK, M. Čeled' na třeboňských panstvích v polovině 17. století. *Historická demografie*, 1987, č. 11, s. 51–96, zde s. 56, 69.

více zaměstnaných mužů, tam, kde byla dvorská pole obdělávána poddanskými potahy (v rámci robotních povinností), převažovalo spíše ženské osazenstvo.⁷²

Jasně zakotvení povinné služby v českém právním systému bylo definitivně stvrzeno čeledním řádem Marie Terezie z roku 1765, podle kterého měla pozemková vrchnost možnost odvolat poddaného z aktuálně sjednané služby z důvodu vlastní potřeby, přičemž rodiče nově nemohli rozhodovat o tom, zda své dítě v rámci hospodářství potřebují či nikoliv. To příslušelo vrchnostenským úředníkům prostřednictvím každoročního stavění sirotků a čeledi. Povinnost poddaných dávat své děti do panských služeb skončila k 1. listopadu 1781, kdy bylo zrušeno nevolnictví. Tento stav byl následně potvrzen josefínským řádem pro venkovskou čeládku z roku 1782.⁷³ Povinná čelední léta v délce maximálně tři let tak zůstala v platnosti jen pro poddanské sirotky.

V české historiografii nebyl v minulosti názor na (povinnou) službu u vrchnosti vždy jednotný. Například A. Míka při hodnocení pozitiv a negativ zejména ve srovnání s nádenickou prací tvrdil, že „výhody povyšovaly vrchnostenskou čeleď nad ostatní námezdně pracující“. Vycházel přitom z předpokladu jistoty celoročního zaměstnání a plného zaopatření ve formě mzdy, ale především naturální odměny a ubytování, což nádeníkům nepříslušelo.⁷⁴

Poddaní ve snaze ochránit vlastní děti před službou u vrchnosti využívali různé strategie, ať už šlo o zapírání či ukrývání dětí, zdůvodňování jejich potřeby pro vlastní hospodářství i předstírání jejich nemoci. Někdy je rodiče posílali do služby na cizí panství bez povolení vrchnosti (například k příbuzným), často mladí lidé zbíhali sami od sebe, buď přímo z panské služby, nebo aby se vstupu do ní případně vyhnuli.⁷⁵

Absolvováním nucené vrchnostenské služby neboli tzv. *povinných let* bylo často podmíněno udělení vrchnostenského souhlasu k sňatku poddaného. Některé skupiny osob však mohly být povinné služby zproštěny, například děti cechovních řemeslníků, jako tomu bylo například na Hornopolicku v severních Čechách.⁷⁶

Čelední právo ve středoevropském kontextu

Vývoj českého a moravského čeledního práva, které od středověku tvoří nedílnou součást práva pracovního, je na rozdíl od většiny zemí ve středoevropském prostoru možné hodnotit jako vcelku jasný a přímočarý. V řadě případů jsme schopni doložit kontinuitu jednotlivých ustanovení českého čeledního práva od 14. či 15. století v podstatě až do doby kodifikace občanského práva na počátku 19. století. Důvodem tohoto stavu je především relativně brzká kodifikace čeledních norem v rámci práva městského i zemského, potažmo partikulárních právních úprav na úrovni jednotlivých pozemkových vrchností. Důležitými faktory oné přehlednosti a přímočarosti jsou zejména relativní územní celistvost Čech a Moravy bez historicky výraznějších mocenských vlivů cizích států, politická síla zemských orgánů až do roku 1620, tedy v době, kdy dochází ke kodifikaci všech

⁷² MAUR, *Český komorní velkostatek*, s. 124.

⁷³ KROFTA, *c. d.*, s. 202, 366.

⁷⁴ MÍKA, *c. d.*, s. 155.

⁷⁵ PETRÁŇ, *c. d.*, s. 291.

⁷⁶ Heslo čeleď, in: BROUČEK, S. – JEŘÁBEK, R. et al. (eds.). *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 2. svazek. Věcná část A – N. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 98–99; PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ, *c. d.*, s. 278.

důležitých norem pracovního práva (ve vztahu k čeledi), a v neposlední řadě propracovanost a životaschopnost těchto právních norem nebo jejich částí, které vydržely v platnosti často mnoho desetiletí.⁷⁷ Přesto jsou možnosti komparace právního vývoje v jednotlivých historických zemích (tedy i mezi Čechami a Moravou) značně omezené, což je dáno specifickým vývojem jejich zemského i městského práva.

Tato situace je mnohem markantnější v německých zemích, kde teritoriální roztržitost území a odlišný charakter právních poměrů neumožňují zcela definovat společné rysy či vývojové tendence čeledního práva,⁷⁸ byť tradice studia sociálních a zejména právních poměrů sloužících na rozdíl od tuzemské historické a právní vědy sahá v Německu až do poslední třetiny 19. století, od kdy je intenzivně rozvíjena v podstatě až do současnosti.⁷⁹ Jak poznamenává R. Schröder, v každém německém teritoriu se od raného novověku najdou stovky, ne-li tisíce norem upravujících práva sloužících, ať už jde o „zákony“, policejní a čelední řády atd., které ztěžují interpretaci jednotného čeledního práva.⁸⁰

Po stránce chronologické lze tuzemský vývoj s německým srovnávat pouze v omezené míře už jen z důvodu nepoměru v množství a druhu norem, které jsou pro německé oblasti běžné, ale v Čechách chybí (např. silný odkaz na protestantskou literaturu a z ní vycházející žánr tzv. *Hausväterliteratur*, která v 16.–18. století sloužila jako důležitý normativní pramen), ale rovněž z hlediska časově neodpovídajícího průběhu kodifikace různých typů práva oproti Čechám. Jako příklad uveďme kodifikaci civilního práva, která v Bavorsku proběhla na základě *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* již v roce 1756, nebo v Prusku vydáním Všeobecného zemského práva (*Das Allgemeine Landrecht*) z roku 1794 představujícího přechod od stavovského k občanskému právu. Na druhou stranu osvětské reformy spojené v rakouské monarchii především se zrušením nevolnictví v roce 1781 a na to navázanými změnami čeledního práva v roce následujícím (zejména zrušení povinné služby u vrchností) proběhly v Prusku až téměř o dvacet let později na základě čeledního řádu z 8. listopadu 1810.⁸¹

Rovněž z hlediska obsahového vycházelo čelední právo německé z odlišného vývoje než české. Od 16. století je v německých zemích patrný trend spojování privátních a trestněprávních aspektů se správně-právními a policejními předpisy, které výrazně rozšiřovaly pozdně středověká nařízení týkající se čeledního práva. Už jen jeho definice současnými kategoriemi je značně složitá, jelikož dnes bychom části jednotlivých norem hledali v okruhu práv soukromého, trestního i veřejného.⁸² V obecné rovině lze konstatovat, že

⁷⁷ Nutno podotknout, že tento stav byl podpořen i mírou přežívajícího zvykového práva, které v případě úpravy čeledních poměrů tvořilo v Čechách důležitou součást právního prostředí ještě v 18. století.

⁷⁸ DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“; SCHRÖDER, *Gesinderecht im 18. Jahrhundert*.

⁷⁹ Výběrem KOLLMANN, P. *Geschichte und Statistik des Gesindewesens in Deutschland. Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 1868, Jhrg. 10, s. 237–301; WUTTKE, R. *Gesindeordnungen und Gesindezwangsdienst in Sachsen bis zum Jahre 1835*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1893; KÄHLER, c. d.; KÖNNECKE, O. *Rechtsgeschichte des Gesindes in West- und Süddeutschland*. Marburg: Elwert, 1912; STOLZ, O. *Rechtsgeschichte des Bauernstandes und der Landwirtschaft in Tirol und Vorarlberg*. Bozen: Ferrari-Auer, 1949; SCHRÖDER, R. *Das Gesinde war immer frech und unverschämt. Gesinde und Gesinderecht vornehmlich im 18. Jahrhundert*. Frankfurt a. M.: Keip, 1992; WEBER, M. *Die schlesischen Polizei- und Landesordnungen der Frühen Neuzeit*. Köln – Weimar – Wien: Böhlau, 1996; DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“.

⁸⁰ SCHRÖDER, *Gesinderecht im 18. Jahrhundert*, s. 28–33.

⁸¹ KÄHLER, c. d., s. 7.

⁸² DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“, s. 117–118.

české a německé čelední právo bylo vystavěno na odlišných principech, kdy to, co direktivně nařizovala ustanovení českých řádů, buď představovalo samozřejmou a historicky danou součást předpisů německých, nebo v těchto naopak obsaženo vůbec nebylo. Příkladem budiž povinný slib věrnosti pozemkové vrchnosti, který musel dle württerského zemského zřízení z roku 1536 učinit každý čeledín nejpozději do osmi dní od nástupu do služby. Takovéto ustanovení v rámci českého zemského práva nikdy uzákoněno nebylo. Na druhou stranu český čelední řád z roku 1765 stanovoval povinnost sloužícího při nástupu do služby odevzdat zaměstnavateli veškeré své ošacení a osobní věci (*truhlici*) jako preventivní opatření před případným zběhnutím,⁸³ v německém prostředí naopak představoval tento akt tradiční symbolické stvrzení nástupu čeledína do služby u nového hospodáře (uložení truhlice a oblečení v domě pána).⁸⁴ Stejně tak bychom mohli zmínit roli dohazovačů a zprostředkovatelů práce, jejichž existence byla v německých zemích samozřejmou součástí procesu najímání námezdních pracovníků v městském prostředí, zatímco v Čechách byly tyto osoby v 18. století stavěny mimo zákon.⁸⁵

Účel vydávání čeledních předpisů v českých a německých zemích se rovněž lišil. Zatímco v Čechách šlo především o posílení práv vrchností nad sloužícími, jejichž možnosti obrany proti disciplinárním pravomocem zaměstnavatele se postupem doby zmenšovaly, přičemž vyvrcholením tohoto trendu byl již zmiňovaný čelední řád z roku 1765, v německém prostředí nebyla situace natolik přímočará, byť obdobný trend tu je jasně patrný také. Od 16. století zde důležitou úlohu hrály mzdové předpisy či řády (*Taxordnungen*), které byly v průběhu staletí vydávány ve velkém počtu, často opakovány a zpříšňovány. Na jednu stranu musely reagovat na růst cen a nedostatek pracovních sil postupným zvyšováním mezd především v průběhu 18. století, na druhou stranu se snažily kontrolovat a omezovat podmínky v čeledních smlouvách, které měly minimalizovat riziko zbíhání poddaných z důvodu lepší mzdové nabídky.⁸⁶ České čelední předpisy naproti tomu na stanovování maximálních mezd rezignovaly poměrně záhy, již v polovině 16. století. Na celozemské úrovni prvními⁸⁷ a v podstatě posledními normami, kde se mzdové taxy objevují, jsou čelední řády z let 1547 a 1549, přičemž ani ony nebyly schopné určit jednotnou hranici příjmů některých kategorií námezdně pracujících osob. V důsledku nedodržování mzdových nařízení proto bylo od této reglementace upuštěno zcela, přičemž novější předpisy už prakticky obsahují pouze formulaci o „mzdách v místě obvyklých“, v jejímž duchu nemělo docházet k přeláčení čeledi.

I přes jisté obsahové rozdíly lze v českém a německém čeledním právu nalézt celou řadu v podstatě shodných prvků, které jsou v obou systémech rozpracovány s odlišným akcentem. Podobně vyznívaly především základní povinnosti sloužících (nutnost dosloužit

⁸³ Viz § 15 hlavy VI. čeledního řádu pro Čechy z roku 1765; dále DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“, s. 126.

⁸⁴ DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“, s. 117, 128.

⁸⁵ Viz § 16 hlavy II. čeledního řádu pro Čechy z roku 1765.

⁸⁶ DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“, s. 121; SCHRÖDER, *Gesinderecht im 18. Jahrhundert*, s. 33–35.

⁸⁷ Mzdové tarify stanovující maximální mzdy pro námezdní pracovníky známe v evropském prostoru již z poloviny 14. století, zejména v souvislosti s morovými epidemiemi, které vlivem zvýšené úmrtnosti způsobily nedostatek pracovních sil, které byly v důsledku toho značně přeláčený. V Čechách nejstarší datovatelné mzdové nařízení pochází z 80. let 14. století z Chebu. Více viz MAUR, E. Morová epidemie roku 1380 v Čechách. *Historická demografie*, 1986, č. 10, s. 37–71, zde s. 47.

smluvenou dobu, požadavek na poslušnost, věrnost, pracovitost čeledi atd.), ale i práva (nárok na mzdu, stravu a ošacení), podmínky nástupu (v německých zemích možné čtyři termíny, v Čechách pouze jeden) a ukončení čeledního poměru (výpovědní lhůta, závdavek ad.), délka služby, která byla shodně stanovena na jeden rok, ale také tresty za případné provinění (tělesné tresty častější než pokuty).⁸⁸

Co se týče obsahového vývoje norem čeledního práva, méně už časového, vypadala podobně situace rovněž v Polsku, kde však došlo k jednotné právní úpravě venkovské námezdní práce na státní úrovni až v první třetině 19. století (1817 a 1823).⁸⁹ Tyto normy navíc stály na úrovni kodifikací českého čeledního práva z doby tereziánské (policejní čelední řády). I zde ovšem najdeme řadu paralel s prvky českého i německého zákonodárství. Specializované předpisy upravující námezdní práci začaly v Polsku vznikat až počátkem 18. století, do té doby existovalo jen minimum norem. Například v Gdaňsku bylo vydáno v průběhu 18. století několik výnosů, které je možné považovat za první skutečnou pracovní legislativu týkající se čeledních poměrů. Nejstarší a zároveň nejdůležitější z nich z roku 1705 například nařizoval, že sloužící mají nosit méně okázalé oděvy, zaváděl povinnost obracet se v případě najímání do služby na specializované agentury (podobně jako v Německu), které byly oficiálními zprostředkovateli práce uznanými městskými úřady, ale také obsahoval reglementaci mezd čeledi, kdy stanovené mzdové taxy bylo zakázáno překračovat. Nařízení dále reflektovalo trestněprávní aspekty zahrnující, mimo jiné, povolení tělesných trestů, které ovšem neměly způsobovat vážná zranění, natož pak trvalé následky. Po dokončení služby měl čeledín, stejně jako v Čechách, obdržet vysvědčení obsahující objektivní vyjádření o kvalitě jeho práce.⁹⁰

Čelední právo rakouské se nacházelo nejbliže tomu českému, což logicky vychází ze společného fungování českých zemí v jednom státním útvaru s rakouskými dědičnými zeměmi, resp. od roku 1526 pod vládou jednoho panovníka. H. Morgenstern vymezil v rámci rakouského čeledního práva čtyři zřetelné epochy, které v podstatě kopírují český právní vývoj v této oblasti. Jde o (1) období vrcholného a pozdního středověku (13.–14. století), charakteristické stabilizací sociální struktury společnosti, kdy se v právních pramenech začalo uvažovat o kategorii „čeledi“ v užším slova smyslu, tedy jako o svobodných osobách, které se najímaly do smluvní služby pro venkovské a domácí práce na určitý delší čas, a to tím způsobem, že vstoupily do domácnosti zaměstnavatele (*Hausverband*). Již v tomto období se formovala pevná pravidla pro zaměstnávání osob sloužících, včetně ustanovení stran najímání a ukončování čeledního poměru (už tehdy bylo možné zrušit pracovní poměr ze šesti důvodů na straně zaměstnance i zaměstnavatele), práv a povinností sloužícího i pána apod., byť k jednotné kodifikaci zatím nedošlo.⁹¹

Další epocha (2) byla vymezena počátkem raného novověku (15. století) a obdobím vlády Marie Terezie, přičemž ji lze charakterizovat jako dobu státních policejních regulací. Obecným základem čeledního práva se v tomto ohledu stal říšský policejní řád pro Augsburg z roku 1530, na který navazovala řada policejních norem rakouských. Nejstarší rakouskou právní úpravou čeledních záležitostí byl policejní řád Ferdinanda I. z 1. dubna 1527 pro Vnitřní Rakousy, Görz a Gradisku, po něm následovaly další z let 1542 a 1552.

⁸⁸ DÜRR, „*Der Dienstbothe ist kein Tagelöhner...*“, s. 121–125.

⁸⁹ Blíže k právnímu postavení sloužících v Polsku viz KUKLO – KAMECKA, c. d.

⁹⁰ Tamtéž, s. 125–129, 131.

⁹¹ MORGENSTERN, c. d., s. 5–8.

Jmenovat ale můžeme i další, např. pro Tyrolsko z roku 1573 či pro Salzburg z roku 1629. Kromě zemského zákonodárství, kde výsadní postavení zaujímaly Čechy se svým Vladislavským zřízením zemským z roku 1500, vycházely i speciální mandáty a čelední řády, opět však pouze pro určené historické země. Nejvíce jich bylo vydáno opět ve Vnitřních a Dolních Rakousech (1550, 1565 mandáty, 1568 generální patent), vrchol čeledního zákonodárství ztělesňoval *Dienstbotenordnung* Leopolda I. z roku 1688. Stejně jako v Čechách je i v rakouských zemích toto období typické vydáváním celé řady poddanských a čeledních řádů a statut na úrovni jednotlivých panství, potažmo vrchností, což reprezentuje nejnižší úroveň zákonodárné moci v oblasti poddanského práva.⁹²

Následující období (3) představovalo vládu Josefa II. a Františka I. do konce 18. století, charakteristickou zásadními osvícenskými reformami na poli poddanského práva (zejm. zrušení nevolnictví), poslední epochou pak byla éra 19. století (4) typická kodifikací občanského práva a rozkladem robotního velkostatku. Rakouské právo těchto dvou období již bylo natolik svázáno s právem českým, že není třeba uvádět konkrétní evoluční paralely.

Jak jsme naznačili výše, vývojové nuance i rozdíly zásadnějšího rázu v právních systémech jednotlivých zemí nelze ignorovat. Co však bylo charakteristické pro čelední právo napříč evropským prostorem bez rozdílu? Jak píše R. Schröder, jednalo se o tu část předprůmyslového pracovního práva, ve které mohlo být smluvní plnění legálně vynucováno tělesným násilím a za pomoci policie. Hlavním účelem čeledních řádů bylo zákonné ovlivnění pracovního trhu ve snaze po uspokojení všeobecné poptávky po levné pracovní síle, byť jejich dosah a efektivitu lze z dnešního pohledu jen velmi obtížně hodnotit.⁹³

Závěrem

Jak jsme ukázali v předchozím výkladu, problematika pracovního práva v období raného novověku není záležitostí úplně jednoduchou, naopak se jedná o značně komplikovanou a mnohovrstevnatou část soukromého práva (alespoň převážně), která byla utvářena a rozvíjena hned na několika úrovních.

Pokud celou věc značně zjednodušíme, můžeme raně novověké čelední právo rozdělit dle působnosti na městské a poddanské, jejich společné jádro tvořilo právo zvykové, kodifikované v obou případech v průběhu 16. století. Přesto některé části čeledního práva zůstávaly v rovině obyčejů až do 18. století (např. služba osob stavovského původu u šlechtických zaměstnavatelů, oficiantů ad.).

Normativní základ (ve vztahu ke kategorii sloužících), který se ustálil v průběhu 16. století, byl v následujících obdobích rozvíjen či potlačován vlivem mocenských ambicí habsburského státu, v 17. a 18. století doprovázených utužováním poddanské závislosti na pozemkové vrchnosti, centralizačními snahami a rozvojem policejních nařízení. K jistému uvolnění situace došlo až postupným pronikáním osvícenských myšlenek do rané josefínské legislativy upravující poměry nižších vrstev tehdejší společnosti. Tento proces pak vyvrcholil zrušením nevolnictví v roce 1781, což vedlo k rozvolnění osobních svazků poddaného s dědičnou vrchností a přinášelo poddaným nové možnosti v podobě volného pohybu, uzavírání sňatků či přístupu ke vzdělání. To však neznamenalo, že by až do poloviny 19. století nepřestal být nejcharakterističtějším prvkem čelední služby osobní

⁹² MORGENSTERN, *c. d.*, s. 5, 12–16.

⁹³ SCHRÖDER, *Gesinderecht im 18. Jahrhundert*, s. 15, 37.

svazek sloužícího se zaměstnavatelem, který ve svých rukou držel veškerou disciplinární pravomoc nad osobami v dlouhodobém námezdním pracovním poměru. Jak také vyplývá z rozboru českých i zahraničních raně novověkých právních norem, přičlenění čeledi do okruhu zaměstnavatelovy rodiny je v tomto období jen těžko zpochybnitelné.

Shrneme-li pak hlavní vývojové tendence českého raně novověkého čeledního práva, je zcela zřejmé, že jeho pevným základem se stal čelední řád přijatý na zemském sněmu v roce 1547, který představoval konsenzus tehdejší stavovské reprezentace s přihlédnutím ke zvláštním potřebám a podmínkám jednotlivých českých krajů. Podstatná část ustanovení zmíněného řádu byla záhy implementována do zemského zřízení z roku 1564, odkud přešla i do Obnoveného zřízení zemského (1627), kde formálně zůstala v platnosti až do první poloviny 19. století, nicméně fakticky byla zcela překryta dikcí čeledních řádů tereziánského a josefinského období (1765, 1782).

V krátkém exkurzu jsme se zaměřili také na problematiku tzv. povinné či nucené služby, která se dotýkala v podstatě výhradně venkovského prostoru a vycházela z tradičního práva pozemkových vrchností na neomezené nakládání se svými poddanými. Její potřeba se projevovala již od 16. století a byla spojena s rozvojem panského režijního hospodaření, které bylo závislé na přísunu značného množství levné pracovní síly pro zabezpečení fungování vrchnostenských podniků, především poplužních dvorů. Zatímco na některých panstvích využívala vrchnost institutu povinné služby velmi hojně a máme doklady o čeledi nucené sloužit na panském po dobu pěti i šesti let, existovaly naopak lokality, kde nucená služba příliš nezdomácněla. Přestože měla tato forma dlouhodobého námezdního poměru svá specifika týkající se například věku či genderové stratifikace sloužících, dotkla se shodně všech oblastí ve středoevropském prostoru, přičemž, jak jsme uvedli, v českých a rakouských zemích jí byl učiněn konec (kromě povinných sirotčích let) až v roce 1781 v souvislosti s vydáním patentu o zrušení nevolnictví.

I přes konstatovaný diametrální rozdíl právních systémů sousedních zemí můžeme v raně novověkém čeledním právu pozorovat jisté vývojové i obsahové paralely napříč širším územím střední Evropy, vycházející z nejméně jednoho společného cíle všech normativů, kterým byla regulace pracovního trhu vedoucí k uspokojení zpravidla výrazné poptávky po často nedostatkové levné pracovní síle. Přese všechny rozdíly obsahovala čelední legislativa jednotlivých zemí podobná či shodná ustanovení týkající se především povinností zaměstnance, podmínek uzavírání a ukončování pracovního poměru či vyplácení mzdy. Otázkou ovšem zůstává reálný dosah většiny právních norem týkajících se pracovního práva v období raného novověku. Na základě prozatím nečetných výzkumů na toto téma se však zdá, že rozpor mezi zákonnými předpisy a jejich faktickým dodržováním či vymáháním byl v případě námezdní práce poměrně velký.

Sociální a geografický původ úředníků pražského policejního ředitelství ve druhé polovině 19. století

Milan Šimandl

*Právnická fakulta, Univerzita Karlova
Kontaktní e-mail: milan.simandl@gmail.com*

The Social and Geographical Origin of Officials of the Prague Police Headquarters in the Second Half of the 19th Century

Abstract:

The article contains the results of a research aimed at mapping the social and geographical origin of officials working at the Prague police headquarters in 1851, 1871 and 1891 based on the study of archival sources. The collected data provide information on the personnel structure of the police headquarters in the given years. Comparison of the composition of officials in twenty-year intervals allows tracking of a long-term changes in the monitored parameters. The article contains an introductory chapter describing a brief history of the Prague police headquarters. The article also includes a description of the standard course of service of a Prague police official and the awards that such official could have received for his services.

Keywords: police officials; Prague; 19th century

Klíčová slova: policejní úředníci; Praha; 19. století

DOI: 10.14712/2464689X.2020.6

Pražské policejní ředitelství, založené na konci 18. století, bylo úřadem obstarávajícím policejní pravomoci v obvodu Prahy a na předměstích. Mezi jeho hlavní úkoly patřila ochrana veřejné bezpečnosti a boj proti zločinu, bylo však i nástrojem politické a národnostní perzekuce. Jeho reprezentanti tak hráli nezanedbatelnou úlohu v českých dějinách.

Organizace, působnost a pravomoc pražského policejního ředitelství již byly do značné míry předmětem několika vědeckých prací. Velký prostor ve svém bádání mu věnoval

Robert Maršan,¹ syn vysokého policejního úředníka, dále František Roubík,² z novější doby např. Pavel Macek a Lubomír Uhlíř³ nebo Miroslav Spurný.⁴ Policejní ředitelství jako státní úřad bylo pochopitelně tvořeno úřednickým aparátem, konkrétními osobami s vlastními životními příběhy. Osudy těchto úředníků a jejich pracovní počiny stály poněkud stranou zájmu badatelů. Rakousko-uherským úřednictvem obecně se zabývá rozsáhlá monografie Aleše Vyskočila,⁵ zmínky o policejních úřednících nacházíme jako marginálie ve spisech zaměřených primárně na jiná témata,⁶ popřípadě ve vzpomínkách spisovatelů a novinářů.⁷ Výjimkami jsou dva články Zuzany Scholzové o životě příslušníků rodiny Czechů z Czechenherzu⁸ a v neposlední řadě i krátký příspěvek autora tohoto článku.⁹

Cílem následujícího článku je zmapovat sociální a geografický původ úředníků, kteří v průběhu druhé poloviny 19. století působili u pražského policejního ředitelství. Nekladu si však za cíl postihnout všechny úředníky, neboť někteří sloužili u policie velmi krátce. Mojí snahou je na základě seznamů úředníků z let 1851, 1871 a 1891 sestavit statistické údaje k daným letům. Vzhledem k omezené fluktuaci úředníků nemá hlubší význam analyzovat stav úřednictva v častějším intervalu než 20 let, neboť v krátkodobém horizontu byly změny minimální.

Základními prameny pro tento výzkum jsou pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství (konskripce) uložené v Národním archivu, soupisy pražského obyvatelstva uložené v Archivu hl. m. Prahy a matriky nacházející se v archivech po celé České republice i v zahraničí. Dalším důležitým pramenem je především denní tisk, v němž byly uváděny zprávy o povyšování, přearozování či penzionování úředníků, stejně jako o jejich významných služebních počinech, vyznamenáních nebo úmrtích. Okrajovými prameny jsou úmrtí oznámení a nápisy na hřbitovních náhrobcích.

Ve dvou úvodních kapitolách své práce stručně přibližuji vývoj pražského policejního ředitelství, jeho působnost a organizaci i standardní průběh služební dráhy policejního

¹ MARŠAN, R. *Vznik moderní policejní organizace rakouské*. Praha: nákl. vl., 1905, 41 s.; též. *Dějiny policejní organizace rakouské*. Praha: Bursík & Kohout, 1904, 118 s.

² ROUBÍK, F. *Počátky policejního ředitelství v Praze*. Praha: Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé, 1926, 277 s.

³ MACEK, P. – UHLÍŘ, L. *Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526–1918)*. Praha: Themis, 1997, 178 s.; MACEK, P. *Dějiny pražské policie: (vybrané kapitoly)*. Praha: Police history, 2009, 121 s.

⁴ SPURNÝ, M. *Ve dne v noci podle zákoníku: policisté a četníci v českých zemích do roku 1945*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 171 s.

⁵ VYSKOČIL, A. *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009, 367 s.

⁶ Např. KOVAŘÍK, P. *Národní soud nad zrádcem Karlem Sabinou: nová fakta, policejní a soudní dokumenty, výpovědi svědků*. Praha: Modrý stůl, 2010, 357 s.

⁷ Fejetony Jana Nerudy, dále např. VEJVARA, J. Jak to bylo. IV. Kdo censuroval „Pisně otroka“? *Národní listy*, 1930, roč. 70 (na pokračování); ARBES, J. *Pláč koruny české, neboli, Persekuce lidu českého v letech 1868–1873*. Praha: František Bačkovský, 1894, 432 s.; KISCH, E. E. *Pražský Pitaval*. Praha: Pokrok, 1933, 381 s.; též. *Pražská dobrodružství*. Praha: Svoboda, 1968, 251 s.

⁸ SCHOLZOVÁ, Z. Josef Alois Czech, velitel pražského vojenského policejního strážního sboru (1807–1835). In: *Středočeský vlastivědný sborník: Muzeum a současnost. Řada společenskovední*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy, 2001, s. 19–33; též. Příběhy rodiny zaměstnanců pražského policejního ředitelství v 19. století. In: *Středočeský vlastivědný sborník: Muzeum a současnost. Řada společenskovední*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy, 2003, s. 49–70.

⁹ ŠIMANDL, M. Zapomenutí právníci: Robert Maršan a jeho otec. *Všehrd*. [online]. Publikováno 25. 5. 2014. Dostupné na: https://www.vsehrd.cz/clanek/zapomenuti-pravnici-robot-marshan-a-jeho-otec_aef380f3-b102-44df-b0eb-a7e5d3c593c6. [cit. 23. 12. 2018].

úředníka, včetně příkladů z pražského prostředí. Následující kapitoly se již věnují výše popsanému výzkumu a jeho výsledkům.

Policejní ředitelství v Praze

Organizace policejních úřadů prošla ve své historii složitým vývojem. Počátky moderní formy policejní organizace v českých zemích spadají do 18. století, do období tereziánských a josefinských reforem státní správy. V roce 1785 byla ve všech důležitých hlavních městech v habsburské monarchii, včetně Prahy, zřízena policejní ředitelství.¹⁰ Působnost pražského policejního ředitelství byla postupně stanovena několika instrukcemi.¹¹ Od roku 1801 spadalo pražské policejní ředitelství pod Nejvyšší policejní a censurní dvorní úřad (*Oberste Polizei- und Censurhofstelle*),¹² jehož agenda přešla v roce 1848 na ministerstvo vnitra. K odloučení policejní agendy od ministerstva vnitra došlo nejvyšším rozhodnutím ze dne 25. dubna 1852, kdy byla zřízena samostatná policejní centrála v podobě Nejvyššího policejního úřadu (*Oberste Polizeibehörde*), který řídil síť policejních ředitelství a komisařství. Vedle policejních úřadů spadalo pod Nejvyšší policejní úřad též nově zřízené četnictvo. Šéf tohoto úřadu, polní podmaršál baron Kempen,¹³ podléhal přímo císaři. V roce 1859 byl Nejvyšší policejní úřad nazván Policejním ministerstvem, které bylo v roce 1867 zrušeno a jeho kompetence přešly přechodně na policejní oddělení předsednictva ministerské rady, roku 1868 pak pod nově zřízené Ministerstvo pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost. Konečně od roku 1870 spadala policie pod ministerstvo vnitra.¹⁴

Pražské policejní ředitelství neprodělalo od začátku své existence do sledovaného období zásadnější změny spojené s výše uvedenými přesuny policejní agendy mezi vrcholnými orgány státní moci. Naopak prodělalo změny svého názvu. Již roku 1794 bylo přejmenováno na Městské hejtmanství (*Stadthauptmannschaft*), jehož vedoucí měl titul městský hejtman a policejní ředitel.¹⁵ Podle § 4 místodržitelské vyhlášky č. 142/1850 čes. z. z. neslo označení c. k. Městské hejtmanství a policejní ředitelství (*Stadthauptmannschaft und Polizei-Direktion*), jeho vedoucí však byl povětšinou označován pouze jako městský hejtman. Nejednotnost v názvu definitivně odstranilo nařízení Nejvyššího policejního úřadu č. 166/1852 ř. z., podle něhož se nadále mělo používat pouze označení policejní ředitelství.

Základem organizace policejního ředitelství byla ve sledovaném období již zmíněná místodržitelská vyhláška č. 142/1850 čes. z. z. Tato vyhláška upravovala úřad a kompetence městského hejtmana (později policejního ředitele), jeho podřízených, organizaci policejních komisařství i práva a povinnosti úředníků. Působnost městského hejtmanství

¹⁰ MARŠAN, *Vznik moderní policejní organizace rakouské*, s. 29.

¹¹ Podrobněji BASTL, O. *Spojení pražských měst v roce 1784: edice rukopisu č. 322*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2003, s. 143–149.

¹² Kol. autorů. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 20*. Praha: J. Otto, 1903, s. 96.

¹³ Johann Franz baron Kempen von Fichtenstamm (1793–1863) byl rakouský vysoký vojenský důstojník a politik. Měl významný podíl na modernizaci armády a založení četnictva. Patřil k vůdčím osobnostem neoabsolutistického režimu 50. let 19. století. Podrobněji: Kol. autorů. *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Band 3*. Vídeň: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1965, s. 293.

¹⁴ MARŠAN, *Vznik moderní policejní organizace rakouské*, s. 40–41.

¹⁵ BALLNEROVÁ, R. *Městské hejtmanství a policejní ředitelství Praha*. (archivní pomůcka). Praha: Národní archiv, 1959, s. 8.

stanovila vyhláška místodržícího č. 35/1851 čes. z. z. Mezi nejdůležitější povinnosti policejního ředitelství patřilo předcházet a zabraňovat nebezpečím pro zeměpána, císařský dům a veřejný pořádek, vedení soupisu obyvatelstva ve svém obvodu, dohled nad cizinci, pasové záležitosti, dohled nad spolkovými, tiskovými a divadelními záležitostmi apod. Pozdější vyhláška presidia místodržitelství č. 5/1868 čes. z. z. upravila působnost pražského policejního ředitelství v těchto věcech:

1. *Všeliké záležitosti, při nichž jest činiti o nebezpečí nastávající mocnáři, císařskému rodu, právnímu trvání státu vůbec, pak při nichž jde o veřejnou bezpečnost a vnitřní pokoj.*
2. *Záležitosti týkající se opovídaní a cizinců, pak průvodních listů do zdejších a do cizích zemí.*
3. *Záležitosti tiskové, spolkové a divadelní.*
4. *Povolování všelikých výstav na odív, veřejných představení deklamatorních a hudebních a schvalování programů, které se mají předložiti.*
5. *Výkonávání patentu o zbraní a vydávání pasů zbrojních a muničních.*
6. *Dozor nad provozováním vozby železniční a parní plavby.*
7. *Služba policejní na hranicích expositurami obdývaná.*
8. *Soudnictví trestní v přestupcích ze zákona trestního zeměpanské policii přikázaných.*
9. *Vyhledávání skutečného příběhu zločinného tj. předchozí policejní vyhledávání a vyzvidání zločinů, přečinů a přestupků. Právo trestati přestupky policejních nařízení divadla se týkajících. Činění pomoci soudům trestním a státním zastupitelstvům. Všecko to v mezích působnosti zde vytknuté.*
10. *Redakce vydávaného oznamovatele policejního.*

Pražské policejní ředitelství, v jehož čele stál policejní ředitel v V. hodnostní třídě s titulem dvorního rady, mělo pevně stanovený obvod,¹⁶ vnitřně se dělilo na presidium a několik oddělení (departmentů), které se zabývaly jednotnou agendou v rámci celého obvodu. Presidium dohlíželo a řídilo veškerý výkon služby v policejním obvodu, nařizovalo bezpečnostní opatření, zprostředkovávalo styk s nadřízenými orgány, vyřizovalo personální agendu a reprezentovalo policejní ředitelství navenek. Počet ostatních departmentů byl v různých dobách proměnlivý, např. v roce 1868 mělo policejní ředitelství čtyři departmenty: I. spolkový, tiskový a divadelní, II. hospodářský, III. pro průvodní listy, IV. bezpečnosti a mravopočestnosti,¹⁷ v pozdější době s nárůstem agendy došlo k založení dalších oddělení. Pod policejní ředitelství spadala jednotlivá obvodní komisařství, která vykonávala přímý dohled ve svých obvodech. V jejich čele stál správce komisařství, nejčastěji v hodnosti vrchního komisaře, jemu byli podřízeni 1–2 komisaři, 1–2 koncipisté (ve starší době aktuárové) a zpravidla jeden konceptní praktikant nebo adjunkt. Počet policejních komisařství

¹⁶ Podle vyhlášky č. 35/1851 čes. z. z. zahrnoval obvod pražského policejního ředitelství obec Prahu, definovanou obecním řádem (vyhláška místodržitele č. 85/1850 čes. z. z.), a dále Břevnov, Střešovice, Dejvice, Bílou Horu, Šárku, Líbeň, Kobylisy, Střížkov, Prosek, Výsočany, Hloubětín, Vršovice, Hrdlořezy, Olšany, Nusle, Michli, Vyšehrad, Pankrác, Krč, Braník, Dvorce, Podolí, Smíchov, Zlíchov, Chuchlí, Hlubočepy, Radlice, Košíře, Bubeneč, Bubny, Holešovice, Troju, Podbabu a Karlín. V pozdějších letech došlo několikrát k úpravě policejního obvodu.

¹⁷ ANONYM. V c. k. policejním ředitelství. *Pražský denník*, 27. 10. 1868, roč. 3, s. 2.

byl v různých obdobích proměnlivý, tradiční komisařství ve vnitřní Praze byla pro Staré Město, dolní Nové Město, horní Nové Město, Malou Stranu, Josefov a Hradčany, z pražské aglomerace se komisařství nacházela v Karlíně, Královských Vinohradech, Smíchově a Bubenči. Speciální komisařství bylo též na státním nádraží. Pod policejní ředitelství dále patřily i zvláštní expozitury pro výkon pohraniční policie umístěné v Podmoklech, Žitavě nebo Brodu nad Lesy.

Policejním úřadům byla k výkonné službě přidělena bezpečnostní stráž, která se dělila na uniformovanou složku a tzv. civilní stráž (tajnou policii). Tato bezpečnostní stráž byla z části vojensky organizována.¹⁸

Počet policejních úředníků a strážníků v Praze postupně narůstal, v době první světové války byl přibližně 150 úředníků, 1500 uniformovaných a 150 neuniformovaných strážníků.¹⁹

Průběh služební dráhy policejního úředníka

Popsat podrobněji průběh služební dráhy policejního úředníka, včetně všech jejích možných specifik, podmínek přijetí do služby, platového ohodnocení, pracovní náplně či podmínek odchodu do výslužby je zcela nad možnosti tohoto příspěvku. Základy moderního byrokratického aparátu spadají do období josefinských reforem koncem 18. století. V pozdějších dobách bylo vydáno velké množství dalších předpisů týkajících se úřednictva, které mnohdy doplňovaly i částečně derogovaly ty původní, a tudíž se jedná o velmi složitou a do značné míry nepřehlednou materii. V této kapitole se proto snažím přiblížit průběh kariéry policejního úředníka pouze ve stručnosti.

Být v 19. století státním úředníkem znamenalo značnou osobní prestiž. Úředníci patřili ke střední až vyšší společenské třídě a vzhledem ke skutečnosti, že po odchodu z aktivní služby pobírali penzi, byli žádanými partiiemi k sňatku.²⁰ Úřednické povolání však mělo i svá negativa – úředník musel být naprosto loajální, jeho chování i v soukromém životě bylo nadřizenými pozorně sledováno. I drobnější prohřešky mohly úředníkovi výrazně znesnadnit služební postup.

Úředníci státní správy se dělili do dvou kategorií. První byli tzv. kancelářští neboli manipulační úředníci. Tito měli středoškolské vzdělání a jejich služební postup byl omezen.²¹ Do této kategorie patřili kancelisté a oficiálové. Kancelářští úředníci prováděli jednodušší, zpravidla písařské práce, nebyla jim svěřena rozhodovací pravomoc. Pracovali v kanceláři podacího protokolu, kde se přijímala podání, ve spisovně (registratuře), kde se uchovávaly spisy, a ve výpravně (expedici), odkud se písemnosti rozesílaly. Jednalo se o tzv. pomocné úřady, v jejichž čele stál zvláštní ředitel.²²

¹⁸ PRAŽÁK, J. *Rakouské právo správní. Část první. Všeobecná část práva správního*. Praha: Jednota právnická, 1905, s. 40.

¹⁹ MACEK – UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva*, s. 58.

²⁰ Otázka namluv úředníků vdavekchtivými slečnami a jejich rodiči byla častým námětem dobové literatury, např. povídka Týden v tichém domě od Jana Nerudy.

²¹ Kancelářští úředníci náleželi pouze do nejnižších dietních (hodnostních) tříd. Rozdělení státních úředníků do dvanácti dietních tříd bylo provedeno dekretem dvorské kanceláře ze dne 18. ledna 1807. In: *Politische Gesetze und Verordnungen für Oesterreichischen, Böhmisches und Galizischen Erbländer. Band 28*. Vídeň: k. k. Hof- und Staats- druckerei, 1808, s. 13–19.

²² RIEGER, F. L. – MALÝ, J. (eds.). *Slovník naučný. Díl čtvrtý. I – Lžidimitrij*. Praha: I. L. Kober, s. 523.

Druhou kategorií úřednictva byli úředníci konceptní. Tito úředníci již museli mít vysokoškolské vzdělání, zpravidla právní, a jejich pracovní náplní bylo vyřizování spisů a žádostí, tvorba rozhodnutí i vedení korespondence. Měli rozhodovací pravomoc a s ní spojenou odpovědnost. Byli rozděleni do všech dvanácti (od roku 1873 do jedenácti) dietních (hodnostních) tříd, přičemž I. třída byla nejvyšší. Tento systém umožňoval přehled nejen o jejich platech, ale především o stavu nadřízenosti a podřízenosti. Aby byl zajištěn růst platu dle zkušeností úředníka i bez nutnosti postupu do vyšší třídy, byla každá ze tříd V.–XI. rozdělena ještě do tří stupňů, přičemž po odsloužení pěti let postoupil úředník automaticky do vyššího stupně, aniž by opustil svou hodnostní třídu. Vedle základního služného dostávali úředníci v I.–IV. třídě funkční přídavky a v V.–XI. třídě aktivní příplatky.²³

Policejní konceptní úředníci byli mnohdy muži, kteří sice na hrudi nosili vysoká vyznamenání, jejich životní úroveň však byla často tíživá, spojená s nedostatkem finančních prostředků. Pozlátko v podobě čestných titulů a slušivé uniformy za sebou nezřídka skrývalo chudobu a nedostatek. Počátky kariéry konceptního úředníka u policejního ředitelství v Praze nebyly nijak jednoduché. Po vysokoškolském studiu a složení teoretických státních zkoušek byl absolvent přijat k policejnímu ředitelství (nebo jinému úřadu) jako konceptní praktikant. Ten nebyl ještě úředníkem v pravém smyslu slova a nepobíral plat, nýbrž pouze adjutum, které bylo velmi nízké a nepokrývajícím životní potřeby. Po splnění předepsané praxe se mohl stát konceptním adjunktem. Doba, po kterou začínající úředník působil jako konceptní adjunkt, byla zpravidla nejdelší a nejtěžší (např. Adolf Czech z Czechenherzu byl adjunktem 12 let).²⁴ Konceptní adjunkti byli přetíženi prací a na služební postup čekali mnoho let. Na svou neutěšenou situaci se pokusili v roce 1863 upozornit zvláštním memorandem policejní ministerstvo.²⁵ Špatné platové podmínky a nejisté naděje na povýšení nepochybně vedly některé úředníky k odkladu sňatků a zakládání rodiny, z matričních záznamů se dozvídáme, že mnozí policejní úředníci se poprvé ženili až ve zralém věku (např. Antonín Svoboda v 39 letech,²⁶ Johann Sacher v 41 letech,²⁷ Mořic Langer v 46 letech,²⁸ Václav Dvořák v 49 letech²⁹ a Karl Zueber z Nordheimu dokonce v 58 letech³⁰).

Po dlouhé době adjunktování mohl být úředník jmenován aktuárem (XI. hodnostní třída; později byla místa aktuárů u pražského policejního ředitelství zrušena) a následně koncipistou (X. hodnostní třída). Cílem všech policejních konceptních úředníků však bylo stát se alespoň komisařem (IX. hodnostní třída). Roční plat komisaře činil dle zákona č. 47/1873 ř. z. částku v rozmezí od 1100 do 1300 zlatých. S takovým platem již mohl úředník vyžít. Neočekávané finanční výdaje, například náklady léčby při vážnějších nemocech nebo výživa většího počtu dětí však stále znamenaly výrazný zásah do rodinné pokladny policejního komisaře. Osobní tragédie a předčasná úmrtí živitele mnohdy uvrhla rodinu policejního úředníka do chudoby. Příkladem může být vrchní komisař Václav

²³ Zákon daný č. 47/1873 ř. z., jenž se týče upravení příjmů úředníkův státních službu konajících.

²⁴ SCHOLZOVÁ, *Příběhy rodiny zaměstnanců*, s. 62–65.

²⁵ Tamtéž, s. 64.

²⁶ Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka matrik, sign. VO O11, 1866–1875, fol. 205.

²⁷ Národní archiv, fond Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 531, obraz 178.

²⁸ Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka matrik, sign. DUCH O10, 1870–1874, fol. 143.

²⁹ Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka matrik, sign. KAR O6, 1890–1900, fol. 47.

³⁰ Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka matrik, sign. PMS O5, 1871–1892, fol. 51.

Ort, který zemřel náhle na záchvat mrtvice při nastupování do vlaku ve Zdicích a zanechal po sobě osm nezaopatřených dětí.³¹ Aby byly alespoň částečně zmírněny negativní finanční dopady úmrtí policejního úředníka, byl založen Pohřební spolek úředníků a sluhů policejního ředitelství.

Většina policejních úředníků dosáhla za svou kariéru hodnosti vrchního komisaře (VIII. hodnostní třída). Vrchní komisaři zpravidla vedli obvodní komisařství, případně departmenty v rámci policejního ředitelství, pokud je nevedl výše postavený úředník. Jen malá část konceptních úředníků pražského policejního ředitelství postoupila v kariéře do vyšších hodnostních tříd. Vrchní komisaři mohli být povýšeni do funkce policejních radů (VII. hodnostní třída), kteří byli u pražského policejního ředitelství zpravidla čtyři, později jejich počet vzrostl. Policejní radové byli jedni z nejvýše postavených úředníků pražského policejního ředitelství. Teprve na přelomu 19. a 20. století byla v Praze systemizována i místa vrchních policejních radů (VI. hodnostní třída). Někteří policejní úředníci, např. František Robert Maršan,³² však byli v VI. hodnostní třídě i dříve, neboť měli titul vládního rady, ačkoli zůstávali na svém původním systemizovaném místě v VII. hodnostní třídě. K takovému povýšení některého úředníka do vyšší hodnostní třídy bylo pokračováno zpravidla z důvodu umožnění kariérního postupu jako odměna za jeho schopnosti, a to v případě, kdy nebylo v daný okamžik volné systemizované místo ve vyšší hodnostní třídě. Takové povýšení se vztahovalo pouze na daného úředníka a neznamenalo vznik nové systemizované pozice ve vyšší hodnostní třídě. Úředník pak byl označován „titulem a charakterem“ vyššího služebního místa (např. vrchní komisař František Javůrek měl od roku 1870 titul a charakter policejního rady, na skutečné místo policejního rady se dostal až roku 1876).³³ Povýšení úředníka do vyšší hodnostní třídy bývalo i způsobem, jak ocenit jeho letité dobré služby při odchodu do penze (např. vrchním komisařům Josefu Graasovi³⁴ a Janu Sacherovi³⁵ byl při odchodu do penze udělen titul a charakter policejního rady).

Vrcholným úředníkem pražského policejního ředitelství byl jeho vedoucí, označovaný titulem dvorní rada a policejní ředitel (V. hodnostní třída). Tato funkce byla velmi prestižní a politicky exponovaná. V některých obdobích (např. v 60. a 70. letech 19. století) se policejní ředitelé častěji střídali, a to v závislosti na splnění svých politických úkolů. V dobách represí proti českým národním snahám byli do Prahy dosazováni německy orientovaní policejní ředitelé, kteří však mnohdy neměli s pražským prostředím zkušenosti (Leopold Sacher – Masoch st., Anton Päumann, Adolf Straub, Albert Sedlaczek z Granthalu, Wilhelm Marx, František Cihlarz). Tito úředníci zpravidla předtím v Praze nepůsobili, ačkoli většina z nich pocházela z českých zemí. Menší množství policejních ředitelů byli úředníci, kteří u pražské policie strávili delší část kariéry (Gustav Janota – Forster, Karel Křikava). Pro některé policejní ředitele bylo vedení pražské policie vrcholem v kariéře, po němž odešli do penze (Adolf Straub, Albert Sedlaczek z Granthalu, František Cihlarz) nebo pro ně znamenalo předstupeň pro jmenování vídeňským policejním presidentem (Wilhelm Marx, František Stejskal), jehož místo bylo ve IV. hodnostní třídě a znamenalo vrcholný post v předlitavské policejní hierarchii.

³¹ ANONYM. Úmrtí. *Národní listy*, 21. 8. 1881, roč. 21, s. 2.

³² ŠIMANDL, Zapomenutí právníci.

³³ ANONYM. Úmrtí. *Národní listy*, 15. 1. 1882, roč. 22, s. 2.

³⁴ ANONYM. Osobní. *Posel z Prahy*, 14. 10. 1877, s. 3.

³⁵ ANONYM. Z Vídně. *Národní listy*, 26. 5. 1894, roč. 34, s. 1.

Aktivní úřednická služba zpravidla končila, pomíneme-li případy předčasných úmrtí, penzionováním úředníka. To mohlo mít subjektivní (ztráta fyzické či psychické schopnosti pokračovat ve službě) i objektivní příčinu (strukturální změny v úřadu). Po odchodu ze služby pobírali úředníci penzi, jejíž výše závisela na počtu odsloužených let. Úředníci, kteří odsloužili 40 a více let dostávali penzi ve výši 100 % svého platu. Vzhledem k tehdejší střední délce života a úrovni zdravotnictví však většina úředníků hranice 40 let služby nedosáhla (výjimkami byli např. Adam Forster s 49 lety³⁶ a František Robert Maršan s 45 lety³⁷ služby u pražské policie). Mnozí úředníci sami žádali ze zdravotních důvodů o penzionování, např. policejní rada Václav Mollenda kvůli dlouhodobé nemoci požádal o odchod do penze pouze několik měsíců před dovršením 40 let aktivní služby. V referátu týkajícího se této záležitosti ze dne 17. září 1903 bylo navrženo vyhovět Mollendově žádosti a jako odměnu za věrné služby mu udělit titul a charakter vládního rady.³⁸ Mollenda se však svého penzionování nedožil, neboť zemřel již 10. října 1903.³⁹

Služební zásluhy pražských policejních úředníků byly stejně jako v případech ostatních státních úředníků oceňovány čestnými tituly a vyznamenáními. Jak již jsem uvedl výše, mohl být vyšší úředník jmenován vládním nebo dvorním radou. Za bezvadnou službu byly úředníkům udělovány jubilejní medaile, pokud odsloužili čtyřicet let, mohli být vyznamenáni Čestnou medailí za čtyřicetileté věrné služby (F. R. Maršan⁴⁰). Někteří úředníci obdrželi Zlatý záslužný kříž, popř. Zlatý záslužný kříž s korunou (F. R. Maršan,⁴¹ František Dederá,⁴² František Pobuda⁴³). Vyššími formami vyznamenání byly řády. U policejních úředníků působících v Praze přicházelo v úvahu udělení tří tuzemských řádů – Řádu Františka Josefa, Řádu železné koruny a Leopoldova řádu. Na nejnižším stupni z nich byl rytířský kříž Řádu Františka Josefa (František Javůrek, Josef Mládek,⁴⁴ F. R. Maršan⁴⁵). S Řádem železné koruny III. třídy (Adam Forster,⁴⁶ František Stejskal⁴⁷) a s Leopoldovým řádem (František Stejskal,⁴⁸ František Cihlarz,⁴⁹ Wilhelm Marx⁵⁰ a Gustav Janota – Forster⁵¹) bylo spojeno právo požádat o udělení rytířského titulu.

Někteří pražští policejní úředníci byli i nositeli zahraničních vyznamenání, nejčastěji saského Albrechtova řádu (Adolf Czech z Czechenherzu, Josef Vojtíšek, Mařic Langer, Jan

³⁶ ANONYM. Úmrtí. *Národní listy*, 23. 5. 1887, roč. 27, s. 3.

³⁷ ANONYM. K odchodu dvorního rady Marschana na odpočinek. *Národní politika*, 28. 9. 1902, roč. 20, s. 5.

³⁸ Národní archiv, fond Prezidium policejního ředitelství, kart. 1800, sign. 26/1.

³⁹ Státní oblastní archiv v Praze, fond Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, sign. Zlatníky 19, fol. 209.

⁴⁰ ŠIMANDL, Zapomenutí právníci.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² ANONYM. Oumrtí. *Pražský denník*, 18. 8. 1878, roč. 18, s. 3.

⁴³ ANONYM. Cís. vyznamenání pro Čechy. *Pražský denník*, 3. 3. 1867, roč. 2, s. 1.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ ŠIMANDL, Zapomenutí právníci.

⁴⁶ ANONYM. Osobní. *Pražský denník*, 3. 3. 1881, roč. 16, s. 2.

⁴⁷ C. K. MÍSTODRŽITELSTVÍ. *Schematismus pro král. Českě*. Praha: C. k. místodržitelství, 1891, s. 31.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ ANONYM. Osobní. *České noviny*, 5. 6. 1880, s. 2.

⁵⁰ ANONYM. Osobní zprávy. *Pražský denník*, 17. 1. 1875, roč. 10, s. 2.

⁵¹ ANONYM. Nový policejní ředitel v Praze. *Národní listy*, 30. 4. 1902, roč. 42, s. 2.

Hahna, Vincenc Pivák, Josef Lauermann,⁵² František Pobuda, F. R. Maršan⁵³) nebo ruského Řádu sv. Stanislava (Josef Blumer, Antonín Kačerovský, František Javůrek,⁵⁴ Josef Heyde, Anton Watzka, Franz Richter z Ilsebau⁵⁵). Mezi další vyznamenání patřil papežský Řád sv. Řehoře Velikého (Adolf Pressl⁵⁶), pruský Řád koruny (Adam Forster,⁵⁷ František Javůrek, Jindřich Mařík⁵⁸) nebo francouzský Řád čestné legie (František Stejskal⁵⁹).

Policejní úředníci v roce 1851

Policejní ředitelství neslo v roce 1851 ještě označení c. k. městské hejtmanství a policejní ředitelství v Praze. V jeho čele stál městský hejtman Mořic hrabě Deym ze Stříteže, který měl pod sebou dva zástupce.⁶⁰ Další personál tvořili sekretář, 6 nadkomisařů, 7 podkomisařů, 13 koncepčních praktikantů a manipulační úředníci – registrátor, úředník podacího protokolu, expeditor, registrant, 2 pasovní protokolisté, 6 kancelistů, 2 akcesisté a 16 praktikantů. Celkem tedy v uvedeném roce působilo u městského hejtmanství 62 výše specifikovaných úředníků, dále 3 sluhové, domovník a 2 topiči.

V rámci svého výzkumu jsem zjišťoval geografický a společenský původ 62 úředníků a praktikantů, kteří pocházeli z těchto obcí:

Místo původu	Počet
Praha ⁶¹	32
Jindřichův Hradec	2
Albrechtice v Jiz. horách, Bingen na Rýnu, Beroun, České Budějovice, Český Krumlov, Domažlice, Drhové u Písku, Choltice, Konojedy u Úštěku, Mašťov, Milevsko, Mladá Boleslav, Machlov, Němčice u Klatov, Opařany, Opočno, Otovice u Broumova, Petrovice u Prahy, Plzeň, Polná, Ratboř u Kolína, Slaný, Stod, Stříbro, Štýrský Hradec, Židovice u Roudnice n. L.	po 1
Nezjištěno	2

Z uvedeného plyne, že podstatná část úředníků pocházela z Prahy, ostatní pak z celých Čech. Výjimku tvořili pouze dva úředníci – Christian Kirchhof z Bingen u Rýnu⁶² a Karl Zueber z Nordheimu ze Štýrského Hradce.⁶³ Rodiště dvou úředníků se nepodařilo

⁵² ANONYM. Vyznamenání. *Pražský denník*, 9. 1. 1867, roč. 2, s. 2.

⁵³ C. K. MÍSTODRŽITELSTVÍ, *Schematismus pro král. České*, s. 31.

⁵⁴ ANONYM. Velké ruské řády. *Národní listy*, 7. 10. 1876, roč. 16, s. 2.

⁵⁵ HELBLING VON HIRZENFELD, J. *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1851*. Praha: Gottlieb Haase Söhne, 1851, s. 38–39.

⁵⁶ ANONYM. Vyznamenání. *Pražský denník*, 12. 6. 1867, roč. 2, s. 3.

⁵⁷ ANONYM. Cizé řády. *Národní listy*, 30. 8. 1863, roč. 3, s. 1.

⁵⁸ ANONYM. Osobní věstník. *Národní listy*, 7. 10. 1864, roč. 4, s. 1.

⁵⁹ C. K. MÍSTODRŽITELSTVÍ, *Schematismus pro král. České*, s. 31.

⁶⁰ Stav a složení pražského městského hejtmanství v roce 1851 viz HELBLING VON HIRZENFELD, *Handbuch des Königreiches Böhmen*, s. 38–39.

⁶¹ Praha zde zahrnuje pouze ty čtvrti, které tvořily Prahu v roce 1851, tj. Staré a Nové Město, Malá Strana, Hradčany a Josefov.

⁶² Národní archiv, fond Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 264, obraz 417.

⁶³ Diözesanarchiv Graz Seckau, fond Matriken, Graz – Hl. Blut, Taufbuch XXV, fol. 96.

dohledat. Úředníci pocházeli většinou z měst (50, tj. cca 83 %),⁶⁴ menší část z vesnic (10, tj. cca 17 %).

Sociální původ sledovaných úředníků je odvozen od profese, popř. sociálního postavení jejich otců:

Povolání (popř. sociální status) otce	Počet
Úředník	29
Řemeslník, živnostník	7
Obchodník	5
Lékař	2
Učitel	2
Voják, důstojník	2
Sluha, pomocný zaměstnanec	2
Měšťan (bez uvedení profese)	2
Domkař (bez uvedení profese)	2
Sedlák, chalupník, rolník	1
Šlechtic, velkostatkář	1
Nezjištěno	7

Poměrně velký počet osob, u nichž nebyly nalezeny údaje, je způsoben především skutečností, že v některých starších matričních záznamech (z přelomu 18. a 19. století) nebyvalo uváděno povolání otce. Jelikož manipulační úředníci museli mít středoškolské vzdělání a konceptní úředníci dokonce vysokoškolské, je zcela přirozené, že úředníci nepocházeli z nejhudších vrstev obyvatelstva, neboť jejich vzdělání bylo poměrně nákladné. Nesetkáme se tak s tím, že by otec úředníka byl podruh, čeledín, pastýř apod. Pocházel-li úředník z venkova, byl přinejmenším synem domkaře, tedy držitele menšího domku bez polnosti.⁶⁵ Není nijak překvapivé, že nejvíce (53 %) úředníků pocházelo z úřednických rodin, a to jak z rodin státních úředníků (poštovní úředník, úředník státní účtárny apod.), tak i vrchnostenských (důchodní, purkrabí, vrchní správce) a municipálních (magistrátní rada). U dvou úředníků byla zjištěna jistá „policejní tradice“ v rodině, neboť jejich otcové působili u policie – František Czech z Czechenherzu byl synem policejního velitele⁶⁶ a František Togner synem civilního policejního strážníka.⁶⁷

⁶⁴ Všechny procentuální podíly jsou uváděny pouze z reprezentativního vzorku úředníků, u nichž se podařilo získat dané údaje.

⁶⁵ Na rozdíl od sedláků, chalupníků či rolníků, které živilo hospodaření na vlastním statku, domkaři neměli hospodářství a na obživu si museli vydělávat jiným způsobem. Často byli zaměstnáni u sedláků nebo se věnovali nějakému řemeslu. V mnohých matričních záznamech však není jejich povolání uvedeno.

⁶⁶ SCHOLZOVÁ, *Josef Alois Czech*, s. 19–33.

⁶⁷ Národní archiv, fond Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 648, obraz 483 a 484.

Z nasbíraných údajů lze vyčíst i další zajímavé skutečnosti. Např. nejstarším úředníkem působícím v roce 1851 u pražského městského hejtmanství byl jednadmdesátiletý registrant Adalbert Hermannsfeld,⁶⁸ naopak nejmladším čtyřiadvacetiletý praktikant Václav Ottmar.⁶⁹ Věkový průměr všech sledovaných úředníků činil 42 let, manipulačních úředníků 39,7 let a konceptních úředníků 44,4 let.

Policejní úředníci v roce 1871

Oproti roku 1851 došlo k nárůstu počtu úředníků a drobným změnám v jejich tituluře. V čele pražského policejního ředitelství stál v roce 1871 dvorní rada a policejní ředitel Albert Sedlaczek z Granthalu. Jemu bylo podřízeno 50 konceptních úředníků (čtyři policejní radové, 10 vrchních komisařů, 19 komisařů, 11 aktuárů, 6 konceptních adjunktů), 27 manipulačních úředníků (sekretář, 25 oficiálů, kancelářský praktikant), 12 úředních sluhů, domovník a pomocník domovníka.⁷⁰

V rámci svého výzkumu jsem zjišťoval geografický a společenský původ 78 úředníků a praktikantů, kteří pocházeli z těchto obcí:⁷¹

Místo původu	Počet
Praha ⁷¹	30
Brno, Hradec Králové, Jindřichův Hradec, Lanškroun, Písek	po 2
Beroun, Bialá, Březno u Sobotky, Česká Lípa, České Budějovice, Český Krumlov, Červené Poříčí, Domažlice, Drhovle, Horažďovice, Chrudim, Klášterec n. Ohří, Kladruby, Liberec, Lipoltov, Litomyšl, Machlov, Moravské Budějovice, Nová Paka, Nová Ves n. Popelkou, Nový Rousínov, Olomouc, Opočno, Otovice u Broumova, Prachatice, Radim u Luže, Rakovník, Ruda u Nového Strašecí, Slaný, Stod, Svaňovice, Štýrský Hradec, Tuklaty, Újezd u Manětína, Velká Chyška, Vídeň, Vídeňské Nové Město, Žiželice	po 1

Z uvedeného plyne, že stejně jako v roce 1851 podstatná část úředníků pocházela z Prahy, ostatní pak z celých Čech. Oproti roku 1851 přibýlo celkem 5 úředníků narozených na Moravě – Albert Sedlaczek⁷² a Theodor Bartha⁷³ z Brna, Karel Barthel z Nového Rousínova,⁷⁴ Josef Poláček z Moravských Budějovic⁷⁵ a Alois Albrecht z Olomouce.⁷⁶ Další 4 úředníci se narodili mimo české země – Karl Zueber z Nordheimu ve Štýrském Hradci

⁶⁸ Národní archiv, fond Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 176, obraz 334.

⁶⁹ Tamtéž, karton 436, obraz 668.

⁷⁰ GRAFNETTER, J. – FANTA, G. *Allgemeines Adress- und Handels- Handbuch der Hauptstadt Prag sammt Vorstädten*. Praha: Heinrich Mercy, 1871, s. 297–298.

⁷¹ Praha zde zahrnuje pouze ty čtvrti, které tvořily Prahu v roce 1871, tj. Staré a Nové Město, Malá Strana, Hradčany a Josefov.

⁷² Diözesanarchiv der Erzdiözese Wien, fond Matriken, Wien 06 Mariahilf, Sterbebuch 103–05, s. 162.

⁷³ Moravský zemský archiv v Brně, fond Sbirka matrik, sign. 16874, Brno-sv. Jakub, N 1840–1848, s. 121.

⁷⁴ Tamtéž, sign. 13058, Rousínov, N 1784–1852, s. 170.

⁷⁵ Tamtéž, sign. 10662, Moravské Budějovice, N 1817–1841, fol. 25.

⁷⁶ Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., Referát IV, popisní, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910, kart. 2, poř. č. 7.

(působil u pražské policie již v roce 1851), Leopold Wagner v Biale v Haliči,⁷⁷ Eduard Feik ve Vídni⁷⁸ a Vincenc Pivák ve Vídeňském Novém Městě.⁷⁹ Podíl úředníků pocházejících z měst (63, tj. cca 81 %) a z vesnic (15, tj. cca 19 %) se oproti stavu roku 1851 výrazně nezměnil.

Sociální původ sledovaných úředníků je odvozen od profese, popř. sociálního postavení jejich otců:

Povolání (popř. sociální status) otce	Počet
Úředník	28
Řemeslník, živnostník	20
Sedlák, chalupník, rolník	6
Voják, důstojník	5
Obchodník	3
Lékař	3
Učitel	2
Měšťan (bez uvedení profese)	2
Domkař (bez uvedení profese)	2
Advokát	1
Podruh	1
Otec neuveden (nemanželský původ)	1
Nezjištěno	4

Oproti roku 1851 působil v roce 1871 u pražského policejního ředitelství 1 úředník narozený v podruží, tedy v nejnižší společenské vrstvě tehdejší vesnické společnosti – oficiál Josef Ausky.⁸⁰ U pražské policie sloužil také 1 úředník nemanželského původu – Adolf Krčka, narozený v Praze, jehož matkou byla dcera třebičského koželuzského mistra.⁸¹ Podobně jako v roce 1851 nejvíce (37 %) úředníků pocházelo z úřednických rodin, výrazně vzrostl podíl úředníků z řemeslnických rodin (27 %), nejčastěji zastoupení jsou krejčí (5). Stejně jako v roce 1851, tak i v roce 1871 působili u pražské policie příslušníci rodu Czechů z Czechenherzu – Adolf⁸² a jeho bratranec František. Dalším úředníkem s poli-

⁷⁷ Archiv hlavního města Prahy, fond Sbirka matrik, sign. DUCH Z8, 1870–1877, fol. 117.

⁷⁸ Tamtéž, sign. ŠT O11, 1866–1871, fol. 176.

⁷⁹ Diözesanarchiv der Erzdiözese Wien, fond Matriken, Wiener Neustadt–Neukloster, Taufbuch 01–04, fol. 85.

⁸⁰ Státní oblastní archiv v Praze, fond Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, sign. Žiželice 02, N 1816–1834, fol. 46.

⁸¹ Archiv hlavního města Prahy, fond Sbirka matrik, sign. STR N6, 1837–1849, fol. 158.

⁸² Adolf Czech z Czechenherzu byl synem Františka Czecha z Czechenherzu, který byl k roku 1851 policejním podkomisařem. Srov. SCHOLZOVÁ, *Příběhy rodiny zaměstnanců*, s. 61.

cejní minulostí v rodině byl oficiál Emil Karel Wendling, jehož otec Jakub byl kancelistou policejního ředitelství.⁸³

V roce 1871 působilo u pražského policejního ředitelství 8 konceptních a 7 manipulačních úředníků, kteří zde působili již v roce 1851.

Nejstarším úředníkem působícím v roce 1871 u pražského policejního ředitelství byl třiašedesátiletý policejní rada Adam Forster,⁸⁴ naopak nejmladším jedenadvacetiletý oficiál Kryštof Haas.⁸⁵ Věkový průměr všech sledovaných úředníků činil 42,4 let, manipulačních úředníků 40,8 let a konceptních úředníků 43,3 let.

Policejní úředníci v roce 1891

Oproti letům 1851 a 1871 došlo opět k mírnému nárůstu počtu úředníků. V čele pražského policejního ředitelství stál v roce 1891 dvorní rada a policejní ředitel František Stejskal. Jemu bylo podřízeno 53 konceptních úředníků (4 policejní radové, 10 vrchních komisařů, 19 komisařů, 11 koncipistů, 9 konceptních praktikantů), 26 manipulačních úředníků (ředitel pomocných úřadů, 13 oficiálů, 12 kancelistů), 12 úředních sluhů, domovník a topič.⁸⁶

V rámci svého výzkumu jsem zjišťoval geografický a společenský původ 80 úředníků a praktikantů, kteří pocházeli z těchto obcí:⁸⁷

Místo původu	Počet
Praha ⁸⁷	23
Hradec Králové, Litomyšl, Písek, Vídeň	po 2
Bílina, Bolkov, Brandýs n. Labem, Buštěhrad, Česká Lípa, České Budějovice, Červené Poříčí, Čišovice, Čortkiv, Dolany u Klatov, Doubravice u Dvora Králové, Gorice, Horažďovice, Chlum u Chrudimi, Jílové u Prahy, Klášterec n. Ohří, Košice, Kutná Hora, Lipoltov, Luže u Chrudimi, Mělník, Nová Ves n. Popelkou, Nové Mitrovce, Nový Hrádek u Náchoda, Opočno, Panenská, Podůlší, Polje, Pracejovice u Strakonice, Prachatice, Prešov, Přerov, Radim u Luže, Rakovník, Rychnov n. Kněžnou, Rehlovice, Řevničov, Říčany, Sedmpany, Smíchov, Sokolí u Třebíče, Staré Křečany, Sušice, Štollmír, Tábor, Velké Hydčice, Vídeňské Nové Město, Vrubov u Sušice, Zlonice	po 1

Obdobně jako v předchozích letech podstatná část úředníků pocházela z Prahy, ostatní pak z celých Čech. Oproti roku 1871 se snížil počet úředníků narozených na Moravě z pěti na dva – František Stejskal ze Sokolí u Třebíče⁸⁸ a František Malý z Přerova.⁸⁹ Naopak

⁸³ Archiv hlavního města Prahy, fond Sbirka matrik, sign. MIK N19, 1843–1847, fol. 228. Jakub Wendling působil jako kancelista u městského hejtmanství a policejního ředitelství v předchozím sledovaném roce, tj. 1851.

⁸⁴ Národní archiv, fond Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 127, obraz 34.

⁸⁵ Tamtéž, karton 161, obraz 546.

⁸⁶ LEŠER, V. *Adresář královského hlavního města Prahy a sousedních obcí Bubenče, Karlína, Smíchova, Kr. Vinohrad, Vršovic a Žižkova*. Praha: nákladem Král. hl. m. Prahy, 1891, s. 44–46.

⁸⁷ Praha zde zahrnuje pouze ty čtvrti, které tvořily Prahu v roce 1891, tj. Staré a Nové Město, Malá Strana, Hradčany, Josefov, Vyšehrad a Holešovice-Bubny.

⁸⁸ Moravský zemský archiv v Brně, fond Sbirka matrik, sign. 11034, Třebíč – zámek (Předklášteří), N 1824–1852, fol. 152.

⁸⁹ Zemský archiv v Opavě, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, sign. Př. I 8, Přerov, fol. 130.

počet úředníků narozených mimo české země vzrostl ze čtyř na osm – Ludvík Chevalier v Košicích,⁹⁰ Karel Křikava v Prešově,⁹¹ Norvín z Nosticů v Čortkivu v Haliči,⁹² Alois Tertník v Polje u Lublaně,⁹³ Eduard Novák v Gorici u Terstu,⁹⁴ Karel Strobl⁹⁵ a Eduard Feik ve Vídni a Vincenc Pivák ve Vídeňském Novém Městě (oba posledně jmenovaní působili u pražské policie i v roce 1871). Podíl úředníků pocházejících z měst oproti roku 1871 mírně poklesl (59, tj. cca 74 %) na úkor úředníků pocházejících z vesnic (21, tj. cca 26 %).

Sociální původ sledovaných úředníků je odvozen od profese, popř. sociálního postavení jejich otců:

Povolání (popř. sociální status) otce	Počet
Řemeslník, živnostník	26
Úředník, soudce, notář	22
Sedlák, chalupník, rolník	9
Obchodník, kupec	8
Měšťan, občan (bez uvedení profese)	3
Otec neuveden (nemanželský původ)	3
Učitel	3
Lékař	2
Domkař (bez uvedení profese)	2
Strojník	1
Zeměměřič	1

Oproti roku 1871 vzrostl počet úředníků nemanželského původu z jednoho na tři – Adolf Krčka (působil u pražské policie i v roce 1871), Karel Strobl⁹⁶ a Mikuláš Drexler.⁹⁷ Na rozdíl od let 1851 a 1871 nepocházelo nejvíce úředníků z úřednických rodin (27,5 %), ale z řemeslnických a živnostenských (32,5 %).

Zaměříme-li se na úředníky, jejichž otcové rovněž působili u pražské policie, zjistíme, že v roce 1891 byli u pražské policie dva takoví úředníci – Václav Ploch ml., syn vrchního komisaře Václava Plocha st.,⁹⁸ a Ludvík Karel Behaghel z Flammerdinghe, syn sekretáře

⁹⁰ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 212, obraz 932.

⁹¹ STUPKOVÁ, M. – KLEČACKÝ, M. *Slovník představitelů soudní správy v Čechách v letech 1849–1918*. Praha: Národní archiv, 2015, 216–217.

⁹² Archiv hlavního města Prahy, fond Sbirka matrik, sign. VRŠ O2, O 1875–1880, fol. 39.

⁹³ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 643, obraz 371.

⁹⁴ Tamtéž, karton 425, obraz 4.

⁹⁵ Diözesanarchiv der Erzdiözese Wien, fond Matriken, Wien 08 Maria Treu, Taufbuch 01-026, fol. 13.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Archiv hlavního města Prahy, fond Sbirka matrik, sign. PMV O4, O 1859–1868, fol. 122; Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 160, obraz 632. Byl synem dcery domovníka Johany Haarbauerové, později legitimován Václavem Drexlerem.

⁹⁸ Archiv hlavního města Prahy, fond Sbirka matrik, sign. SM N11, N 1855–1858, fol. 190.

Rudolfa Behaghela z Flammerdinghe.⁹⁹ Otcové obou těchto jmenovaných úředníků pracovali u pražského policejního ředitelství po několik desítek let.

V roce 1891 působilo u pražského policejního ředitelství 16 konceptních a 9 manipulačních úředníků, kteří zde působili již v roce 1871, již však žádný, který zde působil v roce 1851.

Nejstarším úředníkem působícím v roce 1891 u pražského policejního ředitelství byl dvaasedmdesátiletý vrchní komisař Josef Rabas,¹⁰⁰ naopak nejmladším pětadvacetiletý konceptní praktikant Alois Žilka.¹⁰¹ Věkový průměr všech sledovaných úředníků činil 43,7 let, manipulačních úředníků 46 let a konceptních úředníků 42,6 let.

Závěr

Pražské policejní ředitelství, jehož novodobá historie sahá do roku 1785, bylo důležitým státním orgánem v rámci Prahy i celých Čech. V jeho čele stál policejní ředitel, jemuž podléhal úřednický aparát a bezpečnostní stráž. Cílem výše popsaného výzkumu bylo na základě archivních pramenů zmapovat sociální a geografický původ úředníků působících u pražského policejního ředitelství ve druhé polovině 19. století, konkrétně v letech 1851, 1871 a 1891. Z nasbíraných údajů si lze utvořit nejen představu o jejich původu, ale i o některých souvisejících skutečnostech – jejich průměrném věku, kariéře, rodinných vazbách a vzájemném příbuzenství. V současné době je naopak velmi složité zjistit u mnohých úředníků jejich národnost, neboť mnozí úředníci s českými jmény byli poněmčeni a k české národnosti se nehlásili, popř. ani neovládali češtinu.

Při výzkumu byl zjišťován původ 62 úředníků působících u pražského policejního ředitelství v roce 1851, 78 úředníků v roce 1871 a 80 úředníků v roce 1891, přičemž někteří z nich působili u policejního ředitelství po delší dobu, a tak jsou uvedeni ve dvou sledovaných obdobích. Srovnání stavu úředníků ve dvacetiletém odstupu nám umožňuje pozorovat dlouhodobé změny ve sledovaných parametrech.

Na základě zjištěných údajů o místech narození můžeme říci, že naprostá většina úředníků pocházela z Čech, především z Prahy, a jen zanedbatelný počet z Moravy. U úředníků narozených mimo české země nezřídka platí, že jejich otcové byli českého původu sloužící ve státní službě v jiných částech monarchie, např. policejní ředitel Karel Křikava se narodil v Prešově, kde působil jeho otec Josef, pocházející z Kutné Hory, jako rada vrchního zemského soudu.

V rámci výzkumu míst narození těchto úředníků byly zároveň odhaleny poměrně časté chyby v pobytových přihláškách (konskripcích) uložených v Národním archivu, kdy i u mimopražských rodáků je jako místo narození (*Geburtsort*) uvedena Praha. K tomuto nedopatření patrně docházelo u osob, které získaly v průběhu života pražské měšťanské právo. V naprosté většině případů se podařilo dohledat originální matriční zápisy o narození úředníků, díky nimž byly pochybnosti o rodišti odstraněny.

Zajímavým ukazatelem je také poměr úředníků pocházejících z městského a vesnického prostředí. Z něj vyplývá, že ačkoli větší část úředníků pocházela z měst, postupem času přibývalo úředníků narozených na vesnici.

⁹⁹ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 21, obraz 1005.

¹⁰⁰ Státní oblastní archiv v Zámrsku, fond Sbirka matrik Východočeského kraje, sign. 3767 Luže, O 1852–1873, fol. 30.

¹⁰¹ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce (1850–1914), karton 738, obraz 203.

Není příliš překvapivé, že úředníci se ve velkém množství rekrutovali z úřednických rodin. V průběhu druhé poloviny však velmi výrazně narůstal počet úředníků pocházejících z řemeslnicko-živnostenských poměrů. Roku 1851 to bylo 7 úředníků, roku 1871 již 20 a v roce 1891 dokonce 26 úředníků. Tentýž vzrůstající trend je možné vysledovat i u úředníků pocházejících ze selských rodin, který byl v roce 1851 pouze jeden, roku 1871 celkem 6 a v roce 1891 již 9. Tato skutečnost, společně s narůstajícím počtem úředníků narozených na vesnicích, je pravděpodobně odrazem emancipace venkova a posílení vlivu střední třídy po zrušení poddanství a roboty v roce 1848. Výrazný nárůst počtu úředníků z řemeslnicko-živnostenských a selských poměrů je patrný právě v letech 1871 a 1891, kdy u policejního ředitelství působili již úředníci narození, popř. studující po roce 1848.

Úskalím zjišťování sociálního původu úředníků jsou nedostatečně konkrétní matriční zápisy především ve starších obdobích, kdy často nebylo v zápisu uvedeno povolání otce, nýbrž pouze jeho postavení – měšťan, domkař apod. Až na výjimky (např. při nemanželském původu) nepocházeli úředníci z nejhudších vrstev společnosti, což je logické vzhledem ke skutečnosti, že museli mít určité vzdělání, které bylo poměrně nákladné.

Naprostá většina úředníků se narodila z řádného manželství svých rodičů, v roce 1871 pracoval u pražského policejního ředitelství pouze jeden úředník nemanželského původu, v roce 1891 již tři takoví úředníci. Nárůst počtu úředníků nemanželského původu, mohl být způsoben sociálními a ekonomickými proměnami, kterými společnost procházela v průběhu 19. století, kdy mnozí lidé z venkova odcházeli do měst za prací a měnil se jejich životní styl. Malý reprezentativní vzorek policejních úředníků však neumožňuje vyvodit pro fenomén mimomanželské porodnosti žádné spolehlivé zobecňující závěry s celospolečenskou platností.

Z terénního průzkumu prováděného v roce 2014 bylo zjištěno, že podstatná část sledovaných pražských policejních úředníků je pohřbena na Olšanských hřbitovech, jejich hroby jsou až na výjimky zanedbané nebo zrušené. Ojedinělým případem je nedávno obnovený hrob policejního rady Františka Dedery, proslaveného deportací K. H. Borovského do Brixenu.

Přílohy

- a) Seznam úředníků působících u pražského policejního ředitelství roku 1851
- b) Seznam úředníků působících u pražského policejního ředitelství roku 1871
- c) Seznam úředníků působících u pražského policejního ředitelství roku 1891

a) Seznam úředníků působících u pražského policejního ředitelství roku 1851

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Mořic Deym ze Stříteže	1808	nezjištěno	šlechtic
Josef Heyde	1788	Konojedy u Úštěku	nezjištěno
Anton Watzka	1797	Stříbro	učitel
Vincenc Schochan	1802	Praha	úředník
František Preininger	1791	České Budějovice	řemeslník
František Richter z Ilsenu	1789	Česká Kamenice	úředník
Jan Thum	1797	Opařany	úředník
Karel Schiller	1800	Praha	úředník
Vincenc Stipek	1793	Petrovice	úředník
Jan Emanuel Gröger	1797	Choltice	úředník
Josef Pitsch	1797	Praha	úředník
Karel Weinmann	1804	Praha	nezjištěno
František Gerstenkorn	1803	Jindřichův Hradec	úředník
Norbert David	1810	Plzeň	úředník
František Czech z Czechenherzu	1805	nezjištěno	úředník
Josef Mládek	1805	Praha	úředník
Anton Grünes	1807	Praha	úředník
Adam Forster	1808	Praha	úředník
Ferdinand Kursa	1804	Praha	obchodník
Bedřich Schnell	1806	Praha	obchodník
Josef Graas	1812	Praha	úředník
Jindřich Mařík	1815	Slaný	úředník
Karel Zueber z Nordheimu	1814	Štýrský Hradec	úředník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
František Dederá	1817	Jindřichův Hradec	řemeslník
Václav Bakovský	1813	Praha	obchodník
Bedřich Nečásek	1820	Albrechtice v Jiz. horách	řemeslník
Josef Alois Reschuh	1820	Mladá Boleslav	úředník
Konstantin Hofmann	1819	Otovice u Broumova	domkař
Josef Lauermann	1821	Praha	řemeslník
Adolf Pressl	1819	Beroun	úředník
František Zehrer	1823	Praha	úředník
Ondřej Preininger	1801	Praha	nezjištěno
Alois Anton Kremlička	1801	Praha	nezjištěno
Christian Kirchhof	1781	Bingen	nezjištěno
Adalbert Hermannsfeld	1780	Praha	nezjištěno
František Fink	1804	Praha	nezjištěno
Josef Karel Hradecký	1808	Praha	obchodník
Ondřej Borovička	1805	Praha	úředník
Jan Novák	1811	Židovice	chalupník
Eduard Hauscher	1803	Praha	úředník
Jakub Wedling	1807	Praha	vrchnostenský sluha
Rudolf Behaghel z Flammerdinghe	1814	Stod	důstojník
Leopold Václav Patka	1808	Milevsko	měšťan
Vincenc Brosch	1811	Praha	měšťan
Anton Ringelsberg	1817	Praha	lékař
Karel Jöndl	1812	Praha	úředník
Josef Kovařík	1811	Němčice u Klatov	domkař
Jan Riegel	1810	Ratboř u Kolína	řemeslník
Innocenc Promberger	1813	Polná	učitel
Václav Honsa	1816	Praha	úředník
František Mládek	1819	Praha	úředník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Josef Duffek	1811	Machlov	řemeslník
Václav August Hornig	1814	Opočno	úředník
František Zwědinek	1824	Praha	lékař
František Togner	1825	Praha	civilní strážník
Jan Paroubek	1815	Domažlice	voják
František Sich	1818	Mašťov	řemeslník
Josef Dwořák	1822	Praha	obchodník
Jan Růžička	1822	Praha	úředník
Ernest Černý	1819	Praha	úředník
Václav Ottmar	1827	Praha	úředník
Josef Viertl	1820	Drhově u Písku	úředník

b) Seznam úředníků působících u pražského policejního ředitelství roku 1871

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Albert Sedlacek z Granthalu	1825	Brno	nezjištěno
Adam Förster	1808	Praha	úředník
Karel Barthel	1819	Nový Rousínov	živnostník
František Dederá	1817	Jindřichův Hradec	řemeslník
Jan Kreutzer	1816	Praha	úředník
František Javůrek	1817	Velká Chyška	úředník
Josef Graas	1812	Praha	úředník
Jindřich Mařík	1815	Slaný	úředník
Adolf Pressl	1819	Beroun	úředník
Konstantin Hofmann	1819	Otovice u Broumova	domkař
Jan Alois Müller	1821	Praha	řemeslník
František z Scheurre	1825	Praha	důstojník
Bedřich Vlček	1823	Kladruby	úředník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Karel Zueber z Nordheimu	1814	Štýrský Hradec	úředník
Leopold Wagner	1822	Biala	nezjištěno
Josef Lauermann	1821	Praha	obchodník a řemeslník
Vincenc Piffel	1823	Lanškroun	řemeslník
František Pobuda	1827	Praha	řemeslník
August Wanka	1823	Liberec	nezjištěno
Alois Albrecht	1822	Olomouc	nezjištěno
Jan Hutzemann	1825	Praha	řemeslník
Josef Poláček	1820	Moravské Budějovice	řemeslník
Gustav Baumgärtner	1822	Praha	úředník
Václav Ort	1828	Březno u Sobotky	chalupník
František Mesner	1827	Jindřichův Hradec	řemeslník
Václav Ploch st.	1823	Ruda u Nového Strašecí	řemeslník
Josef Rabas	1819	Radim u Luže	sedlák
Jan Hraba	1824	Nová Ves nad Popelkou	domkař
Josef Ullrich	1829	Nová Paka	řemeslník
Mořic Langer	1826	Lanškroun	řemeslník
Jan Sacher	1828	Lipoltov	sedlák
Jan Hahna	1830	Horažďovice	řemeslník
Vincenc Pivák	1828	Vídeňské Nové Město	úředník
Josef Pávek	1831	Litomyšl	měšťan
Adolf Czech z Czechenherzu	1835	Praha	úředník
František Robert Maršan	1834	Opočno	úředník
Václav Hlaváček	1831	Červené Poříčí	chalupník
Josef Blumer	1833	Kláštrec nad Ohří	učitel
Antonín Kačerovský	1834	Česká Lípa	měšťan
Antonín Svoboda	1833	Písek	řemeslník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Viktor Král z Dobré Vody	1840	Prachatice	úředník
Jan Nebeský	1831	Tuklaty	sedlák
Válav Mollenda	1840	Písek	řemeslník
Jindřich Haas	1842	Praha	advokát
Adolf Krčka	1843	Praha	nemanželský původ
Theodor Bartha	1843	Brno	úředník
Gottlieb Goschler	1845	Praha	lékař
František Kocurek	1845	Hradec Králové	učitel
Alois Schlaghammer	1846	Praha	úředník
Emil Stelzig	1845	Praha	lékař
Václav Dvořák	1842	České Budějovice	úředník
Rudolf Behaghel z Flammerdinghe	1814	Stod	důstojník
Karel Jöndl	1812	Praha	úředník
Jan Paroubek	1815	Domažlice	voják
Josef Duffek	1811	Machlov	řemeslník
Josef Ausky	1821	Žiželice	podruh
Václav Honsa	1816	Praha	úředník
Josef Sawrthal	1834	Svařenice	chalupník
Josef Dvořák	1822	Praha	obchodník
Josef Viertl	1820	Drhově u Písku	úředník
Rudolf Prokop	1818	Chrudim	důstojník
Jan Voříšek	1827	Rakovník	úředník
Eduard Feik	1828	Vídeň	úředník
František Czech z Czechenherzu	1831	Český Krumlov	důstojník
Ferdinand Webersik	1834	Praha	úředník
Alois Anton Hummel	1833	Praha	lékař
Emil Karel Wendling	1846	Praha	úředník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Karel Schönauer	1829	Praha	úředník
Vilém Bertelmann	1840	Praha	řemeslník
František Rasch	1836	Praha	řemeslník
František Jirák	1836	Hradec Králové	řemeslník
Vilém Landa	1840	Praha	obchodník
Josef Novák	1833	Praha	úředník
Jan Štolba	1832	Praha	řemeslník
Eduard Koll	1845	Praha	úředník
Václav Tobiasch	1845	Újezd u Manětína	řemeslník
Kryštof Haas	1850	Praha	úředník
Eduard Schwab	1847	Praha	úředník

c) Seznam úředníků působících u pražského policejního ředitelství roku 1891

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
František Stejskal	1829	Sokolí u Třebíče	řemeslník
František Pobuda	1827	Praha	řemeslník
František Robert Maršan	1834	Opočno	úředník
Antonín Kačerovský	1834	Česká Lípa	měšťan
Vincenc Pivák	1828	Vídeňské Nové Město	úředník
Josef Rabas	1819	Radim u Luže	sedlák
Jan Sacher	1828	Lipoltov	sedlák
Josef Pávek	1831	Litomyšl	měšťan
Josef Blumer	1833	Kláštorec nad Ohří	učitel
Antonín Svoboda	1833	Písek	řemeslník
Viktor Král z Dobré Vody	1840	Prachatice	úředník
Václav Mollenda	1840	Písek	řemeslník
Emil Stelzig	1845	Praha	lékař
Václav Dvořák	1842	České Budějovice	úředník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
Norvín z Nosticů	1847	Čortkiv	úředník
Jan Hraba	1824	Nová Ves nad Popelkou	domkař
Václav Hlaváček	1831	Červené Poříčí	chalupník
Adolf Krčka	1843	Praha	nemanželský původ
Gustav Janota – Forster	1850	Praha	úředník
Václav Olič	1847	Řevničov	řemeslník
Josef Drašnar	1845	Nový Hrádek u Náchoda	domkař
Leopold Peschka	1852	Brandýs nad Labem	notář
Eduard Schubert	1847	Říčany	obchodník
František Petrásek	1847	Doubravice	občan
Václav Bayer	1842	Nové Mitrovce	řemeslník
Josef Židlický	1852	Štolmíř u Českého Brodu	sedlák
Rudolf Habersberger	1855	Vrubov u Sušice	řemeslník
Ferdinand Škampa	1857	Praha	strojník
František Malý	1849	Přerov	řemeslník
Karel Vobořil	1852	Praha	úředník
Václav Ploch ml.	1857	Smíchov	úředník
Jan Rejsa	1852	Litomyšl	řemeslník
Josef Lichtenstern	1847	Buštěhrad	obchodník
Karel Fahoun	1857	Sušice	řemeslník
Václav Vaněk	1858	Pracejovice u Strakonice	řemeslník
Bohumil Novotný	1858	Rychnov nad Kněžnou	úředník
Ludvík Chevalier	1856	Košice	učitel
Prokop Pitha	1854	Dolany u Klatov	sedlák
Karel Křikava	1860	Prešov	soudce
František Buršík	1858	Praha	lékař
František Fiala	1857	Praha	řemeslník
Václav Janovský	1857	Jílové u Prahy	obchodník
Bedřich Gregor	1860	Tábor	řemeslník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
JUDr. Alexius Samuel	1859	Praha	řemeslník
Bedřich Gabler z Adlersfeldu	1857	Bílina	úředník
Alois Žilka	1866	Rakovník	úředník
Klement Žila	1857	Horažďovice	řemeslník
Vincenc Schneider – Soukup	1865	Praha	řemeslník
Josef Knahl	1863	Bolkov	řemeslník
Antonín Hataš	1861	Sedmpany	sedlák
Josef Roubal	1862	Velké Hydčice	rolník
JUDr. Josef Gruber	1865	Luže u Chrudimi	řemeslník
Václav Vladimír Husák	1862	Zlonice u Slaného	obchodník
Ladislav Pokorný	1863	Praha	učitel
Jan Štolba	1832	Praha	řemeslník
Josef Dvořák	1822	Praha	obchodník
Eduard Feik	1828	Vídeň	úředník
František Jirák	1836	Hradec Králové	řemeslník
Vilém Landa	1840	Praha	obchodník
Josef Novák	1833	Praha	úředník
Vilém Bertelmann	1840	Praha	řemeslník
Eduard Koll	1845	Praha	úředník
Kryštof Haas	1850	Praha	úředník
Jan Hoffeld	1831	Řehlovice	řemeslník
Mikuláš Drexler	1837	Praha	nemanželský původ
Gustav Wilhelm	1839	Praha	úředník
Karel Strobl	1849	Vídeň	nemanželský původ
Eduard Šafránek	1844	Praha	úředník
Josef Fukač	1854	Mělník	úředník
Václav Wejřík	1851	Praha	řemeslník

Jméno	Rok narození	Místo narození	Povolání/sociální status otce
František Gürtler	1850	Staré Křečany	řemeslník
Josef Moravec	1852	Chlum u Chrudimi	sedlák
Josef Foff	1851	Hradec Králové	obchodník
Eduard Novák	1853	Gorice	řemeslník
Ludvík Behaghel z Flammerdinghe	1857	Praha	úředník
Alois Tertník	1852	Polje (Lublaň)	zeměměřič
August Maynel	1858	Panenská	úředník
Karel Heyd	1857	Čišovice	řemeslník
František Žďárský	1852	Podůlší	sedlák
Jan Kocher	1855	Kutná Hora	obchodník

PAVLÍČEK, V. – ČECHUROVÁ, J. – LEDVINKA, V. – HÁLEK, J.
Přemysl Šámal kancléř prezidentů.**Praha: Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“, 2019, 80 s.**

V dubnu roku 2019 byla na Hlávkových nadačních domech ve Vodičkově ulici v Praze odhalena pamětní deska JUDr. Přemysla Šámala (1867–1941). Umístění pamětní desky nebylo náhodné, protože právě na tomto místě JUDr. Šámal bydlel, vedl odtud protihabsburský odboj a podílel se na snahách o zřízení samostatného státu. Péčí nejstarší české nadace, již je Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, založené v roce 1904, byla zároveň vydána stručná, ale obsahově bohatá publikace, připomínající životní osudy JUDr. Přemysla Šámala, významného českého a posléze československého politika, advokáta, ale především dlouholetého kancléře prezidentů T. G. Masaryka a Edvarda Beneše.

V úvodní kapitole publikace, nadepsané „JUDr. Přemysl Šámal, spolutvůrce demokratické československé státnosti“, je vysvětleno, co spojovalo Přemysla Šámala s Josefem Hlávkou a jaké důvody vedly k umístění pamětní desky právě na dům, který je vlastnictvím Hlávkovy Nadání. Šámala s Hlávkou spojovalo v obecném smyslu především české vlastenectví a idea slovanství. Josef Hlávka byl sice konzervativně a monarchisticky orientován, ve své poslední vůli však vyjádřil zklamání z vývoje v monarchii a veškerý svůj majetek odkázal českému národu. Ani Přemysl Šámal nebyl ušetřen zklamání. Třebaže se totiž výrazným způsobem zasloužil na domácí půdě o vznik samostatného státu a bylo mu původně nabídnuto místo ministra vnitra, nakonec byl při sestavování vlády pominut, nakrátko se stal pražským primátorem, aby se posléze na žádost prezidenta Masaryka stal jeho kancléřem. Vzhledem k významu instituce prezidenta republiky v meziválečném období se tak spolu s prezidentem Masarykem stává Přemysl Šámal stabilizačním elementem nově vzniklého demokratického státu. Připomenutí Šámalovy osobnosti odhalením pamětní desky právě v době, kdy probíhaly oslavy sto let od vzniku Československé republiky, tak bylo vyjádřením vděku člověku, který zasvětil svůj život demokratickému československému státu v meziválečném období.

Další kapitola stručně seznamuje čtenáře se soukromým životem Přemysla Šámala a jeho rodiny. Přemysl Šámal je zde vylíčen jako člověk žijící bohatým společenským životem i jako muž mnoha zájmů. Byt v Hlávkově domě, kde žil až do roku 1937, kdy se přestěhoval na Malou Stranu do Karmelitské ulice, byl místem mnoha důležitých schůzek, setkání a jednání. Šámal jezdil na koni, účastnil se loví, rybařil, byl ale také členem svobodného zednářství, ke kterému v meziválečném období patřili významní politici, podnikatelé a umělci. Syn Přemysla Šámala Jaromír, významný zoolog a entomolog, byl za heydrichiády popraven.

Třetí kapitola se zaměřuje na působení advokáta Přemysla Šámala ve veřejném životě Prahy a v Hlávkových nadačních domech v období do první světové války. Poté, co byl

v roce 1891 Šámal promován doktorem práv a po absolvování koncipientké praxe, se stal advokátem. Po kolaudaci Hlávkových nadačních domů v roce 1899 se sem se svou manželkou nejenom přestěhoval, ale na adrese Vodičkova číslo 15 si zřídil i sídlo své advokátní kanceláře. Zároveň však působil v různých českých spolcích, v Muzeu království českého, v Matici české a v Ústřední matici školské.

Čtvrtá kapitola představuje Přemysla Šámala jako straníka a politika, který byl od počátku názorově blízký směru realistů, zastávanému profesorem Masarykem. Šámal stojí v době první světové války v čele domácího centra protihabsburského odporu, později nazývaného Maffie. Na začátku roku 1918 vznikla státoprávně demokratická politická strana, jejímž místopředsedou se Šámal stává. Když se po vzniku Československa nesplnila Šámalova naděje na ministerské křeslo a posléze se namísto toho stal kancléřem prezidenta nově vzniklé republiky, vzdal se z důvodu střetu zájmů v září 1919 poslaneckého mandátu. To ale pro něj neznamenalo odchod z politiky, ve které i ve svém novém působení na Hradě byl Šámal nadále činný, byť jiným způsobem. V prvorepublikové politice hrály svou roli nejenom stranické zájmy, ale i osobní nevráživosti. Zde sehrál Šámal významnou roli především ve snaze o překonání těchto sporů. Ne vždy byl ale úspěšný. Jak se v této kapitole připomíná, zatímco smíření Rašína s Hradem se mu podařilo, neúspěšné zůstaly veškeré snahy o odstranění nevráživosti mezi znesvářenými hlavními ikonami československé politiky, kterými byli Masaryk a Kramář.

Pátá kapitola se vrací k tématu pojednávajícímu o JUDr. Přemyslu Šámalovi a české Maffii. Zatímco v zahraničí sehráli v protirakouském odboji klíčovou roli Masaryk, Beneš a Štefánik, v domácím prostředí byla nejdůležitější role Maffie, v jejímž čele stál Přemysl Šámal. Tato tajná organizace nejprve působila jako zpravodajská služba a následně i jako politická organizace, snažící se potlačovat snahy některých politiků, kteří od jara 1915 usilovali o dosažení kompromisní dohody s monarchií. Zajímavé přitom je, že tato Šámalova role unikla pozornosti rakouských úřadů, v jejichž očích se jevil být zcela loajálním představitelem české politické scény. Po smrti Františka Josefa I. a nástupu císaře Karla na trůn se politická situace uvolnila a Maffie začala být aktivnější, včetně prosazování požadavku na přeměnu monarchie ve spolkový stát jednotlivých národů, a především požadavku na vznik českého státu.

Šestá kapitola publikace pojednává o Přemyslu Šámalovi v čele hlavního města Prahy v letech 1918–1919. Pražský sbor obecních starších byl ihned po vzniku Československé republiky rozpuštěn a byl jmenován správní sbor hlavního města Prahy, do jehož čela byl postaven Přemysl Šámal, poté, co původně jemu určené křeslo ministra vnitra obsadil Alois Švehla. Šámal se této své funkce ujal s plnou odpovědností, především ve snaze zlepšit kritickou situaci panující ve městě následkem války, projevující se nedostatkem potravin, drahotou, černým obchodem, epidemiemi a nedostatkem bytů. Již v této době byly také zahájeny kroky k vytvoření Velké Prahy připojením okolních obcí. Poté, co byl na začátku roku 1919 Šámal jmenován kancléřem prezidenta republiky, dělil nejprve svůj čas mezi Staroměstskou radnici a Pražský hrad. Již 1. září 1919 však na členství v městské samosprávě rezignoval a přešel plně na Pražský hrad. Novým pražským starostou se po něm stal JUDr. Karel Baxa. Skutečnost, že vztahy mezi Hradem a hlavním městem byly nadále mimořádně dobré, byla z velké části bezesporu i zásluhou Přemysla Šámala.

Předposlední kapitola se zaměřuje na působení Přemysla Šámala v čele prezidentské kanceláře. Na začátku se opět uvádí skutečnost, že třebaže Přemysl Šámal se jakožto šéf

Maffie měl stát ministrem vnitra, převládly zájmy jiných politických stran a Šámal byl postaven mimo hru. Úryvky z pozdějšího rozhovoru se Šámalem z roku 1934, citované v textu této kapitoly, ukazují, že ani po letech se Šámal s touto politickou intrikou, jejíž obětí se stal, zcela nesmířil. Poté, co se z prezidentského úřadu samozřejmě především díky Masarykovi, ale i díky jeho nejbližšímu spolupracovníkovi Šámalovi, stala politická, byť oficiálně nadstranická instituce, dostalo se Přemyslu Šámalovi významnějšího úřadu, než jakým by bylo vedení kterékoliv ministerstva. V této kapitole jsou citovány pozitivní ohlasy na Šámalovo působení na Hradě od J. Gutha-Jarkovského, Jaroslava Preisse a dlouholetého pracovníka prezidentské kanceláře Josefa Schieszla. Naopak řadě vládních i opozičních politiků nebyla činnost Přemysla Šámala a jeho silný vliv na Hradě vhod a zřejmě proto jej navrhovali v letech 1921 a 1922 do funkce ministerského předsedy, což však Šámal jednoznačně odmítnul. Setrval ve své funkci kancléře až do 30. listopadu 1938. Teprve tento den zvolení Emila Háchy prezidentem byl zároveň dnem odchodu Přemysla Šámala po dvacetiletém působení na Hradě do výslužby.

Poslední kapitola se věnuje působení Přemysla Šámala v protinacistickém odboji, kde se Přemysl Šámal stal hlavou celoprotektorátní ilegální organizace s názvem Politické ústředí. Gestapu se však podařilo do ledna 1940 tuto organizaci zcela zlikvidovat. Někteří její členové uprchli do zahraničí, jiní byli zatčeni. Dne 26. ledna 1940 byl ve svém bytě v Karmelitské ulici zatčen i Přemysl Šámal. Nejprve byl vězněn a vyslýchán v Praze, po čtyřech měsících byl převezen do Berlína, kde měla proběhnout závěrečná část vyšetřování a soud, jehož rozsudek byl předem daný. Přemysl Šámal ale již před nacistickým soudem nestanul. Kruté podmínky vězení vedly ke smrtelnému onemocnění – zánětu ledvin –, na které Přemysl Šámal v Berlíně 9. března 1941 umírá. Popraven byl však jeho syn dr. Jaromír Šámal a pronásledováni byli i ostatní členové rodiny.

Zakončení publikace tvoří shrnutí v anglickém jazyce, životopisy spoluautorů, informace o autorovi pamětní desky, sochaři a medailérovi Michalu Vitanovském, výňatky ze dvou recenzních posudků a závěrečné poděkování. Kromě textu je v publikaci zařazen početný fotografický materiál Přemysla Šámala z jeho veřejného působení i soukromého života.

Každá výše uvedená jednotlivá kapitola je zakončena samostatným poznámkovým aparátem, na jehož konci je uvedeno jméno autora příslušné kapitoly. Je až s podivem, kolik informací se do tak útlé publikace o pouhých 80 stranách podařilo vměstnat. Je zřejmé, že každý ze spoluautorů zpracovával přidělené téma samostatně. V důsledku toho se některé podstatné informace ze Šámalova života objevují v jednotlivých kapitolách opakovaně, což však v daném kontextu není na škodu celkového vyznění. Jak v poslední kapitole publikace uvádí Václav Ledvinka, je udivující, že jednomu z nejvýznamnějších představitelů prvního i druhého československého odboje, kancléři prezidentů republiky a oběti nacistů, nebyl postaven žádný pomník a nebyla po něm dosud pojmenována ani žádná ulice v Praze. Připomíná jej pouze pamětní kámen z roku 1947 v Jizerských horách a nyní nově také pamětní deska, umístěná na Hlávkových nadačních domech. Nutno dodat, že důstojnou připomínkou JUDr. Přemysla Šámala je také tato publikace, která nám představuje člověka z první poloviny minulého století, který však osobním nasazením pro svůj národ, svou neúnavnou pilí, ale i osobním hrdinstvím může být velkým příkladem i pro dnešní dobu.

Miroslav Černý

DOSTALÍK, P. *Conditiones: Ke kořenům bezdůvodného obohacení.*
Praha: Auditorium, 2018, 240 s.

Po viacerých parciálnych otázkach, ktorými sa doc. Petr Dostalík zaoberal v súvislosti s bezdôvodným obohatením v rímskom práve a v súčasnej českej úprave, pristúpil autor aj ku komplexnému spracovaniu tejto problematiky v monografii *Conditiones: Ke kořenům bezdůvodného obohacení*. V podstate tak ide o nadviazanie na autorove dovtedajšie vedecké bádanie a habilitačnú prácu, ktorými nemalou mierou participoval aj v dôležitých diskusiách o rekonštrukcii českého súkromného práva.

Monografia *Conditiones* vyšla v roku 2018 a Petr Dostalík, vôbec prvý docent rímskeho práva na Právnickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci, v nej na 240 stranách podrobne rozoberá typ žalôb, ktoré Gaius stotožnil s osobnými žalobami (*actiones in personam*), a to s ohľadom na ich relevanciu pre bezdôvodné obohatenie. Napriek neľahkej téme, ktorej zložitost' pozostáva hneď z niekoľkých aspektov, dbá autor na štruktúru a prehľadnosť. Tú azda najlepšie ilustruje systematika jeho vedeckej práce.

Okrem úvodu a záveru je monografia členená na päť kapitol, ktoré sa ďalej členia na podkapitoly. Čitateľ sa týmto spôsobom v prvej kapitole dozvedá o zmysle a účele žaloby *condictio*, následne je rozobratá problematika bezdôvodného obohatenia v súvislosti s prirodzeným právom a po úvodných dvoch kapitolách nasleduje samotná chronologická analýza skúmaných kvázideliktov v historickom priebehu dejinného vývoja.

Táto tretia, obsahovo azda najcennejšia kapitola, je venovaná podrobnému rozboru využitia *condictio* v rozsahu bezdôvodného obohatenia v archaickom a klasickom rímskom práve, pričom práve tu možno identifikovať najzložitejší prvok recenzovanej práce. Nakoľko bolo množstvo pôvodných prameňov výrazne ovplyvnených justiniánskymi právnikmi a ich interpoláciami, pri dnešnom bádani, kedy absentuje existencia pôvodného znenia skúmaných fragmentov, je veľmi náročné identifikovať pôvodnú myšlienku s jej nuansami a jemnými myšlienkovými odtieňmi. Autor napriek tomu venoval výraznú časť práce rekonštrukcii interpolovaných textov a s úspechom ich komparuje s justiniánskou úpravou.

Práve hypotetické rekonštrukcie pôvodných znení fragmentov možno hodnotiť ako veľmi cenné. V práci je poukaz na širokú paletu názorov uznávaných romanistov, pričom autor sám pridáva vlastný vklad do diskusie o možnom znení pôvodných znení kondikcií. Exkurz do právnych názorov a úvah smerujúcich k najpravdepodobnejšej rekonštrukcii znenia bádaných fragmentov je preto napriek náročnosti textu mimoriadne pútavý a od čitateľa často požaduje hlbšie zamyslenie. Zaujmu aj autorove pripomienky na margo niektorých inštitútov, ktoré byzantskí kompilátori použili v rozpore s pôvodnými myšlienkami klasických rímskych právnikov (príkladmo možno uviesť použitie *condictio sine causa* namiesto *condictio indebiti* v prípade skonzumovaného plnenia nedlhu nedospelou osobou).

Táto časť monografie je vhodne členená na dvadsaťjeden podkapitol, resp. ich subčasťi, a to na základe jednotlivých typov kondikcií. Čitateľ sa týmto spôsobom môže jednoduchšie orientovať v technicky a odborne poňatom texte. Základným členením tretej kapitoly je samotné rozdelenie žalôb na tie, ktorých kauza smerovala k prevodu vlastníctva (*datio*); na žaloby, pri ktorých táto podmienka absentuje a následne na kondikcie ako procesný prostriedok. Správne je poukázané aj na zásadu „nikto sa nemôže bezdôvodne obohatiť na úkor iného“, ktorá sa síce pôvodne vzťahovala iba na mladistvých, avšak jej využitie sa v neskoršom období takpovediac zgeneralizovalo.

Štvrtá časť monografie je venovaná osudu kondikcií v čase justiniánskej kodifikácie, kedy došlo k významným odklonom od dovtedajšieho chápania bezdôvodného obohatenia, jeho rozšírenia na prípady, ktoré klasickí rímski právnici riešili prostredníctvom odlišných inštitútov a v neposlednom rade bola pozmenená aj systematika skúmaných žalôb. Autor v texte vhodne poukazuje na jednotlivé odlišnosti justiniánskej úpravy oproti vnímaniu bezdôvodného obohatenia očami klasickej rímskej jurisprudencie. Petr Dostalík na základe skúmaného dochádza k záveru, že byzantský prvok „olúpil“ rímske chápanie skúmaného inštitútu o jeho dôvtip a eleganciu, pričom práve interpolované znenie kondikcií sa následne stalo zdrojom recepcie.

Monografii na význame pre súčasnú civilistiku pridáva posledná kapitola, ktorá je venovaná práve recepcii a komparácii rímskeho chápania bezdôvodného obohatenia s jednotlivými vývojovými štádiami civilného práva na česko-slovenskom území. Táto zložka práce spôsobuje, že nejde o výlučne romanistické dielo a komparatívny aspekt práce má za následok obohatenie aj pre súčasné pozitívne právo.

Autor v záverečnej časti práce vyčerpávajúcim spôsobom poukazuje na recepciu kondikcií do *ius commune*, pričom za negatívum prístupu pandektistov považuje zameranie na justiniánsku kodifikáciu a jej extenzívne poňatie bezdôvodného obohatenia. Petr Dostalík následne sleduje zmeny v ponímaní bezdôvodného obohatenia v rakúskom a československom práve, pričom zavŕšením práce sú úvahy o východiskách a vhodnosti použitých riešení v aktuálnom českom kódexe civilného práva. V tomto smere autor formuluje aj zaujímavé úvahy *de lege ferenda*, pri ktorých sa zamýšľa najmä nad aplikáciou všeobecnej žaloby z bezdôvodného obohatenia.

Z práce priam srší široký prehľad Petra Dostalíka v zdrojoch a prameňoch, ktorý sa následne odráža aj v šestnásťstranovej enumerácii zoznamu použitej literatúry. Významnú mieru v tomto smere zohrávajú nemeckí romanisti, ale tiež diela českých a anglicky píšucich autorov.

Sumárne možno konštatovať, že dielo *Conditiones: Ke kořenům bezdůvodného obohacení* je kvalitne spracovanou monografiou, ktorá sa zaoberá náročnou problematikou, ktorej v česko-slovenskej romanistike doposiaľ nebol venovaný adekvátny priestor. Ide o prácu, ktorá je venovaná odborným romanistickým, ale aj civilistickým kruhom, nakoľko, napriek snahe autora o čo najprehľadnejšiu štruktúru a kvalitnú systematiku, čitateľ, ktorý nemá istú mieru poznania skúmanej problematiky, porozumie predmetnej matérii iba s ťažkosťami.

Ján Ivančík

MUNZEL-EVERLING, D. *Das Kleine Kaiserrecht – Text und Analyse eines mittelalterlichen Rechtsbuches – Leithandschrift der Fürstlichen Bibliothek Corvey – Bestandsaufnahme aller anderen Handschriften – Benennung Verfasser Datierung Quellen Auswirkung.*

Wiesbaden: Hylaila-Verlag, 2019, XI, 611 s.

Jak již napovídá titul, autorka ve své knize předkládá čtenáři komplexní pohled na historii vzniku a obsahu „Malého císařského práva“ neboli „Klein Kaiserrecht“ a nově vydává celé jeho dochované znění. Sledovanému tématu se věnuje již řadu let a kniha tak navazuje na její předchozí celoživotní vědeckou tvorbu.¹ Tato nová edice jí slouží jako podklad pro nové úvahy o vlastním obsahu tohoto textu.

V úvodu zdůrazňuje, že vznik právních knih byl v evropském kontextu vcelku běžným jevem. Poukazuje na to, že opětovné objevení římského práva ve středověké Itálii a sepsání církevního práva významným církevním otcem a zakladatelem církevního práva Gratianem kolem roku 1140 koresponduje se vznikem právních knih v mnoha částech Evropy. Zdůrazňuje, že pro oblast německy mluvících zemí mělo nepochybně mimořádný význam „Saské zrcadlo“, které sepsal Eike von Repgow na počátku třináctého století, upravující ve dvou knihách (částech) zemské a lenní právo. Z hlediska jazykového bylo „Saské zrcadlo“ sepsáno středověkou němčinou používanou ve střední části jihoněmecké oblasti, tedy v Sasku. Na toto zrcadlo navázaly potom relativně záhy přepisy do obecnější formy německého jazyka užívané v oblasti kolem Frankfurtu okolo roku 1350 obvykle nazývané „Malé císařské právo“ (dále „Klein Kaiserrecht“).

Autorka předkládá čtenáři ve své publikaci jediný úplný rukopis císařského práva, na jehož základě pak provádí svoji analýzu. Jejím základem je rukopis, který se nachází v soukromém vlastnictví v knížecí knihovně Corvey.² Autorka poskytuje také přehled o současném stavu výzkumu tohoto pramene, jeho obsahu, datování a autorovi. Autor sledované právní knihy je neznámý, sám o sobě nikde v textu nehovoří, oproti tomu, jak to je např. v „Saském zrcadle“. Z obsahu však vyplývá, že autor nebyl školený právník (ve smyslu univerzitního studia), ale měl všeobecné politické a právní znalosti. Obecně se za autora považuje Rudolf von Sachsenhausen, což autorka dokládá na základě pramenů. Dále představuje čtenáři všechny známé (celkem 51) rukopisy ve zkrácené verzi, s obrazovým materiálem, a popisuje vnitřní obsahové členění textu.

Ve stručném popisu uvádí, že „Klein Kaiserrecht“ je psáno převážně v němčině. Jeho nejstarší fragmenty pocházejí z Hesenska z poloviny 14. století a nejstarší datovaný a zachovaný rukopis byl napsán v roce 1372 pro město Fuldu. Tento text se skládá ze čtyř knih. První kniha pojednává v 41 kapitolách o soudní organizaci a procesním řádu. Druhá kniha

¹ *Dez Keisers Recht, das kleine Kaiserrecht* (3 díly). Flörsheim am Main: Magistrat der Stadt Flörsheim, 2003; *Die Innsbrucker Handschrift des kleinen Kaiserrechtes*. Aalen: Scientia-Verlag, 1974; *Das Kleine Kaiserrecht – eine Einführung*. Wiesbaden, 2008.

² Se souhlasem Victora, hraběte z Ratibor a knížete z Corvey, rukopis je bez signatury.

je členěna do 137 kapitol o soukromém právu a trestním právu, říšském vlastnictví (někdy je text v latině). Třetí kniha obsahuje 33 kapitol o lenním právu zemských úředníků. Čtvrtá kniha pak upravuje v 16 kapitolách právo císařských měst a jejich občanů. V některých rukopisech jsou do této knihy včleněny otázky spojené s židovskou přísahou a poplatkem za psy, které odrážejí vliv Švábského zrcadla, tzv. „Schwabenspiegel“. Nejmladší rukopisy pocházejí z poloviny 16. století z oblasti kolem Nijmegen (dnešní Nizozemí). Dochovaných je celkem 38 rukopisů, čtyři fragmenty, sedm excerpt. Dva další rukopisy byly v roce 1945 zničeny a dalšího fragmentu z Birsteinu známe pouze popis, o dalších třech rukopisech je pouze obecné povědomí. Velká část ostatních rukopisů pochází z 15. stol. z oblastí, které byly říšským lénem, tedy oblast kolem Kolína n. Rýnem, Niederrheinu, Westfálska, Lüneburska, Lübecku a jihoněmeckých říšských měst. Je v podstatě pravidlem, že tato právní kniha bývá zařazena do obsáhlejšího svazku, kde jsou zařazeny i jiné právní dokumenty.

Samotná recenzovaná kniha je členěna do V částí. První část (s. 6–68) je rozdělena přehledně do menších celků, kde autorka podrobně popisuje „Klein Kaiserrecht“, jeho strukturu, autorství a prameny (např. tzv. Velké císařské zrcadlo „Das Grosse Keiserrecht“, tzv. Schwabenspiegel, kanonické právo), ze kterých čerpal. Dále se zabývá vlivem právní knihy na dobovou právní praxi, tedy na jiné právní knihy, městské právo, soudní organizaci a soudní proces apod. Závěrem podává autorka popis dosavadních edicí této právní památky. Druhá část (s. 79–131) je věnována rozboru právního obsahu textu. Je zde sledována definice soudu, jeho organizace, příslušnosti, soudního řízení, osobnostních práv, právní způsobilosti, zastoupení, rodinného a dědického práva, smluvního práva (pracovní smlouva), věcných práv, trestního práva, lenního práva, dále pak práva městského. Třetí část knihy (s. 132–410) je zaměřena na rozdělení rukopisů na základě některých vnějších znaků.

Čtvrtá část (s. 411–534) je pak věnována samotné nové edici „Klein Kaiserrecht“ na základě zmíněného rukopisu. Podle současných znalostí se text „Klein Kaiserrecht“ skládá celkem z 227 kapitol, které jsou obsaženy pouze v rukopisu z knížecí knihovny z Corvey. Rukopis byl získán v roce 1864 Hoffmannem von Fallersleben pro vévodu Victora z Ratibor. Tento nenápadný rukopis složený ze čtyř částí sbírky obsahuje ještě mimo jiné např. Richtsteigův zákon o pozemcích (fol. 3–29) s dalšími texty a část o Zemském právu ze Saského zrcadla (29–81) s registrem (81–82), jednací řád westfálských fémových soudů (84–87) apod. Celkem vlastní text právního pramene tvoří 107 stran, z celkem 610 stran dochované publikace.

Poslední, pátá část knihy (s. 411–610) obsahuje seznam téměř 800 pojmů, které přispívají ke snadnějšímu pochopení právního obsahu knihy a k rychlejší orientaci v textu právní památky. Zároveň je zde odkaz, kde se pojmy v jejím textu nacházejí. Publikace obsahuje řadu vyobrazení jednotlivých částí textu (včetně dobových ilustrací), což samozřejmě čtenáři přiblíží nejen obsah, ale i vnější podobu jednotlivých rukopisů a dokreslí tak celkový pozitivní dojem z publikace.

Publikace tvoří významný přínos pro poznání středověkého právního vývoje v celé jeho komplexnosti. Podobně jako u jiných rukopisných edicí je třeba velmi vysoce hodnotit to, že zpřístupňují tuto památku nejen odborníkům, ale i širší veřejnosti.

Petra Skřejpková

PÁTROVÁ, K. *Hrdelní zločiny na brandýském panství v 16.–18. století.* Brandýs nad Labem – Stará Boleslav: Kamil Voděra, Foto-grafika, 2018, 119 s.

Recenzovaná kniha Karin Pátrové, archivářky působící ve Státním oblastním archivu v Praze-západ, je tvořena dvěma hlavními částmi: v první z nich představuje obecné problémy studia kriminality a práva v Brandýse nad Labem (s. 5–44) a v druhé se věnuje konkrétním deliktům spáchaným v období 16. až 18. století na brandýském panství (s. 45–106). Vprostřed je kniha doplněna o plnobarevnou obrazovou přílohu (nečíslováno), na konci pak může čtenář nalézt použité archivní prameny, přehled odborné literatury, místní rejstřík a obsah.

Jelikož se jedná o publikaci populárně naučnou, logicky zde absentují některé části typické pro odborné práce, jako je úvod, závěr či metodologická východiska. Na druhou stranu je součástí knihy poznámkový aparát, který hojně odkazuje zejména na použité primární prameny, případně na odbornou literaturu. Na tomto místě je potřeba ocenit zejména rozsah práce s primárními prameny, které pocházejí z Národního archivu (zejména fondy Apelační soud, Stará manipulace a Nová manipulace), Státního oblastního archivu v Praze, Státního okresního archivu v Mělníce a Státního okresního archivu Praha-východ (zde pochopitelně především fond Archiv města Brandýs nad Labem). Zacházení s odbornou literaturou je přiměřené povaze práce a tvoří ji zejména přehledové monografie, ale i několik dílčích studií.

Za výchozí pramen pro poznání hrdelního soudnictví zvolila autorka materiály vzniklé v souvislosti s vyšetřováním kriminality na brandýském panství od první poloviny 16. století do století 18. Vedle toho použila autorka i dobové tisky trestních zákoníků, stejně jako edice dalších pramenů. Díky velkému rozsahu prostudovaných pramenů byla schopna podat věrný obraz nejen hrdelního soudnictví a právního prostředí daného místa a období, ale rovněž i každodenního života, což práci přidává na kvalitě.

V tomto ohledu je nutné ocenit zejména poznatky snášené nejen k materiálnímu, ale především procesnímu právu, kdy autorka identifikuje komunikaci městských soudů s apelačním soudem. Ta se odehrávala prostřednictvím České komory, která v tomto případě sloužila jako jakýsi mezistupeň mezi oběma instancemi.¹ Díky zachované korespondenci vztahující se k jednotlivým případům pak autorka může uvést významná zjištění k praktickému fungování dobového justičního systému. Z citací vybraných částí vyplývá, že

---

¹ Zde autorka čerpá zejména z materiálů uložených v Národním archivu, fond Nová manipulace, sign. C 4/1. Brandýské panství je zde oproti jiným komorním panstvím zastoupeno relativně hojně, autorka tak musela projít velké množství materiálů.

pisatelé jednotlivých listin odkazovali na konkrétní ustanovení právních předpisů – v této rovině lze pouze litovat, že se autorka nepokusila o větší propojení psaného práva a dobové praxe, neboť by se jednalo o doklad právní kultury příslušného období. Je však pochopitelné, že tak neučinila, neboť tento postup by zřejmě většinu běžných čtenářů neoslovil.

Ačkoli jsou hlavním dlouhodobým zájmem autorky církevní dějiny na Brandýsku, lze jen uvítat, že se pustila i na pole trestního práva a jeho dobové praxe. Na tomto místě je nutné současně ocenit stabilní a vhodně zvolenou terminologii, která se může rovnat odborným pracím zaměřeným na dějiny kriminality. Kniha je napsána čtivým jazykem a vhodně doplňována o ukázky pramenů či fotografie míst, které se bezprostředně váží k výkonu spravedlnosti. Svou kvalitou je kniha na pomezí odborné a populárně naučné literatury, což je nutné jednoznačně uvítat, neboť díky tomu ji lze využít jako podklad pro další vědecké bádání.

Josef Vacek

doi: 10.14712/2464689X.2020.10

Vyhlášení cen Premio Boulvert a konference *Diritto romano e attualità*

16.–22. listopadu 2019, Praha

Dne 20. listopadu 2019 se v Malé aule Karolina předávaly ceny Premio Boulvert a zároveň byla zahájena tradiční každoroční konference *Diritto romano e attualità*. Obě dvě akce se konaly pod organizační záštitou Katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Představení obou akcí

Premio Boulvert je prestižní ocenění udělované od roku 1987 mladým vědcům z celého světa za nejlepší první autorskou monografii z oblasti římského práva a práv starověku. Toto ocenění má přispívat k rozvoji právní romanistiky a posouvat vpřed vědeckou činnost začínajících vědců. Premio Boulvert vznikla z iniciativy redakční rady časopisu *Index*, vydávaného v Neapoli, a je udělována Meziuniverzitní společností Gérard Boulvert (Consorzio Interuniversitario Gérard Boulvert) založenou několika italskými univerzitami. Nositeli této ceny je celá řada celosvětově uznávaných vědců, kteří v současné době působí jako ordináři právní romanistiky. O vítězi rozhoduje odborná porota složená z předních evropských i mimoevropských romanistů. Vybírá se z přihlášených monografií vydaných ve třech letech předcházejících roku, v němž se cena uděluje. Udílení ceny Premio Boulvert hostily v minulosti univerzity v Neapoli, Bonnu, Catanii, Římě, Salzburgu a Paříži. Zasedání komise a vyhlášení ceny Premio Boulvert je pro pořadající instituci velmi prestižní záležitostí, jednou z nejdůležitějších romanistických akcí, jíž se účastní nejvýznamnější romanisté z celého světa. Cena Premio Boulvert obdržela medaili prezidenta Italské republiky.

Diritto romano e attualità (Římské právo a současnost) je název platformy právních romanistů, která pořádá každoročně konference zaměřující se na různé oblasti římského práva. Založili ji představitelé právní romanistiky ze tří univerzit – Michal Skřejpek (Univerzita Karlova, Právnická fakulta), Konstantin Tanev (Interuniversity Centre for Studies of Roman law and Romanistic Tradition with UNWE) a Leonid Kofanov (Institute of World History, Russian Academy of Sciences, Centre of Roman Law Studies a Russian State University of Justice). Tito tři profesoři, společně s profesorem Osvaldem Sacchim (Università degli Studi di Campania Luigi Vanvitelli, Dipartimento di Giurisprudenza) tvoří stálý vědecký výbor. Postupně se k této platformě přidali další evropští i světoví romanisté. V pořádání konferencí *Diritto romano e attualità* se střídají jednotlivé univerzity, přičemž v roce 2019 se konal v Praze již XV. ročník mezinárodní romanistické konference, a to na téma *Consolidamento e sviluppi degli assetti costituzionali nella libera res publica* (Ustálení a vývoj ústavních aspektů římské republiky).

Jednání komise Premio Boulvert

V rámci 11. ročníku vyhlášení ceny Premio Boulvert komise posuzovala celkem 32 publikací vydaných v letech 2016, 2017 a 2018, přihlášených do soutěže do 31. prosince 2018 (seznam autorů a jejich děl je přiložen v závěru této zprávy). Hodnocení vždy probíhá ve dvou fázích, při nichž se komise osobně sejde a analyzuje jednotlivé publikace na základě písemných posudků, které na každou z nich zpracovává více členů komise. První, předběžná fáze hodnocení proběhla v červnu 2019 ve Friburgu (Švýcarsko), druhá, rozhodující fáze pak v Praze. Záštitu nad vyhlášením ceny Premio Boulvert převzal předseda Nejvyššího soudu ČR, prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., rektor Univerzity Karlovy, prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc. MBA, a děkan Právnické fakulty UK, prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Komise se sešla v hotelu Belvedere a jednala za zavřenými dveřmi o udělení ceny ve dnech 16.–19. listopadu 2019. Členové komise, kteří se jednání zúčastnili osobně byli Alessandro Corbino, prezident komise (Katánie, Itálie), Cosimo Cascione (Neapol, Itálie), Maria Floriana Cursi (Řím, Itálie), Teresa Giménez-Candela (Barcelona, Španělsko), Fausto Gorla (Turín, Itálie), Éva Jakab (Szeged, Maďarsko), Luigi Labruna, čestný prezident a emeritní člen (Neapol, Itálie), Carla Masi Doria (Neapol, Itálie), Thomas A. J. McGinn (Nashville, USA), Pascal Pichonnaz (Fribourg, Švýcarsko), Johannes Michael Rainer (Salzburg, Rakousko), Martin Schermaier (Bonn, Německo) a Laurens Winkel (Rotterdam, Nizozemsko). Komise dále sestává z emeritních členů, mezi něž patří Jean Andreau (Paříž, Francie), Luigi Capogrossi Colognesi (Řím, Itálie), Michel Humbert (Paříž, Francie), a Gunter Wesener (Graz, Rakousko), kteří však závěrečnému jednání komise nebyli přítomni.

Komise rozhodovala tradičně nejen o laureátovi hlavní ceny Premio Boulvert, ale také o udělení speciálních cen romanistických center a institutů zahraničních univerzit dalším z přihlášených autorů, jejichž díla jsou hodná zvláštní pozornosti pro svou vědeckou kvalitu.

Poté, co se dne 19. listopadu 2019 komise jednomyslně usnesla na tom, komu udělí příslušné ceny speciální i cenu hlavní, sešli se členové komise s autory hodnocených monografií, kteří přijeli na vyhlášení do Prahy, a s organizátory akce z PF UK ke slavnostní gala večeři. Tak se konala na salónní rychlodolci Nepomuk, kde byli všichni účastníci nejprve přivítáni hlavním organizátorem akce, Michalem Skřejpkem, a prezidentem komise, Alessandrem Corbinem. V průběhu tříhodinové plavby spojené s večeří, kde atmosféru dotvářel hudební doprovod a účastníci měli možnost shlédnout krásy Prahy z netradičního pohledu z Vltavy, se předávaly přítomným autorům také pamětní medaile na účast v soutěži o cenu Premio Boulvert.

Vyhlášení ceny Premio Boulvert a zahájení konference *Diritto romano e attualità*

Slavnostní vyhlášení ceny Premio Boulvert se konalo dne 20. listopadu 2019 v Malé Aule Karolina, kde byla zároveň zahájena navazující akce, konference *Diritto romano e attualità*.

Akce byla zahájena v 10 hod. úvodními proslovy proděkana PF UK, Michala Tomáška, a prezidenta komise Premio Boulvert, Alessandra Corbina. Za předsednictví Luigiho Labruny byly předneseny první dva římskoprávní konferenční příspěvky. Cosimo Cascione (Università degli Studi di Napoli Federico II) hovořil na téma *I fondamenti culturali del Governo repubblicano* (Kulturní základy republikánské vlády) a Johannes Michael Rainer (Universität Salzburg) přednesl příspěvek *Montesquieu e i Romani* (Montesquieu a Římané). Předtím, než slavnostní shromáždění vyvrcholilo vyhlášením speciálních

i hlavní ceny Premio Boulvert, si přítomní vyslechli ještě zdravici prorektorky UK, Radky Wildové.

Rozhodnutí komise přednesla přítomným tajemnice Consorzia Boulvert, Valeria di Nisio. Komise nejprve konstatovala potěšení nad vysokou kvalitou předložených prací, které napomáhají k rozvoji romanistické vědy. Byly vyzdvíženy práce Annarosy Gallo (Bari, Itálie), Kimberley Czajkowski (Edinburgh, Velká Británie) a François Lerouxela (Paříž, Francie), které sice neobdržely konkrétní ocenění, ale komise je vyhodnotila jako významné, ať už z hlediska shromážděných zdrojů a jejich analýzy či zajímavých postřehů a závěrů k příslušnému tématu.

Speciální cenu „Centro interdipertimentale ‚Vincenzo Arangio-Ruiz‘ di studi storici e giuridici sul mondo antico“ získala Donatella Monteverdi (Catanzaro, Itálie) se svým dílem *La questione decemvirale. Itinerari e risultati di una complessa vicenda storiografica*, již cenu předala Carla Masi Doria.

Další speciální cenu „Rolf Knütel“ od Fondazione Stichting Rechtshistorisch Fonds Mr Joseph Winkel obdržela monografie *Potestas alienandi. Transfer of ownership by a non-owner from Roman law to the DCFR*, jejímž autorem je Javier E. Rodríguez Díez (Santiago de Chile, Chile), který se však z důvodu plnění akademických povinností nemohl předávání zúčastnit.

Následovalo vyhlášení speciální ceny „Hans Ankum“ od Fondazione Stichting Rechtshistorisch Fonds Mr Joseph Winkel, kterou z rukou Laurence Winkela převzal Salvatore Marino (Barcelona, Španělsko) za svou první autorskou monografii *Sull'accessorietà del pegno per la giurisprudenza romana*.

Speciální cenu „Henryk Kupiszewski“ od Centro romanistico internazionale Copanello předal Michal Skřejpek Lise Isole (Vídeň, Rakousko) za knihu *Venire contra factum proprium. Herkunft und Grundlagen eines sprichwörtlichen Rechtsprinzips*.

Dalším laureátem speciální ceny Institut de Droit romain de l'Université Paris II se stal Alessandro Cusmà Piccione (Messina, Itálie) za dílo ‚*Non licet tibi alienigenam accipere*‘. *Studio sulla disparitas cultus tra i coniugi nella riflessione cristiana e nella legislazione tardoantica*. Předání ceny se zhostil Cosimo Cascione.

Z rukou Pascala Pichonnaze následně speciální cenu Faculté de droit de l'Université de Fribourg dostal Paolo Marra (Milano, Itálie), jenž je autorem knihy *Fiduciae causa*.

Poslední speciální cenu Corte Costituzionale della Repubblica italiana (Ústavního soudu Italské republiky) obdržela Elsemieke Stephanie Daalder (Leiden, Nizozemsko) za monografii s názvem *De rechtspraakverzamelingen van Julius Paulus. Recht en rechtvaardigheid in de rechterlijke uitspraken van keizer Septimius Severus*. Cena jí z důvodu nepřítomnosti následně byla zaslána.

Výše uvedené práce byly vybrány především pro jejich zásadní dopad pro romanistiku, spočívající v detailní analýze a exegezi zdrojů, která umožňuje hlubší poznání a porozumění zkoumaným problémům, inovativních myšlenkách a závěrech vystavěných na solidní argumentaci.

Vrcholem však bylo udělení hlavní ceny XI Premio Romanistico Internazionale ‚Gérard Boulvert‘. Tu, společně s medailí Univerzity ‚Federico II‘ v Neapoli, získal Gregor Albers (Bonn, Německo), autor monografie *Perpetuatio obligationis. Leistungspflicht trotz Unmöglichkeit im klassischen Recht*. Komise se usnesla na následujícím hodnocení výše uvedené monografie: ‚Dílo nejvyšší kvality, dobře strukturované a přesvědčivé, v němž je

k dotčenému problému přistupováno za současného pečlivého uvážení souvisejících textů a doktrinárních myšlenek, za použití velmi vyspělé vědecké metodiky, která přináší jasné a přesné dogmatické závěry, které mají svůj základ v historii.“

Tato část akce byla zakončena slavnostním rautem v recepčních prostorách Karolina. Poté se účastníci přesunuli do společenského sálu hotelu Belvedere, kde odpoledne a následně ve dnech 21.–22. listopadu 2019 pokračovala konference *Diritto romano e attualità*.

Konference *Diritto romano e attualità*

Jak již bylo uvedeno, tématem konference bylo zkoumání veřejnoprávních otázek v období konsolidace a zakotvení republikánského státního zřízení v Římě. Jednání tak navázalo na předchozí ročník konaný v roce 2018 v Catanzaru, Itálie, kdy účastníci konference zkoumali časové rozpětí od poloviny 8. stol. př. n. l. po polovinu 5. stol. př. n. l.¹ Cílem konferencí v letech 2018–2020 je komplexní zmapování veřejnoprávních aspektů římské republiky od jejich počátků až po její úpadek a postupnou transformaci v principát. Jednotliví přednášející se tak zaměřují jak na obecnější otázky týkající se právního myšlení dotčené doby, vlivů jiných státních útvarů na římskou politickou situaci, právní řád a kulturu, ale také na konkrétnější otázky a detailnější rozbor římského občanství, role a pravomocí magistratur, fungování lidových shromáždění a senátu, vztahu politiky, práva a obchodu, dopadu jednotlivých zákonů na římskou společnost, vojenských aspektů římského státu, a v neposlední řadě také na do veřejného práva spadající oblast trestní jurisdikce.

První odpolední části dne 20. listopadu 2019 předsedala Carla Masi Doria a zazněly v ní příspěvky Laurence Winkela (Erasmus University Rotterdam) *Il pensiero politico greco* (Řecké politické myšlení) a Witolda Wolodkiewicze (SWPS Uniwersytet Humanistycznospoleczny, Varšava) *L'ordine politico romano* (Římské politické uspořádání).

Po coffee breaku následovala přednáška Marie Floriany Cursi (Roma Tor Vergata) *Lo spazio della cittadinanza: dallo ius migrandi all'organizzazione municipale (V–IV secolo a.C.)* (Rozměr občanství: od *ius migrandi* po městskou organizaci (V.–IV. století př. n. l.)) za předsednictví Jana Zablocki.

Dne 21. listopadu 2019 pokračovala konference dvěma dopoledními bloky. Carla Masi Doria (Università degli Studi di Napoli Federico II) hovořila na téma *Formazione e caratteri del sistema magistratuale post-decemvirale* (Utváření a charakter systému postdecemvirálních magistratur). Na ni navázala Eva Jakab (Szegeđi Tudományegyetem) s příspěvkem *Responsabilità dei magistrati. Visione ateniese e visione romana* (Odpovědnost magistrátů. Aténský a římský pohled). Následnou diskusi řídil předsedající, Leonid Kofanov.

V druhém bloku se představilo pět přednášejících za předsednictví Laurence Winkela: Jan Zablocki (Cardinal Stefan Wyszyński University w Warszawie), jehož téma znělo *Contione e comitia alla luce delle Noctes Atticae di Aulo Gellio* (*Contione a comitia* ve světle *Noctes Atticae* Aulo Gellia), následovala Anna Tarwacka (Cardinal Stefan Wyszyński University w Warszawie) a *Il carattere particolare della collegialità censoria* (Zvláštní charakter censorské kolegiality). Po ní vystoupil Natale Rampazzo (Università degli Studi

¹ Viz zpráva FALADA, D. XIV. mezinárodní seminář „*Diritto romano e attualità*“. *Právněhistorické studie*, 2019, roč. 49, č. 2, s. 250–251.

di Napoli Federico II) na téma *Procedure elettorali e 'rappresentatività' dei magistrati* (Volební postup a „reprezentativnost“ magistrátů). Paola Santini (Università degli Studi di Napoli Federico II) si zvolila analýzu otázky *Immagini del potere e funzionamento della coercizione* (Výrazy moci a fungování *coercizione* (kázeňské pravomoci magistrátů)). Na závěr vystoupil Stoyan Lazarov (University of National and World Economy, Sofie) a krátce shrnul téma *L'abuso di potere da parte dei magistrati* (Zneužití moci ze strany magistrátů).

Po obědě byl pro účastníky konference naplánován kulturní program. Nejprve se projeli historickou tramvají s průvodcem centrem Prahy a měli tak možnost vidět nejvýznamnější památky a místa (např. Pražský hrad, Rudolfinum, Národní divadlo, Národní muzeum, náměstí Republiky atd.). Po krátké procházce přes Hradčany následovala prohlídka nádherné Strahovské knihovny opět s odborným výkladem. Večeře ve Velké klášterní restauraci bylo ozvláštňena vystoupením skupiny Ambrosia, která předvedla několik historických scénických tanců a také ohňovou show.

Třetí a poslední konferenční den (22. listopadu 2019) přinesl další velmi zajímavé příspěvky, spojené pod jednotným tématem konference. Alessandro Corbino předsedal první dopolední části, v níž hovořil Leonid Kofanov (Russian State University of Justice, Moskva) na téma *Composizione, lectio e competenze del senatus alto-repubblicano* (Složení, doplnění a kompetence senátu rané republiky) a Thomas A. J. McGinn (Vanderbilt University, Nashville) *L'identità romana alla prova del multiculturalismo. Fides romana e nuovi costumi (i Romani nel tempo di Plauto)* (Římská identita jako důkaz multikulturalismu. Římská víra a nové mravy (Římané v čase Plauta)).

Po krátké pauze na občerstvení za řečnický pult usedl David Falada (Univerzita Karlova, Praha), Konstantin Tanev (University of National and World Economy, Sofie) a Osvaldo Sacchi (Università degli Studi di Campania Luigi Vanvitelli, Santa Maria Capua Vetere). Prvně jmenovaný se věnoval tématu *Attività dei magistrati repubblicani domi et militiae* (Činnost republikánských magistrátů *domi et militiae*), druhý přednášející pak přednesl příspěvek *Aspetti legislativi del regime personale e territoriale dei debitori* (Legislativní aspekty osobního a územního režimu dlužníků). Poslední řečník se zabýval tématem *La nozione di ager privatus nella libera res publica e nella costruzione giuridico-istituzionale del circolo scipionico* (Pojem *ager privatus* v římské republice a právně-institucionální konstrukci Scipionova kruhu). Této sekci předsedal Roberto Fiori, který řídil následnou bohatou diskusi.

Po obědě se konalo jednání platformy *Diritto romano e attualità*, při němž se diskutovalo příští ročník konference, místo a datum jejího konání, a další organizační záležitosti.

V první odpolední části, řízené Cosimem Cascione, zazněly příspěvky z úst Jana Šejdla (Univerzita Karlova, Praha) *Hasta – nota minima sul simbolo* (*Hasta* – několik poznámek k symbolu), Lyuby Radulové (Sofia University „St. Kliment Ohridski“) *Panem et circenses – le leges sumptuariae e le leges de ambitu nel quadro delle campagne elettorali* (*Panem et circenses – leges sumptuariae a leges de ambitu* v souvislosti s volební kampaní), Piotra Niczyporuka (Uniwersytet w Białymstoku) *Mensarii come banchieri pubblici* (*Mensarii* jako veřejní bankéři), a Giovanni D. Meroly (Università degli Studi di Napoli Federico II) *Affari e politica. Rapporto tra trasformazioni economiche e istituzionali* (Obchod a politika. Vztah mezi hospodářskými a institucionálními změnami).

V poslední sekci, již předsedal Konstantin Tanev, přednášel Roberto Fiori (Roma Tor Vergata) příspěvek *La nozione di centuria dalle origini alla media repubblica* (Pojem centurie v první polovině trvání republiky), a konferenci uzavřel Michal Skřejpek (Univerzita Karlova, Praha) s tématem *Il tramonto degli iudicia populi. I nuovi assetti della giurisdizione criminale* (Úsvit *iudicia populi*. Nové aspekty trestní jurisdikce).

Závěr konference patřil zhodnocení úspěšného a podnětného konferenčního jednání a bohaté diskuse následující po každém bloku příspěvků, poděkování organizátorům akce, a ze strany organizátorů také sponzorům Hlavnímu městu Praze a Pražským vodovodům a kanalizacím, a. s., bez jejichž příspěvní by nebylo možné akci uspořádat, a Univerzitě Karlově a Právnické fakultě UK za zázemí a podporu, kterou akci poskytly.

Některé z konferenčních příspěvků budou publikovány na stránkách následujících čísel časopisu *Právněhistorické studie*.

Kamila Stloukalová

doi: 10.14712/2464689X.2020.11

GREGOR ALBERS, *Perpetuatio obligationis. Leistungspflicht trotz Unmöglichkeit im klassischen Recht* (Köln, Böhlau, 2018) p. xvi, 501.

Účastníci vyhlášení ceny Premio Boulvert a zahájení konference *Diritto romano e attualità* před Karolinem, 20. listopadu 2019, foto: Kamila Stloukalová

Seznam autorů a děl v soutěži o cenu Premio Boulvert

- MARIATERESA AMABILE, 'Nefaria secta'. Sulla normativa imperiale 'de Iudaeis' (IV–VI secolo) (Napoli, Jovene, 2018) p. viii, 168.
- DARIO ANNUNZIATA, *Opulentia ecclesiae*. Alle origini della proprietà ecclesiastica (Napoli, Editoriale scientifica, 2018) p. viii, 192.
- GRZEGORZ JAN Blicharz, *Udział państwa w spadku*. Rzymska myśl prawna w perspektywie prawnoporównawczej (Kraków, Wydawnictwo Od.Nowa, 2016) p. 680.
- NÚRIA COCH ROURA, *La forma estipulatoria*. Una aproximación al estudio del lenguaje directo en el Digesto (Madrid, Dykinson, 2017) p. 417.
- GAETANO COLANTUONO, *Unioni tardoantiche*. Documenti conciliari e giuridici per una storia sociale del matrimonio nella tarda antichità (Roma, Aracne, 2018) p. 212.
- ANDREA COLORIO, *Enechyon*. Economia, società e garanzia mobiliare del credito nell'Atene classica (Alessandria, Edizioni dell'Orso, 2018) p. viii, 128.
- ALESSANDRO CUSMÀ PICCIONE, 'Non licet tibi alienigenam accipere'. Studio sulla disparitas cultus tra i coniugi nella riflessione cristiana e nella legislazione tardoantica (Milano, Giuffrè, 2017) p. xvi, 535.
- KIMBERLEY CZAJKOWSKI, *Localized Law: The Babatha and Salome Komaise Archives* (Oxford, Oxford University Press, 2017) p. xii, 240.
- ELSEMIEKE STEPHANIE DAALDER, *De rechtspraakverzamelingen van Julius Paulus*. Recht en rechtvaardigheid in de rechterlijke uitspraken van keizer Septimius Severus (Den Haag, Boom Juridisch, 2018) p. xii, 676.
- DOMENICO DURSI, *Res communes omnium*. Dalle necessità economiche alla disciplina giuridica (Napoli, Jovene, 2017) p. xvi, 153.
- VANESSA EINHEUSER, *Studien zur lex rivi Hiberiensis*. Zur Rechtsdurchsetzung innerhalb einer Bewässerungsgemeinschaft im 2. Jh. n. Chr. (Wiesbaden, Harrassowitz, 2017) p. xii, 151.
- MARINA EVANGELISTI, *Principato Auctoritas Solutio legibus* (Torino, Giappichelli, 2018) p. xii, 250.
- DORIS FORSTER, *Ona'ah und laesio enormis*. Preisgrenzen im talmudischen und römischen Kaufrecht (München, C. H. Beck, 2018) p. xiv, 267.
- STEFANIA FUSCO, *Oriens de nocte silentio*: alcune riflessioni sulla dittatura imminente iure (Ortacesus, Sandhi, 2018) p. 173.
- ANNAROSA GALLO, *Prefetti del pretore e prefetture*. L'organizzazione dell'agro romano in Italia (IV–I sec. a.C.) (Bari, Edipuglia, 2018) p. 318.
- GIOVANBATTISTA GRECO, *Turpitudō*. Alle origini di una categoria giuridica (Napoli, Satura, 2018) p. x, 270.
- ALESSIO GUASCO, *Gli atti introduttivi del processo civile nelle cognitiones extra ordinem* (Torino, Giappichelli, 2017) p. 279.
- LISA ISOLA, *Venire contra factum proprium*. Herkunft und Grundlagen eines sprichwörtlichen Rechtsprinzips (Frankfurt am Main, Peter Lang, 2017) p. xvi, 515.
- FRANÇOIS LEROUXEL, *Le marché du crédit dans le monde romain (Égypte et Campanie)* (Rome, École française de Rome, 2016) p. 397.
- DAVID MAGALHÃES, *A evolução da protecção do arrendatário*. O direito à permanência nas dependências locadas, desde o direito romano clássico (Madrid, Dykinson, 2018) p. 714.
- SALVATORE MARINO, *Sull'accessorietà del pegno per la giurisprudenza romana* (Napoli, Jovene, 2018) p. xiv, 248.
- PAOLO MARRA, *Fiduciae causa* (Milano, Wolters Kluwer Cedam, 2018) p. xiv, 344.
- DONATELLA MONTEVERDI, *La questione decemvirale*. Itinerari e risultati di una complessa vicenda storiografica (Milano, Wolters Kluwer Cedam, 2018) p. xxviii, 526.

- MURIEL MOSER, *Emperor and Senators in the Reign of Constantius II. Maintaining Imperial Rule between Rome and Constantinople in the Fourth Century AD* (Cambridge, Cambridge University Press, 2018) p. xviii, 420.
- CARMEN MACARENA PALOMO PINEL, *Nec inmerito paterfamilias dicitur. El paterfamilias en el pensamiento de Lactancio* (Madrid, Dykinson, 2017) p. 465.
- JAVIER E. RODRÍGUEZ DIEZ, *Potestas alienandi. Transfer of ownership by a non-owner from Roman law to the DCFR* (Oisterwijk, Wolf Legal Publishers, 2016) p. 491.
- IOLANDA RUGGIERO, *Ricerche sulle Pauli Sententiae* (Milano, Giuffrè, 2017) p. xiv, 487.
- SEBASTIAN STEPAN, *Scaevola noster. Schulgut in den 'libri disputationum' des Claudius Trypho-ninus?* (Tübingen, Mohr Siebeck, 2018) p. xvi, 273.
- MARIOS TANTALOS, *Il possesso e la sua tutela dal diritto tardo-romano a quello bizantino / Η νομή και η προστασία της από το ύστερο ρωμαϊκό στο βυζαντινό δίκαιο* (tesi di dottorato, 2016) p. 191.
- ADOLFO WEGMANN STOCKEBRAND, *Obligatio re contracta. Ein Beitrag zur sogenannten Kategorie der Realverträge im römischen Recht* (Tübingen, Mohr Siebeck, 2017) p. xiv, 329.
- CONSTANTIN WILLEMS, *Justinian als Ökonom. Entscheidungsgründe und Entscheidungsmuster in den quinquaginta decisiones* (Wien – Köln – Weimar, Böhlau, 2017) p. 537.

Deset let Evropské společnosti pro právní dějiny, z. s.

Rok 2019 se stejně jako ten předchozí nesl ve znamení nejruznějších výročí. Brněnská právní historie, kterou v současnosti představuje Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, oslavila v letošním roce sté výročí své existence a Evropská společnost pro právní dějiny, z. s., v zahraničí vystupující pod názvem The European Society for History of Law, dovršila jubilejní desátý rok od svého založení.¹

Tato mezinárodní vědecká právněhistorická společnost vznikla na podzim roku 2009 z iniciativy třech brněnských právních historiků Karla Schelleho, Jaromíra Tauchena a Renaty Veselé po rozsáhlejších diskuzích s kolegy nejen z České a Slovenské republiky, nýbrž i ze sousedních zemí. Její právní formou bylo nejprve občanské sdružení, které se po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku změnilo na zapsaný spolek (z. s.).

Evropská společnost pro právní dějiny nepodporuje výzkum jen v oblasti právní historie v různých evropských zemích, nýbrž i romanistiky a dějin právního myšlení. Svůj předmět zájmu soustředí na právní systémy a právní instituty, právní struktury, významné osobnosti právní historie, právní vědy a právního myšlení, římské právo a jeho recepci v jednotlivých státech Evropy.

Společnost vyvíjí činnost v následujících oblastech: redakční spolupráce na vydávání časopisu *Journal on European History of Law*, pořádání vědeckých konferencí, seminářů a kolokvií, vydávání monografií, učebnic a sborníků, vyhlašování právněhistorické knihy roku a udělování ocenění za přínos právní historii.

Největší ohlas a renomé mezi právními historiky a romanisty v zahraničí za uplynulé desetiletí získal recenzovaný, v němčině a angličtině vydávaný časopis *Journal on European History of Law* (ISSN 2042-6402), který zprostředkovává poznatky z právní historie a romanistiky zájemcům z celého světa.² V seznamu autorů nalezneme nejen právní historiky a romanisty z evropských zemí, nýbrž i ze Severní a Jižní Ameriky či Asie. Za posledních deset let bylo v tomto časopise publikováno na třistašedesát odborných studií, dále větší množství recenzí knih z oblasti právní historie a romanistiky a zpráv z vědeckého života. Tři čísla časopisu obsahovala zvláštní monotematickou přílohu: v čísle 2/2011 byly otištěny příspěvky k problematice vývoje soukromého práva na území českých zemí, v čísle 1/2013 vyšla větší příloha věnovaná publikaci příspěvků, které představovaly výstup z konference pořádané v Budapešti maďarskou akademií věd v listopadu 2012 pod názvem „Historical and Written Constitutions: Past and Present“ a v čísle 2/2018 byly publikovány příspěvky z mezinárodní konference „Das Unterschiedliche und das Verbindende“, kterou pořádala na univerzitě v maďarské Pécsi v březnu 2018 vědecká společnost Dezső-Márkus-Forschungsgruppe für vergleichende Rechtsgeschichte. Za zmínku stojí

¹ Prvních pět let činnosti bylo podrobně zhodnoceno ve zprávě SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. Pět let činnosti The European Society for History of Law (Evropské společnosti pro právní dějiny). *Právněhistorické studie*, 2014, 44, 2, s. 150–151.

² Časopis je dostupný nejen v tištěné verzi, nýbrž i online prostřednictvím několika internetových platforem. V roce 2016 byl zařazen do databáze ERIH PLUS a o rok později i do databáze SCOPUS.

ještě monotematické číslo 1/2015 s podtitulem „Maintaining Law and Order: Essays on Law and Order throughout History“, ve kterém lze nalézt příspěvky skupiny britských právních historiků.³

Aktuální otázky českých i evropských právních dějin byly v uplynulých deseti letech diskutovány na celé řadě konferencí, seminářů či kolokvií, které Evropská společnost pro právní dějiny zorganizovala a které sloužily jako platforma pro prezentaci vědeckých výsledků. Účastnili se jich nejen právní historici, nýbrž i obecní historici a archiváři, a v některých případech i odborníci z praxe. Jednalo se o následující akce: „Vědecký seminář doktorandů Katedry dějin státu a práva Právnické fakulty MU“ (červen 2012), „Státoprávní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj“ (říjen 2012), „Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy“ (únor 2013), „Korupce – včera a dnes“ (březen 2013), „Jiří z Poděbrad – vizionář“ (květen 2013), „Oděv v právu“ (květen 2013), „Češi a Němci v meziválečném Československu“ (říjen 2013), „Období nesvobody“ (březen 2014), „Sexuální trestné činy včera a dnes“ (duben 2014), „Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes“ (květen 2015), „Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes“ (červen 2016) a „Sexualität vor Gericht. Deviante geschlechtliche Praktiken und deren Verfolgung vom 14. bis zum 19. Jahrhundert“ (září 2017).

Třetí oblastí, které se Evropská společnost pro právní dějiny v uplynulých deseti letech věnovala, byla vydavatelská činnost. Z nejvýznamnějších publikací vydaných v koedici lze jmenovat např. následující: HRDINA, I. A. – KUCHAROVÁ, H. *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*. Ostrava: Key Publishing, 2011; HRDINA, I. A. *Proč hrabě Špork seděl ve vězení pro dlužníky? Právně historická analýza jednoho sporu hraběte Šporka s advokátem Neumannem*. Ostrava: Key Publishing, 2013; ADAMOVÁ, K. – SÝKORA, A. *Dědické zemské právo v české historii: k obsahu českého zemského hmotného dědického práva od patrimoniálního státu do poloviny 17. století se zvláštním zřetelem k Obnovenému zřízení zemskému, Deklaratorium a Novelám*. Ostrava: Key Publishing, 2013; či BÍLÝ, J. L. – KAŠPAR, Z. *Novomoravští rodové. Olomoučtí protestanté ve zmocňovací listině z roku 1610: právní archeologie, biografie, genealogie, sfragistika a heraldika olomouckých obyvatelů a měšťanů uvedených ve zmocňovací listině olomouckých protestantů císaři Rudolfovi II. z roku 1610*. Ostrava: Key Publishing, 2013; KOLUMBER, D. *Spory o Batův odkaz*. Ostrava: Key Publishing, 2016; ŠTEFANICA, J. *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalismu*. Ostrava: Key Publishing, 2017; či SCHELLE, K. *Bibliografie učitelů Právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně do roku 1989*. Ostrava: Key Publishing, 2019.

Kromě toho společnost vydala poctu dlouholetému vedoucímu katedry právních dějin brněnské právní fakulty prof. JUDr. Ladislavu Vojáčkovi, CSc.⁴ u příležitosti jeho

³ K tomuto časopisu podrobněji viz TAUCHEN, J. Journal on European History of Law. In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, II. svazek D–J*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 902.

⁴ GÁBRIŠ, T. – HORÁK, O. – TAUCHEN, J. (eds.). *Školy, osobnosti, polemiky. Pocta Ladislavu Vojáčkovi k 65. narozeninám*. Brno: The European Society for History of Law, 2017.

65. narozenin a vzpomínkovou publikaci na zakládající členku doc. JUDr. Renatu Veselou, Ph.D., která v loňském roce náhle zesnula.⁵

Od roku 2015 se Evropská společnost pro právní dějiny organizátorsky podílí také na redakci Encyklopedie českých právních dějin, jejíž závěrečné svazky vyjdou v roce 2020.

V posledních dvou letech společnost udělovala ocenění „Právněhistorická kniha roku“⁶ a také ocenění za celoživotní přínos pro právní historii, které v listopadu 2019 získal prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

Členy Evropské společnosti pro právní dějiny nejsou jen osoby z akademického prostředí, nýbrž i významné osobnosti justice, státního zastupitelství, advokacie či veřejné správy. Na internetových stránkách společnosti mohou její členové uveřejnit svou aktuální bibliografii, aby tak byla přístupná nejširší veřejnosti.

K informování svých členů o aktualitách z právní historie a romanistiky vydává společnost od roku 2015 elektronicky *Bulletin evropské společnosti pro právní dějiny*, z. s. (ISSN 2464-4889), jehož archiv je široké veřejnosti dostupný na internetových stránkách společnosti. Počínaje zářím 2019 rozesílá společnost svým zahraničním členům v angličtině psaný informační bulletin s názvem *Newsletter of the European Society for History of Law* (ISSN 2694-7587).

Internetové stránky společnosti dále informují o aktuálních konferencích, seminářích a kolokviích z oblasti právních dějin a římského práva.⁷

Jaromír Tauchen

doi: 10.14712/2464689X.2020.12

---

⁵ SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. *Vzpomínka na doc. JUDr. Renatu Veselou, Ph.D.* Brno: The European Society for History of Law, 2019.

⁶ Ocenění „Právněhistorická kniha roku 2017“ bylo uděleno JUDr. Ivaně Bláhové, Ph.D. z Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy za monografii *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948–1950* a ocenění „Právněhistorická kniha roku 2018“ získal prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. z Katedry dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity za monografii *První československý zákon. Pokus o opožděný komentář*.

⁷ Více informací o činnosti a poslání společnosti: www.historyoflaw.eu.

Obsahy Právněhistorických studií 1–49

Právněhistorické studie 1 (1955)

Předmluva		5
I. DĚJINY STÁTU A PRÁVA V ČSR		
A. Období předmnichovské republiky		
<i>Martin Vietor</i>	Problém vedúcej sily v Slovenskej sovietskej republike r. 1919	7
<i>Jaroslav Houser</i>	Osud socializačních slibů v předmnichovské republice	27
<i>Jaroslav Houser – Vladimír Růžička</i>	Nezaměstnanost inteligence v předmnichovské republice	57
B. Období feudalismu		
<i>Jiří Kejř</i>	Mistr Jan Hus o právnictví	83
<i>Jiří Klabouch</i>	Městské právo v Rožmberské knize	101
<i>Valentin Urfus</i>	O právní úpravě manufakturní výroby u nás v 18. století	122
II. OBECNÉ DĚJINY STÁTU A PRÁVA		
<i>Vladimír Procházka</i>	Daňová a jiná břemena u polabsko-pobaltských Slovanů	157
<i>Miloslav Doležal</i>	Pokusy o zákonnou úpravu rolnických poměrů v polské revoluci 1830–1831	209
<i>Karel Litsch</i>	K fašistickým pokusům upevnit kapitalismus v německém zemědělství	251

Právněhistorické studie 2 (1956)

I. DĚJINY STÁTU A PRÁVA V ČSR

A. Období kapitalismu

<i>Jaroslav Houser</i>	K počátkům hornického pojištění za kapitalismu v českých zemích	5
<i>Václav Pokorný</i>	Příspěvek ke kritice Springerova vydání Protokolů ústavního výboru rakouského říšského sněmu 1848–1849	32
<i>Leonard Bianchi</i>	Porotcovia a kmeťovia v českých krajinách za roky 1930–1938	43
<i>Vladimír Růžička</i>	Na okraji práce na »Historickém slovníku právní terminologie v Československu«	60

B. Období feudalismu

<i>Hynek Bulín</i>	Nejstarší kodifikace procesního práva v Čechách	85
<i>Jiří Kejř</i>	Boj o státní formu v husitském revolučním hnutí	130
<i>Jaroslav Pošvár</i>	K dějinám městského stavebního práva v Čechách a na Moravě do počátku 19. století	176
<i>Valentin Urfus</i>	Právní postavení námezdních pracovníků u nás v 16. až 18. století	198

II. OBECNÉ DĚJINY STÁTU A PRÁVA

<i>Vladimír Procházka</i>	Trest zničení a rozchvácení delikventova majetku u Slovanů	257
---------------------------	--	-----

III. AKTUÁLNÍ GLOSY

<i>Václav Vaněček</i>	K metodice přednášek o dějinách státu a práva jako přípravy pro výuku a studium disciplin platného práva	293
-----------------------	--	-----

Právněhistorické studie 3 (1957)

<i>Václav Vaněček</i>	Keltská a germánsko-římská kapitola dějin státu a práva v Československu	5
<i>Jiří Kejř</i>	Poznání státu a práva v husitském revolučním hnutí – závažný úkol právní historie	77
<i>Valentin Urfus</i>	»Zášťí« v Čechách v polovině 15. století	90
<i>Bohuslav Roučka</i>	Poznámky k mapě hrdelních soudů v Čechách v první a ve druhé polovině 18. století	115
<i>Vladimír Růžička</i>	Vědecké zpracování české právní terminologie zvláště v 19. století	137
<i>Michal Lakatoš</i>	K otázce fašizace zákonodárství a právního řádu buržoasní republiky Československé	177

AKTUÁLNÍ GLOSÝ

<i>Michal Sczaniecki</i>	Dějiny státu a práva v lidově demokratickém Polsku	215
<i>Václav Vaněček</i>	Právně historická práce v současném Československu	226
<i>Jarmila Veselá</i>	Význam právnícké erudice pro práci v archivu	238

DISKUSE – REFERÁTY – ZPRÁVY

† Zygmunt Wojciechowski (<i>Vladimír Procházka</i>)		251
K otázce vzniku státu u polabsko-pobaltských Slovanů (<i>Vladimír Procházka</i>)		254
Právnícká práce o učení Petra Chelčického (<i>Jiří Kejř</i>)		261
Právní poměry poddaných v 16.–19. století ve světle nejnovějšího bádání v Československu a v Polsku (<i>Vladimír Procházka</i>)		263
Pravidla pracovního postupu při redakci »Historického slovníku české právní terminologie« (HiSP)		275

Právněhistorické studie 4 (1958)

<i>Hynek Bulín</i>	Počátky státu obodrického	5
<i>Vladimír Procházka</i>	Důkaz dopadením při činu a počátky svědeckého důkazu v právu slovanských národů	51
<i>Jiří Majer</i>	K nejstarším právním dějinám Kutné Hory	131
<i>Antonín Haas</i>	Pravomoc českého krále nad poddanskými městy a městečky	153
<i>Vladimír Růžička</i>	Právní terminologie v díle Karla Jaromíra Erbena	185
<i>Karol Ondris</i>	Upevnění sovětské moci na vesnici	197
<i>Jaroslav Houser</i>	K »péči« o nezaměstnané v předmnichovské republice	227

DISKUSE, RECENSE, ZPRÁVY

K 75. narozeninám akademika Václava Vojtíška (<i>Jiří Kejř</i>)	239
Přednášky českého právního historika v Moskvě a v Paříži:	
<i>I. Václav Vaněček</i> Problematika nejstarších státních útvarů na území Československa	241
<i>II. Václav Vaněček</i> Tři druhy stavovských shromáždění v českém státě 16. století	244
Czekanowského synthesa nejstarších slovanských dějin a problém dějin státu a práva u slovanských národů (<i>Vladimír Procházka</i>)	250
Václav Vaněček, Prameny k dějinám státu a práva v ČSR, I. Část: Do husitského revolučního hnutí (<i>Vladimír Procházka</i>)	255
Historia państwa i prawa Polski do roku 1795. Redaktor: Juliusz Bardach (<i>Vladimír Procházka</i>)	257
Jan Baszkiewicz, Powstanie zjednoczonego państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku (<i>Vladimír Procházka</i>)	262
Studie o husitských sněmech (<i>Jiří Kejř</i>)	269
Jiří Kejř, Právní život v husitské Kutné Hoře (<i>Václav Vaněček</i>)	275
Jiří Klabouch, Osvícenské právní nauky v českých zemích (<i>Václav Vaněček</i>)	279
Otto Placht, Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.–18. století (<i>Jiří Klabouch</i>)	287
K použití statistické metody při studiu poddanských poměrů v 16.–18. století (<i>Vladimír Procházka</i>)	292
Bratislavská rozprava o allodisaci poddanské půdy a dědickém právu poddaných na Slovensku v 18. století (<i>Vladimír Procházka</i>)	295
Právněhistorická konference v Praze 19. a 20. června 1957 (<i>Vladimír Procházka</i>)	298

Právněhistorické studie 5 (1959)

<i>Hynek Bulín</i>	Počátky státu veletského	5
<i>Jiří Kejř</i>	Právnícké otázky Husova quodlibetu	33
<i>Zdeněk Šimeček</i>	Renty a rentovní listiny v Českých Budějovicích	49
<i>Valentin Urfus</i>	Dva příspěvky k vývoji exekučního řízení v českém právu zemském	77
<i>Vladimír Procházka</i>	Poddanské nemovitosti na dominikální půdě v Čechách v letech 1550–1700	105
<i>Stanislav Balík</i>	Hrdelní právo podle massachusettského „Zákoníku svobod“ a jeho prameny	135
<i>Jaroslav Pošvár</i>	K dějinám zkoušení mince na Moravě	153
<i>Jiří Klabouch</i>	Zvláštní manželské právo osob židovského náboženského vyznání v letech 1783–1945	175
<i>Jaroslav Houser</i>	Boj dělnictva za odstranění zákazu koalic a rakouský koaliční zákon z r. 1870	211
<i>Martin Vietor</i>	K otázce vplyvu Maďarskej sovietskej republiky na revolučné robotnícke hnutie v Poľsku	233
<i>Jaroslav Houser</i>	Aplikace zákona o závodních výborech z r. 1921 za předmnichovské republiky	263

DISKUSE, RECENSE, ZPRÁVY

Prof. Rafał Taubenschlag – in memoriam (<i>Josef Klíma</i>)	279
Přednášky českého právního historika v Jugoslávii a v Belgii (<i>Václav Vaněček</i>)	282
Právněhistorické glosy k dějinám venkovského lidu v Čechách v době předhusitské	
I. Metoda zpracování právněhistorické tematiky (<i>Jiří Kejř</i>)	291
II. „České právo“, kolonizace a „německé právo“ (<i>Vladimír Procházka</i>)	301
Dvě nové práce z dějin čínského trestního práva (<i>Timoteus Pokora</i>)	321
Jankovičovy přehledy jugoslávských právních dějin (<i>Vladimír Procházka</i>)	326
Ke kritice článku o husitských sněmech (<i>Ivan Hlaváček</i>)	330
Kronika (<i>Jiří Kejř</i>)	333

Právněhistorické studie 6 (1960)

<i>Timoteus Pokora</i>	Prameny starého čínského práva	5
<i>Václav Vaněček</i>	Bartolovská pověst v Čechách	17
<i>Valentin Urfus</i>	K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům	39
<i>Jiří Klabouch</i>	Manželství vojenských osob v právu kapitalistické společnosti na území ČSR	67
<i>Václav Pokorný</i>	Volební zákonodárství v Čechách v letech 1848–1849	95
<i>Vladimír Růžička</i>	Význam Vočadlova „Českého právníka“ pro tvorbu právnické češtiny	111
<i>Jaroslav Houser</i>	Statutární předpisy odborových organizací před první světovou válkou	125
<i>Jaroslav Houser</i>	Pracovní poměry mládeže za předmnichovské republiky	149
<i>Karel Svoboda</i>	Socialistická industrializace a její odraz v sovětském právu (1926–1929)	189
<i>Radim N. Foustka</i>	Odras konečného přechodu od buržoasně demokratické formy vlády k fašistické v zákonodárství Německa v letech 1933 až 1935	223

DISKUSE, RECENZE, ZPRÁVY

Polská literatura o rodové problematice (<i>Vladimír Procházka</i>)	243
Nové knihy o čínském právu (<i>Timoteus Pokora</i>)	257
Boris Łapicki, Etyczna kultura starożytnego Rzymu a wczesne chrześcijaństwo (<i>Josef Klíma</i>)	263
Das Recht des alten Bömischen Staates im Buche C. Hellblings (<i>Jiří Kejř</i>)	266
Karol Rebro, Urbárska regulácia Márie Terézie a poddanské úpravy Jozefa II. na Slovensku (<i>Jiří Klabouch</i>)	270
František Matějka, Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska (<i>Vladimír Procházka</i>)	276
Kronika (<i>Jiří Kejř</i>)	281

Právněhistorické studie 7 (1961)

<i>Václav Vaněček</i>	1945–1960. Patnáct let lidově demokratického Československa	5
<i>Ján Grónský</i>	Vznik a upevnenie nejvyšších štátnych orgánov nového Poľska v r. 1944	17
SBORNÍK PRACÍ VĚNOVANÝCH K 500. VÝROČÍ NAROZENÍ M. VIKTORINA CORNELIA ZE VŠEHRD		
COROLLA DISERTATIONUM PIAE MEMORIAE MAGISTRI VICTORINI CORNELII DE VŠEHRD ANTE D ANNOS NATI DEDICATARUM		51
<i>Václav Vaněček</i>	Historická role právníkého díla mistra Viktorina Cornelia ze Všehrd	53
<i>J. B. Čapek</i>	Místo Všehrdovo ve vývoji českého a evropského humanismu	59
<i>František Čáda</i>	Všehrdovo právníkové dílo v dochovaných rukopisech	77
<i>Jiří Veselý</i>	Všehrd při práci (K otázce pramenů Všehrdova díla)	131
<i>Miroslav Boháček</i>	Římské a kanonické právo v díle Všehrdově	147
<i>Jiří Klabouch</i>	Všehrdovy teoretické představy o právu a jeho sociálně politická stanoviska	201
<i>Josef Markov</i>	Procesní právo v díle Všehrdově	233
<i>Valentin Urfus</i>	Všehrdovo pojetí majetkoprávních vztahů zemského práva českého	257
<i>Karel Malý</i>	Delikty moci a odboje v díle Všehrdově a zemském právu 15. a 16. století	275
<i>Emil Pražák</i>	Knihy devaterý jako dílo literární	289
<i>Emanuel Michálek</i>	K slovní zásobě a právní terminologii Knih devaterých	303
<i>Vladimír Růžička</i>	Dosavadní Všehrdovy oslavy	315
Resumé		321
AKTUÁLNÍ GLOSÝ		
<i>Leonard Bianchi</i>	Niekoľko otázok spolupráce československých a maďarských právních historikův	325
DISKUSE, RECENSE, ZPRÁVÝ		
O výklad dějin venkovského lidu v době předhusitské (<i>Jiří Kejř, Vladimír Procházka</i>)		333
Miroslav Boháček, Literatura středověkých právních škol v rukopisech kapitulní knihovny olomoucké (<i>Jiří Kejř</i>)		343
Alois Míka, Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století (<i>Vladimír Procházka</i>)		350
Jaroslav Houser, Vývoj hornického pojištění. K bojům našich horníků za kapitalismu (<i>Martin Vietor</i>)		358
Kronika (<i>Jiří Kejř</i>)		361

Právněhistorické studie 8 (1962)

<i>Akademik Vladimír Procházka</i>	Boj Komunistické strany Československa za socialistický stát a právo	5
<i>Bedřich Rattinger</i>	Nástin ústavního vývoje lidově demokratického Československa	21
<i>Jaroslav Houser</i>	Třídní podstata buržoazního pracovního a sociálního zákonodárství	79
<i>Martin Vietor</i>	Závislost' a zánik tzv. Slovenského štátu	97
<i>Valentin Urfus</i>	Český státoprávní program na rozhraní let 1860–1861 a jeho ideové složky	127
<i>Ladislav Lipscher</i>	Právo ľudu na odpor proti útlaku a buržoázne revolúcie	173
<i>Emil Pražák</i>	Tři všehrdovské příspěvky	213
<i>Karel Malý</i>	K trestněprávní ochraně mince v právu české stavovské monarchie	227
<i>Vojtěch Poláček</i>	Hlavní společenské faktory ve vývoji staroegyptského práva	237

MATERIÁLY

<i>Jiří Veselý</i>	Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad	261
<i>Vladimír Růžička</i>	Ukázky redakční práce na přípravě „Historického slovníku české právní terminologie“	281

DISKUSE, RECENZE, ZPRÁVY

Jaroslav Kudrna, Studie k barbarským zákoníkům Lex Baiuvariorum a Lex Alamanorum a počátkům feudálních vztahů v jižním Německu (<i>Vladimír Procházka</i>)	301
Zinaida Vladimirovna Udalcova, Itálie a Byzanc v V. století (<i>Jaromír Kincl</i>)	305
Z. M. Černilovskij, Voznikovenije rannefeodal'nego gosudarstva u pribaltijskich slavjan (<i>Vladimír Procházka</i>)	314
Jaromír Kincl, Stát a právo v germánsko-římské Burgundii v 5.–6. století (<i>Karel Malý</i>)	317

Václav Vaněček, České kobyly pole jako právní instituce (<i>Ius et libertas campi iumentorum a.D. 1281</i>) (<i>Jiří Klabouch</i>)	320
Václav Vaněček, Mistr Viktorin Cornelius ze Všehrd a další vývoj českého právnictví (<i>Emil Pražák</i>)	323
Valentin Urfus, Vznik a počátky konkursního práva v Čechách (<i>Miroslav Toegel</i>)	327
Josef Lepšík, Stavby obležení v Čechách v letech 1848–1853 (<i>Valentin Urfus</i>)	330
Jiří Klabouch, Politický konsens k manželství v Čechách (<i>František Roubík</i>)	333
Věra Olivová, Politika československé buržoazie v letech 1921–1923 (<i>Jaroslav Houser</i>)	335
Martin Vietor, K počiatkom buržoázneho súdnictva v ČSR. Justičné zapojenie Slovenska do ČSR a účasť súdov na perzekúcii robotníckeho hnutia na Slovensku v prvých rokoch ČSR (<i>Karol Rebro</i>)	338
Igor Daxner, Ľud'áctvo před Národným súdom 1945–1947 (<i>Ladislav Lipscher</i>)	342
Celostátní porada právních historiků (<i>Karel Litsch</i>)	345
Spolupráce maďarských a československých právních historiků (<i>Leonard Bianchi</i>)	348
Kronika (<i>Jiří Kejř</i>)	350

Právněhistorické studie 9 (1963)

ČLÁNKY

<i>Martin Vietor</i>	Vojenská diktatúra na slovenskom území okupovanom horthyovským Maďarskom (november–december 1938)	5
<i>Josef Blahož</i>	Rooseveltův Nový úděl a státní zřízení USA	51
<i>Valentin Urfus</i>	Český státoprávní program a české dělnické hnutí v období vzniku první dělnické strany v Čechách	97
<i>Jaroslav Houser</i>	Fašistická „sociální“ politika v době okupace	113
<i>Jaroslav Houser</i>	Útoky předúnorové reakce na znárodnění	129
<i>Zdeněk Madar</i>	Vznik státního socialistického vlastnictví a vývoj organizace průmyslu v Německé demokratické republice od roku 1945 do roku 1957	145
<i>Vladimír Procházka</i>	Typy poddanských nemovitostí v labské kotlině v 16. a 17. století	169
<i>Zdeněk Kryštůfek</i>	Bartolus de Saxoferrato	201
<i>Václav Vaněček</i>	Souvislost Velké Moravy se slovanským svazem Samovým	211
<i>Václav Vaněček</i>	Franské pomezí marky a jejich českomoravské sousedství v 9. století	229

MATERIÁLY

<i>Jiří Kejř</i>	Mírový projekt krále Jiřího z Poděbrad	249
<i>Jaroslav Pošvávř</i>	Brněnské právo viničné	273

AKTUÁLNÍ GLOSY

<i>Karel Malý</i>	Problémy právní historie v SSSR	285
-------------------	---------------------------------	-----

DISKUSE

Husitská ideologie a problémy jejího studia (<i>Jiří Kejř</i>)	289
Deset poznámek ke Ganevovu výkladu krátké redakce Zákona sudného ljudem (<i>Vladimír Procházka</i>)	302

RECENZE

T'ung-tsu Ch'ü, Law and Society in Traditional China (<i>Timoteus Pokora</i>)	318
E. Volterra, Istituzioni di diritto privato romano – M. N. Andreev, Rimsko častno pravo (<i>Milan Bartošek</i>)	321
Václav Vaněček, Dějiny státu a práva v Československu (<i>Martin Vietor</i>)	325
Karel Malý, K českému trestnímu právu 15.–16. století (<i>Václav Vaněček</i>)	328
Jaroslav Houser, Dětská práce a její právní úprava v našich zemích za kapitalismu (<i>František Mestitz</i>)	330
Gerhard Brehme, Die sogenannte Sozialisierungsgesetzgebung der Weimarer Republik (<i>Jaroslav Houser</i>)	334
Uwe-Jens Heuer, Allgemeines Landrecht und Klassenkampf (<i>Karel Litsch</i>)	336
Jiří Klabouch, Manželství a rodina v minulosti (<i>Jiří Kejř</i>)	339

Z NOVÉ LITERATURY

ZPRÁVY

Heinrich Felix Schmid, 14. VIII. 1896 – 6. II. 1963	373
III. československo-maďarská právněhistorická konferencia (<i>M. Vietor</i>)	375
Kronika (<i>Jiří Kejř</i>)	377
Resoluce z aktivu čs. právních historiků 1962	378

Právněhistorické studie 10 (1964)

ČLÁNKY

<i>Valentin Urfus</i>	Průmyslový liberalismus a české měšťanstvo v období národního obrození	5
<i>Vojtěch Poláček</i>	Mír v pojetí některých starověkých národů	33
<i>Karol Rebro</i>	Dědičské právo k urbárskej usadlosti od 18. storočia do buržoáznej revolúcie na Slovensku	57
<i>Vladimír Klokočka</i>	Delegované zákonodárství čtvrté republiky ve Francii	103
<i>Josef Hanzal</i>	Vesnická obec a samospráva v 16. a na počátku 17. století	135
<i>Edo Friš – Martin Vietor</i>	Formy a metody nacistické okupace v Československu	149

MATERIÁLY

<i>Milan Bartošek</i>	Periodizace římského práva	181
<i>Gertruda Železkovová</i>	Otázky národnej očisty v Dočasnom národním zhromaždení	195

RECENZE

Josef Tureček a kolektiv, Světové dějiny státu a práva ve starověku (<i>Vojtěch Poláček, Milan Bartošek</i>)	211
Vladimír Procházka, Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století (<i>Josef Válka</i>)	224
M. Adreev – D. Angelov, Istorija Bolgarskogo gosudarstva i prava (<i>K. Malý</i>)	229
Ernst Rudolf Huber, Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789, Bd. 1. Reform und Restauration (1789–1830) (<i>Valentin Urfus</i>)	232

Z nové literatury	235
-------------------	-----

ZPRÁVY

Zpráva z plenárnej porady autorov kolektívneho diela Dejiny štátu a práva v Československu za kapitalismu	269
Zpráva o založení Právněhistorickéj sekcije Slovenskej historickej spoločnosti v Bratislave (<i>L. Bianchi, K. Rebro</i>)	270
Úspešné napredovanie v pravidelných stykoch maďarských a československých právných historikov (<i>L. Bianchi, V. Hutta</i>)	270
III. medzinárodný kongres dejín európskeho odboja, 2.–4. septembra v Karlových Varoch (<i>M. V.</i>)	272
D. D. Mototolescu-Vadeni – 85letý	273
Karol Koranyi	274
Kronika (<i>Jiří Kejř</i>)	276

Právněhistorické studie 11 (1965)

ČLÁNKY

I. část

<i>Václav Vaněček</i>	60 let	5
<i>Jiří Kejř</i>	Ke zdrojům husitských názorů na teorii soudních důkazů	9
<i>Rudolf Turek</i>	K problému počátku raně feudálních emporových kostelů u nás	17
<i>Jiří Klabouch</i>	K reformním snahám v českém soudnictví kolem roku 1730	29
<i>Valentin Urfus</i>	„Předmerkantilistické“ zákonodárství v Čechách a jeho ráz	43
<i>Karel Kučera – Miroslav Truc</i>	Zahraniční studenti na pražské právnické fakultě v 17. století	53
<i>Vladimír Růžička</i>	Rozsudek	75
<i>Emanuel Michálek</i>	O ustálených spojeních v staročeských právních památkách	87
<i>Vladimír Procházka</i>	Církev a stát na slovanském Polabí a Pobaltí	95
<i>Jaroslav Kudrna</i>	K otázce jednoty Machiavelliho díla	111
<i>Akademik Vladimír Procházka</i>	Dvacet let nového Československa	127
<i>Jaroslav Houser</i>	Přenášení úkolů státních orgánů na společenské organizace ve vývoji československého socialistického státu	133
<i>Vilém Steiner</i>	K vývoji civilně procesní ochrany socialistického vlastnictví před vydáním občanského soudního řádu z r. 1950	153
<i>J. Čarvaga</i>	Organizácia a činnosť pracovných skupín Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy v Západoslovenskom kraji v roku 1945–1950	171
<i>Martin Vietor</i>	Systém okupačnej správy na slovenskom území obsadeném Horthyovským Maďarskom	197

MATERIÁLY

<i>Ladislav Hubenák</i>	Archívne prameny k dejinám štátu a práva na Slovensku za kapitalizmu (1848–1945) časť 1. do r. 1918	229
-------------------------	---	-----

RECENZE

Jaroslav Kudrna, Stát a společnost na úsvitě italské renezanze (<i>Valentin Urfus</i>)	251
--	-----

Leonard Bianchi, Právne formy monopolizácie za predmnichovskej republiky (<i>Karel Litsch</i>)	253
Jiří Kejř, Stát, církve a společnost v disputacích na pražské universitě v době Husově a husitské (<i>František Kafka</i>)	257
Jiří Kejř, Husitský právník mistr Jan z Jesenice (<i>Miroslav Truc</i>)	260

Z NOVÉ LITERATURY

KRONIKA, ZPRÁVY

Václav Vaněček, Právněhistorická jubilea	281
Karel Malý, Rozprava o právní romanistice	283
Vladimír Procházka, Rozprava o problematice dějin státu a práva slovanských národů	286
Jiří Kejř, 500. výročí mírových návrhů českého krále Jiřího	289
Jiří Kejř, Kronika	291

Právněhistorické studie 12 (1966)

ČLÁNKY

<i>Vojtěch Poláček</i>	Některé právní aspekty v Menandrově komedii Dyskolos	5
<i>Václav Vaněček</i>	Pronikání římského a kanonického práva na území dnešního Československa od 2. pol. 9 století do 1. pol. 14. století	27
<i>Bohuslav Roučka</i>	Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu	41
<i>Karel Litsch</i>	K historickým podmínkám vzniku nacismu a vývoji německého parlamentarismu	91
<i>Martin Vietor</i>	Pokusy slovenskej fašistickej vlády o záchranu tzv. slovenského štátu v r. 1943–1944	109
<i>Jaroslav Houser</i>	Odbory a lidově demokratický stát v předúnorovém období	137

MATERIÁLY

<i>Jiří Kejř</i>	Nové rukopisy mírového projektu krále Jiřího	153
<i>Ladislav Hubenáček</i>	Pramene k dějinám štátu a práva na Slovensku za kapitalismu (část II, III – Dokončení)	159
<i>Jaroslav Pošváb</i>	Královský registrátor a impressor J. J. Klauser (1705–1771)	177
<i>Leonard Bianchi</i>	Ľudové súdnictvo na Slovensku v rokoch 1945–1947	187
<i>Horst Kuntzschke</i>	Říšský soud – výsledek třídního kompromisu mezi buržoazií a junkery	199
<i>Werner Sellnow</i>	K otázce revoluce u Kanta	207

RECENZE

Elemér Pólay, <i>Differenzierung der Gesellschaftsnormen im antiken Rom</i> (<i>Milan Bartošek</i>)	221
Lubomír Havlík, <i>Velká Morava a středoevropští Slované</i> (<i>Vladimír Procházka</i>)	231
Stručné dějiny University Karlovy (<i>Jiří Klabouch</i>)	237
V. D. Koroljuk, <i>Zapadnyje slavjane i Kijevskaja Rus' v X–XI vv.</i> (<i>Vladimír Procházka</i>)	239

DISKUSE

Karel Bertelmann, <i>Malé zamyšlení nad F. D. Rooseveltem a fašismem</i>	243
Josef Blahož, <i>Otazník na New Dealem</i>	246

Právněhistorické studie 13 (1967)

ČLÁNKY

<i>Jaromír Kincl</i>	Nesvobodní ve franckých formulářových textech	5
<i>Jaroslav Kudrna</i>	Machiavelliho typologie městských států	45
<i>Josef Hanzal</i>	Příspěvek k ohlasu francouzských demokratických názorů v české právníké literatuře a publicistice druhé poloviny 18. století	63
<i>Valentin Urfus</i>	K vzájemnému poměru českého státoprávního programu a předbřeznové stavovské opozice v Čechách	85
<i>Jaroslav Bičovský</i>	Počátky právního zajištění dělníků proti následkům pracovních úrazů	105
<i>Ladislav Lipscher</i>	Obecné zriadenie na Slovensku (stav a vývin v rokoch 1918–1938)	123
<i>Jaroslav Houser</i>	Nucená práce a okupantské právo	157

MATERIÁLY

<i>Jaroslav Pošvár</i>	Ke středověké kodifikaci srbského horního práva	189
<i>Josef Lepšík</i>	Nové příspěvky k dějinám stanného práva	195
<i>Jaroslav Michl</i>	Nacistické zásahy do české pozemkové držby za okupace (normativní obraz)	229

DISKUSE

Karel Malý, st., K některým otázkám dějin socialistického státu a práva	259
---	-----

RECENZE

Stanislav Salmonovicz, Prawo karne oswieconego absolutyzmu (<i>Jiří Klabouch</i>)	267
Zdeněk Kryštůfek, Historické základy právního pozitivismu (<i>Vladimír Veverka</i>)	270
Ladislav Lipscher, K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918 až 1938 (<i>Jaroslav Houser</i>)	272
Karel Malý, Pozemkové zákony Říjnové revoluce (<i>E. A. Luckij</i> , Moskva)	274
Karel Bertelmann, Vývoj národních výborů do Ústavy 9. května (1945–1948) (<i>Jaroslav Houser</i>)	277
Dějiny státu a práva Ukrajinské SSR (<i>K. Malý, st.</i>)	283

Z nové literatury

ZPRÁVY

VIII. stretnutie československých a maďarských právnych historikov v Egeri (<i>L. Bianchi</i>)	311
Konference o právníké vzdělanosti na Slovensku a v Maďarsku (IX. setkání čs. a maď. práv. historiků) (<i>V. Urfus</i>)	312

Právněhistorické studie 14 (1969)

ČLÁNKY

<i>Jaroslav Houser</i>	Velká říjnová socialistická revoluce a české státoprávní požadavky ke konci první světové války	5
<i>Václav Vaněček</i>	Ke kořenům 28. října 1918	29
<i>Martin Vietor</i>	Zapojenie Slovenska do ČSR r. 1918	59
<i>Josef Blahož</i>	Boj o reformu Nejvyššího soudu USA a jeho význam pro stát a právo Spojených států	85
<i>Milan Bartošek</i>	Třídní základy římského procesního práva	117
<i>Václav Vaněček</i>	Problémy studia české právní kultury v Uhrách do poloviny 19. století	165
<i>František Holec</i>	Poříční právo na Novém Městě pražském	181
<i>Valentin Urfus</i>	Osvícenství a ekonomická ideologie v Čechách	201
<i>Eduard Vlček</i>	Vznik národních útvarů po VŘSR a jejich vývoj do konce občanské války	221

MATERIÁLY

<i>Jiří Kejř</i>	K privilegii knížete Soběslava II. pro pražské Němce	241
<i>Pecze Ferenc</i>	Ohlas českého hnutí v uherském parlamentě na začátku sedmdesátých let	259
<i>Miloslav Doležal</i>	Sociální dějiny, právní historie a některé aktuální metodologické otázky historie v NSR	267
<i>Ladislav Hubenák</i>	Archivní pramene k dějinám štátu a práva na Slovensku v období budovania socializmu (1945–1960)	275

RECENZE

H. J. Wolff, Die Attische Paragraphe (<i>J. Cvetler</i>)	291
Milan Bartošek, Římské právo a socialistická společnost (<i>V. Veverka</i>)	294
Cultus pacis (<i>V. Urfus</i>)	298
J. Beér – A. Csizmadia, Naše dějiny vo svetle právnej tvorby (<i>M. Vietor</i>)	300
K. Malý, Policejní a soudní perzekuce (<i>V. Vaněček</i>)	301
K. Laco, Ústava predmnichovskej ČSR a Ústava ČSSR, I. (<i>L. Soukup</i>)	305

Z nové literatury	309
-------------------	-----

KRONIKA

17. zasedání Société Jean Bodin o „velkých říších“ (<i>VI. Procházka</i>)	347
---	-----

Spolupráce právních historiků právnických fakult Humboldtovy a Karlovy university (<i>K. Litsch</i>)	348
Desiate stretnutie československých a maďarských právných historikov (<i>L. Bianchi</i>)	349
Za profesorem S. F. Kečekjanem (<i>K. Malý st.</i>)	350
JUDr. Vladimír Procházka, CSc., zemřel (<i>V. Vaněček</i>)	352
85 let akademika Václava Vojtíška (<i>V. Vaněček</i>)	353

Právněhistorické studie 15 (1971)

ČLÁNKY

<i>Václav Vaněček</i>	Ke kořenům 28. října 1918, II (do r. 1871)	5
<i>Jaroslav Houser</i>	Státoprávní programy na přelomu století	45
<i>Karel Litsch</i>	Všeobecné volební právo a jeho zavedení v Německu v 19. století	65
<i>Valentin Urfus</i>	K finanční pravomoci českého sněmu v 2. pol. 17. století	95
<i>Zdeněk Šimeček</i>	České Budějovice a Staré Město pražské	115
<i>Karel Malý</i>	Zločin urážky panovníka v českém právu doby předhusitské	141
<i>L. P. Laptěva</i>	Ruské styky Karla Kadlece	167
<i>Martin Vietor</i>	Nacionalismus a internacionalismus v politice vojnovědúcich štátov r. 1918	185

MATERIÁLY

<i>Jaroslav Morávek</i>	O životě a působení Františka Petrušky	207
<i>Jiří Kejř</i>	Z nové literatury o M. Mikuláši z Drážďan	221
<i>Georges Cronț</i>	Les recherches concernant l'histoire de l'état et du droit en Roumanie	231

RECENZE

Jiří Cvetler, Nejnovější práce čestného doktora Karlovy university E. Volterry	241
Timoteus Pokora, Derk Bodde and Clarence Morris, Law in Imperial China	247
Jiří Cvetler, Hans-Albert Rupprecht, Untersuchungen zum Darlehen im Recht der Graeco-ägyptischen Papyri der Ptolemaerzeit	253
Jiří Kejř, Knut Wolfgang Nörr, Zur Stellung des Richters im gelehrten Process der Frühzeit	257
Karel Malý, Dějiny státu a práva SSSR I	259
Karel Malý, st., Nové vydání dějin státu a práva Ukrajinské SSR	261
Karel Malý, Josef Markov, Důležitý příspěvek k starému českému procesnímu právu	263

POLEMIKA

Milan Bartošek, Autor a kritik	265
Z nové literatury	273

PŘÍLOHA

Bibliografie prací dr. Vladimíra Procházky (<i>Jiří Kejř</i>)	289
---	-----

Právněhistorické studie 16 (1971)

<i>Milan Bartošek</i>	Ciceronovo svědectví o Voconiově zákonu	5
<i>Jaromír Kincl</i>	Merovejské testamenty	33
<i>Zdeňka Hledíková</i>	Korektoři kléru pražské diecéze	71
<i>Jiří Veselý</i>	O soudu hejtmánství německých lén	113
<i>Štefánia Mertanová</i>	Rolnícké pomery v Zvolenskej stolici v svetle tereziánských urbárských súpisov	125
<i>Valentin Al. Georgescu</i>	Nouvelles données sur la réglementation des relations agraires en Valachie sous le règne d'Alex. Ipsilanti (1774–1782)	143
<i>F. M. Bartoš</i>	O původce prvního politického programu českého	161
<i>Valentin Urfus</i>	K pokusu o revizi zemského zřízení v Čechách na počátku 18. století	177
<i>Karel Litsch</i>	K problematice protektorátního trestního práva	199
<i>Stanislav Matoušek</i>	Slovenské národné povstanie a jeho štátoprávny význam	209

MATERIÁLY

<i>Martin Vietor</i>	Vznik Univerzity Komenského	241
<i>Karolina Adamová</i>	Za systematické rozvíjení československé právní archeologie	255

RECENZE

Quellen zur neueren Privatrechtsgeschichte Deutschlands (<i>Valentin Urfus</i>)	269
Právnická fakulta bratislavské university (<i>Jan Havránek</i>)	271
Tibor Hajdu, Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom (<i>Martin Vietor</i>)	274
Z nové literatury	281

KRONIKA

Martin Vietor, Tri konferencie o význame Maďarskej a Slovenskej republiky rád	311
Hynek Bulín, K sedmdesátinám prof. Jaroslava Pošváře	316
Leonard Bianchi, Profesor Štefan Luby – 60 ročný	318

Právněhistorické studie 17 (1973)

<i>Karel Vaš</i>	Perzekuce komunistů v parlamentě a ostatních zastupitelských sborech předmnichovského Československa	5
<i>Ladislav Hubenák</i>	Vznik Komunistické strany Československa	41
<i>Florián Sivák</i>	Opozícia poslancov KSČ na pôde buržoazneho parlamentu v prvom volebnom období v rokoch 1921–1925 a jej zameranie	61
<i>Jaroslav Houser</i>	Krize buržoazního parlamentarismu předmnichovské republiky	83
<i>Ladislav Soukup</i>	Zrušení šlechtictví v ČSR	101
<i>Leonard Bianchi</i>	Zákonodárstvo a vývoj priemyslu v Uhorsku za dualizmu (1867–1918)	113
<i>Dragutin Pelikán</i>	Pařížská komuna po stu letech	145
<i>Valentin Urfus</i>	Na okraj proticentralistických stanovisek v Čechách po polovině 18. století	173
<i>Vladimír Michajlovič Koreckij</i>	Některé úvahy k referátu profesora Hanse Thiemeho „Das heilige Römische Reich und seine Glieder (1200–1806)“	193
<i>Antonín Haas</i>	Omezení odúmrtí a vdovská třetina v starém českém městském právu	199

MATERIÁLY

<i>Václav Vaněček</i>	K pedagogickému a vědeckému profilu kateder právních dějin na našich právnických fakultách	219
<i>Ferenc Pecze</i>	Myšlenka trialismu v maďarské právnické literatuře v době kolem přelomu století	225
<i>Václav Šolle</i>	Archivní prameny k dějinám státu a práva na území České socialistické republiky v epoše kapitalismu	245

RECENZE

Z novinek sovětské právní historie (<i>Václav Vaněček</i>)	275
Josef Mečl, Stanislav Zdobinský, Právo v revoluci (<i>Ján Gronský</i>)	279
Istoria sovětského gosudarstva i prava, Moskva 1968, sv. I–II (<i>Ladislav Hubenák</i>)	283
Henryk Łowmiański, Początki Polski I–IV (<i>Hynek Bulín</i>)	285
Inkviziční procesy proti německým husitům (<i>Jiří Kejř</i>)	295

Giuseppe Grosso, Schemi giuridici e società nella storia del diritto romano (<i>Milan Bartošek</i>)	299
Petr Stein, Roman Law and English Jurisprudence yesterday and today (<i>Josef Karpát</i>)	307
Z nové literatury	311
KRONIKA	
Profesor dr. Jozef Markov osmdesiatročný	365
Medzinárodná pracovná konferencia o právnych dejinách a ústavnom práve	367
Sovietský právny historik v Bratislave	367
Dvě přednášky polských právních historiků	368
Konference o právnické vzdělanosti na Slovensku	370

Právněhistorické studie 18 (1974)

<i>Bohumil Kučera</i>	Československo-sovětská smlouva z roku 1943 – základ spolupráce a přátelství	5
<i>Ladislav Hubenák</i>	Vianočná dohoda o Slovenskej národnej rade – významný dokument protifašistického odboja	21
<i>Jozef Klimko</i>	Úprava južných hraníc Slovenska pri vzniku ČSR	39
<i>Karolina Adamová</i>	Soudní spory o Lidový dům v roce 1920	55
<i>Pavel Mates</i>	K právním otázkám nacionalizace a konfiskace v RSFSR v období od VŘSR do počátku NEPu	77
<i>Jaroslav Houser</i>	Vývoj buržoazních volebních soustav	103
<i>Andor Csizmadia</i>	Reformy správy miest v Uhorsku za dualismu	121
<i>Valentin Urfus</i>	K rozvoji českých státoprávních představ na přelomu šedesátých a počátkem sedmdesátých let minulého století	139
<i>František Hoffmann</i>	Popravčí zápisy jihlavské	163
<i>Štefánia Mertanová</i>	Vznik a vývoj spišského mestského práva	205
<i>Stanislav Balík</i>	Právní ochrana vynálezů v Anglii v 16.–18. století	237

MATERIÁLY

<i>Václav Vaněček</i>	Universita Karlova 1348–1973 (k 625. výročí založení)	271
<i>Zbyněk Švarc</i>	Almuženky – žebračky	283
<i>Jiří Kejř</i>	O státoprávním postavení Slezska do r. 1526	287
<i>Jozef Karpat</i>	Súčasný stav bádania o pojme „Corona regni Hungariae“	297
<i>Emanuel Michálek</i>	K dějinám české státnosti ve 14. století	303

RECENZE

V. Plevza, Slovenská štátnosť a slovenská otázka v politike KSC (Jiří Grospič)	305
Jozef Fischer, KSC – vedúca sila, zakladateľka a budovateľka národných výborov (Florián Sivák)	311
Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu, I, II (Ladislav Soukup)	315
Istoria gosudarstva i prava Beloruskej SSR 1917–1936 gg, tom 1 (Ladislav Hubenák)	319
Csizmadia – Kovács – Asztalos, Magyar állam és jogtörténet (Leonard Bianchi)	321
György Bónis, A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon; György Bónis, Középkori jogunk elemei. Római jog, kánonjog, szokásjog (Leonard Bianchi)	323
Závažné príspevky k právním dějinám Latinské Ameriky (Václav Vaněček)	327

F. G. Milkova, Pozemlenata sobstvenost v balgaskite zemi prez XIX vek (<i>Jiří Cvetler</i>)	329
Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379–1382 per Paulum de Janowicz archidiaconum Pragensem factae (<i>Jiří Kejř</i>)	335
Z nové literatury	339
KRONIKA	
Devadesátiny akademika Václava Vojtíška	372
Profesor Jiří Cvetler sedmdesátiletý	372
Profesor Karol Rebro šest'desiatnikom	375
Milan Bartošek šedesátiletý	376
Nedožitě padesátiny Vladimíra Procházky	377
Zpráva o průběhu celostátní právněhistorické oborové konference	378
Správa z právnohistorickej konferencie o dějinách správy v strednej Európe v poslednom storočí	381
Polská konferencia o autoritatívnych režimoch v mezivojnovom období	382

Právněhistorické studie 19 (1975)

Sedmdesátiny akademika Václava Vaněčka

ČLÁNKY

<i>Miloslav Doležal – Dragutin Pelikán</i>	30. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje československého lidu a osvobození Československa Sovětskou armádou	9
<i>Ladislav Hubenák</i>	Význam slovenského protifašistického odboja pre obnovu československého štátu na nových základoch	15
<i>Leonard Bianchi – Ján Bakiča</i>	Československé ľudovodemokratické právo v rokoch 1944–1948	43
<i>Karel Vaš</i>	Věznění komunistů v buržoazním Československu	65
<i>Bohumil Kučera</i>	Agrární zákonodárství vlády Lidové fronty ve Španělsku 1936–1939	105
<i>И. А. Исаев</i>	О частных лицах в хозяйственном праве СССР	121
<i>Valentin Urfus</i>	Hospodářskopolitický obsah říšské volební kapitulace a český kurfiřtský hlas v r. 1764	145
<i>Václav Vaněček</i>	Martin Carchesius-Kraus a Paul Negelein („Knížka obsahující stav městský“ z r. 1602 a její německá předloha z r. 1600)	161
<i>Josef Tlapák</i>	K některým otázkám poddanské nezákupní držby v Čechách v 16.–18. století	177
<i>Witold Maisel</i>	Formula processus iudicariii – code polonais de procédure civile de 1523	211

RECENZE

Encyklopedie antiky (<i>Peter Blaho</i>)	229
Problematika učebnic římského práva (<i>Milan Bartošek</i>)	235
Dzieje kodyfikacji prawa (<i>Peter Blaho</i>)	243
Henryk Łowmiański, Początki Polski V (<i>Hynek Bulín</i>)	247
Wiec – Rada – Sejm – Parlament, Referaty i Tezy (<i>Jozef Karpat</i>)	257
Stanisław Russocki, Protoparlamentaryzm Czech do początku XV wieku (<i>Hynek Bulín</i>)	261
Obnovený zájem o dějiny teorií přirozeného práva (<i>Václav Vaněček</i>)	267
Dve polské vysokoškolské učebnice všeobecných dejín štátu a práva (<i>Leonard Bianchi</i>)	271
Zdzisław Kaczmarczyk, Bogusław Leśnodarski, Historia państwa i prawa Polski, Tom II (<i>Jozef Karpat</i>)	275

Jogtörténeti tanulmányok (<i>Leonard Bianchi</i>)	279
V. M. Kuricyn, Perechod k Nepu i revoljucionnaja zákonnost (<i>Jozef Beňa</i>)	283

Z nové literatury

KRONIKA

Profesor František Čáda osmdesátiletý	321
Jubileum narození profesora Augusta Mířičky a profesora Josefa Prušáka	323
Právnohistorická konferencia v Krakove o dějinách trestného práva v strednej Európe	327
Právnohistorická konferencia v Rakúsku o kodifikáciách občianskeho práva v strednej Európe	328
Právnohistorická konferencia v Rumunsku	329
Česko-německé právněhistorické kolokvium 1974	330

Právněhistorické studie 20 (1977)

ČLÁNKY

<i>Václav Vaněček</i>	Nad dvaceti ročníky Právněhistorických studií	5
<i>Bohumil Kučera</i>	Košický vládní program a znárodnění	13
<i>Jozef Beňa</i>	Štátopravné aspekty riešenia vzťahu Čechov a Slovákov v rokoch 1944–1946	25
<i>Dieter Fally-Sell</i>	Vznik a tvorba lidového vlastníctví – ekonomická základna pro vývoj dělnické třídy v NDR (1945–1949)	55
<i>Jan Hurdík</i>	Právní aspekty ekonomických přeměn v československém hospodářství v letech 1945–1948	71
<i>Pavel Mates</i>	K procesu nacionalizace průmyslu střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944–1949	93
<i>Lubomír Kubů</i>	Normativní teorie v historickém kontextu buržoazního právního myšlení	113
<i>Valentin Urfus</i>	„Zakázané“ knihy v knihovně tereziánského centralisty	133
<i>Stanislav Balík</i>	Státní ústrojí Massachusetts v letech 1629–1644 (Z dějin ústavního práva USA v koloniálním období)	145
<i>Christel Siemon</i>	Sociální a právní důsledky zrušení nevolnictví v Meklenbursku	161
<i>Jiří Kejř</i>	Možnosti a meze právněhistorického bádání o počátcích měst	177

MATERIÁLY

<i>Leonard Bianchi</i>	Hlavní procesy s luďáky před Národním soudem v Bratislavě v letech 1945–1947	205
<i>Peter Blaho</i>	Štít a právo antického Říma, Bibliografie československých štúdií za roky 1945–1975	229

RECENZE

Hans Julius Wolff, Die banknotarielle Urkunde des römischen Ägypten; Hans Julius Wolff, Juristische Gräzistik – Aufgaben, Probleme, Möglichkeiten (<i>Jiří Cvetler</i>)	253
Jaromír Kincl, Otroci ve franckých právních pramenech 6. a 8. století (<i>Jiří Cvetler</i>)	255
Alexander Patschovsky, Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen (<i>Jiří Kejř</i>)	266
Leslaw Pauli, Infirmis sexus. Sytuacja prawna kobiet w świetle przepisów karnych ustawodawstwa statutowego miast włoskich (<i>Štefánia Mertanová</i>)	269

Józef Matuszewski, Polskie nazwisko szlacheckie (<i>Hynek Bulín</i>)	273
János M. Bak, Köntum und Stände in Ungarn im 14.–16. Jahrhundert (<i>Jozef Karpat</i>)	277
Pál Horváth, Tudománytörténeti é módszertani kérdések a jogtörténet köréből (<i>Jozef Karpat</i>)	281
Ján Baszkiewicz – Franciszek Ryszka, Historia doktryn politycznych i prawnych; Henryk Olszewski, Historia doktryn politycznych i prawnych (<i>Leonard Bianchi</i>)	286
Václav Král, Plán Zet (<i>Ladislav Suško</i>)	293
V. Plevza, M. Řehůřek, Revolucia v nástupe (<i>Pavel Mates</i>)	295
Z nové literatury	299
KRONIKA	
Zpráva o mezinárodní konferenci „Vznik a vývoj socialistického práva“	331

Právněhistorické studie 21 (1978)

STATĚ

<i>Dragutin Pelikán</i>	60 let Velké říjnové socialistické revoluce – 60 let vzniku sovětského státu a práva	5
<i>Ladislav Hubenák</i>	Komunistická strana Československa v novodobých dějinách československého státu a práva	27
<i>Josef Novotný</i>	Boj o první legislativní úpravu národních výborů v roce 1944	51
<i>Milan Kocích</i>	K mezinárodněprávním aspektům ochrany národnostních menšin v předmnichovské ČSR	73
<i>Bohumil Kučera</i>	Brněnský fašistický puč v roce 1933 před Státním soudem	85
<i>Karolina Adamová</i>	Aplikace zákona o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran a jeho skutečné zaměření (léta 1933–1938)	111
<i>Michal Potemra</i>	Právněhistorická argumentácia v slovenskom národnom programe v polovici 19. storočia	145
<i>Jozef Karpat</i>	Slovenský návrh z roku 1899 ako riešiť národnostnú otázku v Uhorsku	183
<i>Jiří Kejř</i>	Právní myšlení v dílech husitských teoretiků	197
<i>Richard Pomahač</i>	Idea přirozeného práva v díle M. T. Cicérona	211
<i>Stanislav Balík</i>	Monopoly v helenistickém a římském Egyptě do konce 2. století n. l.	237

RECENZE

Josef Poulík, Mikulčice (<i>Hynek Bulín</i>)	271
Renesancia štúdia rímskeho práva v NDR (<i>Peter Blaho</i>)	278
Právněhistorická urbanistika (<i>Václav Vaněček</i>)	282
Andor Csizmadia, A magyar közigazgatás fejlődése (<i>Josef Karpat</i>)	285
A. M. Davidovič, Samodržavije v epochu imperialismu (<i>Milan Kocích</i>)	289
Španělsko 1936–1939 (<i>Václav Vaněček</i>)	292
Formování světové socialistické soustavy v letech 1944–1949 (<i>Pavel Mates</i>)	295
Postavenie Národného frontu v politickom systéme ČSSR (<i>Florián Sivák</i>)	298
Pál Horváth, Özszehasonlító Jogtörténet (<i>Josef Karpat</i>)	302
Istorija gosudarstva i prava Ukrajinskoj SSR (<i>Ladislav Hubenák</i>)	306
Études d'histoire du droit pénal (<i>Ján Holák</i>)	311
AUBI No 18 (<i>Jiří Kroupa</i>)	317

Z nové literatury	321
MATERIÁLY	
Štát a právo antického Ríma. Bibliografia československých štúdií za roky 1945–1975. Dodatok (<i>Peter Blaho</i>)	347
KRONIKA	
Akademik Štefan Luby zomrel	351
Zomrel profesor Jozef Markov	352

Právněhistorické studie 22 (1979)

Václav Vaněček 1978 – rok významných výročí 5

ČLÁNKY

Ladislav Hubenák Február – historický medzník v dejinách československého štátu a práva 9

Leonard Bianchi Šestdesiat rokov od vzniku Československa. Historickoprávny pohľad na buržoáznodemokratickú republiku 39

Jozef Beňa K vývoju sovietskeho trestného práva v rokoch 1917–1920 65

Vladimír Němec Padesát let vývoje kodifikací obecného správního řízení v Československu 91

Zdeněk Masopust K počátkům formování pluralistické teorie v americké buržoazní politologii – A. F. Bentley 119

Л. П. Ланмева Н. Д. Иванишев (1811–1874 гг) и его работы по истории славянского права 137

Peter Blaho Nadobudnutie držby prostredníctvom otrokov v rímskom práve klasickom 153

MATERIÁLY

Pavel Mates Pozemkové reformy v zemích střední a jihovýchodní Evropy 1944–1948 – vítězství politiky komunistických stran 177

Karolina Adamová „Kladení“ svobodných nemovitostí měšťany a městy do zemských desek 205

Milan Bartošek Administrativní problémy antického Říma do poloviny 3. století př. n. l. 213

RECENZE

Vznik a vývoj socialistického práva (*Karel Malý*) 249

Milan Bartošek, Verrinae, Význam Ciceronových řečí proti Verrovi pro základní problémy státu a práva (*Peter Blaho*) 266

Ladislav Hubenák, Pramene našej istoty (*Jaroslav Chovanec*) 272

Aktualnyje problemy istorii gosudarstva i prava (*Ladislav Hubenák*) 276

Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej (1947–1952) (*Pavel Mates*) 279

Suchorukov, Zapadnogermanskaja buržuaznaja istoriografija sovetko-germanskich otnošenij 1917–1932 (*Ladislav Hubenák*) 284

Nové studie Marie Georgievny Manolové z bulharských právních dějin 19. století (<i>Jiří Cvetler</i>)	288
Očerki po istorii juridičeskich naučnych učrežďenij v ZSSR (<i>Ladislav Hubenák</i>)	293
Pál Horváth, A módszertani és koordinációs problémák szerepe a modern jogtörténetben (<i>Jozef Karpat</i>)	296
Političeskije učenija: istorija i sovremennosť. Domarxistskaja političeskaja mysl (<i>Zdeněk Masopust</i>)	301
Iván Bertényi, Az országbírói intézmény története a XIV. században (<i>Jozef Karpat</i>)	306
Z nové literatury	311
KRONIKA	
Budapešťská konference o vývoji městské a místní správy	353
Zpráva z antickej konferencie 1977	354
Mezinárodní právněhistorické kolokvium v Lipsku	357

Právněhistorické studie 23 (1980)

ČLÁNKY

<i>Stanislav Matoušek</i>	K vzniku Československé republiky	5
<i>Dragutin Pelikán</i>	Rozvinutá socialistická společnost v SSSR a dějiny sovětského státu a práva	51
<i>Jozef Beňa</i>	Prvé kodifikácie sovietskeho trestného práva	67
<i>Vladimír Čarvaga</i>	K problematike pozemkovej reformy zo zvláštnym zretelom na situáciu na Slovensku	93
<i>Jan Ryba</i>	Delikt krádeže a jeho trestání v Čechách v druhé polovině 19. století	125
<i>Valentin Urfus</i>	Stát a církve v návrhu na revizi zemského zřízení v Čechách v první třetině 18. století	147
<i>František Hoffmann</i>	K pracím o dějinách horního práva	161
<i>Peter Blaho</i>	Je obdarený manžel držitelom podľa práva?	201
<i>Milan Bartošek</i>	Administrativní problémy antického Říma	229

MATERIÁLY

Dva právněhistorické projevy na zahajovacím zasedání vědecké konference „Doba Karla IV. v dějinách národů Československa“, Praha, Karolinum, 29. 11. – 1. 12. 1978	267
1. Z úvodního projevu akademika Václava Vaněčka	267
2. Miloslav Doležal, Karlova koncepce českého státu v jeho vnitřních i vnějších vztazích	270

RECENZE

Jaroslav Chovanec, Československá socialistická federácia (<i>Florián Sivák</i>)	281
Pavel Mates, Právní problémy zespolečenštění průmyslu v Československu 1945–1947 (<i>Katarína Zavacká</i>)	285
Andor Csizmadia, A szociális gondoskodás változásai Magyarországon (<i>Jozef Karpat</i>)	288
T. Mihály Révész, A sajtópolitika egyes kérdései Magyarországon a kiegyezés után (<i>Jozef Karpat</i>)	293
Studien aus der neuer europäischen Verwaltungsgeschichte (<i>Jozef Karpat</i>)	297
Pět nových závažných knih k dějinám státu a práva u Slovanů (<i>Václav Vaněček</i>)	303
Sovietskaja istoriko-pravovaja nauka. Očerki, stanovlenija i razvitija	309
Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte (<i>Jan Tomeček</i>)	313

Edoardo Volterra, La „Graduum agnationis vetustissima descriptio“ segnalata da Cujas (<i>Jiří Cvetler</i>)	316
Károly Visky, Geistige Arbeit und die „artes liberalis“ in den Quellen des römischen Rechts (<i>Peter Blaho</i>)	319
Z nové literatury	323
DISKUSE	
Otazníky kolem marxistických učebnic římského práva (<i>Milan Bartošek</i>)	345
KRONIKA	
Aktuální metodologické otázky věd o starověku	355
Berlínské setkání právních historiků	358
Jednání právněhistorické sekce mezinárodní konference „Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR“	360
Mezinárodní konference romanistov a civilistov vo Varšave	363
Obhajoba doktorskej dizertačnej práce doc. JUDr. Leonarda Bianchiho, CSc.	365
Zemřel profesor Michail Andrejev	367
Prof. JUDr. Bohumil Kučera, DrSc., zemřel	369

Právněhistorické studie 24 (1981)

ČLÁNKY

<i>Karolina Adamová</i>	K otázce královské hodnosti a panovnické ideologie českého krále Vladislava I.	5
<i>Jaroslav Pošváv</i>	Vývoj mincovního práva v Čechách do tolarových mincovních řádů (1520–1528)	19
<i>Mária Vylvjalová</i>	Rukopisný spisok Mateja Bela o odstránení nevoľníctva	43
<i>Jozef Beňa</i>	Trestný zákoník RSFSR 1922 – základné inštitúty všeobecnej časti	77
<i>Pavel Mates</i>	Volební právo do parlamentu předmnichovské republiky a některé pokusy o jeho reformu	99
<i>Katarína Zavacká</i>	Právnohistorická literatura v ZSSR v letech 1917–1939	127
<i>Milan Bartošek</i>	Administrativní problémy antického Říma	145

MATERIÁLY

<i>Stanislav Balík</i>	Glosa k prvním 21 ročníkům PHS	187
<i>Jindra Schneiderová</i>	Mexická revoluce 1910–1917 a její vliv na společenské a státní zřízení v Mexiku	191
<i>Andor Csizmadia</i>	Právne tradície ako prekážka reforiem práva v Uhorsku v 19. storočí	205

RECENZE

Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily (<i>Hynek Bulín</i>)	215
Józef Matuszewski, Słowiański tydzień. Geneza, struktura i nomenklatura (<i>Hynek Bulín</i>)	233
Thomas Sporn, Die „Stadt zu polnischem Recht“ und die deutschrechtliche Gründungsstadt (<i>Jiří Kejř</i>)	237
Adam Vetulani, Z badań nad kulturą prawniczą w Polsce piastowskowskiej (<i>Milan Kocích</i>)	239
Alexander Patschovsky, Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert (<i>Jiří Kejř</i>)	242
Entwicklung der städtischen und regionalen Verwaltung in den letzten 100 Jahren in Mittel- und Osteuropa I, II, III (<i>Michal Potemra</i>)	246
Jozef Klimko, Slovenská republika rád (Pokus o socialistickú štátnosť) (<i>Dragutin Pelikán</i>)	251
Desať rokov československej federácie (<i>Ladislav Hubenák</i>)	254
B. S. Nikiforov, Latinskaja juridičeskaja frazeologia (<i>Peter Blaho</i>)	257

Z nové literatury

KRONIKA

Mezinárodní konference „Městské právo 16.–18. století v Evropě“	286
Právní historie ve Studentské vědecké a odborné činnosti na právnické fakultě UK ve šk. r. 1978–1979	288
Zpráva o pracovno-teoretickom seminári	292
Za JUDr. Václavem Ryněšem	295

Právněhistorické studie 25 (1983)

ČLÁNKY

<i>Václav Vaněček</i>	Ještě k charakteristice Karla IV. (Některé otázky)	5
<i>Václav Pokorný</i>	Zásahy rakouské vlády do všeobecných voleb do říšské rady v roce 1907 (Zákon a skutečnost)	19
<i>Florián Sivák</i>	Obmedzovanie imunity poslancov KSCĎ a snahy vládných koalícií postaviť KSCĎ mimo zákon v buržoaznej ČSR	51
<i>Jozef Beňa</i>	Košický vládný program a právna kontinuita ČSR	65

RECENZE

Karol Rebro, Socialistická spoločnosť a rímskoprávna kultúra (<i>Valentin Urfus</i>)	87
J. Matuszewski, Relacja Długosza o najezdzie tatarskim v 1241 roku (<i>Hynek Bulín</i>)	90
Karel Malý, Trestní právo v Čechách v 15.–16. století (<i>Valentin Urfus</i>)	93
Andor Csizmadia, Bürokrácia és közigazgatási reformok Magyarhobam (<i>Josef Karpat</i>)	97
J. Ruszoly, A. Választási bíraskodás Magyarországon 1848–1948 (<i>Michal Potemra</i>)	100
Florián Sivák, Z bojov KSCĎ proti buržoáznemu parlamentarismu (<i>Katarína Zavacká</i>)	105
Pál Horváth, Bevezetés az összehasonlító jogtörténet alapelemeibe (<i>Josef Karpat</i>)	107
Slova a dějiny, kolektiv pod vedením I. Nováka (<i>Vladimír Kindl</i>)	117
Istoria dreptului romanesc (<i>Leonard Bianchi</i>)	128

Z nové literatury

KRONIKA

Oblasťný vedecký seminár v Košiciach	159
XV. medzinárodný kongres historických vied v Bukurešti	164
Obhajoba habilitačnej práce JUDr. Petra Blahu, CSc.	167
Profesor dr. Jiří Cvetler osmdesátiletý	169
80 let profesora dr. Jaroslava Pošváře	170
Profesor dr. habil. Zdzisław Kaczmarczyk 1911–1980	171
Jiří Kejř šedesátiletý	173
Za Pavlem Kucharským	175
Zemřel JUDr. Milan Kocich († 17. 12. 1980)	176
Rejstřík k Právněhistorickým studiím 1–20	179

Právněhistorické studie 26 (1984)

ČLÁNKY

<i>Jaromír Kincl</i>	Studie o právní subjektivitě otroka u Římanů a Germánů	5
<i>Jaroslav Čechura</i>	Cisterciácké kláštery v českých zemích v době předhusitské ve světle řádových akt	35
<i>Jiří Veselý</i>	O přenesení působnosti hejtmanství německých lén na apelační soud na Hradě pražském	73
<i>Čtibor Moravčík</i>	Portáši – ochránci feudálního pořádku na Moravě	93
<i>Jozef Klimko</i>	Úsilie Slovákov o politické vyjadrenie práva na národné územie pred rokom 1918	109
<i>Ladislav Soukup</i>	Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR	127
<i>Peter Mosný</i>	Súdna aplikácia zákona na ochranu republiky do vypuknutia všeobecnej hospodárskej krízy na východnom Slovensku	143
<i>Leonard Bianchi</i>	Socialistické kodifikácie v Československu	161
<i>Pavel Mates</i>	K některým otázkám vývoje trestního práva v zemích střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944–1960	183

RECENZE

Essays on China's Legal Tradition (<i>E. Bayerleová</i>)	211
D. A. Musca, Le denominazioni del principe nei documenti epigrafici romani (<i>J. Cvetler</i>)	215
H. Łowmiański, Religia Słowian i jej upadek (<i>H. Bulín</i>)	219
H. Keller, Adelsherrschaft und städtische Gesellschaft in Oberitalien (<i>J. Kudrna</i>)	227
Karolus Quartus (<i>J. Kincl</i>)	233
G. Sasso, Nicoló Machiavelli (<i>J. Kudrna</i>)	241
J. Pelant, České zemské sněmy v letech 1471–1500 (<i>K. Malý</i>)	247
M. Hroch, Buržoazní revoluce v Evropě (<i>P. Mates</i>)	249
T. Vojtěch, Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách (<i>K. Kučera</i>)	253
J. Klimko, Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc (<i>K. Zavacká</i>)	261
B. Cybulski, Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (1918–1920) (<i>P. Mates</i>)	265

Z nové literatury	269
-------------------	-----

KRONIKA

Za Leonardom Bianchim (<i>J. Klimko</i>)	287
In memoriam Miroslava Boháčka (<i>J. Kejř</i>)	289

In memoriam prof. Václava Budila (<i>P. Blaho</i>)	290
Seminář o reformách Josefa II. (<i>P. Mates, K. Schelle</i>)	292
Konference k 35. výročí vydání zákona o SNB (<i>K. Schelle</i>)	295
Sekce dějin státu a práva v X. ročníku celostátní studentské vědecké konference v oboru právo (<i>V. Kindl</i>)	296

Právněhistorické studie 27 (1986)

ČLÁNKY

<i>Jaroslav Čechura</i>	Nejstarší český urbář	5
<i>Jiří Jurok</i>	Neznámý rukopis doby poděbradské	27
<i>Karolina Adamová</i>	K otázce konfedačních snah v českém státě na počátku 17. století	57
<i>Ladislav Soukup</i>	Zákon o tiskových urážkách z roku 1924	97
<i>Václav Vaněček</i>	O dějinách a tradici českého právnictví a Univerzity Karlovy	
<i>Ema Bayerlová</i>	Staročínští legisté a historické osudy jejich učení	131
<i>Adam Lityňski</i>	Vláda sněmíků v Polsku (od poloviny 17. století do roku 1717)	145
<i>Dieter Fally-Sell</i>	Zu den staats- und wirtschaftspolitischen Vorstellungen und Konzeptionen der KPD zur Neugestaltung Deutschlands nach Überwindung des Faschismus als Grundlage für entscheidende Veränderungen der rechtlichen Stellung der Arbeiterklasse (Februar 1933 bis Mai 1945)	161
<i>Jozef Beňa</i>	K formovaniu sovietskej federácie a vzniku ZSSR	169

DISKUSE

<i>Juraj Pavelek</i>	Ešte raz o autorstve rukopisného spisku „De servitute Hungarica“	185
----------------------	--	-----

RECENZE

State and Law in East Asia (<i>Timoteus Pokora</i>)	197
Ch'en, Paul Heng-chao, The formation of the Early Meiji Legal Order (<i>Timoteus Pokora</i>)	199
Rudolf Turek, Čechy v raném středověku (<i>Hynek Bulín</i>)	201
Rudolf Turek, Slavníkovci a jejich panství (<i>Hynek Bulín</i>)	208
Dušan Třeštík, Počátky Přemyslovců (<i>Hynek Bulín</i>)	213
Miloslav Polívka, Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce (<i>Marie Marečková</i>)	219
Hrdelní soudnictví mezi Sázavou a Brdy v 16.–18. století (<i>Jiří Pešek</i>)	221
Gaius, Učebnice práva ve čtyřech knihách (<i>Peter Blaho</i>)	226
Gy. Diósi, Contract in Roman Law from the Twelve Tables to the glossators (<i>Imrich Fekete</i>)	228

Rüdinger von Bruck, Wissenschaft, Politik und öffentliche Meinung (<i>Jaroslav Kudrna</i>)	232
Fridrich Meinecke heute (<i>Jaroslav Kudrna</i>)	235
Skúsenosti Októbra a ďalších socialistických revolúcií (<i>Florian Sivák</i>)	
Světová socialistická soustava v 50. letech (<i>Pavel Mates</i>)	240
Právní historie ve Vestniku drevnej istorii (<i>Michal Skřejpek</i>)	243
Z nové literatury	248
KRONIKA	
Profesor JUDr. Karol Rebro, DrSc., 70ročný	283
Setkání kateder dějin státu a práva	286
Konference k 60. výročí vzniku SSSR	288
Právní historie v soutěži SVOČ	289
Jubileum právníka-archiváře	295
Za JUDr. Jiřím Veselým	296

Právněhistorické studie č. 28 (1987)

ČLÁNKY

Za akademikem Václavem Vaněčkem	5
<i>Jiří Kejř</i> Trhy a trhové vsi v Čechách a na Moravě	9
<i>Karel Malý</i> Poznámky k činnosti soudu purkrabího kraje hradeckého na konci 16. stol.	45
<i>Jiří Jurok</i> Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské	75
<i>János Szita</i> Administrative Massnahmen gegen die ungarischen landwirtschaftlichen Arbeiter in der Mitte des vorigen Jahrhunderts in Ungarn	105
<i>Ladislav Hubenák</i> Parlamentné volby v roku 1935	115
<i>Dragutin Pelikán</i> Právní postavení Národní fronty Čechů a Slováků v letech 1945–1948	151

MATERIÁLY

<i>Stanislav Balík ml.</i> K správnímú vývoji Milánu od 11. století do roku 1535	159
<i>Karel Malý st.</i> Vznik a počáteční vývoj sovětského pozemkového práva	179
<i>Vladimír Kindl</i> Nový zákoník kanonického práva	187
<i>Jana Slunéčková</i> Vznik práva	209

RECENZE

Teoria obščestvenno-ekonomičeskoj formacii (<i>Petra Skřejpková</i>)	251
Hamza Gábor, Az ügleti képviselet (<i>Imrich Fekete</i>)	257
Nad pěti ročníky „The Journal of Roman Studies“ (<i>Michal Skřejpek</i>)	261
Elemér Pólay, Ursprung, Entwicklung und Untergang der Pandektistik (<i>Imrich Fekete</i>)	265
Jiří Kejř, Husité (<i>Karolina Adamová</i>)	268
Irena Kwiatkowska, Prawo karne w kodyfikacji rosyjskiej 1649 roku (<i>Karel Malý</i>)	274
Vladimír Dubský, Závodní výbory a rady v předmnichovském Československu (<i>Pavel Mates</i>)	276
Rosijskoe zakonodatělstvo X–XX věkov, Tom 1, Zakonodatělstvo Drevnej Rusi, Tom 2, Zakonodatělstvo perioda obrazovanija i ukreplenija Russkogo centralizovannogo gosudarstva (<i>K. Malý</i>)	279
Z nové literatury	281

KRONIKA

Konference k 40. výročí osvobození (<i>Karel Schelle</i>)	307
Obhajoba doktorské disertační práce doc. JUDr. Karla Malého, CSc. (<i>Vladimír Kindl</i>)	308
Vedecká konferencia v Košiciach (<i>Peter Mosný</i>)	311
Soutěž Studentské vědecké a odborné činnosti 1984–1985 (<i>Stanislav Balík</i>)	313
Zasedání právněhistorických kateder 1985 (<i>Zdeněk Pinda</i>)	319
Zpráva o 16. světovém kongresu historických věd ve Stuttgartu (<i>Jaromír Císař</i>)	320

Právněhistorické studie 29 (1989)

ČLÁNKY

<i>Eduard Vlček – Dragutin Pelikán</i>	70 let sovětského státu a práva	7
<i>Jaromír Štěpán</i>	Ke vzájemným vztahům brněnské a jihlavské knihy sentencí městského práva	27
<i>Jaroslav Čechura</i>	Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (v letech 1419–1420)	43
<i>Karel Beránek</i>	Příspěvky k dějinám české zemské pečeti	71
<i>Karolina Adamová</i>	K otázce českorakouského a českouherského konféderačního hnutí v letech 1619–1620	79
<i>Valentin Urfus</i>	Václav Arnošt Markvart z Hrádku, šlechtický právník, zemský hodnostář a manufakturní podnikatel (K problematice feudálního stavovství v pobělohorských Čechách)	91
<i>Čtibor Moravčík</i>	Politické delikty v praxi moravsko-slezského tribunálu v letech 1833–1848	103
<i>Ladislav Soukup</i>	K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848	115
<i>Karel Schelle</i>	Obecní samospráva v českých zemích v období buržoasní republiky	137
<i>Pavel Mates</i>	Projevy fašizace v českých zemích za tzv. II. republiky	157
<i>Josef Beňa</i>	Slovenské národné povstanie a ľudovo-demokratická Československá republika	185
<i>Jaroslav Houser</i>	Znárodnění na cestě k socialismu	201

RECENZE

Pavel Spunar, Repertorium auctorum Bohemorum provectorum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans (<i>J. Kejř</i>)	215
Štefanie Mertanová, Ius tavernicale (<i>K. Malý</i>)	219
Reiner Schröder, Zur Arbeitsverfassung des Spätmittelalters (<i>I. Hlaváček</i>)	223
Deutsche Verwaltungsgeschichte (<i>I. Hlaváček</i>)	225
Pavel Bělina, Česká města v 18. století a osvětské reformy (<i>V. Urfus</i>)	229
K vývoji právního postavení dělnické třídy za kapitalismu (<i>L. Hubenák</i>)	233
Z nové literatury	235

KRONIKA

Významná životní výročí pracovníků katedry dějin státu a práva právnické fakulty Univerzity Karlovy (<i>V. Kindl</i>)	257
60 let profesora Jaroslava Kudrny (<i>K. Malý</i>)	263

Právněhistorické studie 30 (1989)

STATĚ

<i>Timoteus Pokora</i>	Zkoušky v tradiční čínské státní správě a jejich vliv v jiných zemích	5
<i>Jaroslav Čechura</i>	Základní tendence ekonomického vývoje klášterního velkostatku v předhusitských Čechách	31
<i>Karolina Adamová</i>	K otázce přijetí České konfederace pražským generálním sněmem v roce 1619	55
<i>Karel Beránek</i>	Příspěvek k obnovení právnické fakulty v Praze (1624–1654)	71
<i>Karel Schelle</i>	Správní organizace Zakarpatské Ukrajiny v letech 1919–1938	85
<i>Blažena Antalová</i>	Politický a sociální zápas východoslovenského rolníctva za realizaci pozemkové reformy v letech 1945–1947	97
<i>Ladislav Vojáček</i>	Kontinuita a diskontinuita ve vývoji sřežení československých státních hranic po roce 1945	111

MATERIÁLY

<i>Peter Blaho</i>	Štát a právo antického Ríma. Bibliografia československých študií za roky 1976–1985	125
<i>Jaroslav Houser</i>	Československý odboj a Dohoda roku 1918	151
<i>Horst Schröder</i>	Zur historischen Stellung und der thematischen Bedeutung der revolutionären Bewegung in Mexiko und Finnland für die konzeptionelle Bestimmung einer „Allgemeinen Staats- und Rechtsgeschichte des Sozialismus“	169

RECENZE

Tři příspěvky z dějin řeckého práva (<i>St. Balík</i>)	183
Katherine S. Newman, Law and economic organization (<i>P. Skřejpková</i>)	185
Prawo rzymskie (<i>P. Blaho</i>)	187
Barbara Krzemieńska, Břetislav I. (<i>Vl. Kindl</i>)	191
Deutsche Verwaltungsgeschichte (<i>I. Hlaváček</i>)	199
Richard Marsina, Metodov boj (<i>H. Bulín</i>)	203
Václav Ledvinka, Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (<i>V. Urfus</i>)	208
Die Rolle der Juristen bei Entstehung des modernen Staates (<i>I. Hlaváček</i>)	211
D. M. Proektor, Fašizm: put agresii i gibeli (<i>P. Mates</i>)	216

Jozef Klimko, Tretia ríša a ľudácky režim na Slovensku (<i>K. Malý</i>)	218
Socialistický štát, náboženství a cirkev (<i>VI. Kindl</i>)	221
Československé dějiny v datech (<i>St. Balík ml.</i>)	223

ANOTACE

Michał Sczaniecki, Powszechna historia państwa i prawa (<i>St. Balík</i>)	225
Paul Ourliac – Jean Louis Gazzaniga, Historie du droit privé français (<i>St. Balík</i>)	225
M. Jaskólski, Skice o historii doktryn politycznych (<i>St. Balík ml.</i>)	226
Tradition und Herausforderung (<i>V. Urfus</i>)	226
Geórgios P. Nákos, Istoría ellinikón Dikaíou (<i>St. Balík</i>)	227
Johannes Triantaphyllopoulos, Das Rechtsdenken der Griechen (<i>St. Balík</i>)	228
Stefanos Kl. Paulos, Metavolés ton poion sto Attikó Díkaio (<i>St. Balík</i>)	229
Fumagalli, Marcella Balestri, Lex Junia de manumissionibus (<i>M. Skřejpek</i>)	229
Roma e le province (<i>M. Skřejpek</i>)	230
Hubert Drüppel, Iudex civitatis (<i>I. Hlaváček</i>)	230
Nový zájem o smírčí kříže (<i>V. Urfus</i>)	232
Elisabeth Labrousse, Essai sur la révocation de l'Edit de Nantes (<i>St. Balík</i>)	233
B. N. Florja, Rossija i češskoje vosstanije (<i>St. Marchal</i>)	233
Vojtěch Kopčan, Turecké nebezpečenství a Slovensko (<i>St. Marchal</i>)	234
Jitka Malečková, Reformy Selima III. (<i>St. Balík</i>)	235
Jean Louis Mestre, Introduction historique au droit administratif français (<i>St. Balík</i>)	236
Dvě práce o královské moci ve Francii (<i>St. Balík</i>)	236
Tři příspěvky z dějin státu a práva ve Francii (<i>St. Balík</i>)	237
Anne Lefebvre-Taillard, La Société anonyme (<i>St. Balík</i>)	238
Monografie z dějin správních institucí ve Francii (<i>St. Balík</i>)	239
Etudes d'Histoire du Droit a l'Epoque Contemporaine (<i>St. Balík</i>)	239
Jiří Pešek, Spisy okrasních soudů období 1850–1918 (<i>V. Urfus</i>)	240
Jiří Šouša, K vývoji českého zemědělství (<i>K. Adamová</i>)	240
Irena Homola, „Kwiat społeczenstwa“ (<i>J. Pešek</i>)	242
M. M. Glazunov, B. A. Mitrofanov, Pervyje sovjety (<i>J. Saveljev</i>)	243
Václav Melichar a kol. Lidová demokracie a socialistická revoluce (<i>P. Mates</i>)	244
Jozef Žatkuliak, Vývoj národných výborov na Slovensku (<i>P. Mates</i>)	246
Viera Pawliková-Vilhanová, Problémy kolonialismu a antikolonialismu v Africe v marxistickej viede (<i>St. Balík</i>)	247
S. Spurná, Ústav státu a práva ČSAV, Dílčí inventář (<i>St. Balík ml.</i>)	248

KRONIKA	
K. Malý, Právní historici na základních právněhistorických pracovištích v Československu v roce 1987	249
Společné zasedání kateder dějin státu a práva (<i>M. Boruhyová, M. Murárová, M. Skřejpek</i>)	255
85 let prof. Jiřího Cvetlera (<i>P. Mates</i>)	257
Jaroslav Houser – 75 let (<i>K. Adamová</i>)	259
60 let prof. JUDr. PhDr. Ladislava Hubenáka, DrSc. (<i>K. Malý</i>)	260
Doc. JUDr. Jan Vašečka, CSc. šedesátníkem (<i>P. Mates, K. Schelle</i>)	261
K šedesátinám doc. JUDr. Karla Litsche, CSc. (<i>J. Havránek, M. Svatoš</i>)	262
Soutěž Studentské vědecké a odborné činnosti na právnické fakultě UK (<i>St. Balík</i>)	264
Leslaw Pauli (2. 7. 1918 – 27. 9. 1986) (<i>K. Malý</i>)	265

Právněhistorické studie 31 (1990)

STATĚ

<i>Karel Schelle</i>	Vznik Československé republiky a státní správa	5
<i>Dagmar Baumannová</i>	K problematice vzniku a struktury německých teritoriálních států	43
<i>Jaroslav Čechura</i>	K některým aspektům právních vztahů poddanského městečka Manětína k vrchnosti do poloviny 15. stol.	69
<i>Eva Michalencová</i>	K historické genéze zavádění banského poriadku Maxmiliána II. z roku 1571	87
<i>Vladimír Gecelovský</i>	Charakter perzekúcie Cigánov v druhej polovici 18. storočia v Gemeri	110
<i>Jaroslav Houser</i>	Ke kritice národnostního programu sociální demokracie za Rakouska	119
<i>Peter Mosný</i>	Československý menšinový problém v mezinárodních zmluvách po prvej svetovej vojne	151

MATERIÁLY

<i>Karolina Adamová</i>	K politickému programu městského stavu v českém státě v roce 1619	169
<i>Josef Hanzal</i>	Josef Mikuláš Windischgrätz, osvícenský vědec a kritik Velké francouzské revoluce	176
<i>Valentin Urfus</i>	Nejvyšší zemský sudí František Karel Přehořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století	194
<i>Čtibor Moravčík</i>	Konkrétní formy spolupráce česko-slovenských a nacistických bezpečnostních orgánů v letech 1938–39	209

RECENZE

Peter Blaho, Härtel, Gottfried – Pólay, Elemér: Römische Recht und römische Rechtsgeschichte. Eine Einführung, Weimar 1987, 268 strán, tab., bibl., reg.	222
Jaroslav Kudrna, Feudalismus – Entstehung und Wesen, hrg. von Eckhard Müller-Mertens, Berlin, Akademie-Verlag 1985, 326 s.	226
Hynek Bulín, Matuš Kučera, Postavy veľkomoravskej histórie, Martin 1986, vydavateľstvo Osveta, 275 stran	232
Hynek Bulín, Henryk Łowmiański, Początki Polski VI, 1–2, Politiczne i społeczne procesy kształtowania się narodu do początku wieku XIV, Warszawa 1985, PWN, 1147 s.	243
Stanislav Balík, Hans Schlosser, tři cenné studie k dějinám trestního práva 16.–18. století	253

- Jiří Pešek, Jan Kracik – Michal Rózek, Hultaje, zloczyńcy, wszetecznicze w dawnym Krakowie. O marginesie społecznym XVI–XVIII w. Kraków, Wydawnictwo literackie 1986, 225 st. 256
- Ivan Hlaváček, Friedrich Battenberg (Hg), Das Achtbuch der Könige Sigmund und Friedrich III. Einführung, Edition und Register 260

Z NOVÉ LITERATURY

- Peter Blaho, Einleitung in die Klassischen Altertumswissenschaften. Ein Informationsbuch von einem Autorenkollektiv unter Leitung von Johannes Irmscher, Berlin 1986, 356 stran 266
- Stanislav Balík ml., J. G. Camiñas, La lex Remmia de calumniatoribus, Santiago de Compostela 1985, 131 stran 267
- Peter Blaho, Boras, Mile – Margetic, Lujo: Rimsko pravo, 2. izd. Zagreb 1986, XXIV, 309 stran 268
- Stanislav Balík, Instytucje Justyniana, prof. Cezary Kunderewicz 269
- Peter Blaho, Aulus Gellius, Atické noci 270
- Stanislav Balík, Konstantinos Th. Polyzoidis, To éthimon is to plésion tis orthódoxu Ekklisias 271
- Stanislav Balík ml., A. A. Čekalova, Konstantinopol v VI. veke
- Stanislav Balík, Alexis G. K. Savvidis, Tó Íkumenikó Byzantinó Krátos ké i'Emfánisi tú Islám 518–717 m. 272
- Stanislav Balík, Alexis G. K. Savvidis, Meletes Byzantis istorias illu – 13u éona 273
- Hynek Bulín, Józef Matuszewski, „Magnus“ in der Eigenschaft als Epitheton der Herrscher 274
- Stanislav Balík, G. G. Litavrin (red), Etnosocial'naja i političeskaja struktura rannefeodal'nych slavjanskich gosudarstv i narodnostej 274
- Stanislav Balík, Ja. A. Levickij, Gorod i feodalizm v Anglii 275
- Stanislav Balík, I. Malinowska-Kwiatkowska, Le droit de propriété d'après les status de certaines communes rurales de l'Italie médiévale (XIVe siècle) 276
- Stanislav Balík, Juliusz Bardach, O dawnej i niedawnej Litwie 276
- Karel Malý, Jaroslav Boubín, Počátky zástupnických vlád v Čechách, Folia historica bohemia 10 278
- Stanislav Balík, Erich Meuthen, Das Basler Konzil als Forschungsproblem der europäischen Geschichte 278
- Stanislav Balík, Stanislaw Plaza, Sejmiki i zjazdy szlacheckie województwa sieradzkiego. Ustrój i funkcjonowanie (1572–1632) 279
- Karel Malý, Josef Válka, Morava ve stavovské konfederaci roku 1619 (Pokus o vytvoření paralelních církevních a politických struktur v Čechách a na Moravě) 280

Stanislav Balík ml., W. Litewski, Landrecht des Herzogtums Preussen von 1620	281
Stanislav Balík, Christian Meiske, Das Sobornoe Uloženie von 1649	282
Stanislav Balík, Francies Oakley, The Western Church in the Later Middle Ages	282
Stanislav Marchal, Anton Špiesz, Bratislava v 18. storočí	283
Pavel Mates, N. F. Demidova, Služilaja bjurokratija v Rossi XVII v. i jej rol v formirovanii absoljutizma	285
Stanislav Balík ml., C. Beccaria, Dei delitti e delle pene	287
Stanislav Balík, Cecilia Noriega Elío, El Constituyente de 1842	288
Stanislav Balík, Thomas Faisst, Zur Geschichte, Entwicklung und Zukunft des nichtrechtsfähigen Idealvereins nach deutschen bürgerlichen Gesetzbuch	289
Stanislav Balík, Albert Mors, Die Entwicklung des Schulpflicht in Deutschland	289
Pavel Mates, N. V. Čerkasova, Formirovanije i razvitije advokatury v Rossiji 60–80 gody XIX v.	290
Stanislav Balík, Tři příspěvky k dějinám státu a práva v Rumunsku a jihovýchodní Evropě	292
Stanislav Marchal, Drahomíra Kopejtková, Počátky socialistického zemědělského družstevnictví v Československu (1948–1953)	294
Stanislav Balík, Karel Malý, Prameny ke studiu dějin státu a práva social. zemí I. SSSR 1917–1945	295
Stanislav Balík, Recherches sur l'histoire des institutions et du droit. Vydává Association d'histoire comparative des institutions et du droit. Řídí Vasile Gionea j., XI–XII	296
Karel Kučera, Pavla Horská – Jiří Kořalka – Josef Polišínský, Zahraniční konsuláty v Čechách do roku 1918	297
Karel Kučera, Antonín Kubáček, Činnost Svazu československých velkostatkářů v létech 1919–1943, Sborník archivních prací XXXVII/1987	298
Stanislav Balík ml., Pražský sborník historický, sv. 20	300
Stanislav Balík, Studia Iuridica Silesiana. Pod redakcją Adama Lityńskiego	301
KRONIKA	
Redakce, Životní jubilea pracovníků katedry dějin státu a práva PFUK	302
Renata Veselá, Setkání právních historiků	310
Peter Blaho, Rímske právo na konferencii v Rostocku	311
Stanislav Balík, Soutěž Studentské vědecké a odborné činnosti na právnické fakultě Karlovy univerzity v roce 1987–1988	314

Právněhistorické studie 32 (1992)

STATĚ

<i>Stanislav Balík</i>	Zrušení feudálních vztahů a snahy o osvobození půdy ve Francii za Ústavodárného shromáždění 1789–1791	5
<i>Irena Malinowska-Kwiatkowska</i>	Manželství před světským úřadem v předrevoluční Francii	25
<i>Michal Skřejpek</i>	Postavení a činnost sacra scrinia za dominátu	37
<i>Jiří Kejř</i>	Sporné otázky v bádání o tzv. Maiestas Carolinae	53
<i>Eva Michalencová</i>	K otázkám proveniencie mestského a banského práva Jihlavy a Banskej Štiavnice	83
<i>Marta Kadlecová</i>	Přípravné řízení v Obnoveném zřízení zemském	105
<i>Ladislav Vojáček</i>	Národní výbory v národnostně smíšených oblastech Čech a Moravy (1918–1920)	125

MATERIÁLY

<i>Václav Šolle</i>	Podíl revolučního roku 1848 na zrodu buržoazní justice v Rakousku	135
<i>Stanislav Balík ml.</i>	Jednota právnická v Praze v letech 1864–1882	145
<i>Karel Schelle</i>	Bibliografie k právním dějinám Moravy (1945–1985)	155

RECENZE

Lubomír E. Havlík, Geneze feudální společnosti a státu ve slovanském prostředí, Praha 1987 (<i>Hynek Bulín</i>)	193
Lubomír E. Havlík, Slovanské státní útvary raného středověku (<i>Hynek Bulín</i>)	197
A. A. Kotelnikova, Feodalism i gorod v Italii v VIII–XV vekach (<i>Jaroslav Kudrna</i>)	205
Ferdinand Opll, Stadt und Reich im 12. Jahrhundert (1125–1190) (<i>Ivan Hlaváček</i>)	209
Urkundenregesten zur Tätigkeit des deutschen Königs- und Hofgerichts bis 1451 (<i>Ivan Hlaváček</i>)	213
Franz Irsigler – Arnold Lassotta, Bettler und Gaukler, Dirnen und Henker (<i>Jiří Pešek</i>)	217
Nad edicí kutnohorských manuálů útrpného práva (<i>Jiří Pešek</i>)	221
Ideologie und Gesellschaft im hohen und späten Mittelalter (<i>Dagmar Baumannová</i>)	227
Hanna Zaremska, Niegodne rzemioslo. Kat w społeczeństwie Polski XIV–XVI w. (<i>Jiří Pešek</i>)	231
Jan Galandauer, Vznik Československé republiky 1918 (<i>Pavel Mates</i>)	235

ANOTACE

R. Herzog, Staaten der Frühzeit, Ursprünge und Herrschaftsformen (<i>Karolina Adamová</i>)	239
Reimer Müller, Polis und Res publica. Studien zum antiken Gesellschafts- und Geschichtsdenken (<i>Stanislav Balík</i>)	240
Henryk Łowmiański, Studia nad dziejami Słowiańszczyzny, Polski i Rusi w wiekach srednich (<i>Hynek Bulín</i>)	240
Istorija gosudarstva i prava zaurběžnych stran (<i>Stanislav Balík</i>)	242
M. G. Sverdlov, Ot Zakona Russkogo k Russkoj Pravdě (<i>Stanislav Balík</i>)	243
Waltraut Bleiber, Das Frankenreich der Merowinger (<i>Stanislav Balík</i>)	244
N. M. Nikolskij, Istorija russkoj cerkvi (<i>Stanislav Balík</i>)	245
Marian Biskup – Gerard Labuda, Dzieje zakonu krzyżackiego v Prusach (<i>Hynek Bulín</i>)	245
A. Abramski-Jerzy Konieczny, Justycjarjusze-Hutmani-Policjanci, Z Dziejów sluzb ochrony porzadku v Polsce (<i>Stanislav Balík</i>)	246
Zakonodatělnyje akty russkogo gosudarstva vtoroj poloviny XVI – pervoj poloviny XVII veka (<i>Stanislav Balík</i>)	247
Hans Schlosser, Die Strafe der Galeere als poena arbitraria in der mediterranen Strafpraxis (<i>Stanislav Balík</i>)	248
Dva příspěvky k dějinám sněmovnictví v Polsku (<i>Stanislav Balík</i>)	249
Bohuslav Balbín, Rozprava krátká, ale pravdivá (<i>Vladimír Kindl</i>)	249
Adam Lityński, Sejmiki ziemskie 1764–1793, Dzieje reformy (<i>Stanislav Balík</i>)	251
Adam Lityński, Sady i prawo w powstaniu kosciuszkowskim (<i>Stanislav Balík</i>)	252
Konstytucija SŠA, Istorija i sovremennost' (<i>Stanislav Balík</i>)	253
Dušan Uhlíř, Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu 1918–1938 (<i>Renata Veselá</i>)	253
Historie ekologie, Historical Ecology (<i>Karolina Adamová</i>)	254
Dvakrát z katedry pomocných věd historických a archivního studia FFUK v Praze (<i>Stanislav Balík ml.</i>)	255
Documenta Pragensis VII (<i>Karolina Adamová</i>)	256
Václav Tomek, Ideologie českého anarchismu (<i>Pavel Mates</i>)	258

KRONIKA

Zemřel Vladimír Růžička (<i>Jiří Kejř</i>)	261
80 let Václava Šolleho (<i>Karel Malý</i>)	263
Prof. JUDr. Karel Malý, DrSc., šedesátiletý (<i>Vl. Kindl</i>)	265
Mezinárodní právněhistorická konference „Velké kodifikace, vznik, institucionální obsah a recepce“ (<i>Vl. Kindl</i>)	269
Právní historici na XVIII. mikulovském sympoziu (<i>Karel Schelle</i>)	271
Kolokvium „15. březen 1939 a jeho důsledky“ (<i>Karel Schelle</i>)	273

Právněhistorické studie 33 (1993)

STATĚ

<i>Michal Skřejpek</i>	Vedoucí a personál císařských kanceláří za principátu	5
<i>Jan Čechura</i>	Člověčenství	33
<i>Petr Kreuz</i>	Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské a jeho výkon	53
<i>Karel Malý</i>	Französische Revolution von 1789 und ihr Reflex in den österreichischen Kodifikationen am Ende des 18. und Anfang des 19. Jhdts	89
<i>Stanislav Balík ml.</i>	Česká advokacie ve světle právních předpisů z let 1868–1914 a jejich dobového výkladu	97
<i>Zdeněk Šamberger</i>	K archivní restituci s Rakouskem po roce 1918	117
<i>Pavel Mates</i>	Trestní právo a trestní soudnictví mládeže v předmnichovském Československu	141

MATERIÁLY

<i>Karel Schelle</i>	Bibliografie k právním dějinám Moravy (1945–1985), II. část	155
----------------------	--	-----

RECENZE

Gerard Labuda, <i>Studia nad počatkami państwa polskiego</i> , tom II, Poznań 1988 (<i>Hynek Bulín</i>)	173
Dieter RübSamen, <i>Kleine Herrschaftsträger im Pleissenland</i> (<i>Ivan Hlaváček</i>)	180
Miroslav Černý, II „doctor decretorum“ Kuneš di Třebovel (<i>Jiří Kejř</i>)	182
František Hoffmann, <i>České město ve středověku – život a dědictví</i> (<i>Marek Lašťovka</i>)	184
Království dvojího lidu, české dějiny 1436–1526 v soudobé korespondenci, editor P. Čornej (<i>Karolína Adamová</i>)	187
Pavel Balcárek, <i>Státoprávní dějiny Moravy</i> (<i>Petr Kreuz</i>)	189
Ulrich Wehler, <i>Entsorgung der deutschen Vergangenheit</i> (<i>Jaroslav Kudrna</i>)	193

ANOTACE

Gutorov V. A., <i>Antičnaja social'naja utopija</i> (<i>Stanislav Balík</i>)	197
Šest příspěvků k řeckým a římským právním dějinám (<i>Stanislav Balík</i>)	197

Lazzarini, Sergio, Sepulcra familiaria (<i>Michal Skřejpek</i>)	199
Maria Vittoria Giangrieco Pessi, Situazione economico-sociale e politica finanziaria sotto i Severi (<i>Michal Skřejpek</i>)	200
Dušan Třeštík, Pád Velké Moravy (<i>Hynek Bulín</i>)	200
Giorgio Barone Adesi, Monachesimo ortodosse d'Oriente e diritto romano nel tardo antico (<i>Michal Skřejpek</i>)	201
Richard Marsina, Vytváranie systému včasnofeudálneho uhorského štátu (<i>Hynek Bulín</i>)	202
Giovanni Luchetti, La legittimazione dei figli naturali nelle fonti tardo imperiali e giustinianee (<i>Michal Skřejpek</i>)	203
Josef Žemlička, Raně feudální monarchie a královský titul u západních Slovanů (<i>Hynek Bulín</i>)	203
Milena Marešová, Příspěvek k dějinám krajských poprávců v předhusitských Čechách (<i>Petr Kreuz</i>)	204
Josef Žemlička, Ke zrodu vrcholně feudální „pozemkové“ šlechty ve státě Přemyslovců (<i>Hynek Bulín</i>)	205
Jiří Sláma, K počátkům hradské organizace v Čechách (<i>Hynek Bulín</i>)	205
Sprenger R. M., Viglius von Aytta und seine Notizen uber Beratungen am Reichskammergericht 1535–1537 (<i>Stanislav Balík</i>)	206
Karel Malý, Trestní právo v Čechách v 15.–16. století (<i>Ladislav Soukup</i>)	207
Juzefovič L. A., „Kak v posoľskich obyčajach veďotsja...“ (<i>Stanislav Balík</i>)	208
Jozef Matuszewski, Annales seu chronicae Jana Dlugosza w oczach Alexandra Semkowicza (<i>Hynek Bulín</i>)	209
Uruszczak W., Korektura praw z 1532 roku (<i>Stanislav Balík</i>)	209
Sprache – Recht – Geschichte, hrsg. J. Eckert, H. Hattenhauer (<i>Karolina Adamová</i>)	210
Groot A. J. de – Coppens E. C. C., Manuscripta canonistica latina (<i>Stanislav Balík</i>)	211
Schlosser H., Montesquieu: der aristokratische Geist der Aufklärung (<i>Stanislav Balík</i>)	212
Acta Universitatis Carolinae – Historia – Pocta prof. dr. Jaroslava Kadlece (<i>Vladimír Kindl</i>)	212
Robert Jutte, Die Anfänge des organisierten Verbrechen (<i>Karel Malý</i>)	213
Kreittmayr W. X. A. Frhr. von, Compedium codicis Bavarici civilis, judiciarii, criminalis et annotationum (<i>Stanislav Balík</i>)	213
W dwusetna rocznice wolnego sejmu (<i>Stanislav Balík</i>)	214
Dva pozoruhodné příspěvky k dějinám školství v Toulouse (<i>Stanislav Balík</i>)	214
Karel Schelle, Vývoj správy na Moravě a ve Slezsku (<i>Karolina Adamová</i>)	215

Neve P. L. (vyd.), Moorman van Kappen O. (vyd.), Conservare iura (<i>Stanislav Balík</i>)	216
M. G. Korotkich, Samoderžavije i sudebnaja reforma 1864 g. v Rossii (<i>Pavel Mates</i>)	217
Hattenhauer Hans, Geschichte der deutschen Nationalsymbole (<i>Petra Skřejpková</i>)	219
Leonard W. Cowie, Robert Wolfson – Years of Nationalism (<i>Petra Skřejpková</i>)	220
Dejiny Slovenska III. – od r. 1848 do konca 19. storočia (<i>Ladislav Hubenák</i>)	222
U. Flossmann, Österreichische Privatrechtsgeschichte, II. vydání (<i>Karel Malý</i>)	223
Konstytucje Polski (<i>Stanislav Balík</i>)	224
O. Kimminich, Religionsfreiheit als Menschenrecht (<i>Petra Skřejpková</i>)	225
H. Hattenhauer, Europäische Rechtsgeschichte (<i>Karel Malý</i>)	226
Duverger, M., Constitutions et documents politiques (<i>Stanislav Balík</i>)	227
Historycy warszawscy ostatnich dwóch stuleci (<i>Hynek Bulín</i>)	228
Gerhard Oberkofler, Die Vertreter des Römischen Rechts mit deutscher Uterrichtssprache an der Universität in Prag (<i>Petra Skřejpková</i>)	228
Jan Rychlík, K otázke postavenia českého obyvateľstva na Slovensku v r. 1938–1945 (<i>Dan Holubkov</i>)	229
Les dimensions universelles des droits de l'homme (<i>Stanislav Balík</i>)	230
 KRONIKA	
Jaromír Kincl (<i>Michal Skřejpek</i>)	233
In memoriam Jiřího Cvetlera (<i>Eduard Vlček</i>)	237
Za JUDr. Jaromírem Štěpánem, CSc. (<i>Vladimír Kindl</i>)	239
Na okraj nedožitého jubilea prof. Dr. Jana Kaprase (<i>Vladimír Kindl</i>)	241
Vznikl Ústav právních dějin na právnické fakultě UK v Praze (<i>Ladislav Soukup</i>)	247
450 let od shoření desk zemských (<i>Pavla Burdová</i>)	249
Právněhistorická konference v Lipsku (<i>Karel Malý</i>)	251
Právníci k výročí narození T. G. Masaryka (<i>Karel Schelle</i>)	253

Právněhistorické studie 34 (1997)

Šedesáté páté narozeniny prof. JUDr. Karla Malého, DrSc. 5

STATĚ

<i>Jaromír Kincl</i>	Zákony – Ciceronův dialog o nejlepším právu	7
<i>Lenka Bobková</i>	Poměr korunních zemí k Českému království ve světle ustanovení Karla IV.	17
<i>Jaroslav Čechura</i>	Zákup na statcích vyšehradské kapituly ve 14. a 15. století	39
<i>Jiří Kejř</i>	Počátky a upevnění stavovského zřízení v Čechách	63
<i>Winfried Eberhard</i>	Zur spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Theorie ständischer Repräsentation und Herrschaftsbeteiligung in Europa	97
<i>Eva Michalencová</i>	Vplyv uhorského a českého banského práva na tvorbu banských zákonov Srbska, Bosny a Turecka v období feudalizmu	109
<i>Petr Kreuz</i>	Čarodějnické procesy na Nymbursku na počátku 17. století	127
<i>Ladislav Voják</i>	Pruské celní předpisy z roku 1818 a jejich význam pro ekonomickou integraci německých států	163
<i>Petra Skřejpková</i>	K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva	183
<i>Stanislav Balík ml.</i>	Právní předpisy o advokacii v Čechách v letech 1918–1938 a jejich dobová interpretace	199

MATERIÁLY

<i>Michal Skřejpek</i>	Pohanští Římané a římsští křesťané	213
<i>Noemi Rejchrtová</i>	Poznámky církevního historika ke kultuře a snášenlivosti	219
<i>Werner Ogris</i>	Rede anlässlich der Promotion zum Doktor der Rechtswissenschaften ehrenhalber	224

RECENZE

Milan Bartošek, Škola právníckého myšlení		
Peter Blaho, Herbert Hausmaninger, Praktické štúdie z rímskeho práva (<i>Michal Skřejpek</i>)		229
Alena Frolíková, Rané křesťanství očima pohanů (Svědectví řecky a latinsky píšících autorů 1.–2. století) (<i>Michal Skřejpek</i>)		232

Miroslav Flodr, Právní kniha města Brna z poloviny 14. století (<i>František Hoffmann</i>)	234
Jindřich Francek, Chlumecké hrdelní příběhy (<i>Petr Kreuz</i>)	240
Geschichtswissenschaft vor 2000. Perspektiven der Historiographie, Geschichtstheorie, Sozial- und Kulturgeschichte, Festschrift für Georg G. Iggers zum 65. Geburtstag (<i>Jaroslav Kudrna</i>)	242
Jaroslav Chovanec, Peter Mozolík, Ústava Slovenskej republiky (<i>Katarína Zavacká</i>)	249
ANOTACE	
Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc. k 65. narozeninám (<i>Jaromír Císař, Jan Kuklík</i>)	257
Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc. (<i>Petr Kreuz</i>)	264
Alan Watson, International Law in Archaic Rome. War and religion. (<i>Michal Skřejpek</i>)	266
Karol Rebro, Peter Blaho, Rímské právo (<i>Michaela Židlická</i>)	267
Andrew Lintott, Imperium Romanum: Politics and Administration (<i>Michal Skřejpek</i>)	269
Jiří Rajmund Tretera, Synagoga a cirkve kdysi a dnes. Kapitoly z právních dějin, I. (<i>Miroslav Černý</i>)	271
Tankred Koch, Geschichte der Henker, Scharfrichter-Schicksale aus acht Jahrhunderten (<i>Petr Kreuz</i>)	273
Vincenzo Giuffrè, La „repressione criminale“ nell’esperienza romana (<i>Michal Skřejpek</i>)	275
Hans Hattenhauer, Geschichte des deutschen Beamtentums, 2. vyd. Handbuch des öffentlichen Diensten (<i>Jiří Šouša</i>)	277
Z novinek německé historiografie raného středověku (<i>Ivan Hlaváček</i>)	280
Zdeňka Hledíková, Biskup Jan IV. z Dražic (<i>Petr Kreuz</i>)	284
F. J. Hospach, Diäten in Deutschland. Eine verfassungsgeschichtliche Studie. Inauguraldisseration zur Erlangung der Doktorwürde der Juristischen Fakultät der Eberhard-Karls-Universität zu Tübingen (<i>Stanislav Balík st.</i>)	285
Hugo Schwendenwein, Die Universität im Spannungsfeld von Kirche und Staat. Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften (<i>Radim Seltenreich</i>)	286
Daniel Doležal, Trutnovská manská soustava a její kniha z let 1480–1539 (<i>Petr Kreuz</i>)	287
O. Subtefnij, Ukrajina. Istorija. Pereklad z anglj’skoj Jurka Ševčuka. Vstupna staťja S. V. Kul’čic’kogo (<i>Stanislav Balík st.</i>)	288

Pavla Burdová, Desky zemské, Sborník archivních prací, roč. XLIII, 1993, č. 2 (<i>Karolina Adamová</i>)	289
Hans-Jürgen Becker, Das Gericht Bornheimer Berg. In: Überlieferung, Bewahrung und Gestaltung in der rechtsgeschichtlichen Forschung (<i>Radim Seltenreich</i>)	290
P. Jurek, Funkcjonowanie śląskich zgromadzen stanowych na przykładzie 1715 roku (<i>Stanislav Balík st.</i>)	291
Jean Barbey, Etre roi, Le roi et son gouvernement en France de Clovis à Louis XVI. (<i>Běla Riegrová</i>)	292
Francois Olivier-Martin, Histoire du droit français des origines à la Révolution (<i>Stanislav Balík st.</i>)	294
Eva Procházková, Perzekuce romských kočovníků v českých zemích v 18. století (Na základě rozboru ortelních manuálů pražského apelačního soudu) (<i>Petr Kreuz</i>)	295
Didier Linotte, Les constitutions françaises (<i>Běla Riegrová</i>)	296
S. B. Black, Local Government, Law and Order in pre-reform English parish, 1790–1834 (<i>Stanislav Balík st.</i>)	297
Gerald Kohl, Jagd und Revolution: Das Jagdrecht in den Jahren 1848 und 1849 (<i>Petra Skřejpková</i>)	298
Labor Law in America: Historical und Critical Essays (<i>Stanislav Balík st.</i>)	300
Friedrich Nietzsche, O užitku a škodlivosti historie pro život, Nečasové úvahy I. (<i>Běla Riegrová</i>)	301
Jenek Kober, Právnícké jednoty na Moravě a ve Slezsku (<i>Hynek Bulín</i>)	303
R. Astorri, Le leggi della Chiesa tra codificazione latina e diritti particolari. Publicazioni della università di Pavia. Studi nelle scienze giuridiche e sociali, Nuova serie, volume 63 (<i>Stanislav Balík st.</i>)	304
Józef Ciągwa, Imunitet parlamentarny posłów Sejmu Śląskiego w latach 1922–1939 (<i>Pavel Mates</i>)	305
A. Lityński, Wydział karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad cześcią ogólną kodeksu karnego. Prace naukowe uniwersytetu śląskiego, nr. 1172 (<i>Stanislav Balík st.</i>)	307
Eva Broklová, Češi a Slováci 1918–1938 (<i>Zdeněk Šamberger</i>)	308
A. Lityński, Inaczej o pierwszej dekadzie Polski Ludowej. Obraz sądów karnych. Podstawy prawa terroru. O niektórych zmianach w prawie karnym pierwszej dekady Polski Ludowej (<i>Stanislav Balík st.</i>)	310
Philippe Sueur, Histoire de droit public français XV ^e –XVIII ^e siècle. La constitution monarchique. Affirmation et crise de l'Etat sous l'Ancien Régime. La genèse de l'Etat contemporain (<i>Běla Riegrová</i>)	311
Gábor Klaniczay, Gerard van Swieten und die Anfänge des Kampfes gegen Aberglauben in der Habsburger-Monarchie (<i>Karel Malý</i>)	313

Petr Strečo, Karpatsko-ukrajinský stát. O dějinách osvobozovacího zápasu karpatských Ukrajinců 1919–39 (<i>Jurij M. Bysaka</i>)	314
Češi a Slováci ve střední Evropě ve 20. století (<i>Ladislav Soukup</i>)	316
ZPRÁVY	
In memoriam Irena Malinowska-Kwiatkowska (1925–1994) (<i>Andrzej Dziadzio</i>)	319
Za Jaroslavem Kudrnou (<i>Jiří Malíř, Tomáš Knoz</i>)	321
Za profesorem Hynkem Bulínem (<i>Pavel Mates</i>)	322
Vědecká konference o historii a současnosti právní úpravy základních práv a svobod (<i>Karel Schelle</i>)	324
Vědecká konference o právní vědě v meziválečném období (<i>Karel Schelle</i>)	325
Vědecká konference o historii a současnosti veřejné správy (<i>Karel Schelle</i>)	326
I. sympozium českých a slovenských romanistů (<i>Karel Schelle, Michaela Židlická</i>)	328
Právněhistorický seminář „Český stát a Německá říše“ (<i>Ladislav Soukup</i>)	330

Právněhistorické studie 35 (2000)

STATĚ

<i>Petr Bělovský</i>	Ius respondendi – několik hypotéz o působení římské jurisprudence	5
<i>Aleš Pořízka</i>	Římská rota a středověký systém papežských provizí	21
<i>Ivan Hlaváček</i>	Zu den Ernennungen der öffentlichen Notare im vorhussitischen Böhmen	59
<i>Pavel Kraft</i>	Vyškovská synodální statuta (1413)	67
<i>Eva Michalencová</i>	Banský poriadok pre Idriju z roku 1580	85
<i>Ladislav Vojáček</i>	Pokusy o reorganizaci Německého celního spolku	105
<i>Zdeněk Šamberger</i>	Státoprávní názory Karla Havlíčka v době Slovanského sjezdu 1848	121
<i>Andrzej Dziadzio</i>	Einführung des Religionszwangs in Österreich durch den Verwaltungsgerichtshof 1875–1918	147
<i>Vladimír Mikule</i>	Správní právo a veřejná správa na území České republiky od r. 1945	159

MATERIÁLY

<i>Jiří Kejř</i>	Příspěvek české kodikologie k právní historii	201
<i>Miroslav Černý</i>	Interdikt nad Prahou v roce 1411	225
<i>Jan Kuklík</i>	Pozůstalosti významných československých právníků a politiků v Hoover Institution Archives, Stanford University, Kalifornie	231

RECENZE

Netradiční pohled na římské trestní právo (<i>Michal Skřejpek</i>)	241
Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.–18. století, Sborník (<i>Petr Kreuz</i>)	245
Henry Kissinger, Umění diplomacie, Praha 1966, 916 s. (<i>Pavel Mates</i>)	254

ANOTACE

Wirkungen der europäischen Rechtskultur (<i>Jiří Kejř</i>)	259
Roman Statutes, ed. H. M. Crawford (<i>Michal Skřejpek</i>)	261
Collatio iuris romani (<i>Michal Skřejpek</i>)	262
Franciszek Longchamps de Bériér, Il fedecomesso universale nel diritto romano classico (<i>David Falada</i>)	267
Michaela Židlická, Negotiorum gestio (<i>Michal Skřejpek</i>)	272
Jiří Kejř, Vznik městského zřízení v českých zemích (<i>Karolína Adamová</i>)	274

Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348–1998 (<i>Ladislav Soukup</i>)	276
Jiří Kejř, Pronikání kanonického práva do českého státu ve středověku (<i>Pavel Kraft</i>)	280
Rudolf Hoke, Österreichische und Deutsche Rechtsgeschichte (<i>Karolina Adamová</i>)	282
Jan Hus – Zwischen Zeiten, Völkern, Konfessionen (<i>Karolina Adamová</i>)	284
Pavel Macek, Lubomír Uhlíř, Dějiny policie a četnictva, I. Habsburská monarchie /1526–1918/ (<i>Pavel Mates</i>)	286
M. Stolleis, Juristen, Ein biographisches Lexikon, Von der Antike bis zum 20. Jahrhundert, München 1995, 592 s. (<i>Petra Skřejpková</i>)	288
Hrdelní soudnictví českých zemí, Soupis pramenů a literatury (<i>Petr Kreuz</i>)	289
Jiří Novotný, Jiří Šouša, Banka ve znamení zeleného čtyřlístku, Agrární banka 1911–1938 /1948/ (<i>Ladislav Soukup</i>)	295
Právníci na Univerzitě Komenského v Bratislavě. 75 rokov činnosti Právnickej fakulty UK /1921–1996/ (<i>Ladislav Vojáček</i>)	296
Dekrety prezidenta republiky 1940–1945, Dokumenty I. a II. díl (<i>Jan Kuklík</i>)	298
Gedächtnisschrift Herbert Hofmeister (<i>Karolina Adamová</i>)	302
 KRONIKA	
Životní jubileum Jiřího Kejře (<i>Karolina Adamová</i>)	304
Rostislav Nový /1932–1996/ (<i>Jiří Šouša</i>)	306
Za profesorem dr. Floriánem Sivákem (<i>Ladislav Soukup</i>)	308
Právněhistorická konference. Vývoj československého práva 1945–1990 (<i>Ladislav Soukup</i>)	310

Právněhistorické studie 36 (2003)

STATĚ

<i>Michaela Židlická</i>	Vývoj právní úpravy při hrozící škodě v římském právu	5–12
<i>Michal Skřejpek</i>	Multa sanxit civium	13–20
<i>Michal Tomášek</i>	Právo středověké Číny	21–41
<i>Vít Dovalil</i>	Římské právo ve středověké Anglii 12. a 13. století. Vacariova recepcce a alternativy	43–64
<i>Marek Starý</i>	Spor o fulnecké panství mezi opavskými Přemyslovci a pány ze Šternberka v letech 1437–1441	65–73
<i>Jiří Georgiev</i>	Jindřich Jaroslav Clam-Martinič a počátky obecní samosprávy v Rakousku	75–111
<i>Ladislav Vojáček</i>	Počátky nařizovací činnosti ministra s plnou mocí pro správu Slovenska (1918 až konec dubna 1919)	113–127
<i>René Petráš</i>	K ohlasu župní reformy na lokální úrovni (oblast Kolín, Kutná Hora, Čáslav)	129–142
<i>Pavel Maršálek</i>	Existovala předloha Hitlerova výnosu o protektorátu Čechy a Morava?	143–150
<i>Jan Kuklík – Jan Němeček</i>	Hans Kelsen a 15. březen 1939	151–159
<i>Andrzej Wrzyszc</i>	Organizace okupační justice v Generalgouvernementu 1939–1945	161–178

MATERIÁLY

<i>Pavla Burdová</i>	Činnost deklamátora zemského soudu	179–186
<i>Miriam Ferancová</i>	Trnavská univerzita a právnická fakulta (1635–1777)	187–202
<i>Pavel Sedláček</i>	Tereziánské reformy v 18. století a konses nejvyšších úředníků	203–209

RECENZE

Andrzej Wrzyszc, <i>Gubernia chelmska. Zarys ustrojowy</i> , Lublin 1997 (<i>Jiří Šouša, Jaroslav Šůla</i>)	211–213
R. W. Seton-Watson a jeho vztahy k Čechům a Slovákům. Dokumenty 1906–1951, Ústav TGM – Matice slovenská 1995 (<i>Karel Litsch</i>)	214–216

Volker Bauer, Repertorium territorialer Amtskalender und Amtsbücher im Alten Reich. Adress-, Hof-, Staatskalender und Staatshandbücher des 18. Jahrhunderts. Bd. 1, Nord- und Mitteldeutschland. IUS COMMUNE. Rechtsgeschichte. Sonderhefte. Studien zur Europäischen Rechtsgeschichte 103. Frankfurt am Main 1997, VI, 733 s., Bd. 2, Heutiges Bayern und Österreich, Liechtenstein. IUS COMMUNE Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte. Sonderhefte. Studien zur Europäischen Rechtsgeschichte 123. Frankfurt am Main 1999, VI (<i>Jiří Šouša</i>)	217–218
Wojciech Dajczak, Zwrot „bona fides“ w rozstrzygnięciach dotyczących kontraktów u prawników rzymskich okresu klasycznego, Toruń 1998 (<i>Michal Skřejpek</i>)	219–220
Ulrike Harmat, Ehe auf Widerruf? Der Konflikt um das Eherecht in Österreich 1918–1938, Frankfurt am Main 1999 (<i>Jiří Šouša</i>)	221–222
Zdeněk Příbyl, Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách, Praha 1999 (<i>Vladimír Kindl</i>)	223–225
 ANOTACE	
Dirnbeck, Josef: Die Inquisition, Eine Chronik des Schreckens (<i>Karel Malý</i>)	227
Kejř, Jiří: Právní kultura českého středověku, Minulostí západočeského kraje 31 (<i>Petr Kreuz</i>)	228
Manolova, M. G.: Parlamentnato upravlenie v Balgaria 1894–1912 (<i>Dragutin Pelikán</i>)	229
Laštovka, Marek: Křivoklátská léna v době předhusitské. Středočeský sborník historický 21 (<i>Petr Kreuz</i>)	230–231
Schlosser, Hans: Die Juden in der Gesetzgebung Friedrichs II. Ein Problem der Toleranz? Blattmann, Marita: Rechtssetzung und Rechtsverschriftlichung in den deutschen Städten zur Zeit Friedrichs II. (<i>Petr Kreuz</i>)	232–234
Veber, Václav: Mikuláš II. a jeho svět (Rusko 1894–1917) (<i>René Petráš</i>)	235–236
Dragoun, Michal – Maťa, Petr: Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471–1488). Sborník archivních prací 47 (<i>Petr Kreuz</i>)	237–238
Korobowicz, Artur: Sadownictwo Królestwa Polskiego 1876–1915 (<i>Jiří Šouša, Jaroslav Šůla</i>)	239
Kubů, František: Štaufská ministerialita na Chebsku (<i>Petr Kreuz</i>)	240–241
Manolova, M. G.: Istorija na daržavata i pravoto, Tretata Balgarska Daržava 1878–1944 (<i>René Petráš</i>)	242–243
Skřejpek, Michal: Ius et religio, Právo a náboženství ve starověkém Římě (<i>Ladislav Soukup</i>)	244–245

Rüping, Heinrich: Grundriß der Strafrechtsgeschichte. 3. (<i>Petr Kreuz</i>)	246–247
Stěpanova, G. A.: Systéma mnogopartijnogo sotrudničestva v Kitajskoj Narodnoj respublike (<i>H. P. Gurejeva</i>)	248–249
Pamjatniki armjanskogo prava, Ed. Ruben Avkjan (<i>René Petráš</i>)	250–252
Čechura, Jaroslav: Broumovská rebelie (<i>Petr Kreuz</i>)	253–354
Podíl Františka Kutnara a agrárního dějepisectví na formování obrazu české minulosti. Sborník referátů (<i>Alena Zborníková</i>)	255–256
Urbášek, Pavel: Martin Lecián – postrach Moravy. Pravda o jedné loupežnické legendě (<i>Petr Kreuz</i>)	257–258
Černý, Miroslav: Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo (<i>Ladislav Soukup</i>)	259–260
Franciosi, Eugenia: Riforme istituzionali e funzioni giurisdizionali nelle novelle di Giustiniano. Studi su nov. 13 e nov. 80 (<i>Michal Skřejpek</i>)	261–262
Lašřovka M. – Lašřovská B. – Rataj T. – Ratajová J. – Třikač J.: Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990 (<i>Vladimír Kindl</i>)	263–264
Čížek, Jan: Hrdelní soudnictví města Náchoda v 16. století, Stopami dějin Náchodska. Sborník Státního okresního archivu Náchod 4 (<i>Petr Kreuz</i>)	265–266
Nové právněhistorické studie věnované právnímu vývoji v bývalé NDR (<i>Karel Malý</i>)	267–268
Svoboda, Jiří: Stefano di Roudnice (<i>Miroslav Černý</i>)	269–270
Jan, Libor: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy (<i>Marek Starý</i>)	271–274
Witkowski, Wojciech: Aleksander This i Jan Kanty Wolowski wybitni prawnicy Królewstwa Polskiego (<i>Jiří Šouša</i>)	275–276

KRONIKA

Profesor JUDr. Jozef Klimko, DrSc., šedesátníkem (<i>Ladislav Vojáček</i>)	277–278
Za Pavlou Burdovou (<i>Karolína Adamová</i>)	279
Mezinárodní romanistický seminář (<i>Michal Skřejpek</i>)	280–281
Konference Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619) (<i>Marek Starý</i>)	282–288
Konference „Role státu v transformované české společnosti“ (<i>Věra Jirásková</i>)	289–291
Zpráva z romanistické konference – Olomouc 2001 (<i>Kamila Bubelová</i>)	292–295
Pracovní setkání členů kateder právních dějin a římského práva z ČR a SR (<i>Petr Bělovský, Marek Starý</i>)	296–297
Seminář k projektu „Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989“ (<i>René Petráš</i>)	298–299

Právněhistorické studie 37 (2005)

STATĚ

<i>Miroslav Boháček</i>	O jednom případě sblížení trestních norem ve starém českém právu	5–15
<i>Vilém Knoll</i>	Jus vassallorum vel ministerialium ecclesiae Magdeburgensis. Poznámka k otázce původu olomouckého lenního práva	17–27
<i>Marek Starý</i>	K právním aspektům nástupnictví na knížecí stolec a královský trůn v Čechách za vlády Přemyslovců	26–29
<i>Jiří Kejř</i>	Trest smrti v husitské revoluci	71–87
<i>Michal Tomášek</i>	Úpadek čínského císařského práva	89–107
<i>Marian Malecki</i>	Fundusz Religijny w Galicji na tle innych funduszy religijnych w monarchii habsburskiej w okresie reform józefińskich	109–118
<i>Pavel Maršálek</i>	Opatření vojenské správy v prvním měsíci nacistické okupace českých zemí (15. 3. – 15. 4. 1939)	119–148

MATERIÁLY

<i>Michal Skřejpek</i>	K některým označením soudu v Digestech	149–156
<i>Zdeněk Šamberger</i>	Likvidační protičeský dokument	157–205
<i>Zdeněk Pousta</i>	Tábor nucené práce Jáchymov	207–224
<i>Zdeněk Jičínský – Vladimír Mikule</i>	Návrh Ústavy ČR, který podali poslanci ČSSD 19. 11. 1992 ČNR	225–272

RECENZE

Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619) / Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.–8. prosince 2000 v Praze, uspořádali Karel Malý a Jaroslav Pánek, redakce Dalibor Janiš, Praha, Historický ústav Akademie věd ČR a Ústav právních dějin Právnické fakulty UK 2001, 460 s. (<i>René Petráš</i>)	273–275
Mario Ascheri: I diritti del Medioevo Italiano. Secoli XI–XV, Carocci editore, Roma 2000, 452 s. (<i>Miroslav Černý</i>)	276–279
Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu (1945–1990), uspořádal doc. JUDr. Ladislav Soukup, CSc. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2002, 416 s. (<i>Dragutin Pelikán</i>)	280–282
Crimina et mores. Prawo karne i obyczaje w starozytnym Rzymie. ed. Marek Kuryłowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2001, 211 s. (<i>Michal Skřejpek</i>)	283–285

Základy slovenskej štátnosti (140. výročiu Memoranda národa slovenského a 10. výročiu Deklarácie o zvrchovanosti, Ústavy Slovenskej republiky a vzniku samostatnej Slovenskej republiky), Agentúra SMĚR, s.r.o., Bratislava 2002, 154 s. (<i>Věra Jirásková</i>)	286–290
Dvkrát prezidentské dekréty a Slovensko. Beňa, J.: Slovensko a Benešove dekréty. Belimex, Bratislava 2000, 109 s. + dokumenty, Šutaj, J., Mosný, P., Olejník, M.: Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku. Veda, Bratislava 2002, 90 s. a prílohy (<i>Ladislav Vojáček</i>)	291–293
Jozef Beňa: Slovensko a Benešove dekréty, Belimex, Bratislava 2002, 251 s. (<i>Jan Kuklík</i>)	294–296
Miroslav Kalousek: Vládní vojsko 1939–1945. Vlastenci či zrádci? 1. vyd. Praha, Libri, 2002, 151 s. (<i>Pavel Maršálek</i>)	297–298
Rozumět dějinám – Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948, ed. Zd. Beneš, V. Kural, Gallery, s. r. o., Praha 2002, 303 s. (Kniha byla rovněž vydána v anglické, německé a francouzské verzi.) (<i>Antonín Sýkora</i>)	299–301
Georg G. Iggers: Dějepisectví ve 20. století / Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě. Praha, Nakladatelství Lidové noviny (Knižnice dějin a současnosti 16 sv.) 2002, 177 s., z anglického originálu (Historiography in the Twentieth Century / From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge, University Press of New England 1997) přeložil Pavel Kolář (<i>René Petráš</i>)	302–303
Alte Klöster neue Herren. Die Säkularisation im deutschen Südwesten 1803. Große Landesausstellung Baden-Württemberg 2003 (Bad Schussenried 12. 4. – 5. 10. 2003) (<i>Miroslav Černý</i>)	304–306
Franz Schindler: František Čeřovský, otec boje za dekriminálníci homosexuálů v Československu, Souvislosti 4, roč. XIV, 2003, s. 70–79 (<i>David Falada</i>)	307–309
Dějiny evropského kontinentálního práva. Vysokoškolská právnická učebnice. Kolektiv autorů Právnické fakulty UK. Linde, Praha 2003, 809 s. (<i>Ladislav Vojáček</i>)	310–312
Jiří Pernes: Taková nám vládli, Nakladatelství Brána, Praha 2003, 327 s. (<i>Pavel Mates</i>)	313–316
Jiří L. Bílý: Právní dějiny na území České republiky, Edice vysokoškolské právnické učebnice, Linde, Praha 2003, 474 s. (<i>Karolina Adamová, Ladislav Soukup</i>)	317–319
ANOTACE	
Stephan Meder, Rechtsgeschichte: eine Einführung (<i>Petra Skřejpková</i>)	321–322
Jan Čížek – Jiří Slavík, Manská soustava náchodského hradu (<i>Vilém Knoll</i>)	323–324
Marian Małecki, Krzyże pokutne na ziemi wodzislawskiej i pszczyńskiej (<i>Ladislav Soukup</i>)	325

Jiří Kejř, Summa confessorum a jiná díla pro foro interno v rukopisech českých a moravských knihoven (<i>Miroslav Černý</i>)	326–328
Pini, Antonio Ivan, Città, comuni e corporazioni nel medioevo italiano.	329
Ascheri, Mario, I diritti del Medioevo italiano. Venitelli, Maria Rosaria, Storia del diritto medievale e moderno. (<i>David Falada</i>)	
Witold Wołodkiewicz, Jerzy Krzynówek (ed.), Łacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej i rzecznictwie sądów polskich (<i>Záboj Horák</i>)	330–332
Jan Schröder, Recht als Wissenschaft (Geschichte der juristischen Methode vom Humanismus bis zur historischen Schule) (<i>Radim Seltenreich</i>)	333
Heinrich Rüping, Günther Jerouschek, Grundriß der Strafrechtsgeschichte (<i>Petra Skřejpková</i>)	334–335
Ilona Bažantová, Družstevní a svépomocné koncepce v českém ekonomickém myšlení (<i>Ladislav Soukup</i>)	336–337
Velká politika a malé regióny / Malé regióny vo veľkej politike, veľká politika v malých regiónoch. Karpatský priestor v medzivojnovom období (1918–1939) (<i>René Petráš</i>)	338–340
Vojtěch Mastný, Protektorát a osud českého odboje (<i>Ladislav Soukup</i>)	341–342
Guido Knopp, Holokaust (<i>Alena Rundová</i>)	343
Günther Deschner, Reinhard Heydrich – architekt totální moci (<i>Radim Seltenreich</i>)	344–345
Karolina Adamová, Ladislav Křížkovský, Stručné dějiny diplomacie (<i>René Petráš</i>)	346–347
Christopher R. Browning, Obyčejní muži /101. záložní policejní prapor a „konečné řešení“ v Polsku/ (<i>Radim Seltenreich</i>)	348
Joe J. Heydecker, Johannes Leeb, Der Nürnberger Prozess (<i>Alena Rundová</i>)	349–350
KRONIKA	
Vědecký projekt – vývoj české ústavnosti a státnosti v letech 1627–1918 (<i>René Petráš</i>)	351–355
Mezinárodní konference římského práva, Praha 14.–16. května 2002 (<i>Petr Bělovský</i>)	356–357
V. ročník konference právních romanistů Slovenské republiky a České republiky, Jaslovské Bohunice, 25.–26. října 2002, na téma Doprava a dopravní prostředky v pramenech římského práva (<i>Záboj Horák</i>)	358–360
O zajímavé knize, která byla vydána, a o zasedání, které se konalo na počest profesora Vídeňské univerzity Wernera Ogrise (<i>Karolina Adamová, Petra Skřejpková</i>)	361–362
Mnichovská dohoda – cesta k destrukci demokracie v Evropě, mezinárodní konference konaná ve dnech 24.–25. října 2003 v Praze (<i>David Falada</i>)	363–366

Právněhistorické studie 38 (2007)

STATĚ

<i>Václav Vaněček</i>	Záhada vdání	5–36
<i>Jakub Handrlica</i>	Císařská cura aquarum	37–55
<i>Jiří Kejř</i>	K pramenům Husova procesu: tzv. Ordo procedendi	57–67
<i>Marek Starý</i>	Rozšíření českého panského stavu v roce 1607	69–87
<i>Jiří Šouša, jr.</i>	Obecní majetek v Čechách 1848–1918	89–134
<i>Grzegorz Smyk</i>	Služební pragmatiky civilních úředníků v Polském království v letech 1867–1915	135–152
<i>Ondřej Horák</i>	Vznik Československa a recepce práva. K právní povaze a významu zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu	153–169
<i>Jan Štemberk</i>	Právní regulace automobilismu v českých zemích do roku 1938	171–192
<i>Vojtěch Belling</i>	Konzeption des „Ständischen Aufbaus“ in der Deutschen Arbeitsfront	193–223
<i>René Petráš</i>	Cikánská/romská otázka v Československu na počátku komunistického režimu a návaznost na starší vývoj	225–247
<i>Michal Tomášek</i>	Historické souvislosti vývoje českého práva při přípravě na vstup do EU	249–277

MATERIÁLY

<i>Jan Kotous</i>	K historickoprávnímu vývoji postavení Vyšehradské kolegiální kapituly	279–292
<i>Jaroslav Honc</i>	Pobělohorské konfiskace statků české šlechty a měst	293–307
<i>Karel Waska</i>	Drobné delikty před rychtářským soudem v Úterý v 18. století	309–318
<i>Ignác Antonín Hrdina</i>	100 let od zahájení prací na úplné kodifikaci kanonického práva	319–326
<i>Ilona Bažantová</i>	Z historie finanční svépomoci	327–342
<i>Jana Lachmund</i>	Der Weg des parlamentarischen Regierungssystems von Frankreich in die Erste Tschechoslowakische Republik	343–354
<i>Lubomír Grůň</i>	Daňové reformy v Československu na pozadí vývoje daňového práva a se zvláštním zřetelem ke Slovensku	355–387

RECENZE

- Michal Tomášek, Dějiny čínského práva, Academia, Praha 2004, 372 s. (*Karolina Adamová*) 389–390
- Bořek Neškudla, Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova, Libri, Praha 2004, 215 s. (*Michal Skřejpek*) 391–394
- Milan Machovec, Česká státnost, 1. vyd. Vyšehrad, Praha 2005, 71 s. (*Pavel Maršálek*) 395–397
- David Papajík, Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, 407 s. (*Vladimír Kindl*) 398–401
- Martin Rheinheimer, Chudáci, žebráci a vaganti. Lidé na okraji společnosti v letech 1450–1850, Vyšehrad, Praha 2003, 189 s. (*Petr Kreuz*) 402–405
- Ralf Brachtendorf, Konflikte, Devianz, Kriminalität. Justiznutzung und Strafpraxis in Kurtrier im 18. Jahrhundert am Beispiel des Amtes Cochem, Tectum Verlag, Marburg 2003, 285 s. (*Petr Kreuz*) 406–410
- Milada Sekyrková, 7. 9. 1836 Ferdinand V. Poslední pražská korunovace, Havran, Praha 2004, 190 s. (*Jiří Šouša*) 411–412
- Ludia, peniaze, banky. Zborník z konferencie, Národná banka Slovenska, Bratislava 2003, 523 s. (*Jiří Šouša*) 413–415
- Otakar Odložilík, Deníky z let 1924–1948. I. díl: 1924–1939, II. díl: 1939–1948, k vydání připravila Milada Sekyrková, Výzkumné centrum pro dějiny vědy, Praha 2003, 763 s., 655 s. (*Jiří Šouša*) 416–418
- Idee jako źródło instytucji politycznych i prawnych, redakce Lech Dubel, UMCS, Lublin 2003, 490 s. (*Jiří Šouša, jr.*) 419–421
- J. L. Šulženko, Iz istorii federacii v Rossii (monarchčeskij period), Institut gosudarstva i prava RAN, Moskva 2005, 175 c. (*Věra Jirásková*) 422–427
- Ján Gronský, Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa, díl I., 1914–1945, Karolinum, Praha 2005, 584 s. (*Jiří Jirásek*) 428–430
- Zdeněk Kühn, Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize, 1. vyd. C. H. Beck, Praha 2005, 201 s. (*Pavel Maršálek*) 431–433

ANOTACE

- Magister noster. Sborník statí věnovaných in memoriam prof. PhDr. Janu Havránkovi, CSc. (*René Petráš*) 435–436
- Pavel Král, Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650 (*Marek Stary*) 437–438
- Lewis Lyons, Historie trestu, justiční tresty od dávných dob do současnosti (*Ladislav M. Wallis*) 439–440

Bořivoj Nechvátal, Kapitulní chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (<i>Jan Kotous</i>)	441–442
Hans Hattenhauer, Europäische Rechtsgeschichte, 4., rozšířené a doplněné vydání (<i>Petra Skřejpková</i>)	443–444
Verba in imaginibus, Františku Šmahelovi k 70. narozeninám (<i>Karel Malý</i>)	445–446
Jiří Kejř, Die Urkunde als Beweismittel im Gerichtsverfahren im mittelalterlichen Böhmen (<i>Petr Kreuz</i>)	447–447
Pavel Krafl, Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku (<i>Miroslav Černý</i>)	448–449
Robert Zagolla, Die Folter: Mythos und Realität eines rechtsgeschichtlichen Phänomens (<i>Petr Kreuz</i>)	450–451
Reichspersonal, Funktionsträger für Kaiser und Reich (<i>Karolina Adamová, Petra Skřejpková</i>)	452–453
István Stipta, Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918 (<i>Ladislav Soukup</i>)	454–455
Zdena Žáčková, Z dějin obce Orle (<i>Antonín Sýkora</i>)	456–456
Marie Wasková, Koniňské právo v Plzni v 1. polovině 18. století. Rozbor pramene (<i>Petr Kreuz</i>)	457–457
History of European Ideas, Vol. 30. Zvláštní číslo k dvoustému výročí úmrtí I. Kanta (<i>Petra Skřejpková</i>)	458–459
Jaromír Čelakovský, Moje zápisky, 1871–1914 (<i>Ladislav Soukup</i>)	460–460
Karel Schelle, Vývoj veřejné správy v letech 1848–1990 (<i>René Petráš</i>)	461–462
Marek Mozgawa, Prawna ochrona zwierzat (<i>Jiří Šouša, jr.</i>)	463–464
Harald Christian Scheu, Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu (<i>René Petráš</i>)	465–466
Zdeněk Šamberger, Studie k dějinám československého archivnictví (<i>Karolina Adamová</i>)	467–467
Jerzy Ogonowski, Uprawnienia językowe mniejszości narodowych w Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939 (<i>René Petráš</i>)	468–468
Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867–1918. Sborník z konference (<i>René Petráš</i>)	469–470
Jan Jirák, Na stezkách krále Šumavy aneb historie ostrahy hranice a Finanční strážé do roku 1951 (<i>Vilém Knoll</i>)	471–472
Drahomír Jančík – Eduard Kubů, „Arizace“ a arizátoři. Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939–1945) (<i>Helena Matulová, René Petráš</i>)	473–475
Karel Durman, Popely ještě žhavé. Velká politika 1938–1991, I. díl, Světová válka a nukleární mír 1938–1964 (<i>René Petráš, Helena Matulová</i>)	476–478
Haldis Haukanes, Velká dramata – obyčejné životy. Postkomunistické zkušenosti českého venkova (<i>Zdeněk Hraba</i>)	479–480

Konstitucionalismus und Verfassungskonflikt. Symposion für Dietmar Willoweit (*Karel Malý*) 481–481

KRONIKA

Jiří Klabouch zemřel (*Karolina Adamová*) 483–485

54. kongres ICHRPI – Mezinárodní komise pro dějiny zastupitelských a parlamentních institucí, Praha, 7.–10. září 2004 (*Renata Veselá, Karel Schelle*) 486–487

Konference o právnickém vzdělání před první světovou válkou, Frankfurt nad Mohanem, 26.–29. listopadu 2004 (*René Petráš*) 488–490

Vědecká konference „Římská rodina v sociálních a právních vztazích“, Bratislava, 18.–19. března 2005 (*Renata Veselá, Karel Schelle*) 491–492

Mezinárodní konference „Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918“, Praha, 4.–8. září 2005 (*René Petráš*) 493–498

Právněhistorické kolokvium „Současnost a perspektivy právní historie“, Praha, 26. října 2005 (*René Petráš*) 499–501

Nový vědecký projekt Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1939) a jejich místo ve střední Evropě (*René Petráš*) 502–504

Große Landesausstellung Baden-Württemberg 2005 (*Miroslav Černý*) 505–506

AKTIVITY BRNĚNSKÝCH PRÁVNÍCH HISTORIKŮ

VI. konference právních romanistů České republiky a Slovenské republiky, Brno, 7.–8. listopadu 2003 (*Renata Veselá, Karel Schelle*) 507–509

Mezinárodní vědecká konference „Vývoj právních kodifikací“, Brno, 15. září 2004 (*Karel Schelle*) 510–511

Symbol a symbolika v právu, Brno, 22. září 2005 (*Karel Schelle*) 512–513

V. mezinárodní napoleonský kongres, Brno, 26.–28. září 2005 (*Karel Schelle*) 514–515

Účast právních historiků na konferenci k výročí napoleonských válek, Brno, 21.–22. dubna 2005 (*Karel Schelle*) 516–516

Vědecké kolokvium „Stát a právo v období absolutismu“, Brno, 19. října 2005 (*Karel Schelle, Renata Veselá, Ladislav Vojáček*) 517–518

Právněhistorické studie 39 (2007)

Úvod		5
STATĚ		
<i>Michal Skřejpek</i>	Litem suam facere	9
<i>Ivan Hlaváček</i>	Diplomatika a právní dějiny	19
<i>Jiří Pešek</i>	Testamenty a pozůstalostní inventáře jako aktuální téma obecné a právní historie	25
<i>David Falada</i>	Právněhistorická literatura se zaměřením na římské právo, kanonické právo a obecné právní dějiny po roce 1989	33
<i>René Petráš</i>	Výzkum českých a československých právních dějin po roce 1989	41
<i>Jan Kotous</i>	K úloze Vyšehradu v Českém korunovačním řádu	61
<i>Jiří Kejř</i>	Otázka, zda má stát v čele církve teolog či právník, ve scholastice a v husitství	69
<i>Marek Starý</i>	Proměny ve složení většího zemského soudu v Čechách v období kolem roku 1620	79
<i>Jaroslav Pánek</i>	Proměny nazírání na český stavovský stát v historiografii 19. a počátku 20. století	93
<i>Karolina Adamová</i>	České směřování k občanským právům jako prostředku naplňování české státnosti 19. století	103
<i>Renata Veselá</i>	Proměny rodinného práva v průběhu 19. století	109
<i>Jiří Šouša, jr.</i>	Ke snahám o proměnu právní úpravy obecního statku v Čechách (ve druhé pol. 19. století a na počátku 20. stol.)	125
<i>Jiří Rajmund Tretera</i>	Vztah států a církví v českých zemích od 18. století do pádu monarchie	143
<i>Ladislav Soukup</i>	Dualita trestního práva ČSR. Poznámky k recepci uherského trestního práva v ČSR	161
<i>Karel Schelle</i>	K formování moderního správního systému	171
<i>Tomáš Gábriš</i>	Unifikační snahy v prvej ČSR a mezivojnovéj Európe	193
<i>Ladislav Vojáček</i>	První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě	209
<i>Robert Šorl</i>	Vetvový majetok a unifikácia súkromého práva v prvej ČSR	221
<i>Záboj Horák</i>	Vztah státu a církve v období první Československé republiky	237

<i>Michal Tomášek</i>	Česká právní historie jako příspěvek k obohacení doktríny evropského práva	249
<i>Katarína Zavacká</i>	Vnímanie ústavného zabezpečenia rovnosti občana pred zákonom v Československu v prvej polovici 20. storočia	261
<i>Peter Mosný</i>	Povstalecká Slovenská národná rada a slovenská štátnosť	281
<i>Pavel Maršálek</i>	Teorie státu a práva v kontextu proměn českého právního myšlení 1948–1989	289
<i>Pavel Mates</i>	Reforma územní správy v roce 1989	309
<i>Radim Seltenreich</i>	Kořeny republiky – ústavněprávní vývoj USA od získání nezávislosti do konce 1. poloviny 19. století	327
<i>Petra Skřejpková</i>	Námořní právo. K historii jeho úpravy	345
<i>Vladimír Kindl</i>	Kdy byl vytištěn český překlad trestního zákoníku Marie Terezie?	355
<i>Karel Malý</i>	Právní historie dnes a zítra – několik poznámek na závěr našeho zasedání	361

Právněhistorické studie 40 (2009)

ÚVOD

<i>Karel Malý</i>	Čtyřicátý ročník Právněhistorických studií	5–7
-------------------	--	-----

STATĚ

<i>Michal Tomášek</i>	O počátcích práva v Japonsku	9–34
<i>Peter Blaho</i>	Církev a stát v antickom Ríme. Etymologické a politicko-právné problémy spojené s raným kresťanstvom	35–54
<i>Petr Bělovský</i>	Přirozené právo v díle M. Tullia Cicerona	55–73
<i>Jiří L. Bílý</i>	Držba v právu moravských vinohradních hor	75–94
<i>Jiří Kejř</i>	Teorie soudních důkazů ve středověkých právních a teologických naukách	95–114
<i>Jan Ondřej</i>	K vývoji práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení od Vestfálského míru do druhé světové války	115–128
<i>Adriana Švecová</i>	Obligácie v právnej praxi hodnoverných miest na Slovensku	129–159
<i>Jan Vobořil</i>	Obecní samospráva na konci 19. století na příkladu Libně u Prahy	161–200
<i>Zdeněk Šamberger</i>	Propagandistická předehra Mnichova 1938	201–261
<i>Jan Kuklík – Jan Němeček</i>	Polsko-československý spor o „oduznání“ Mnichovské dohody na podzim 1942	263–277
<i>Petr Mlsna</i>	Spolkový ústavní soud jako ústavní orgán v představách konventu z Herrenchiemsee a Parlamentární rady	279–317

MATERIÁLY

<i>Róbert Brtko</i>	Spor rímskoprávných škôl týkajúci sa problému <i>pubertas</i>	319–325
<i>Ignác Antonín Hrdina</i>	Concordia discordantium canonum boloňského mistra Graciána	327–341
<i>Tomáš Gábriš</i>	Regestrum Varadiense vo svetle najnovších právnohistorických prístupov	343–358
<i>Adriana Švecová – Tomáš Gábriš</i>	Riešenie konfliktov v Uhorsku na podklade stredovekej listinnej praxe 13. a začiatku 14. storočia	359–377
<i>Pavla Damohorská</i>	Vývoj manželského a rodinného práva v judaismu	379–391
<i>Vilém Knoll</i>	O smolných knihách chebských	393–409

<i>Jan Kotous</i>	„Čelední d'ábel“ – rukověť námezdně pracujících ze XVI. století	411–424
<i>Katarína Zavacká</i>	Memorandum HSLS pre lorda Runcimana	425–448
<i>Ladislav Vojáček</i>	Dva drobné omyly v literatuře o právních dějinách první Československé republiky	449–457
<i>Jakub Handrlica</i>	Právní úprava elektrifikace a všeužitečných elektrárenských podniků ve správním právu první ČSR	459–485
<i>Jan Kuklík – Jiří Němeček</i>	Právo v komunistickém Československu očima Štefana Osuského a dalších expertů Mezinárodní komise právníků (International Commission of Jurists) v 50. letech a v první polovině 60. let 20. století	487–499

RECENZE

Urbanistické regulativy – tři sborníky, ČVUT, Fakulta architektury, Ústav urbanismu, 2001–2003 (<i>František Hoffmann</i>)	501–517
Libor Jan, Václav II. a struktury panovnické moci, Matice Moravská, Brno 2006, 300 s. (<i>Marek Starý</i>)	518–526
Karel Beran, Právnícké osoby veřejného práva, Linde, Praha 2006, 191 s. (<i>Jiří Šouša, jr., Ladislav Šouša</i>)	527–536
Ladislav Vojáček, Urážky, pomluvy a nactiutrání. Ochrana cti v Československém trestním právu, Eurolex Bohemia, Praha 2006, 420 s. a přílohy (<i>Karel Schelle</i>)	537–539
Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 6.–9. října 2006. Uspořádali Karel Malý a Ladislav Soukup, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha 2006, 1001 s. (<i>Jiří Šouša, jr.</i>)	540–547
W. Szafranski, Kodeks Stanisława Augusta, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2007, 334 s. (<i>Adriana Švecová</i>)	548–551

ANOTACE

Právní dějiny a „Naděje právní vědy“, Býkov 2006 (<i>Martina Karhanová</i>)	553–554
István Kajtár, A 19. századi modern magyar állam-és jogrendszer alapjai (<i>Tomáš Gábris</i>)	555
Barna Mezey a kol., Magyar jogtörténet (<i>Tomáš Gábris</i>)	557
Attila Horváth, A magyar magánjog történetének alapjai (<i>Tomáš Gábris</i>)	558
David Novak, Natural Law in Judaism (<i>Pavla Damohorská</i>)	559–560
Jan Županič, Nová šlechta rakouského císařství (<i>Marek Starý</i>)	561–563

Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám... (<i>René Petráš</i>)	564–565
Súkromné a verejné právo súčasnosti. Zborník z vedeckej konferencie doktorandov PF TU 2005 (<i>Vilém Knoll</i>)	566–567
Moravské vyrovnání z roku 1905: možnosti a limity národnostních smírů ve střední Evropě. Sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference konané ve dnech 10.–11. listopadu 2005 v Brně (<i>René Petráš</i>)	568–569
Thomas Olechowski, Rechtsgeschichte – Einführung in die historischen Grundlagen des modernen Rechts (<i>Petra Skřejpková</i>)	570–571
Karel Schelle, Organizace československého státu v meziválečném období (1918–1938) (<i>Ladislav Vojáček</i>)	572–573
Paulina Świącicka-Wystrychowska, Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego. Studium z zakresu rzymskiego procesu karnego w prowincjach wschodnich w okresie wczesnego pryncypatu (<i>Michal Skřejpek</i>)	574–576
Adam Lityński, Historia prawa Polski Ludowej – wydanie 2 (<i>Dagmar Císařová</i>)	577
Marek Kuryłowicz, Prawa antyczne. Wykłady z historii najstarszych praw świata (<i>Michal Skřejpek</i>)	578–579
Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545. Historický úvod a edice (<i>Ladislav Soukup</i>)	580–581
Královský Vyšehrad III. Sborník ze semináře Vyšehrad a Přemyslovci (<i>Jan Kotous</i>)	582–583
Luigi Capogrossi Colognesi, Diritto e potere nella storia di Roma (<i>Michal Skřejpek</i>)	584–585
Karel Waska, Hans Georg z Útviny a jeho komplicové. Sonda do kriminálního prostředí západních Čech před polovinou 18. století (<i>Vilém Knoll</i>)	586–587
Vladimír Šindelář, Zkažená krev a další staré hrdelní příběhy z jižních Čech (<i>Karolina Adamová</i>)	588
Michal Tomášek, Přehled dějin japonského práva (<i>Ladislav Soukup</i>)	589–590
Zoran Pokrovac (Hg), Juristenausbildung in Osteuropa (<i>Jiří Šouša, jr., Ladislav Šouša</i>)	591–594
Ján Grónský, Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa (<i>Ladislav Soukup</i>)	595–596
Ladislav Vojáček, Karel Schelle, České právní dějiny do roku 1945 (<i>Vladimír Kindl</i>)	597–598
Karolina Adamová, Světla a stíny středověkého práva; Úsvit moderního konstitucionalismu (<i>René Petráš</i>)	599–600

Thomas Olechowski – Richard Gamauf (hrsg.). Rechtsgeschichte und Römisches Recht, Studienwörterbuch (<i>Karolina Adamová</i>)	601
Poslední ročníky časopisu Forschungen zur Rechtsarchäologie und rechtlichen Volkskunde, Band 23 a 24 (<i>Petra Skřejpková</i>)	602
Martina Lustigová, Karel Kramář (<i>Ladislav Soukup</i>)	603
Jan Kilián, 11. 2. 1617. Zboření kostela v Hrobu (<i>Vladimír Kindl</i>)	604–605
Jindřich Francek, 24. 10. 1517. Svatováclavská smlouva (<i>Vladimír Kindl</i>)	606

KRONIKA

JUDr. Václav Šolle, CSc. (<i>František Holec</i>)	607–609
„Setkání zástupců kateder právních dějin právnických fakult z ČR a SR“ (<i>Vilém Knoll, Karel Waska</i>)	610–612
36. Deutscher Rechtshistorikertag (<i>Petra Skřejpková</i>)	613–614
Mezinárodní vědecká konference „Symbol a symbolika v právu – 2006“ (<i>Karel Schelle</i>)	615–616
Vědecký seminář „Přemyslovci a Vyšehrad“ (<i>René Petráš</i>)	617–618
Konference o soudních systémech před první světovou válkou (<i>Jiří Šouša, jr.</i>)	619–621
Symposium „Sacri canones servandi sunt“. Završení christianizačních procesů právními prostředky ve středověčné Evropě v 13.–15. století (<i>Pavel Krafl</i>)	622–625
Právní historie na konferenci „Terorizmus a medzinárodné právo“ (<i>Vilém Knoll</i>)	626–627
IX. ročník konference českých a slovenských právních romanistů konané v Plzni ve dnech 30. 3. – 1. 4. 2007 na téma „Čas v římském právu“ (<i>Záboj Horák</i>)	628–629
Slavnostní prezentace sborníku „Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918“ (<i>René Petráš</i>)	630–631
Mezinárodní právní konference Býkov 2007 – setkání mladých vědeckých pracovníků (<i>Tomáš Gábriš, Adriana Švecová</i>)	632–633
Mezinárodní konference Římské právo a evropská právní kultura (<i>Záboj Horák</i>)	634–636
Mezinárodní vědecké setkání „Familienrecht und Geschlechterpolitik“ (<i>Renata Veselá</i>)	637–638

Právněhistorické studie 41 (2012)

STATĚ

<i>Michal Tomášek</i>	Rodinné vztahy na Dálném východě – mezi matriarchátem a patriarchátem	5–20
<i>Petr Dostalík</i>	Vliv náboženských představ na instituty soukromého práva římského	21–34
<i>Zdeněk Pehal</i>	Počátky emfiteuse na Čáslavsku	35–87
<i>Jan Lhoták</i>	Kašperské Hory – město, či městečko?	88–117
<i>Tomáš Gábriš</i>	Statická stránka riešenia konfliktov v listinných prameňoch edovaných G. Wenzelom	118–140
<i>Marek Starý</i>	Existoval ve středověkých Čechách tzv. hradní regál?	141–154
<i>Jana Vojtíšková</i>	Právní aspekty předbělohorské úřední korespondence mezi českými královskými městy na příkladu komunikace mezi Kutnou Horou a Novým Městem pražským	155–178
<i>Karolina Adamová</i>	K českému inkolátu	179–198
<i>Antonín Lojek</i>	K otázce rakouského azylového práva 16. až 18. století	199–212
<i>Ulrike Müßig</i>	Sovereignty after 1830/31	213–220
<i>Adriana Švecová</i>	Testament ako symbol (historicko-antropologické perspektívy idey „ <i>nihil est certius morte, nihilque incertius horae mortis</i> “)	221–245
<i>Pavla Damohorská</i>	Židovská modlitba za vládu v habsburské monarchii a ČSR	246–264

MATERIÁLY

<i>Jiří Kejř</i>	Tři právněhistorické poznámky	265–271
<i>Л. Л. Кофанов</i>	2-Я книга «правил» Модестина (D. 44.7.52) и источники обязательств по государственным контрактам в римской республике	272–280
<i>Róbert Brtko</i>	Právne zastúpenie v rímskom civilnom procese	281–290
<i>Vojtech Vladár</i>	Pseudo-izidoriánske dekretálie a ich vplyv na vývoj pápežského primátu	291–322
<i>Bohumil Poláček</i>	Československý a český přístav v Hamburku v kontextu Versailleské mírové smlouvy a nájemní smlouvy mezi Československou republikou a Svobodným a hanzovním městem Hamburk	323–340
<i>Zdeněk Hraba</i>	Revize první pozemkové reformy a případ nabytí vlastnictví k nemovitostem na základě ústní postupní smlouvy	341–359

RECENZE

- Karl Härter, *Policey und Straffjustitz in Kurmainz. Gesetzgebung, Normdurchsetzung und Sozialkontrolle in frühneuzeitlichen Territorialstaat*, Vittorio Klostermann GmbH, Frankfurt am Main 2005 (= Studien zur europäischen Rechtsgeschichte. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für europäischen Rechtsgeschichte Frankfurt am Main, Bd. 190.1), 1247 s. (*Pavel Matlas*) 351–355
- Martin Ebel, *Dějiny českého stavebního práva*, ABF, nakladatelství ARCH, Praha 2006, 255 s. (*Marek Starý*) 356–361
- Fabrizio Turriziani Colonna: *Sovranità e indipendenza nel Sovrano Militare Ordine di Malta, Rapporto con la Santa Sede e soggettività internazionale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2006, 376 s. (*Miroslav Černý*) 362–369
- Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny Svatováclavská smlouva, Zřízení o ručnicích, edice, k vydání připravili a úvodní studií opatřili Petr Kreuz a Ivan Martinovský, jazyková revize textu Jana Vojtišková, Scriptorium 2007, 528 s. (*Ladislav Soukup*) 370–372
- Šlechta, moc a reprezentace ve středověku, ed. Martin Nodl – Martin Wihoda, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 9. Praha 2007, 316 s. (*Marek Starý*) 373–379
- Jiří Pernes – Jaroslav Pospíšil – Antonín Lukáš, Alexej Čepička. Šedá eminence rudého režimu, Brána, Praha 2008, 305 s. (*Vladimír Kindl*) 380–381

ANOTACE

- Vilém Knoll (ed.), *Poceta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2008, 478 s. (*Ladislav Soukup*) 383–385
- Martin Zückert, *Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität. Die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918–1938*, Veröffentlichungen des Collegium Carolinum Band 106, R. Oldenbourg Verlag, München 2006, 354 s. (*René Petráš*) 386–387
- René Pahud de Mortanges, *Schweizerische Rechtsgeschichte, Ein Grundriss*, Dike Verlag Ag, Zürich, St. Gallen 2007, 288 s. (*Karel Malý*) 388–389
- Jana Janišová, *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541–1556)*. *Prameny dějin moravských 14*, Matice moravská spolu s Univerzitou Palackého v Olomouci, Brno 2007 (*Ladislav Vojáček*) 390–392
- Jiří Bílý, *Homo oeconomicus evropského feudalismu*, VIP Books, Praha 2007, 527 s. (*Karel Schelle*) 393–395
- Krzysztof Burczak, Antoni Dębiński, Maciej Jońca: *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, C. H. Beck, Warszawa 2007, 306 s. (*Michal Skřejpek*) 396–397

Pavel Kladiwa, Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914, Díl I. Vývoj legislativy, Ostravská univerzita, Ostrava 2007, 160 s. (<i>Jan Vobořil</i>)	398–401
Jozef Beňa, Pramene k dejinám práva, stredovek, UKo v Bratislave, Právnická fakulta 2007, 455 s. (<i>Karolina Adamová</i>)	402
Jean Bérenger – Károly Kecskeméti, Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918, Napvilág Kiadó, Budapest 2008 (<i>Tomáš Gábriš</i>)	403–404
Andrzej Dziadzio, Powszechna historia prawa, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2008, 474 s. (<i>Záboj Horák</i>)	405–406
Günter Baranowski, Die Gerichtsurkunde von Pskov, Frankfurt am Main, Berlin, New York, Oxford, Wien 2008, 440 s. (<i>Karel Malý</i>)	407–408
Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně I. (1940–1941), editoři Jan Němeček – Ivan Šťovíček – Helena Nováčková – Jan Kuklík. Historický ústav AVČR – Masarykův ústav a Archiv AVČR, Praha 2008, 877 s. (<i>René Petráš</i>)	409–411
Petr Kozák, Zrod stavovského Hlohovska. Mocenská uskupení ve slezském pozdním středověku, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2008, 392 s. (<i>Marek Stary</i>)	412–414
Martin Dean, Robbing the Jews. The Confiscation of the Jewish Property in the Holocaust, 1933–1945, Cambridge University Press in association with the United States Holocaust Memorial Museum 2008, 438 s. (<i>Barbora Potůčková</i>)	415–416
Freia Anders, Strafrecht im Sudetengau 1938–1945. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Band 112, R. Oldenbourg Verlag, München 2008, XI, 551 s., CD (<i>Barbora Potůčková</i>)	417–419
Michael Kotulla, Deutsche Verfassungsgeschichte. Vom Alten Reich bis Weimar (1495–1934), 1. vyd., Springer Verlag, Berlin – Heidelberg 2008, 669 s. (<i>Jaromír Tauchen</i>)	420–422
KRONIKA	
František Hoffmann devadesátiletý	423–424
Prof. JUDr. Eduard Vlček, CSc., sedmdesátníkem	425–427
K životnému jubileu JUDr. Kataríny Zavackej, CSc.	428–429
Za docentem JUDr. Karlem Litschem, CSc.	430–432
Za prof. PhDr. Janem Janákem, CSc.	433
Prof. JUDr. Dr.h.c. Hynek Bulín, CSc.	434–437
Vídeňské mezinárodní sympozium o životě, díle a působení Hanse Kelsena	438–443

Právněhistorické studie 42 (2012)

STATĚ

<i>Jozef Beňa</i>	Odsun a vyhostenie štátnych občanov Maďarska z Československa ako dohoda o výmene obyvateľov z roku 1946	5–32
<i>Petr Mlsna – Jan Kněžínek</i>	Mezinárodní právo a mezinárodní smlouvy v československém právu 1918–1989	33–69
<i>Jakub Končelík</i>	Tiskový zákon č. 81/1966 Sb. jako předěl v konstrukci mediálního systému a jeho kontrolních mechanismů	70–87
<i>Jiří Kozák</i>	K problému aplikace nespravedlivého práva totalitních režimů. Idea stavovského státu v Evropě 20. století	88–97
<i>Jaroslav Šebek</i>	Příklad sociálně společenské reflexe stavovské myšlenky v církevním prostředí – papežská encyklika <i>Quadragesimo anno</i> a její vliv na české katolické milieu	98–106
<i>Marek Šmíd</i>	Myšlenka stavovského státu Jaroslava Durycha	107–111
<i>Miroslav Šepták</i>	Příčiny přechodu Rakouska od liberální demokracie k autoritativnímu režimu	112–124
<i>Pavel Maršálek</i>	Korporativní prvky v hospodářství Třetí říše a Protektorátu Čechy a Morava	125–131
<i>Katarína Zavacká</i>	Stavovstvo v teorii a praxi Slovenského štátu (1939–1945)	132–143
<i>Radim Seltenreich</i>	Národně syndykalistický stát a občanská práva ve frankistickém Španělsku	144–155

MATERIÁLY

K retribuci a politické očistě po roce 1945

<i>Jan Kuklík – Jiří Kozák</i>	Politická očista, trestněprávní a ekonomický postih nacistických zločinců a stoupců nacizmu v Evropě po II. světové válce	155–222
<i>David Kovařík</i>	Němečtí antifašisté v československých právních normách po roce 1945	223–238
<i>Mečislav Borák – Dušan Janák</i>	Československé retribuční soudnictví v letech 1945–1948 a postih německého obyvatelstva u mimořádných lidových soudů	239–268
<i>Mečislav Borák</i>	Osoby souzené u retribučních soudů v nepřítomnosti	269–284

RECENZE

- Tripartitum. Úvod a slovenský překlad Erik Štenpien, Žilina 2008, 320 s. 285–287
(*David Falada*)
- Václav Marek, Pavel Oliva, Petr Charvát, Encyklopedie dějin starověku. 288–292
Praha 2008, 532 s. (*Michal Skřejpek*)
- Ladislav Koudelka, Lichva AUC Juridica 3/2008, Praha 2009, s. 97–148 293–295
(*Vladimír Kindl*)
- Karel Schelle, Ladislav Vojáček, Renata Veselá, Jaromír Tauchen, 296–300
Geschichte von Integrationskonzeptionen in Europa bis 1945, München
2009, 116 s. (*Jiří Věčeřa*)
- Zločin a trest v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků symposia 301–307
k problematice 19. století, Plzeň 25.–27. 2. 2010. Praha 2011, 391 s.
(*Tomáš Jablonický*)

ANOTACE

- 1920 Sub Clausula 1947, ed.: Gescényi, L., Máthé, G. (*Jozef Beňa*) 309–310
- Michal Tomášek, Přehled dějin vietnamského práva (*Ladislav Soukup*) 311–312
- Promarněná šance. Edice dokumentů k česko-německému vyrovnání před 313–314
první světovou válkou (*René Petráš*)
- Jan Kuklík, Petra Skřejpková, Kořeny a inspirace velkých kodifikací 315
(*Karolina Adamová*)
- Karel Malý, Michal Tomášek a kol., Nové jevy v právu na počátku 316–318
21. století (*Vilém Knoll*)
- Alexandr Ort, Česká zahraniční politika (*René Petráš*) 319–321
- Jiří Bílý, Moc a právo v evropské politické tradici (*Karel Schelle*) 322–323
- Recht – Religion – Verfassung. Festschrift für Hans Jürgen Becker zum 324–325
70. Geburtstag am 3. November 2009 (*Záboj Horák*)
- Karel Schelle a kol. Dějiny české veřejné správy (*Jaromír Tauchen*) 326–327
- Karel Durman, Popely ještě žhavé. Velká politika 1938–1991, 328–331
II. díl – Konce dobrodružství 1964–1991 (*René Petráš*)
- Jan Štemberk, Fenomém cestovního ruchu. Možnosti a limity cestovního 332–335
ruchu v meziválečném Českoslovesnku (*René Petráš*)
- Michel Maerque – Michel Pauly – Wolfgang Schmid in Zusammenarbeit 336–338
mit dem Landeshauptarchiv Koblenz, Der Weg zur Kaiserkrone
(*Ivan Hlaváček*)
- Ulrich Nersinger, Liturgien und Zeremonien am Papstlichen Hof 339–341
(*Miroslav Černý*)
- Karel Schelle, Miroslav Šedivý, Jaromír Tauchen, Renata Veselá – Stát 342–343
a právo v době Metternichově (vybrané kapitoly) (*Boris Šalák*)

KRONIKA

Konference „Stát a právo v době Metternichově“ (<i>Karel Schelle</i>)	345–346
Setkání kateder právních dějin 25. 9. 2009 (<i>Miroslav Frýdek</i>)	347–349
Vědecká konference „Politické procesy v Československu (1948–1989)“ (<i>Karel Schelle</i>)	350–351
Zpráva o zatímním postupu prací na grantovém projektu GA ČR „Práva městská Království českého“ (<i>Jiří Šouša</i>)	352–357
Mezinárodní konference „Zrod nové Evropy – Versailles, St. Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému“ (<i>René Petráš</i>)	358–360
Mezinárodní konference „Mírové zmluvy v kontexte geopolitiky 20. a 21. století“ (<i>René Petráš</i>)	361–364
Právní formy perzekuce v letech 1939–1960 – srovnávací aspekty (<i>René Petráš</i>)	365–369

Právněhistorické studie 43 (2013)

STATĚ

<i>Jan Šejdl</i>	Rozdělení služebností dle práva římského	5–24
<i>Karel Malý</i>	Trestní právo v Obnoveném zřízení zemském	25–52
<i>Adéla Peichlová</i>	Právní úprava měny po vzniku ČSR, zřízení Bankovního úřadu ministerstva financí a jeho fungování v prvním roce jeho činnosti	53–83
<i>Tomáš Jablonický</i>	Pokus o reformu československého trestního práva – osnova trestního zákona z let 1921–1926	84–96
<i>David Kohout</i>	Holocaust před soudem – padesát let od skončení trestního procesu s Adolfem Eichmannem v Izraeli	97–137
<i>Josef Beňa</i>	Uhorsko a Maďarsko – totožnost, kontinuita, diskontinuita	138–165
<i>Tomáš Havel – Eva Stanková</i>	Pojetí postavení a odpovědnosti soudce v historii a v současnosti (komparativní studie)	166–186
<i>Zdeněk Hraba</i>	K fenoménu potlačování tzv. „vesnických boháčů“	187–198
<i>Iván Halász</i>	Historická, neviditelná, alebo chartálna ústava? Zvláštnosti maďarského ústavnoprávního vývoja před rokem 1989 a po ňom	199–221

MATERIÁLY

<i>Jan Kotous</i>	K otázce vyšehradských kořenů notářského stavu v Čechách	223–231
<i>Miroslav Černý</i>	Teolog papežské moci Jiljí Římský a právní aspekty jeho díla	232–244
<i>Dominik Budský</i>	Obyčejové právo v kanonickém procesu v Praze na sklonku 14. století	245–247
<i>Lukáš Králík</i>	Publikace soudních rozhodnutí v českém právním prostředí do roku 1918	248–278
<i>Thomas Olechowski</i>	Biographical Researches on Hans Kelsen in the Years 1881–1920	279–293
<i>Barbora Platzerová</i>	Affectio maritalis v čínském právu	294–310
<i>Vendulka Valentová</i>	Počátky řádného studia posluchaček Právnické fakulty Univerzity Karlovy	311–326
<i>Jan Langmeier</i>	Proces s J. A. Baťou před Národním soudem v roce 1947	327–346
<i>Jakub Handrlica</i>	Spojené státy americké, třístranná smlouva o konžském uranu a počátky západoevropské integrace	347–362

RECENZE

- Jiří Souša: Mezi brázdou a bankovním úvěrem, o agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století. Výbor prací k 60. narozeninám. K vydání připravili J. Kahuda, E. Kubů, J. Juněcová a J. Novotný. Národní archiv v Praze – Nová tiskárna Pelhřimov – Praha – Pelhřimov, 2012, 641 s. (*Ladislav Soukup*) 363–364
- Jan Kuklík: Znárodněné Československo (od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě), Auditorium, Praha, 2010, 444 s. (*Ladislav Soukup*) 365–366
- Kazimierz Baran (ed.): Constitutional Developments of the Habsburg Empire in the Last Decades before its Fall. The Materials of Polish-Hungarian Conference, Cracow. September 2007. Kraków, Jagiellonian University Press, 2010, 94 s. (*Jiří Souša jr.*) 367–377
- Helena Petrův: Zákonné bezpráví, Židé v Protektorátu Čechy a Morava. Nakl. Auditorium, Praha, 2011, 262 s. (*Karel Malý*) 378–380
- Michael Geistlinger, Friedrich Harrer, Rudolf Mosler, Johannes M. Rainer: 200 Jahre ABGB – Ausstrahlungen, Die Bedeutung der Kodifikation für andere Staaten und andere Rechtskulturen (Dvě stě let ABGB – Vyzařování, význam kodifikace pro ostatní státy a právní kultury), MANZsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung GmbH, Wien, 2011, 290 s. (*Petra Skřejpková*) 381–385
- Medvecký Matej: Za červené Slovensko. Štátna bezpečnosť a politické spravodajstvo na Slovensku v rokoch 1945–1948. Ústav pamäti národa, Bratislava, 2011, 344 s. (*Katarína Zavacká*) 386–394
- Tomáš Gábriš: Právo a dějiny. Právnohistorická propedeutika. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2012, 388 s. (*Ján Vyhnánek*) 393–394

ANOTACE

- Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon es Szlovákián 1945 után. Konfessie, církevná politika, identita na Slovensku a v Maďarsku po roku 1945, (red.) Balogh Margit, Kossuth Kiado, Budapest, 2008, 463 s. (*Vladimír Kindl*) 395
- Klára Woitschová: „... což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“ Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783. Pelhřimov, 2010, 197 s. (*Vladimír Kindl*) 396–397
- Arnošt Kult: Tekoucí (povrchová) voda. Právně-filozofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i., Praha, 2010, 108 s. (*Vladimír Kindl*) 398–399

Lojek, Antonín: České azylové právo 16.–18. století. Kořeny pozdější úpravy nebo možná inspirace pro současnost? Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, 2011, 129 s. (<i>Petra Skřejpková</i>)	400–401
Ulrike Ingrid Bernhardt: Geschichte des Weinrechts in Deutschen Kaiserreich (1871–1918), Rechtshistorische Reihe, Band 432, Frankfurt am Main, 2012, 363 s. (<i>Petra Skřejpková</i>)	402–403
Královský Vyšehrad IV., sborník příspěvků ze semináře 940 let královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Vyd.: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2012, 474 s. (<i>Karel Malý</i>)	404–405
KRONIKA	
Profesor JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc., padesátiletý (<i>Karel Malý</i>)	407–408
Setkání mladých vědeckých pracovníků „Naděje právní vědy“. Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, zámecký statek Býkov: 9.–11. března 2012 (<i>Pavel Salák, jr.</i>)	409–411
Zpráva z konference „Diritto romano pubblico e privato: l’esperienza plurisecolare dello sviluppo del diritto europeo“ (<i>Kamila Stloukalová</i>)	412–417
Experiment v publikačnej praxi mladých právnych vedcov na Slovensku (<i>Ján Púchovský</i>)	418–419
Problémy právního postavení menšin v praxi a jejich dlouhodobý vývoj (<i>René Petráš</i>)	420–422
Konference k dvacetiletému výročí vzniku Ústavy ČSR (<i>Petra Skřejpková</i>)	423–425
Vědecké kolokvium „Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy“ (<i>Jaromír Tauchen</i>)	426–429

Právněhistorické studie 44/1 (2014)

STATĚ

<i>Jiří Starý</i>	Problém pravdy ve staroseverských zákonících	5
<i>Martin Stehlík</i>	Začlenění Lucemburska mezi země Koruny české	33
<i>Jan Kotous</i>	K otázce viny a trestu Jana z Pomuku	67
<i>Boris Šalák</i>	Všeobecný apelační soud v Praze	80
<i>Lenka Bezoušková</i>	Kodifikace soukromého práva v Egyptě – Sanhúrského kodex a jeho význam pro arabské země	112
<i>Jaromír Tauchen</i>	Národní soud (1939–1942)	134

RECENZE

Andreas Hafer – Wolfgang Hafer: Hugo Meisl aneb: Vynález moderního fotbalu/ Životopis. Přeložila Dagmar Leiblová. Lesnická práce – Verlag die Werkstatt, Kostelec nad Černými lesy – Göttingen, 2011, 343 s. (<i>René Petráš</i>)	153
Petr Mareš: Užitečný soupis stavovských hodností. Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620. Národní archiv, Praha, 2013, 195 s. (<i>Marek Starý</i>)	157
Alessandro Dani – Maria Rosa Di Simone – Giovanni Diurni – Marco Fioravanti – Martino Semeraro: Profilo di storia del diritto penale dal medioevo alla restaurazione. Lezioni raccolte da Maria Rosa Di Simone, G. Giappichelli Editore, Torino, 2012, 108 s. (<i>Miroslav Černý</i>)	161
Ignác Antonín Hrdina: Proč hrabě Špork seděl ve vězení pro dlužníky? Key Publishing – The European Society for History of Law, Ostrava, 2013, 340 s. (<i>Vendulka Valentová</i>)	167
Peter Mosný a kol.: Právněhistorická realita sociálnej doktríny 20. storočia. Spolok Slovákov v Polsku, Kraków, 2013, 288 s. (<i>Zuzana Illýová</i>)	170
Jan Štemberk a kolektiv: Kapitoly z dějin cestovního ruchu. Nová tiskárna Pelhřimov ve spolupráci s Vysokou školou obchodní v Praze, 2012, 222 s. (<i>René Petráš</i>)	173
Verena Ritter-Döring: Zwischen Normierung und Rüstungswettlauf. Die Entwicklung des Seekriegsrecht, 1956–1914. Nomos, Baden-Baden, 2014, 420 s. (<i>Petra Skřejpková</i>)	176

Právněhistorické studie 44/2 (2014)

STATĚ

<i>Matej Mlkvý</i>	Statusový spor o slobodu v Anglicku	5–27
<i>Josefína Matyášová</i>	Právní obsah Paměti Mikuláše Dačického z Heslova	28–46
<i>Radim Seltenreich</i>	„Warrenův soud“ – přelom ve vnímání občanských práv ve Spojených státech (60. výročí od klíčového rozhodnutí v případě „Brown v. Board of Education“)	47–61
<i>Stanislav Polnar</i>	Státní bezpečnost a kultura v letech 1948–1989 – právněhistorický pohled	62–81
<i>Jan Wintr</i>	Dvacet let fungování Ústavního soudu České republiky	82–96

MATERIÁLY

<i>Marek Starý</i>	Čtyři reverzy k zemi z doby jagellonské ve fondu Archiv České koruny	97–107
<i>Vladimír Kindl</i>	Kdo vlastně patřil k brněnské škole normativní teorie? (Malé zamyšlení nad bibliografi brněnské školy ryzí nauky právní a jejím využitím k právněhistorickému studiu)	108–115
<i>Jaromír Tauchen</i>	Právní úprava mzdové politiky v Protektorátu Čechy a Morava	116–127

RECENZE

Marek Starý: Přední klenot zemský, Větší zemský soud království českého v době rudolfinské. Praha: Auditorium, 2014, 412 s. (<i>Karel Malý</i>)	129–130
Soudce v čase práva i bezpráví. Paměti Václava Nedělky (1881–1965). K vydání připravil Pavel Kůrka. Praha: Historický ústav, 2013, 224 s. (<i>Ladislav Soukup</i>)	131–132
Katarína Zavačková: Politické trestné činy pred Slovenským najvyšším súdom v rokoch 1939–1944. Bratislava: Veda, 2013, 190 s. (<i>Karel Malý</i>)	133–134

KRONIKA

Za profesorem Valentinem Urfusem (<i>David Falada</i>)	135–137
První česko-slovenské setkání studentů doktorandů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva (<i>Jaromír Tauchen</i>)	138–139
Konference „Vznik štátu a ochrana menšín“ v Trnavě 12. června 2014 (<i>René Petráš</i>)	141–142

Čtyřicátý sjezd německých právních historiků v Tübingenu. Spolková republika Německo, 7.–11. 9. 2014 (<i>Jiří Šouša ml.</i>)	143–147
Československá právnická soutěž o nejlepší studentskou práci pro rok 2014 se zaměřením na sekci právní historie (<i>Jaromír Tauchen</i>)	148–149
Pět let činnosti European Society for History of Law (Evropské společnosti pro právní dějiny) (<i>Karel Schelle, Jaromír Tauchen</i>)	150–152
Encyklopedie českých právních dějin a bibliografická studia (<i>Ondřej Horák</i>)	153–154

Právněhistorické studie 45/1 (2015)
Pocta prof. Jaromíru Čelakovskému (1846–1914)

STATĚ

<i>Karel Malý</i>	Jaromír Čelakovský – zakladatel univerzitního oboru českých právních dějin	7–16
<i>Andrzej Dziadzio</i>	Rechtsgeschichte an der Jagiellonen-Universität während der galizischen Autonomie (1860–1914)	17–26
<i>Karel Schelle</i>	Právnická fakulta Masarykovy univerzity v meziválečném období	27–40
<i>Jozef Beňa</i>	Od právných dejín na území Slovenska k slovenským právnym dějinám	51–54
<i>Thomas Olechowski</i>	Die Reine Rechtslehre und die Rechtsgeschichte	55–63
<i>Stanislav Balík</i>	Podíl českých právních historiků na vytváření chorvatských právních dějin	64–68
<i>Hans-Jürgen Becker</i>	Die Entwicklung des Faches der Deutschen Rechtsgeschichte am Beispiel von Karl Friedrich Eichhorn (1781–1854), Heinrich Brunner (1840–1915) und Hans Planitz (1882–1954)	69–78
<i>Ulrike Müßig</i>	Otto von Gierkes rechtshistorische Germanistik als nationale Rechtsgeschichte	79–87
<i>Ilona Bažantová</i>	Dějiny výuky národního hospodářství jako právně-historický směr a jeho tvůrce Albin Bráf	88–95
<i>Ladislav Vojáček</i>	Ohlédnutí za českou právní slavistikou 19. a prvních desetiletí 20. století	96–111
<i>Luboš Velek</i>	Prof. Jaromír Čelakovský a Národní strana svobodomyšlná zv. mladočeská	112–126
<i>Tomáš W. Pavlíček</i>	„Čelakovský – ausserordentlich ruhig“. Otázka generací a loajalit v české politice	127–137
<i>Jiří Šouša – Ladislav Soukup</i>	Jaromír Čelakovský jako student a zaměstnanec právnické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity	138–150
<i>Václav Ledvinka</i>	Jaromír Čelakovský 35 let v pražském městském archivu	151–159
<i>Marta Hradilová – Marie Tošnerová</i>	Jaromír Čelakovský a rukopisná komise České akademie věd a umění	160–166
<i>Ivan Hlaváček</i>	Jaromír Čelakovský jako editor středověkých pramenů	167–175
<i>Vladimír Kindl</i>	Jaromír Čelakovský a rukopisy (RKZ)	176–183

<i>Roman Pazderský</i>	Jaromír Čelakovský jako žák a pokračovatel W. W. Tomka; Drobná črta na okraj diskuze o vývojových kontinuitách v české historiografii 19. století	184–195
<i>Jitka Rauchová</i>	Jaromír Čelakovský a Česká expedice při Rakouském historickém ústavu v Římě	196–202
<i>Magdaléna Pokorná</i>	„Spočítané“ dětství sourozenců Čelakovských	203–212
<i>Jitka Janečková</i>	Knihovna Jaromíra Čelakovského v Plzni	213–217
<i>Bohumil Jiroušek</i>	„Koudel hoří.“ Korespondence Jaromíra Čelakovského a Josefa Kalouska jako obraz vzájemného vztahu?	218–222

Právněhistorické studie 45/2 (2015)

STATĚ

<i>Miroslav Černý</i>	Počátky kanonistiky jako samostatné právní vědy	5–27
<i>Jan Kilián</i>	Kašperskohorská městská správa a soudnictví za třicetileté války	28–39
<i>Boris Šalák</i>	Soudnictví v neuherských zemích Rakouského císařství v době předbřeznové	40–61
<i>Petra Skřejpková</i>	Právní dějiny na pražské Německé právnické fakultě	62–78
<i>Ladislav Vojáček</i>	Vznik prvorepublikového zákona o pracovních soudech	79–96
<i>Michal Malatinský</i>	Legislativne aspekty populačnej politiky Slovenského štátu (1939–1945)	97–114
<i>Jozef Beňa</i>	Právna zodpovednosť v defašizačnom zákonodarstve Československa a v medzinárodnom práve	115–140

MATERIÁLY

<i>Michal Tomášek</i>	Poznámky k vývoji korejského práva	141–152
<i>Marek Starý</i>	Münsterbergica – právněhistorický silesiakální rukopis v drážďanské univerzitní knihovně	153–191
<i>Vendulka Valentová</i>	Právněhistorický pohled na vývoj Škodových závodů v letech 1860–1919	192–206

PRÁCE STUDENTŮ PRÁVNICKÉ FAKULTY UK

<i>Marek Novák</i>	Nabytí držby v římském právu a v novodobém českém právu	207–219
<i>Ivana Bláhová</i>	Německé správní soudnictví v průběhu času	220–239
<i>Daniela Němečková</i>	Laický prvek ve spisech Mimořádného lidového soudu v Mladé Boleslavi	240–252
<i>Alena Sojková</i>	Personální očista na československých vysokých školách po roce 1945 se zaměřením na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze	253–272

RECENZE

Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mnichova k vojne proti ZSSR. Spoločnosť PRO HISTORIA. Prešov: Universum, 2009, 1171 s.; Slovensko-nemecké vzťahy 1941–1945 v dokumentoch II. Od vojny proti ZSSR po zánik Slovenskej republiky v roku 1945. Spoločnosť PRO HISTORIA. Prešov: Universum, 2011, 1093 s. (<i>Katarína Zavacká</i>)	273–276
--	---------

Robert Bartlett: Oběšenec (Středověký příběh zázraku, paměti a kolonialismu). Praha: Argo, 2014, 146 s. (<i>Radim Seltenreich</i>)	277–278
Adriana Švecová: Trnavské meštianske závety (1700–1871). Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2014, I. zväzok, 718 s., II. zväzok 700 s. (<i>Jozef Beňa</i>)	279–280
Jan Kuklík, René Petráš (eds.): Právo a menšiny. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 1/2013. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, 311 s. (<i>Monika Forejtová</i>)	281–283
KRONIKA	
Prof. JUDr. Stanislav Balík, CSc. 1928–2015 (<i>Ladislav Soukup</i>)	285–286
Doc. JUDr. Jiří Kejř, DrSc. 1921–2015 (<i>Miroslav Černý</i>)	287–289
Výzkumy právního postavení menšin v České republice v praxi a jejich dlouhodobého vývoje (<i>René Petráš</i>)	290–293
Zpráva z konference právních romanistů „Scuola di perfezionamento sui fondamenti romanistici del diritto privato europeo“ (<i>Marek Novák</i>)	294–295
Historicko-právna analýza príčin a následkov druhej svetovej vojny. Správa z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici na Právnickej fakulte UMB v dňoch 4.–6. marca 2015 (<i>Ivana Šošková</i>)	296–297
Jméno a právo (<i>Petra Skřejpková</i>)	298–300
Diskuse o poválečné retribuci na Malé Skále (<i>Daniela Němečková, Ivana Bláhová</i>)	301–302
Zpráva ze XVII. konference právních romanistů České republiky a Slovenské republiky konané ve dnech 15.–16. května 2015 v Praze (<i>Kamila Stloukalová</i>)	303–307
Zpráva z „III. česko-slovenského právněhistorického setkání doktorandů a postdoktorandů“ (<i>Jaromír Tauchen</i>)	308–310
Česko-slovenská právnická soutěž o nejlepší studentskou vědeckou práci za akademický rok 2014/2015 (<i>Jiří Šouša jun.</i>)	311–312

Právněhistorické studie 46/1 (2016)

STATĚ

<i>Michaela Knollová</i>	Vybrané aspekty dědického práva u Chetitů	5–15
<i>Tomáš Gábriš – Róbert Jáger</i>	Opätovne k Súdnemu zákonníku pre ľud (Zakon sudnyj ljudem): k možnostiam rekonštrukcie archaického práva na Veľkej Morave	16–44
<i>Marek Starý</i>	Dva reverzy k zemi ve fondu Úřad desk zemských	45–59
<i>Radim Seltenreich</i>	Neblahá instituce otroctví – k 150. výročí zrušení otroctví ve Spojených státech amerických	60–72
<i>Ladislav Vojáček</i>	Československé pracovní soudy	73–90
<i>Jaromír Tauchen</i>	Organizace a činnost úřadů práce v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945)	91–109
<i>Stanislav Polnar</i>	Zběhnutí do ciziny příslušníků československé armády a jeho vyšetřování v letech 1948 až 1989	110–143

MATERIÁLY

<i>Karel Malý</i>	České historické státní právo – idea, nebo skutečnost?	144–150
-------------------	--	---------

RECENZE

Michal Tomášek: Právní systémy Dálného východu. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016, 316 s. (<i>Ladislav Soukup</i>)	151–152
Ronnie Po-Chia Hsia: Trident 1475 (Rituální vražda před soudem). Praha: Argo, 2015, 157 s. (<i>Radim Seltenreich</i>)	153–154
Thomas Habbe: Lastenausgleich. Die rechtliche Behandlung von Kriegsschäden in Deutschland seit dem 30 jährigen Krieg (Rechtshistorische Reihe, 450). Frankfurt am Main: Peter Lang, 2014, 307 s. (<i>Petra Skřejpková</i>)	155–158
Jarmila Chovancová: Liberalizmus vs. komunitarizmus. Bratislava: PFUK, 2012, 160 s. (<i>Pavol Judiak</i>)	159–160
Eduard Kubů, Jiří Šouša: T. G. Masaryk a jeho c. k. protivníci. Československá zahraniční akce ženevského období v zápase s rakousko- -uherskou diplomacií, zpravodajskými službami a propagandou (1915–1916). Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015, 364 s. (<i>Ladislav Soukup</i>)	161–162
Jozef Beňa: Diskontinuitná kontinuita slovenských ústavných dejín. Sedemdesiat rokov ústavného vývoja Slovenska (1944–2014). Bratislava: Atticum, 2014, 276 s. (<i>Ján Štefanica</i>)	163–165
С. Шемшученко, В. Н. Денисов: Энциклопедия международного права. Том I. А-Д. Гл. ред. Ю. Кшв: Академперіодика, 2014, 918 с. (<i>Ivan Halász</i>)	166–167

ANOTACE

Ivana Bláhová, Lukáš Blažek, Jan Kuklík, Jiří Šouša: Právnická dvouletka. 168
Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha:
Auditorium, 2014, 416 s. (*Daniela Němečková*)

Ivana Bláhová, Lukáš Blažek, Martin Boštík, Tereza Stará: Jménem 169
republiky! Osm případů z vůle komunistické justice. Praha: Auditorium,
2015, 398 s. (*Daniela Němečková*)

Jan Němeček, Daniela Němečková: Prototyp zrady: životní příběh 170
Augustina Přeučila. Praha: Epoque, 2015, 212 s. (*Ivana Bláhová*)

KRONIKA

Odešel PhDr. František Hoffmann, CSc. (*Petra Jánošíková*) 171–172

Právněhistorické studie 46/2 (2016)

STATĚ

<i>Tomáš Havel</i>	Pojetí suverenity lidu v antické filosofii a právním myšlení	5–24
<i>Miroslav Černý</i>	Vztah mezi římským a kanonickým právem ve středověku a papežská konstituce <i>Super speculam</i> . Několik stručných poznámek k rozsáhlé problematice	25–34
<i>Lukáš Králík</i>	Publikace soudních rozhodnutí po vzniku československého státu	35–54
<i>Jakub Drápal</i>	Postup advokátského stavu v českých zemích proti židovským advokátům před druhou světovou válkou	55–75
<i>Kristína Novanská Kručayová – Adriana Švecová</i>	Arizácia – negácia práva na vlastníctvo v Slovenskom štáte (1939–1945)	76–99
<i>Michal Malatinský</i>	Kolektívna zodpovednosť v rozsudkoch Národného súdu (1945–1947)	100–113

MATERIÁLY

<i>Radim Seltenreich</i>	„Substantive due process“ amerického ústavního práva – jeho vznik, vzestup, úpadek a znovuoživení	114–126
<i>Thomas Simon</i>	„Ius Publicum“ im 19. Jahrhundert: Die Bedeutung des „Historischen Staatsrechts“ und des „staatsrechtlichen Arguments“ in den Ländern der Habsburger Monarchie	127–151
<i>Lothar Höbelt</i>	Egbert Belcredi, die mährischen Konservativen und das böhmische Staatsrecht	152–160
<i>Vladimír Kindl</i>	Ještě jednou o pokusu zřídit stolicí dělnického práva na Právnické fakultě Karlovy univerzity a jeho širších souvislostech	161–166
<i>René Petráš – Petr Novák</i>	Německá menšina v Československu 1948 až 1989	167–178
<i>Ivan Halász</i>	Maďarská právní komparatistika před rokem 1989 a jej československé súvislosti (Dilemy, témy a osobnosti)	179–192
<i>Pierre-Yves Greber</i>	Dvacet let vědecké spolupráce Ženevy a Prahy v oblasti práva sociálního zabezpečení (1992–2013)	193–216

RECENZE

- Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, 416 s. (*Marek Novák*) 217–220
- Adriana Švecová: Trnavské meštianske závetý: (1700–1871). I. zväzok (718 strán), II. zväzok (700 strán). Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2014 (*Jozef Beňa*) 221–222
- Ota Ulč: Komunistická justice a třídní boj. Brno: Stilus Press spol. s. r. o., 2016, 252 s. (*Stanislav Polnar*) 223–225
- Marina Mariettiová: Machiavelli (Filosof nutnosti). Praha: Brno, 2016, 334 s. (*Radim Seltenreich*) 226–227
- Acta Humana – Human Rights Publication 4/2015 New Vol. III. Budapešť: NKE Szolgáltató Ltd., 2015, 68 s. (*Klaudia Marczyová, Jakub Chrenšť*) 228–231
- Karolina Adamová, Antonín Lojek, Karel Schelle, Jaromír Tauchen: Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek V. Stát. Praha: Paseka, 2015 (*Martina Pospíšilová*) 232–234
- Peter Vyšný: Historicko-právne súvislosti dobytia Nového sveta Španielmi. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, 196 s. (*Ján Puchovský*) 235–236
- Jaromír Tauchen: Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 480 s. (*Veronika Steinová*) 237–241

Právněhistorické studie 47/1 (2017)

STATĚ

<i>Petr Dostalik – Bohumil Poláček</i>	Lex Rhodia de iactu a společná havárie	5–25
<i>Kamila Stloukalová</i>	Transitio ad plebem – případ Publia Clodia Pulchera	26–43
<i>Karel Malý</i>	Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio criminalis Theresiana	44–61
<i>Adriana Švecová</i>	Beccariovský obrat ponímania trestného činu v konfrontácii s trestnoprávnou úpravou v Uhorsku a Habsburskej ríši v 18. a na začiatku 19. storočia	62–75
<i>Květoslav Růžička</i>	Vývoj tuzemské právní úpravy rozhodčího řízení od roku 1949	76–90
<i>Milan Boroš</i>	Spor o skutkovú podstatu trestného činu v päťdesiatych rokoch XX. storočia	91–102
<i>Michal Tomášek</i>	Sedmdesát let nové japonské ústavy	103–113
<i>Tomáš Gábriš</i>	„Súkromné právo“ a „bezštátne právo“: Historické paralely k postmodernej situácii	114–123

RECENZE

Jiří Bílý. Christianizace římského antického státu.	124–127
Stát – Právo – Náboženství – Společnost. Ostrava: KEY Publishing- Metropolitan University Prague Press, 2015, 523 s. (<i>Michal Skřejpek</i>)	
Josef Beňa – Tomáš Gábriš: Dejiny práva na Slovensku I (do roku 1918). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta, 2015, 298 s. (<i>Michal Malatinský</i>)	128–130
Olaf Bruno Racier: Fridrich II. (Sicilan na císařském trůně). Praha: Argo, 2016, 383 s. (<i>Radim Seltenreich</i>)	131–132
Blanka Szeghyová: Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí. Bratislava: VEDA, 2016, 188 s. (<i>Jaromír Tauchen</i>)	133–134
Ignác Antonín Hrdina – Hedvika Kuchařová: Záhady kolem sňatku Anny Kateřiny Šporkové: historicko-právní studie z manželského práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017, 352 s. (<i>Ladislav Soukup</i>)	135–136
Jaroslav Demko: Vývoj vodného práva na Slovensku. Ružomberok: Verbum – vydavateľství Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012, 107 s. (<i>Michael Urban</i>)	137–141

ANOTACE A ZPRÁVY

- Thomas Olechowski: Rechtsgeschichte – Einführung in die historischen Grundlagen des Rechts. Wien: Facultas AG, 2016, 471 s. 142–143
(*Petra Skřejpková*)
- Zpráva o zasedání mezinárodního vědeckého grémia projektu celosvětové výstavy „Magdeburské městské právo a evropská města středověku“ 144–145
(*Jiří Šouša*)

Právněhistorické studie 47/2 (2017)

STATĚ

<i>Petr Dostalik</i>	Condictio ob turpem causam v justiniánském právu a její užití v právu moderním	5–17
<i>Josef Vacek</i>	Proměny praxe Apelačního soudu po přijetí josefínského hrdelního řádu: trestání incestu v letech 1687–1727	18–32
<i>Jiří Šouša</i>	Několik úvah k institutu poddanství a některým dalším právním otázkám z období předosvícenského absolutismu	33–50
<i>Lukáš Králík</i>	Historie publikace soudních rozhodnutí ve Spojených státech	51–61
<i>Karel Malý</i>	Stopadesáté výročí vydání Prosinčové ústavy	62–72
<i>Milan Šimandl</i>	Právní rámec pražské asanace	73–93
<i>Sigita Černevičiūtė</i>	Political Crimes Phenomena: Courts' Practice of Espionage Crimes in Lithuania 1919–1940	94–105
<i>Radim Seltenreich</i>	Ústavní aspekty španělského přechodu k demokracii – od frankistické diktatury k právnímu státu	106–118
<i>Michal Tomášek</i>	Sedmdesát let nové čínské ústavy	119–128
<i>Zuzana Vostrá</i>	Ústavní zakotvení České národní banky a bankovní unie	129–142

RECENZE A ANOTACE

Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák: Církevní právo. Praha: Leges, 2016, 424 s. (<i>Marek Novák</i>)	143–147
Katarina Zavacká: Právne formy perzekúcie a trestné právo na Slovensku v rokoch 1938–1945. Bratislava: Veda, vyd. Slovenskej akadémie vied, 2017, 190 s. (<i>Karel Malý</i>)	148–149
Jaromír Tauchen: Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945). Praha: Wolters Kluwer, 2016, 480 s. (<i>Pavel Maršálek</i>)	150–152
Cyril Horáček: Vzpomínky z mého života. Editoval Svatopluk Herc. Praha: NLN ve spolupráci s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, 2017, 406 s. (<i>Vendulka Valentová</i>)	153–155
Jan Kotous: Kapitoly z dějin českého právníckého rodu Mokřých. Pasparta Publishing, 2017, 93 s. (<i>Karel Malý</i>)	156

Marián Gajdoš – Stanislav Konečný: Ukrajinská menšina na Slovensku ako objekt a subjekt politiky. (1945–1953). Prešov: Pre Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach vydalo UNIVERSUM-EU, I., 2013, 265 s., II., 2014, 262 s. (*René Petráš*) 157–161

ZPRÁVY

11. sjezd historiků, Olomouc 2017 (*Jiří Šouša*) 162–165
- Konference Sexualita před soudem. Deviantní sexuální praktiky a jejich stíhání od 14. do 19. století (*Jaromír Tauchen*) 166–167
- Konference v Budapešti Kontinuita a diskontinuita státnosti a ústavního práva ve střední Evropě (*René Petráš*) 168–170

Právněhistorické studie 48/1 (2018)

Téma: Cestovní ruch

Editorial 9–10

STUDIE

René Petráš Vývoj a tradice právní úpravy cestovního ruchu 11–22

Jan Rychlík Právní regulace cestování do zahraničí v letech 1848–1989 (normativní přehled) 23–34

Ivan Jakubec Cestovní ruch v soukolí říšské a protektorátní politiky a legislativy. Autonomismus a „demokracie“ za protektorátu: cestovní ruch 35–45

Jan Štemberk Cestovní ruch v protektorátní legislativě 47–68

Lukáš Novotný Právní a správní aspekty rozvoje cestovního ruchu v NDR 69–77

Jiří Šouša Vybrané otázky československých amnestií trestněprávních deliktů ve 20. a 30. letech 20. století ve vztahu k národnostním menšinám 79–96

Veronika Kleňová In iure cessio hereditatis 97–110

Osvaldo Sacchi La regula iuris del giurista romano e i casi perplexi di Leibniz tra analogia e anomalia nel diritto 111–124

STUDENTSKÉ PRÁCE

Katarína Kukanová Pandořina skříňka: nároky Polska na náhradu škod způsobených nacistickým Německem v době druhé světové války a související majetkoprávní otázky. Část 1 125–148

RECENZE

Historia litteraria v českých zemích od 17. do počátku 19. století (*Vladimír Kindl*) 149–152

Kertzer, D. Papež a Mussolini (*Radim Seltenreich*) 153–154

Modzelewski, K. Barbarská Evropa (*Radim Seltenreich*) 155–156

Padovani, A. Dall'alba al crepuscolo del commento. Giovanni da Imola (1375 ca. – 1436) e la giurisprudenza del suo tempo (*Miroslav Černý*) 157–160

ZPRÁVY

Mene Tekel 2018 (*Adam Csukás*) 161–162

Zpráva o pracovním semináři Únor 1948 (*Daniela Němečková*) 163–164

Labyrintem českých novověkých edic (*Marek Starý*) 165–167

Právněhistorické studie 48/2 (2018)

Editorial 9–15

STUDIE

Jozef Beňa Československé légie v Rusku – právné problémy 17–45

Jan Beránek USA vs. Henry Wirz – Kontroverzní počátek novodobých procesů s válečnými zločinci 47–55

Martin Gregor Reflexie československého práva v „Demokratoch“ Janka Jesenského 57–74

Michal Chorvát „Die Katze muss weg!“: odchod českého obyvatelstva zo Slovenska 1938 75–92

Maciej Jońca In dubio contra fiscum – A Few Remarks on the “Barbarian” Legal Principle 93–101

Harald Christian Scheu Role mateřských států v systému meziválečné ochrany národnostních menšin 103–114

Andrej Sulitka – Blanka Soukupová Memorandum Svazu Čechů–židů v Republice československé postoupené vládě během přípravy národnostního statutu v roce 1938 115–130

David Termer Premunicipální správa obce Curictae v Liburnii 131–142

STUDENTSKÉ PRÁCE

Tomáš Čentěš Komparácia ochrany ľudských, občianskych a politických práv občanov v medzivojnovovej Československej republike a vojnovovej Slovenskej republike 143–157

Zdeněk Jiří Skupin Zahlazení odsouzení do roku 1928 s důrazem na období let 1852–1928 159–172

Vojtěch Vrba „Společná havárie“ a její středověký právní život v Baltském moři 173–184

VZPOMÍNKY

D. M. Peter Blaho (*Michal Skřejpek*) 185–186

Za profesorem Petrom Blahom (*Vojtech Vladár*) 187–191

RECENZE

Vladár, V. Dejiny cirkevného práva (*Jan Beránek*) 193–195

Šošková, I. Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949 (<i>Tomáš Gábriš, Róbert Jáger</i>)	196–198
Fritz, R. – Rossoliński-Liebe, G. – Starek, J. (hrsg.). Alma Mater Antisemitica / Akademisches Milieu, Juden und Antisemitismus an den Universitäten Europas zwischen 1918 und 1939 / Academic Milieu, Jews and Antisemitism at European Universities between 1918 and 1939 (<i>René Petráš</i>)	199–201
Jouzová, M. – Jouza, L. (eds.). Children in Quest of Children / The Jewish Children of Kolín and Surroundings during the Holocaust. / Jouzová, M. – Jouza, L. (ed.). Děti hledaly děti / Osudy židovských dětí na Kolínsku za holocaustu (<i>René Petráš</i>)	202–203
Lück, H. Der Sachsenspiegel. Das berühmteste deutsche Rechtsbuch des Mittelalters (<i>Petra Skřejpková</i>)	204–206
Jáger, R. Nomokánon – právnohistorická analýza a transkript (<i>Ivana Šošková</i>)	207–208
Štefanica, J. Kampaň proti slovenskému buržoaznému nacionalizmu (<i>Jaromír Tauchen</i>)	209–210
Výběr z aktuální české a slovenské právněhistorické literatury	211
ZPRÁVY	
Střední Evropa a vznik Státu Izrael (<i>Jakub Hablovič</i>)	213–215
Zpráva z vědecké konference Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí (<i>Katarzyna Żák Krzyžanková</i>)	216–218
Mnichovská dohoda v kontextu evropských dějin 20. století (<i>Daniela Němečková</i>)	219
Československo v proměnách Evropy 20. století (<i>Tereza Blažková, Daniela Němečková</i>)	220–221
Kolegium římského práva v Pavii a letní škola v Neapoli aneb jak se o starověkém Římě dozvědět víc (<i>Kamila Stloukalová</i>)	222–229
Plus ratio quam vis – Ať rozum převáží nad silou (<i>Kamila Stloukalová</i>)	230–233
Medzinárodná vedecká konferencia: 6. slovensko-české stretnutie doktorandov a postdoktorandov v odbore právnych dejín a rímskeho práva, Trnava, 2018 (<i>Ivana Šošková</i>)	234–237
Pozvánka na konferenci CEELHC	238–239

Právněhistorické studie 49/1 (2019)

Editorial 9–10

STUDIE

Joanna Kulawiak-Cyrankowska *Raptus Semproniae? An analysis of the Martial's Epigram XII, 52* 11–24

Marek Starý Ducatus, nebo Terra? (Na okraj 700. výročí vzniku Opavského vévodství) 25–61

Václav Valeš Mnichovská dohoda z roku 1619 63–76

Radim Seltenreich „The writs of assistance case“ na pozadí bouřlivé dekády 1761–1770 v anglických koloniích severní Ameriky 77–89

René Petráš – Kristýna Šultová Právní a praktické problémy fungování židovských náboženských obcí 1890–1949 91–118

Sanita Osipova Sowjetisches Ehe- und Familienrecht von den Ersten Dekreten 1917 bis zum letzten Gesetzbuch 1968: vom Standpunkt der Lettischen Sozialistischen Sowjetrepublik 119–139

STUDENTSKÉ PRÁCE

Dominik Macek „Sotva by koho mohl zajímati tuctový život úřednického synka, který bez velkých nesnáží v slušném blahobytu vystudoval a stal se univerzitním profesorem.“ O Pamětech prof. JUDr. Jana Krčmáře 141–148

Veronika Steinová Pracovní poměr mezi lety 1945–1948 v českých zemích, jeho charakteristika a související pracovněprávní problematika 149–188

Jindřich Špergl Místní lidové soudy jako fenomén doby v teorii a praxi 189–210

VZPOMÍNKY

Ladislav Soukup JUDr. Miloslav Doležal, CSc., zemřel 211–212

Karel Schelle Za doc. JUDr. Renatou Veselou, Ph.D. 213–215

RECENZE

Gábriš, T. Rytieri v republike. Zrušenie šľachtických titulov v Československu (<i>Rudolf Manik</i>)	217–219
Gregor, M. Rímsky štát a právo za vlády cisára Augusta (<i>Marek Novák</i>)	220–222
Hvížďala, K. – Příběh, J. Hledání dějin (<i>Radim Seltenreich</i>)	223–224
Jakubec, I. – Štemberk, J. Cestovní ruch pod dohledem Třetí říše (<i>René Petráš</i>)	225–226
Kotous, J. Vyšehradská miscellanea (<i>Karel Malý</i>)	227–228
Maršálek, P. Příběh moderního práva (<i>Daniel Bednár</i>)	229–230
Razim, J. Věrní Přemyslovci a barbarští Čechové (<i>Marek Starý</i>)	231–234
Stockmann, V. Dejiny lesníctva na Slovensku: chronológia dejinných udalostí v oblasti ochrany lesa, vývoja štátnej správy lesného hospodárstva a vývoja štátnych organizácií lesného hospodárstva (<i>Michael Urban</i>)	235–244

ZPRÁVY

Závěrečný veřejný seminář Rekonstrukce politického procesu 50. let (<i>Lukáš Blažek, Tereza Blažková</i>)	245–246
Workshop Problémy právního postavení menšin v historii a konference Problémy vymezení pojmu tzv. „starých a nových menšin“ (<i>Tereza Blažková</i>)	247–249
XIV. mezinárodní seminář „Diritto romano e attualità“ (<i>David Falada</i>)	250–251
Bratislavské právnické fórum 2019 I. (<i>Martin Gregor</i>)	252–255
Bratislavské právnické fórum 2019 II. (<i>Dominik Macek</i>)	256–258
Medzinárodná konferencia „Sasko-magdeburské právo ako kultúrny spojovací medzičlánok medzi právnymi poriadkami východnej a strednej Európy. Stav a perspektívy budúceho vývoja“ (<i>Adriana Švecová</i>)	259–262
Pozvánka na 15. ročník konference Diritto romano e attualità a slavnostní vyhlášení Premio Boulvert	263–264
Pozvánka na výstavu Die Urbanisierung Europas im Mittelalter und das Magdeburger Recht	265–266

STUDIE

Téma: Frost Comes out of Kremlin – Mráz přichází z Kremlu

<i>Jan Kuklík – Petra Skřejpková</i>	Frost Comes out of Kremlin: Changes in Property Law and the Adoption of the Civil Code in 1950	10–19
<i>Jan Kuklík – Petra Skřejpková</i>	Changes in Family Law and the Adoption of the Family Act in 1949	20–29
<i>Anna Moszyńska</i>	Work on the Polish Civil Code in Stalinist Period (1948–1956)	30–38
<i>Martin Löhnig</i>	Drafting a New Civil Code in the GDR: Stalinism	39–47
<i>Martin Löhnig</i>	Family Law in the SOZ/GDR I: Stalinism	48–57
<i>Raphaela Etzold</i>	Gleichberechtigung in erster Instanz – Scheidungsurteile der 1950er Jahre im Ost-/West-Vergleich	58–72

Varia

<i>Pavel Ondřejek</i>	Koncepce systematiky práva předcházející právnímu pozitivismu 19. století	73–87
<i>Vojtech Vladár</i>	Právne reflexie antického pojmu <i>ἐκκλησία</i> v zriadení ranej Katolíckej cirkvi	88–111

STUDENTSKÉ PRÁCE

<i>Adam Csukás</i>	Kritická analýza zřízení evangelické církve v Předlitavsku	112–139
--------------------	---	---------

KRONIKA

Nachruf auf Prof. Dr. Dr. h. c. Rolf Lieberwirth (<i>Heiner Lück</i>)	140–144
---	---------

RECENZE

Illýová, Z. – Malatinský, M. Dva procesy s Vojtechom Tukom (<i>Adriana Švecová, Miriam Laclavíková</i>)	145–147
Mosný, P. a kol. Nacistické protižidovské zákonodarstvo a stredná Európa (<i>Vladimír Kindl</i>)	148–150
Sató, D. Die Hallischen Schöffensbücher aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts und der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts (<i>Jiří Šouša jr.</i>)	151–155
Vojáček, L. První československý zákon: pokus o opožděný komentář (<i>Pavel Maršálek</i>)	156–158

ZPRÁVY

- Čtvrté pražské rozhovory o vztahu církví a státu: Spiritual Care in Public Institutions (*Jan Beránek*) 159–161
- Na prahu nové doby: zpráva o Mezioborové konferenci o počátcích Československé republiky (*Jan Kober*) 162–164
- Workshopy k menšinové otázce v Budapešti a Kolíně spoluorganizované PFUK (*René Petráš*) 165–166
- On the North-West Borders of Roman Empire. 73rd annual conference of the SIHDA in Edinburgh, UK, 3–7 September 2019 (*Kamila Stloukalová*) 167–169

doi: 10.14712/2464689X.2020.13